

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

REALİZMİN SORGULANMASINA DAİR BİR ÖRNEK:
PAKİSTAN VE HİNDİSTAN'DA İÇ-DİŞ SİYASET İLİŞKİSİ

Can Özelgün
4716004

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Burak Ülman

İstanbul–2007

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	1
1. ÇALIŞMANIN SORUNSALI.....	7
2. ÇALIŞMANIN PLANI.....	8
3. KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	9
3.1. Neden Realizmin Sorgulaması Yapılmalıdır?.....	10
3.2. Neden Realizmin Sorgulanmasına İlişkin Bir Örnek Olarak Pakistan ve Hindistan'daki İç-Dış Siyaset İlişkisi Ele Alınmaktadır?.....	11
3.3. Realizmin Dış Siyasetin İç Siyasetten Özerk Olduğu Savı Nasıl ve Kimler Tarafından Dile Getirilmiştir?.....	11
3.4. Realizmin Dış Siyasetin İç Siyasetten Özerk Olduğu Savını Yapımcılığın Kuramsal Düşünce Yapısı Aracılığıyla Çürütülmeye Çalışılmasının Nedeni Nedir?.....	12
I. BÖLÜM: 1858–1924 YILLARINDA HİNDİSTAN'DAKİ İNGİLİZ YÖNETİMİ	14
1. HİNDİSTAN'IN BK YÖNETİMİNE DOĞRUDAN BAĞLANMASINA GİDEN SÜREÇ 1857 “BAŞKALDIRISI”.....	14
1.1. 1857 “Başkaldırısı”nın Nedenleri.....	14
1.2. 1857 “Başkaldırısı”nın Seyri.....	16
1.3. 1857 “Başkaldırısı”nın BK, Hindu Toplumu ve Müslüman Toplumu Üzerine Etkileri.....	17
2. HİNDİSTAN'DAKİ SÖMÜRGE YÖNETİMİNİN YAPISI.....	20
2.1. Hindistan'daki Yönetimsel ve Temsili Yapı.....	20
2.2. Dönemin Hindistan İktisadı.....	22
3. HİNT TOPLUMU.....	26
3.1. Hinduların Müslümanları Farklı Algılayış Biçimleri.....	27
3.2. Kast Düzeni.....	27
4. HİNT MİLLİYETÇİLİĞİ.....	32
4.1. Hint Milliyetçiliğinin Kökenleri, Gelişimi ve Kuramsal Boyutu.....	32
4.2. Müslüman Milliyetçiliği.....	35
4.3. Mahatma Gandhi Milliyetçiliği.....	37
5. SONUÇ.....	38
II. BÖLÜM: 1924-1948 YILLARINDA, HİNDİSTAN'DAKİ İNGİLİZ YÖNETİMİ	40
1. “TOPLUMSAL HAFIZA” KAVRAMI VE TARİHSEL ANLATI SINIFLANDIRMALARI.....	40
2. HİNDİSTAN TOPLUMUNDA VAR OLAN FARKLI MİLLİYETÇİLİKLERE KURAMSAL BİR BAKIŞ.....	41
2. 1. Müslüman Milliyetçiliğine Kuramsal Bir Bakış.....	42
2.1.1. Deoband Medresesi ve Hint Milliyetçiliği.....	43
2.1.2. Ayrılıkçı Milliyetçiliği Savunan Müslümanlar.....	43
2.1.3. Ebu'l Al'a Mevdudi'nin Gelenekselci ve Köktenci Saltanat Düşüncesi.....	46
2.1.4. Müslümanların Hint Toplumu Bağlamında “Çoğunluğun Tiranlığı” Korkusu.....	47
2.2. Mahatma Gandhi'nin Milliyetçiliğinin Kuramsal Temelleri.....	49
3. 1924–1948 YILLARINDA BİRLEŞİK KRALLIK'IN HİNDİSTAN'A YÖNELİK BÖL VE YÖNET SİYASET.....	53
3.1. BK'nın Prensleri ve “Yerli Devlet”leri Kendi “Böl ve Yönet” Siyasetinin Bir Aygıtı Olarak Kullanması.....	53
3.2. BK'nın, “Dokunulmazlar”ı Kendi “Böl ve Yönet” Siyasetinin Bir Aygıtı Olarak Kullanması.....	54

4. HİNDİSTAN'IN VE PAKİSTAN'IN KURULMASINA GİDEN SÜREÇTE YER ALAN ÖNEMLİ OLGULAR VE MİHENK TAŞLARI.....	55
4.1. 1929 Senesinde Lort Irwin'in Hindistan İçin "Dominyon statüsü"nü İlan Etmesi.....	56
4.2. 1930 Senesinde Mahatma Gandhi'nin "Tuz Yürüyüşü".....	56
4.3. 1940 Senesinde Kongre Partisi'nin Puna Önergesi ve Müslüman Birliği'nin Pakistan Çözümünü Dile Getirmesi.....	57
4.4. 1946 Senesinde Hindistan'da Yapılan Seçimler.....	58
4.5. 1947 Senesinde, Hindistan ve Pakistan'ın Bağımsız Olması ve Keşmir Sorununun Ortaya Çıkışı.....	59
4.5.1. Hindistan İçin Hazırlanmış Olan Balkan Tasarısı.....	59
4.5.2. 1947 Hindistan Bağımsızlık Yasa'sı.....	60
4.5.3. Keşmir Sorunun Ortaya Çıkışı.....	61
5. SONUÇ.....	62
III. BÖLÜM: 1948–2006 ARASI KEŞMİR SORUNUN TARİHSEL GELİŞİMİ.....	64
1. KEŞMİR BÖLGESİ.....	64
2. SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİNDE KEŞMİR SORUNU.....	65
2.1. Birinci Soğuk Savaş Dönemi ve Kuramsal Arka Plan.....	65
2.1.1. Birinci Soğuk Savaş Bağlamındaki Küresel Sürtüşme ve Anlaşmazlığın, Keşmir Sorununa Etkileri.....	66
2.2. ABD ve SSCB Arasındaki Yumuşama Dönemi.....	69
2.2.1. Yumuşama Dönemi Yılları ve Keşmir Sorunu.....	70
2.3. "İkinci Soğuk Savaş" Dönemi.....	74
2.3.1. "İkinci Soğuk Savaş" Dönemi ve Keşmir Sorunu.....	75
2.4. Soğuk Savaş Sonrası Dönem ve Uluslararası İlişkiler.....	78
2.4.1. Soğuk Savaş Sonrası Dönem ve Keşmir Sorunu.....	80
3. SONUÇ.....	88
IV. BÖLÜM: HİNDİSTAN DEVLETİNİN DAĞILMA KORKUSUNUN, HİNDİSTAN'IN KEŞMİR SORUNUNA YÖNELİK DIŞ SİYASETİNE ETKİSİ.....	90
1. ULUSLARARASI İLİŞKİLER VE İÇ SİYASET BAĞLAMINDA HİNDİSTAN İÇİN ULUS İNŞA ETME KAVRAMININ ÖNEMİ.....	90
1.1. Ulus İnşa Etme ve Uluslararası Arena.....	90
1.2. Ulus İnşa Etme ve Hindistan.....	91
1.2.1. Hindistan Bağlamında Gandhi'nin Bedenin Bir Anne Bedeni Olarak Algılanması.....	92
1.3. Hindistan'ın Yönetimsel Yapısı.....	93
1.4. Jawaharlal Nehru ve Hindistan'ın "Balkanlaşması" Korkusu.....	99
2. HİNDİSTAN'DAKİ SİYASİ PARTİLER VE ÇOĞUNLUKÇU MİLLİYETÇİLİK.....	100
2.1. "Hindu Rashtra" Kavramı.....	101
2.2. Çoğunlukçu Milliyetçilik Kavramı Nedir?.....	101
2.3. Hint İç Siyaseti ve Çoğunlukçu Milliyetçilik.....	103
2.3.1. Hint Sağı ve Çoğunlukçu Milliyetçilik.....	103
2.3.2. Hint Solu ve Çoğunlukçu Milliyetçilik.....	107
2.4. Hindistan'daki Siyasi Partilerin Babri Caminin Yıkılması Karşısındaki Bakış Açıları.....	111
2.5. Babri Caminin Yıkılması ve Hindistan'da Özellikle Keşmir Sorunu Üzerinden Algılanan Dağılma Korkusu.....	114

2.6. Hindistan'daki Çoğunlukçu Milliyetçilik Anlayışının Eleştirisi.....	115
3. HİNT SİYASİ PARTİLERİ VE ÖZELLİKLE KEŞMİR SORUNU ÜZERİNDEN ALGILANAN DAĞILMA KORKUSU.....	117
3.1. 1990'lı Senelerden İtibaren Keşmir Sorunun Evreleri.....	117
3.2. “Yumuşak Devlet” Olarak Nitelendirilen Hindistan.....	118
3.3. Hint Siyasetinin Keşmir Sorunu Üzerinden Algıladığı Dağılma Korkusu.....	119
3.4. Hindistan'daki Hindu çoğunlukçu Milliyetçiliğiyle Karşılıklı Bağıntı İçersinde Yer Alan Dağılma Korkusu ve “Terörizmi Caydırma Öğretisi”.....	120
4. HİNDİSTAN'DAKİ SİYASİ PARTİLERİN KEŞMİR-FEDERAL DEVLET İLİŞKİSİNE VE KEŞMİR SORUNUNA BAKIŞLARI.....	121
4.1. BJP: Keşmir-Federal Devlet İlişkisi ve Keşmir Sorununa Bakış.....	122
4.2. KP ve Keşmir-Federal Devlet İlişkisi ve Keşmir Sorununa Bakışı.....	123
5. TEY VE HİNDİSTAN'DAKİ SİYASİ PARTİLER.....	125
5.1. Hindistan Anayasasının 51A. Maddesi.....	125
5.2. TEY.....	125
5.3. TEY ve Hint Siyaseti.....	126
6. HİNDİSTAN VE İKTİSAT.....	128
6.1. Hint İktisadına Genel Bir Bakış.....	128
6.2. Hint İktisadı ve 1990'lı Yıllar.....	129
6.3. Hint İktisadı Bağlamında BJP'nin İktisadi Milliyetçilik Anlayışı.....	130
7. SONUÇ.....	132
V. BÖLÜM: MİLİTARİZMİN PAKİSTAN'IN KEŞMİR SORUNUNA YÖNELİK DIŞ SİYASETİ ÜZERİNDEKİ BELİRLEYİCİLİĞİ.....	133
1. KURAMSAL BOYUT: ORDU VE MİLİTARİZM KAVRAMLARINA GİRİŞ.....	133
1.1. Ordu Kavramına Giriş.....	133
1.2. Militarizm Kavramına Giriş.....	134
1.2.1. Militarizm ve “Ulusal Güvenlik” Kavramı.....	136
2. PAKİSTAN'DAKİ MİLİTARİZM VE KEŞMİR SORUNUNA YÖNELİK DIŞ SİYASET.....	137
2.1. Pakistan'da Militarizme Giden Yol (1947–1958).....	137
2.2. Pakistan'daki Darbeci Generallerin Kısa Bir Özeti.....	140
2.2.1. Eyüp Han Dönemi ve Keşmir Sorununa Yönelik Dış Siyaset (1958–1969).....	141
2.2.2. Yahya Han Dönemi ve Keşmir Sorununa Yönelik Dış Siyaset (1969–1971).....	145
2.2.3. Ziya ül Hak Dönemi ve Keşmir Sorununa Yönelik Dış Siyaset (1977–1988).....	148
2.2.4. Pervez Müşerref Dönemi ve Keşmir Sorununa Yönelik Dış Siyaset (1999- ?).....	154
3. SONUÇ.....	163
VI. BÖLÜM: REALİZM VE YAPIMCILIK BAĞLAMINDA İÇ-DIŞ SİYASET İLİŞKİSİ.....	166
1. ULUSLARARASI İLİŞKİLER VE REALİZM.....	166
1.1. Realizme Giriş.....	166
1.2. Realizm ve Uluslararası İlişkiler Kuramı.....	168
1.3. Hans Morgenthau ve Uluslararası İlişkilere Olgusalçı Yaklaşım.....	170
1.3.1. Siyasi Realizm ve Dış siyaset.....	170
1.3.2. Hans Morgenthau'nun Olgusalçı Yaklaşımının Değerlendirilmesi.....	172
2. ULUSLARARASI İLİŞKİLER VE YAPIMCILIK.....	173
2.1. Yapımcılığa Giriş.....	174
2.2. Geleneksel Yapımcılık ve Uluslararası İlişkilere İlişkin Konular.....	175
2.3. Geleneksel Yapımcılığın Uluslararası Arenadaki Sorunlara Yaklaşımı.....	176
2.4. “Güvenikleştirme” Kuramı.....	178

3. ALEXANDER WENDT'İN YAPIMCI YAKLAŞIMIYLA REALİZMİN	
SORGULANMASI	181
SONUÇ BÖLÜMÜ	188
KAYNAKÇA	190
ÖZGEÇMİŞ	216

KISALTMA LİSTESİ

AB: *Avami* Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

BJP: Birleşik Hindistan Partisi, *Bharatiya Janata Party*

BK: Birleşik Krallık

BM: Birleşmiş Milletler

CKKC: Cammu Keşmir Kurtuluş Cephesi

HSK: Hindistan Silahlı Kuvvetleri

HTİ: Hint-Türk İmparatorluğu

ISI: Pakistan İstihbarat Örgütü, *Inter-Service Intelligence*

Kongre I: Kongre *Indira*

KP: Kongre Partisi

MB: Müslüman Birliği

PHP: Pakistan Halkının Partisi

PSK: Pakistan Silahlı Kuvvetleri

PUB: Pakistan Ulusal Birliği

RSS: Milli Dayanışma Birliği, *Rashtriya Swayamsevak Sangh*

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

TEY: Terörizmi Engelleme Yasası, *Prevention of Terrorism Act*

UKP: Ulusal Konferans Partisi

VHP: Dünya Hindu Konseyi, *Vishva Hindu Parishad*

ÖNSÖZ

Bu tezin yazılmasının nedeni, kökenini olgusalcılıktan alan Realist uluslararası ilişkiler kuramının sorgulamasını yapmaktır. Çünkü Realizm, kendisinin olgusalcı arka planına koşut olarak, dış siyaset bağlamında belirlenimci bir kuramsal yaklaşıma sahiptir. Dolayısıyla bu tez, bu sorgulama üzerinde filizlenmiştir. Hindistan ve Pakistan örneklemelerinin seçimi de, bu büyüyen fidanın dalları olmuştur. Bu bağlamda bu tezi yazmaya karar vermeden önce, Hindistan ve Pakistan’a ilişkin yüzeysel okumalar yapmışım. Bu okumalar örneklemelerimin Hindistan ve Pakistan olması gerektiğine ilişkin düşüncemi kuvvetlendirmiştir. Son olarak Richard Attenborough’un yönetmenliğini yaptığı ve iki ülkenin tarihi açısından önemli tarihsel bilgiler sunan, 1982 tarihli *Gandhi* filmi örneklemelerimin Hindistan ve Pakistan olması gerektiğine ilişkin düşüncemi pekiştirmiştir. Sonuç olarak tezimden; büyümeye ve koca bir ağaç olmaya elverişli bir fidan, ortaya çıkacağını umarım.

Bu tezinin ortaya çıkması bağlamında öncelikle, beni her zaman maddi ve manevi yönlerden destekleyen aileme teşekkür etmek isterim. İkinci olarak, açık fikirli ve hoşgörü sahibi değerli tez danışmanım Burak Ülman’a teşekkür etmek isterim. Eğer onun eleştirel düşünce yapısı ve yol göstericiliği olmasaydı, bu tez hayat bulamazdı. Üçüncü olarak, değerli hocam ve arkadaşım Elif Bali’ye teşekkür etmek isterim. Onun gerek “Hindistan ve Pakistan’ın Dış Politika Tercihlerinin Soğuk Savaş ve Soğuk Savaş Sonrasına Yansımaları” isimli yüksek lisans tezi gerekse sık sık kendisiyle yüz yüze yaptığım düşünce alışverişleri ve önerileri, bu tezin oluşmasında çok önemli katkı sağlamıştır. Dördüncü olarak, Boğaziçi Üniversitesi’nde hoca olan Mark Lindley’e teşekkürlerimi sunmak isterim. Onun benim Hindistan tarihine ilişkin sorularıma internet aracılığıyla verdiği yanıtlar da, bu tezin oluşmasında büyük katkı sağlamıştır.

ÖZET

Bu tezin başlığı, “Realizmin Sorgulanmasına Dair Bir Örnek: Pakistan ve Hindistan’da İç-Dış Siyaset İlişkisi”dir. Realist yaklaşımın, dış siyasete ilişkin karar ve siyasaların oluşturulması ve yapılandırılması bağlamında, tek taştan yapılmış olarak algılanan ve askeri güvenlik ve devletin bekası boyutlarına odaklanmış bir ulusal çıkar yaklaşımı ortaya koyduğu ileri sürülebilir.

Bu tezde realist yaklaşımın bu dar dış siyaset anlayışı, Hindistan ve Pakistan’ın Keşmir sorununa yönelik dış siyasetlerinin ne oranda iç siyasetlerinden etkilendiği örnekleme aracılığıyla incelenecek ve çözümlenecektir. Bu bağlamda, Hindistan ve Pakistan’ın Keşmir sorununa yönelik dış siyasetlerinde sırasıyla Hindistan’da -özellikle Keşmir üzerinden algılanan- dağılma korkusunun ve Pakistan’da da militarizmin belirleyici olduğu ileri sürülmektedir.

ABSTRACT

The dissertation's topic is as follows "A Sample In The Context of Investigation of Realism: The Interaction of Domestic and Foreign Policies in India and Pakistan." It can be asserted that the realist approach, in the context of formation and constitution of foreign policy decisions and judgments, focuses on a particular type of national interest that is perceived as monolithic on account of its segregation and isolation from the public opinion, military security, and the survival of state.

In the dissertation the realist approach's narrow-minded foreign policy frame of mind, will be examined and analyzed via the sampling/illustration of on what degree are the foreign policies of India and Pakistan are influenced by the respective domestic policies. In this context the dissertation, articulates that India and Pakistan's foreign policies towards Kashmir are respectively determined by the political dismantlement dread in India –that is overwhelmingly felt and penetrated via the Kashmir dispute- and the determinism of militarism in Pakistan.

GİRİŞ

Uluslararası ilişkiler bağlamında dış siyasetteki karar ve siyasaların alım sürecinin doğasına ilişkin siyasi ve toplumsal bir tartışma, sürekli olarak yapılabilmektedir: dış siyasete ilişkin karar ve siyasalar, kitlelerden kopuk dar bir siyasi-bürokratik seçkinler grubu tarafından mı yoksa halkında katıldığı şeffaf bir süreç sonunda mı yapılandırılmalı ve oluşturulmalıdır?

Dış siyaset uzun zamanlar boyunca dar bir seçkinlerin mesleği olarak algılanmıştır. Bu bağlamda seçkinler, dış siyasetin “avamlaşmasına” ve buna koşut olarak yaygınlaşmasına karşıydılar. Buna koşut olarak sıradan yurttaşların dış siyasete ilişkin karar ve siyasaların alım süreciyle ilgili olmaları, seçkinler tarafından iyi karşılanmamıştır. Kitleler dış siyasete ilişkin karar ve siyasalarla ilgilendiğinde ve bunlara yön verdiğinde, bu yön verme genellikle olumsuz bir şekilde karşılanmıştır: bu tür yönlendirmeler, düşünmeden yapılan bir tepki, coşumcu milliyetçilik ve diğer ülkelerin oyununa gelme vb. olarak etiketlenmiştir. Dış siyaseti dar bir seçkinlerin mesleği olarak algılayan yaklaşım, bazı durumlarda yalnızca kitlelere değil halkın meşru ve yasal temsilcisi olan siyasetçilere de itibar etmez. Buna koşut olarak bu yaklaşım, kitleleri ve siyasetçileri de aynı kefeye koyar. Bu bağlamda siyasetçiler, birer halk avcısı ve fırsatçı olarak nitelendirilirler; dolayısıyla bu yaklaşım siyasetçileri, dış siyasete ilişkin karar ve siyasaların alım sürecinden uzak tutmaya çalışır. Ama bu yaklaşım, eleştiriye tabidir. Ne iç ne de dış siyaset, halkın yasal temsilcileri olan siyasetçilerin iç ve dış siyasete ilişkin karar ve siyasaların alım sürecine katılımı olmadan, yani tepeden inmeceli bir şekilde, yapılamaz. Dış ya da/ve iç siyasete ilişkin karar ve siyasaların siyasetçileri dışlayıcı bir şekilde alınmasının yasallaştırılması halinde –işin kılıfına uydurulması halinde-, yasallık sorunu yüzeysel olarak çözülmüş olsa da, ilgili yönetim düzeni meşruluk sorunuyla karşılaşır.

Dış siyaseti dar bir seçkinlerin mesleği olarak algılayan yaklaşımın, kendi seçkincilik anlayışına koşut olarak, kitleleri ve dolayısıyla halkı –hiç büyümeyecek- bir çocuk olarak algıladığı ve ona göre davrandığı ileri sürülebilir. Bu bağlamda kendini “ergin” ve “bilgili” ebeveyn yerine koyan seçkinlerin, halka dış siyaset bağlamında kural koyucu ve buna koşut olarak tecrit edici bir şekilde yaklaştığı savlanabilir. Bu tür bir yaklaşımın öznel –bencil ve gerçek olmayan- ve nesnel istenç ayırımına ve buna koşut olarak dış siyaset bağlamında “nesnel” istenci bildiği savında olan dar bir

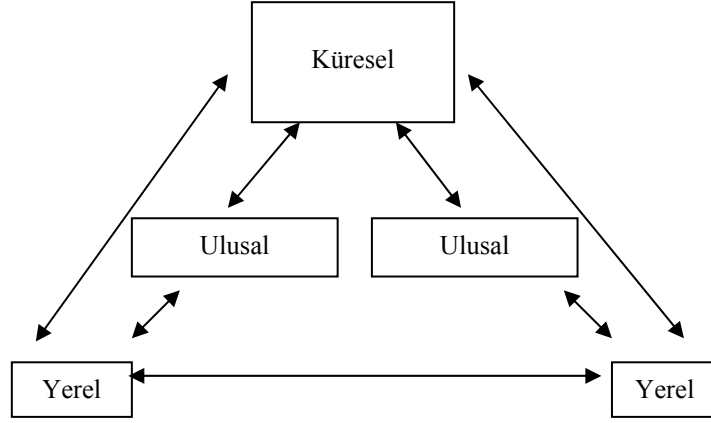
seçkinler grubunun kendi ilke, karar ve siyasalarını kitlelere ve buna koşut olarak halka aşılmasına ve dayatmasına dayandığı ileri sürülebilir.

Dar dış siyaset kavrayışını savunanlara göre devletlere yönelik askeri ve siyasi tehditler, dış kaynaklıdır (Laçiner, 2004; 1). Dolayısıyla devletlerin dış siyasetlerine ilişkin siyasalar, dış tehditlerin önüne geçebilir: devletler askeri çıkarlarını diğer devletler aleyhinde arttırabilirse, o devletler başarılı, verimli ve sağlıklı dış siyasetler yürütmüş olurlar (Laçiner, 2004; 1–2 ve Morgenthau, 1962; 5, 8). Buna koşut olarak dar dış siyaset yaklaşımını savunanlar için iktisat, çevre, sağlık sorunları vb. fazla önem taşımaz (Laçiner, 2004; 2 ve Çomak, 2006; 100). “ ‘Güç merkezli uluslararası ilişkiler anlayışı’ veya ‘realist ekol’ olarak ” nitelendirilen bu anlayış, uluslararası arenada silahlı kuvvetleri açısından güçlü olan devletin davasının yerinde ve doğru olduğunu savunur (Laçiner, 2004; 2).

Günümüz yerküresinin her bir bileşeniyle –devletler, iktisatlar, toplumlar ve uluslararası örgütlerle- birlikte, bir bütün olmaya doğru evrildiğini savlayabiliriz. Başka bir ifadeyle günümüz yerküresinin, gelişen ve yaygınlaşan kitle haberleşme araçları ve ulaşım araçları ve –sonucunda ortaya çıkan- küreselleşmeye¹ koşut olarak, küresel bir köy durumuna geldiği ileri sürülebilir. Buna koşut olarak ulus-devleti yerkürenin odağı ve merkezi olarak algılayan ve gören yaklaşımın, güçten düştüğü de savlanabilir: bu bağlamda devletler arasındaki coğrafi uzaklığın ve siyasi sınırların, yavaş yavaş önemini kaybetmeye başladığını savlayabiliriz (Uncu, 2007; 1, Heywood, 1997; 140 ve Köksal, 2005; 4–7). Bundan başka büyüyen ve yaygınlık kazanan kitle haberleşme araçları sonucunda ortaya çıkan küreselleşme Uncu, Köksal ve Heywood’dan hareketle (*ibid*) küresel boyutun, ulusal boyutu baypas ederek, yerel boyutla doğrudan iletişime ve buna koşut olarak senteze geçmesine olanak tanımıştır. Daha somut olarak ifade etmek gerekirse Köksal, Buzan ve Little’dan hareketle (Köksal, 2005; 6–7 ve Buzan, Little, 1999; 90) küresel boyut, yerel boyuttaki beşer, mal, anamal ve hizmetlerin dolaşımını doğrudan etkileme olanağına kavuşmuştur.

Şekil 1.1: Düzen karşılıklı bağımlılıkları

¹ Küreselleşme kavramı, için bakınız: (Oran, 2003a; 205, Dura, 2006; 1–2, Heywood, 1997; 140 ve Heywood, 1999; 366).

Kaynak: (Heywood, 1997; 140).

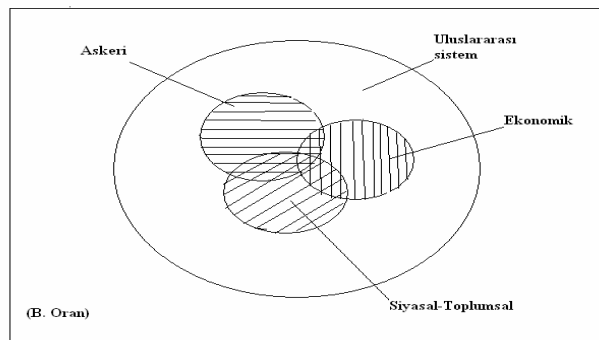
Küreselleşmeyle karşılıklı bağıntı içerisinde düşünülmesi gereken ulus-devleti yerkürenin odağı ve merkezi olarak çözümleyen ve algılayan yaklaşımın güçten düşmesi (Uncu, 2007; 1, Köksal, 2005; 4, 7 ve Heywood, 1997; 140), beşerlerin zihinlerindeki geleneksel ve alışılmış “güvenlik”, “güç”, “ulusal çıkar” ve buna koşut olarak “dış politika” kavrayışları hakkındaki kurucu anlam ve düşün göndergelerinin sorgulanmasına neden olmuştur. Bütünleşmeye doğru yol alan yerkürede geleneksel ve alışılmış “güvenlik” kavramının değişime ve buna koşut olarak dönüşüme uğradığı ileri sürülebilir² (Buzan, Waever, 1997; 242, 249-250, Buzan, Little, 1999; 96, Laçiner, 2004; 1, 3, Köksal, 2005; 4, 7, Çomak, 2006; 97–101 ve Johnsson, Winkler, 2003; 3–4). “Gerek Türkçe gerekse İngilizce sözlükler incelendiğinde... ‘güvenlik-’ kavramları [ile] ‘korkmamak, huzurlu olmak, endişeli olmamak’ kavramları arasında...” ilişki olduğu göze çarpar (Laçiner, 2004; 3). Başka bir anlatımla güvenlik kavramının temelinde, diğer siyasi, toplumsal ve kültürel etkenlere bağımlı olmak yatar (*ibid*). Bu bağlamda bağımlılık kavramıyla anlatılmak istenen, “... hayatın beklenildiği gibi devam edileceğine duyulan bir güvendir.” (*ibid*). Bu bağlamda kitleler alışılmış ve mutat yaşamın aksadığını fark ettiği zaman, kaygı ve tasa içersine düşeceklerdir ki bu da sistemin çimentosu olan “güven” duygusunun aşınmasına neden olacaktır (*ibid*). Realistlerin kuramsal savlarının tersine (Steans, 2004; 64, Çomak, 2006; 100 ve Oran, 2003b; 441 içinde F. Keskin) güvenlik kavramı, ateşkes kavramıyla ya da savaşın yokluğuyla özdeşleştirilemez. Güvenlik kavramını tam olarak betimleyen kavram, barış

² BM Genel Kurulu’nun 1987 yılında Silahsızlanma ve Kalkınma Konferansı’nda yaptığı güvenlik tanımı... şu şekildedir: ‘Güvenlik tüm uluslar için başta gelen bir önceliktir. Güvenlik, aynı zamanda hem silahsızlanma, hem de kalkınma için temel oluşturmaktadır. Güvenliğin sadece askeri yönü yoktur; aynı zamanda siyasi, ekonomik, insani ve çevresel boyutları bulunmaktadır.’ ” (Çomak, 2006; 101).

ya da barış anlaşmasıdır. Daha somut olarak betimlemek gerekirse savaş halinde olan A ve B devletleri bir süre savaştıktan sonra barış anlaşması imzalamadan ateşkes yaptıklarında iki ülkenin yurttaşlarının ve buna koşut olarak A ve B devletlerinin, güvenlik içersinde yer aldığını ileri süremeyiz. Çünkü A ve B devletleri birbirleriyle savaş yapmamakla birlikte, bir barış anlaşmasının yokluğunda ama “ötekileştirme”ler³ ve korkuların varlığında, aralarında savaş olasılığı hep mevcut olacaktır. Başka bir anlatımla A ve B devletlerinin aralarında ateşkes yapmaları, -geçici- silah bırakışmasını beraberinde getirecektir; ama iki ülke arasındaki yaşamın ve ilişkilerin iktisadi, toplumsal, siyasi ve kültürel boyutlarının olağanlaşmasını sağlamayacaktır.

Güvenlik kavramı dış siyaset ve savunmayla –ki bu bağlamda orduların gücü, güvenliğin ufak ama yabana atılmaması gereken bir bileşenidir- sınırlı tutulmadığı zaman, yani çok bileşenli bir hal aldığı zaman, dış siyasetin içine –realistlerin önemsemediği- çevreye, iktisada, kültüre vb. ilişkin sorunlar da dâhil olur (Buzan, Waever, 1997; 242, Buzan, Little, 1999; 91, 96, Uncu, 2007; 1, Laçiner, 2004; 3 ve Çomak, 2006; 100). Ama bu çok bileşenli dış siyaset, dar bir seçkinler grubu tarafından yürütülmeyecek kadar etraflı ve karışık bir duruma gelir –ki bu da dış siyasette sivil toplum kuruluşlarının ve bilim insanlarının da devreye girmesini gerektirir (Laçiner, 2004; 3, 12 ve Uncu, 2007; 1).

Şekil 1.2: Ulusal Güvenliğin Halkaları

Kaynak: (Oran, 2003a; 34).

³ “Öteki” ve “ötekileştirme” kavramları için bakınız: (Gasset, 1999; 83–103).

Bütünleşmeye doğru giden yerkürede geleneksel “güç” kavramının da değişime ve buna koşut olarak dönüşüme uğradığı savlanabilir (Çomak, 2006; 100). Realist kuramın savlarının tersine “... bir ülkenin diğer bir ülkeyi etkileme, onu kontrol edebilme yeteneği ve imkanları on[a] asıl gücünü verir...” (Laçiner, 2004; 3). Bu bağlamda gücün temel bileşenleri, silahlı kuvvetlerden daha çok ülkenin diğer devletler tarafından nasıl görüldüğü ve siyasi, toplumsal ve askeri yeteneklerinden nasıl yararlandığıdır (*ibid*). Başka bir anlatımla bir ülkenin gücünün temel bileşeni, ilgili ülkenin durağan askeri gücü değildir. Bu bağlamda ilgili ülkenin gücünün temel ögesi, gücünün diğer devletler tarafından ne yönde algılandığıdır.

Küresel bir köy olmaya doğru yol alan günümüz yerküresinde geleneksel “ulusal çıkar” kavramının da değişime ve buna koşut olarak dönüşüme uğradığı savlanabilir (Laçiner, 2004; 1, 3, Köksal, 2005; 8, 10 ve Oran, 2003a; 34). Realistlere göre dış siyasetin odak noktası, ulusal çıkarların muhafaza edilmesidir (Morgenthau, 1962; 5). Bu bağlamda realistlere göre ulusal çıkar –ki bu bir ülkenin yurttaşları için iyi ve doğru olan şeyin fikirleşmiş durumudur-, devlet tarafından belirlenir ve yürütülür (Laçiner, 2004; 4 ve Oran, 2003a; 33-34). Ama devlet dediğimiz kurum, tek taştan yapılmış bir varlık değildir: devlet olarak nitelendirdiğimiz kurum, birbiriyle çatışan çekişmeli ve muhalif düşünceleri içinde barındırır. Başka bir anlatımla “ ‘birey’ merkezli liberal görüş, küreselleşen dünyada ulus ve ulusal devlet kavramları gitgide güç yitirdiği için UÇ [ulusal çıkar] kavramının da paralel bir kaderi paylaştığını, çoğulcu toplumlarda tek bir UÇ olduğunu söylemenin kolay olmadığını ileri sürmektedir.” (Oran, 2003a; 34 içinde Frankel, s. 21). Bir örnek vermek gerekirse ABD’nin iktisadi bağlamda “ulusal çıkar”ının petrol fiyatlarının düşmesinde ve iç piyasa için ucuz petrol temin etmede yattığı ileri sürülebilir. Ama diğer taraftan ABD vatandaşı *Teksas*’lı bir petrol üreticisinin iktisadi çıkarının da petrol fiyatlarının artmasında yattığı ileri sürülebilir. Bu durum Oran’dan hareketle (*ibid*; 34) bizi, çoğulcu bir toplum olan ABD gibi ülkelerde ulusal çıkar kavramının içini doldurmanın ne kadar zor bir uğraş olduğu sonucuna götürür. Diğer taraftan Marksist düşünce geleneği içersinde yer alan G. Lukacs’a⁴ göre, ulusal çıkar kavramı bir yanılsamadır (Saybaşı, 1985; 51). Bu bağlamda “Kapitalist devlet, sınıf mücadelesinde bir taraf olduğu kadar burjuvazinin toplumsal egemenliğini

⁴ Bu çalışmada yer alan bütün kişiler ilk kez belirttiklerinde adlarının baş harfi ve soyadlarıyla –örneğin G. Lukacs- daha sonrakilerde yalnızca soyadlarıyla –örneğin Lukacs- yazılmıştır. Bunun istisnaları, soyadları aynı olanlar ve çalışmanın başlıklarıdır. Soyadları aynı olan kişilerin isimlerinin baş harfi ve soyadları her belirtişimde korunmuştur.

sağlayan en önemli araçtır.” (*ibid* içinde Lukacs). Bu çerçevede kapitalist devletin iki temel işlevi bulunmaktadır: “(i) Egemen sınıf mensupları arasında birlik ve bütünlüğü sağlamak ve (ii) İdeolojik planda, proletaryanın örgütlenerek bilinçlenmesini engellemek.” (*ibid* içinde Lukacs; 60).

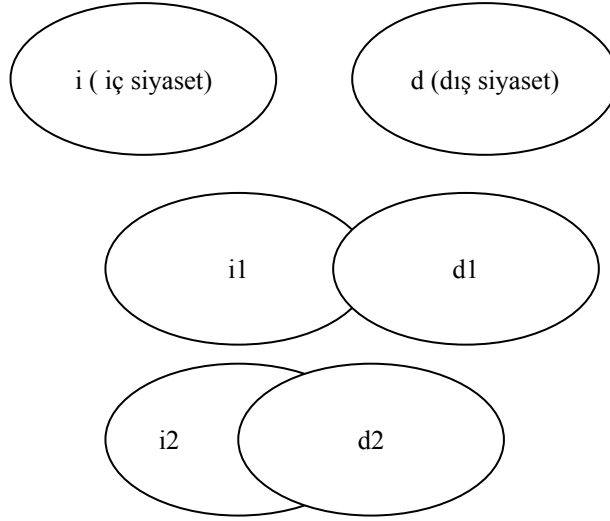
Üsttekilerin ışığında uluslararası ilişkiler bağlamında devletler arasındaki dış ilişkilerin, daha çok eyleyicinin –*agent*- yer aldığı ve daha çok kapsam ve niteliğin tamamlayıcı olarak girdiği bir toplumsal, siyasi ve iktisadi bir arena durumunu aldığı savlanabilir (Uncu, 2007; 1, Laçiner, 2004; 1, 3, 4, Köksal, 2005; 10, ve Buzan, Little, 1999; 101). Daha somut olarak ifade etmek gerekirse

“Dış dünya iç dünya ayrımının azalması ve ülke içindeki bazı grupların, kurumların ve şirketlerin çıkarlarının... çok daha önce ‘dış dünya’ denilen alanda oluşmaya başlaması ülkelerin çıkarlarının ve politikalarının dışında grupların ve bireylerin de kendilerine has dış ilişkilerinin oluşmasına neden olmuştur.” (Laçiner, 2004; 15).

Sonuç olarak bütünleşmeye doğru giden bir yerkürenin ürünü olan yeni ulus devlet, Vestfalya anlaşmasıyla hayat bulan eski ulus-devletle aynı ve özdeş bir şey değildir⁵ (Uncu, 2007; 1, Laçiner, 2004; 5, Köksal, 2005; 14 ve Buzan, Little, 1999; 101). Bu bağlamda yeni-ulus devletin fonksiyonları, gücü ve gücünden yararlanma biçimleri eski ulus-devletinkinden değişiktir (Laçiner, 2004; 5, Köksal, 2005; 14, 36 ve Buzan, Little, 1999; 89-90, 101). Eğer ulus-devletler bu üstte ifade edilenlerden kendileri için sonuçlar çıkarmazlarsa ve “... eski görevlerini eski yöntemleri ile...” yerine getirmeyi sürdürmeleri durumunda olumsuz yönde etkileneceklerdir (Laçiner, 2004; 5 ve Köksal, 2005; 36). Başka bir anlatımla devletler “güç”, “güvenlik”, “ulusal çıkar” kavramlarının ve buna koşut olarak “dış siyaset” kavrayışlarının değişime ve dönüşüme uğradığını dikkate alarak, dış siyasetlerine ilişkin karar ve siyasalarını yapılandırmalı ve oluşturmalarıdır. İç-Dış Siyaset Etkileşimini gösteren şekil aşağıdadır.

Şekil 1.3: İç-Dış Siyaset Etkileşimi

⁵ Bu bağlamda C. Dura tarafından yazılan “Küreselleşme ve ulus-devlet” yazısı için bakınız: (Dura, 2006 <http://www.turksolu.org/110/dura110.htm>). “

Kaynak: (Laçiner, 2004; 4).

1. ÇALIŞMANIN SORUNSALI

L. Althusser'e göre, "bir metindeki kavram ve sözcükler 'yalıtlmışlık' içinde değil;...kullanıldığı kavramsal ya da ideolojik çerçeve içindeki varoluşlarıyla anlaşılmalıdır" (Miller, 1994; 24). Bu üstteki ifadeye koşut olarak her çalışma gibi bu çalışmanın da sorunsalının belirtilmesi gerekir. Çalışmanın odaklanacağı sorunsal, Keşmir sorunu bağlamında Pakistan ve Hindistan'da iç-dış siyaset ilişkisi olacaktır. Konunun böyle bir örneklem üzerine oturtulması, okuyucunun zihninde konunun daha rahat ve somut bir şekilde anlaşılması ve değerlendirilmesi açısından önemlidir. Ayrıca bu örneklem, okuyucunun zihninde kuramla uygulama arasında bir köprü kurulmasına yardım edecektir.

Çalışmada realizm⁶ kavramı, uluslararası ilişkiler kuramı olarak değerlendirilmekte ve ortaya konmaktadır. Realizmin sorgulanmasına ilişkin bir örnek olan Pakistan ve Hindistan'da iç-dış siyaset ilişkisi bağlamında, bu iki ülkenin Keşmir sorununa yönelik dış siyasetlerinin ne oranda iç siyasetlerinden etkilendiği bir örneklem olarak incelenecek ve çözümlenecektir. Çünkü iç ve dış siyaset arasında net bir ayrım olduğunu ileri süren realizmin (Bostanoğlu, 1999; 73 ve Eralp, 1997; 87) bu savını çürütme bağlamında Hindistan ve Pakistan kuramsal ve uygulamaya dönük önemli bilgi

⁶ Bu çalışmada Realizm kavramıyla Klasik Realizm kavramı kastedilmektedir. Buna koşut olarak bu çalışmada dış siyasetin iç siyasetten özerk olduğu savı, Klasik Realizm aracılığıyla dile getirilmiştir.

ve toplumsal, siyasi ve kültürel bakış açıları sağlamaktadır. Bu bağlamda çalışmanın amacı, Hindistan ve Pakistan'ın Keşmir sorununa yönelik dış siyasetlerinde sırasıyla Hindistan'da -özellikle Keşmir üzerinden algılanan- dağılma korkusunun ve Pakistan'da militarizmin belirleyici olduğunu kanıtlamaktır.

Bu noktada Keşmir sorunun kurgusal boyutunun kısaca vurgulanması gerekmektedir. Bali'den hareketle (Bali, 2006; 1) Hindistan ve Pakistan devletleri, Keşmir sorunu bağlamında yaratılmış farklılıkları ve bu yaratılmış farklılıklar üzerine bina edilmiş siyasi sınırlarla başlayan bir savaşı sürdürmektedirler⁷. Bu bağlamda Bali'den hareketle (*ibid*, 2) Hindistan ve Pakistan devletlerinin Keşmir sorununa yönelik iç siyasi manevraları ve “siyasi dil”leri⁸, Keşmir sorununun siyasi ve toplumsal açılardan daha da karmaşık bir durum almasına neden olmuştur.

2. ÇALIŞMANIN PLANI

Çalışma, altı bölüme ek olarak giriş ve sonuç bölümlerinden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünün başlığı, “1858–1924 Tarihleri Arasındaki Dönemde Hindistan'daki İngiliz Yönetimi”dir. Çalışmanın birinci bölümü yukarıda değinilen dönemi iktisadi, siyasi ve toplumsal açılardan incelemekte ve çözümlemektedir. Bu bölüme yer verilmesinin nedeni, çalışmanın örnekleminin anlaşılabilmesi için tarihsel bir arka plan sağlamaktır.

Çalışmanın ikinci bölümü, 1924–1948 yılları arasındaki dönemde Hindistan'daki İngiliz Yönetimi'ne odaklanacaktır. Bu bölüm ağırlıklı olarak Hint ve Müslüman milliyetçilikleri üzerinden 1948 yılında Pakistan ve Hindistan isimli iki ayrı devletin kurulmasına giden siyasi süreci ortaya koyacak ve inceleyecektir. Bu bölüme yer verilmesinin nedeni de, ilk bölüm gibi, çalışmanın örnekleminin anlaşılabilmesi için tarihsel bir arka plan sağlamaktır.

Çalışmanın üçüncü bölümünün başlığı, “1948 Senesinden 2006 Senesine Kadarki Dönemde Keşmir Sorunun Tarihsel Gelişimi”dir. 1948 senesinden 2006 senesine kadarki dönemde Keşmir sorunun tarihsel gelişiminin değerlendirilmesi ve

⁷ Hindistan ve Pakistan arasındaki Keşmir sorunu darbeci General Müşerref'in de ifade ettiği gibi “tartışmalı topraklar sorunu değildi” (Bali, 2006; 2). Buna koşut olarak Keşmir bölgesi de, Hindistan ve Pakistan arasında egemenliği kesinleşmemiş ve buna koşut olarak tartışmalı bir toprak parçası değildi (*ibid*). Hindistan ve Pakistan devletleri arasında her ikisinin de kendilerine sahip olarak algıladıkları toprak parçasının karşı devlete onaylatılması sorunu mevcuttu ki bu her iki devlet içinde daha ciddi ve önemli bir sorundu (*ibid*).

⁸ “Siyasi dil” ve “söylem eylemi” –“*speech act*”- kavramları için bakınız: (Eriksson, Giacomello, 2006; 234).

özümlemesinin sebebi, Hindistan'ın ve Pakistan'ın Keşmir sorununa yönelik dış siyasetlerinin ne oranda iç siyasetlerinden etkilendiğinin anlaşılmasına yardımcı olacağı içindir.

Çalışmanın dördüncü bölümü, Hindistan devletinin dağılma korkusunun Hindistan'ın Keşmir sorununa yönelik dış siyasetine etkisini ele almaktadır. Çalışmanın bu bölümü, Hindistan devletindeki dağılma korkusunun –ki bu bir iç siyaset ögesidir-, Hindistan'ın Keşmir sorununa yönelik dış siyasetine etkisini değerlendirecek ve çözümleyecektir. Hindistan devletindeki dağılma korkusunun seçilmesinin sebebi, bu korkunun Keşmir sorununa yönelik Hint dış siyasetini yönlendiren ve etkileyen en temel bileşen olduğu düşüncesidir.

Çalışmanın beşinci bölümü, Pakistan'da var olan militarizmin Pakistan'ın Keşmir sorununa yönelik dış siyaseti üzerindeki belirleyiciliğini gözler önüne serecek ve çözümleyecektir. Nedeni şu ki Pakistan'da Keşmir sorununa yönelik dış siyasetin yapılandırılması ve oluşturulması bağlamında en başat siyasi role ve konuma, askerler sahiptirler.

Çalışmanın altıncı bölümü Hindistan ve Pakistan'ın Keşmir sorununa yönelik dış siyasetlerinde –realistlerin uluslararası düzenin belirleyici olduğu savının tersine-, iç siyasetin –sırasıyla Hindistan'da özellikle Keşmir sorunu üzerinden algılanan dağılma korkusunun ve Pakistan'da var olan militarizmin- belirleyici olduğunu savını savunmaktadır. Çalışmanın bu bölümü, uluslararası ilişkiler bağlamında realist akımdan da söz etmektedir. Ayrıca çalışmanın bu bölümü, yapımcılık ve uluslararası ilişkilere, A. Wendt'in Uluslararası İlişkilere yönelik yapımcı yaklaşımına değinmekte ve bunu realizmin sorgulanmasında kullanmaktadır.

Çalışmanın sonuç bölümü, uluslararası ilişkiler kuramı içersinde yer alan “söylence işlevi” –“*myth function*” ve “ideal tip” kavramları üzerinde durmaktadır. Buna koşut olarak bu kavramların izinden giderek Realist yaklaşımın dış siyasete ilişkin karar ve siyasaların yapılandırılması bağlamında bize gerçeğin ta kendisini sunmadığını, örneklemin temel savlarını da çok kısaca hatırlatarak, vurgulamaktadır.

3. KAVRAMSAL ÇERÇEVE:

Toplumsal bilimlere ilişkin bir eserde okuyucunun kafasında bir referans noktası oluşturmak için kavramlardan yararlanılmalıdır ki bu eserin okuyucu tarafından anlaşılabilmesi ve değerlendirilmesi için gereklidir. Çünkü okuyucunun referans

noktaları –eserle okuyucu arasındaki köprü- olmaksızın, eserle iletişime ve buna koşut olarak bir senteze geçemeyeceği ileri sürülebilir. Toplumsal bilimlerde kavramlar, durağan değildirler. Kavramlar, toplumsal bilimlerde nesnelliğin yokluğuna koşut olarak, içlerinde görecelik barındırırlar. Bu bağlamda bir kavram, okuyuculara farklı farklı anlam yerküreleri ve toplumsal, siyasi ve kültürel içerikler betimleyebilir. Bütün bu üsttekilerin ışığında toplumsal bilimler bağlamında bir eser ortaya koyan kimse, bir kavramsal çerçeve yapılandırmaya, oluşturmaya ve bunu okuyucuya sunmaya gereksinim duyar. Kavramsal çerçevenin yapılandırılması ve oluşturulması, okuyucuya eseri ortaya koyan kimsenin hangi kavramdan ne anladığını ve buna koşut olarak kavramsal çerçevenin de hangi düşünce kalıbına karşılık geldiğini ortaya koymasına yardım edecektir. Kavramsal çerçevenin okuyucuya sunulması, okuyucunun ortaya konan eseri daha rahat bir şekilde anlamasını ve değerlendirmesini ve buna koşut olarak eserle bir senteze girmesini kolaylaştıracaktır.

Çalışmamın kavramsal çerçevesi bağlamında okuyucunun düşünce ve anlam yerkürsinde referanslar yapılandırmak ve oluşturmak ve de bunlara koşut olarak okuyucunun eseri daha rahat okuyabilmesi ve algılayabilmesi için, aşağıdaki sorulara kısaca değinmektedir.

3.1. Neden Realizmin Sorgulanması Yapılmalıdır?

Uluslararası ilişkiler çerçevesinde dış siyasetteki karar ve siyasaların alım sürecinin doğasına ilişkin siyasi ve toplumsal bir tartışma bilim dalının varoluşuyla yaşıttır. Bu tartışma bağlamında realistler, olgusalci zihniyet ve düşünce yapısına koşut olarak, dış siyasete ilişkin karar ve siyasalara bir doğa yüklerler: dış siyasete ilişkin belirlenimci bir kuramsal yaklaşım. Bu bağlamda dış siyasetin yapılandırılması sürecinin ve buna koşut olarak ortaya çıkan dış siyasete ilişkin karar ve siyasaların, iç siyasetten etkilenmediğini savlarlar (Eralp, 1997; 87 ve Morgenthau, 1962; 5). Ama bu düşünce yapısı eleştiriye tabidir ve buna koşut olarak kuramsal açıdan çok zayıftır ki bu da kuramsal açıdan realizmin sorgulanmasını beraberinde gerektirir. Beşer davranışları önceden kestirilemeyeceği için, iç ve dış siyaset arasındaki etkileşimin bir ürünü olarak algılanması gereken uluslararası siyaset, olgusalci yaklaşımın savlarının tersine, matematik ve fizik gibi olmayacaktır. Bu bağlamda realizmin kökenini olgusalci zihniyetten alan belirlenimci dış siyaset anlayışı, sorgulanmalıdır. Çünkü olgusalci bir yaklaşımın izinden gitmekte olan belirlenimci dış siyaset yaklaşımı, bize, yer ve

zamandan bağımsız ve –buna koşut olarak- nesnel bir dış siyaset anlayışı ortaya koyar ki bu toplumsal bilimlerde nesnelliğin yokluğu anlayışına taban tabana zıttır.

3.2. Neden Realizmin Sorgulanmasına İlişkin Bir Örnek Olarak Pakistan ve Hindistan'daki İç-Dış Siyaset İlişkisi Ele Alınmaktadır?

Bu sorunun yanıtı şudur: iç ve dış siyaset arasında net bir ayrım olduğunu ileri süren realizmin bu savına eleştiriler yöneltme ve buna koşut olarak çürütme bağlamında, Hindistan ve Pakistan kuramsal ve uygulamaya dönük önemli bilgi ve toplumsal, siyasi ve kültürel bakış açıları sağlamaktadır. Bu bağlamda çalışma, Hindistan ve Pakistan'ın Keşmir sorununa yönelik dış siyasetlerinde sırasıyla Hindistan'da -özellikle Keşmir üzerinden algılanan- dağılma korkusunun ve Pakistan'da da militarizmin belirleyici olduğunu savlamaktadır.

3.3. Realizmin Dış Siyasetin İç Siyasetten Özerk Olduğu Savı Nasıl ve Kimler Tarafından Dile Getirilmiştir?

Bu çalışmada Realistler arasında bir ayrım yapıp, dış siyasetin iç siyasetten özerk olduğu savı Klasik Realizm aracılığıyla ortaya konmuştur. H. Morgenthau, İkinci Dünya Savaşı ertesinde ABD'de realist yaklaşımın güç kazanmasında ve uluslararası ilişkilerin bir bilim dalı olarak biçimlendirilmesinde ve yapılandırılmasında çok önemli rol oynamıştır: “Realizmin kavramı ve ilkeleri Morgenthau ile ortaya atılmış...”tır (Uğrasız, 2003; 143, Eralp, 1997; 72 ve Bostanoğlu, 1999; 77). Daha somut olarak ifade etmek gerekirse örneğin J. H. Herz, “ ‘İkinci Dünya Savaşı sırasında veya biraz sonra bazılarımız Hans Morgenthau’nun entelektüel liderliğinde dünya meselelerine daha Realist bir yaklaşımı savunmaya başladık.’ ” demişti (Eralp, 1997; 72). Morgenthau’nun uluslararası ilişkiler bağlamındaki bu kuramsal başatlığı ve buna koşut olarak önderliği, Uluslar Arasında Siyaset –“*Politics Among Nations*”- isimli kitabının uzun yıllar boyunca uluslararası ilişkiler derslerinde temel eser olarak işlenmesiyle daha kolay bir şekilde algılanabilir (*ibid*). Bu bağlamda geleneksel realist kuramın, Morgenthau’nun Realizmin Altı İlkesi aracılığıyla rahatça algılanabileceği ve değerlendirilebileceği ileri sürülebilir (Bostanoğlu, 1999; 80). Ama burada Realist akımın, Morgenthau’nun düşünce yapısından ibaret olmadığını vurgulamak da yerinde olacaktır. E. H. Carr, K. Waltz ve J. Mearsheimer gibi düşünürler⁹, Realist yaklaşımın gelişmesinde önemli katkılar sağlamışlardır.

⁹ Bu düşünürlerin düşünce yapıları için bakınız: (Burchill et al., 2005, Weber, 2005 ve Bostanoğlu, 1999).

3.4. Realizmin Dış Siyasetin İç Siyasetten Özerk Olduğu Savını Yapımcılığın Kuramsal Düşünce Yapısı Aracılığıyla Çürütülmeye Çalışılmasının Nedeni Nedir?

Bunun nedeni Erb'den hareketle (Erb, 2001; 1) yapımcılığın değişim ve dönüşüme ilişkin sağlıklı ve verimli çözümler ve değerlendirmeler verebilmesinden ötürüdür. Uluslararası ilişkiler bağlamında yapımcılık bize "...değişimin nasıl ve nerede olabileceğine ilişkin bir hesap sunar." (Hopf, 1998; 180). Bu bağlamda farklı kimlik, maddi yetenek ve güçlere sahip farklı eyleyiciler, uluslararası ilişkiler çerçevesinde değişime ve buna koşut olarak dönüşüme neden olabilirler (Hopf, 1998; 180 ve Wendt, 1992; 395). Bu bağlamda yapımcılığa göre "Farklılık olduğu sürece, değişim olasılığı vardır." (Hopf, 1998; 180).

Üsttekilerin ışığında ve daha belirgin olarak realizmin dış siyasetin iç siyasetten özerk olduğu savı yapımcı yaklaşım içersinde yer alan Wendt aracılığıyla da eleştirilmelidir. Çünkü Wendt'in uluslararası ilişkilerin işleyişine ve anarşi kavramına bakış açısı daha açıklayıcı, aydınlatıcı ve bunlara koşut olarak ufuk açıcıdır. Daha somut olarak ifade etmek gerekirse uluslararası ilişkiler çerçevesinde yapının –anarşi ve güç dağılımının-, süreçten bağımsız varlığı ya da nedensel gücü mevcut değildir (Wendt, 1992; 395 ve Wendt, 2003; 499–500). Uluslararası siyaset bağlamında güç siyasetleri ve kendi kendine yardım etme ilkesi –“*self-help*”-, anarşinin temel ve esaslı nitelikleri değildir: güç siyasetleri ve kendi kendine yardım etme ilkesi, kurumlardır; uluslararası düzen, buradaki eyleyiciler tarafından toplumsal olarak yapılandırılmış ve oluşturulmuştur (Wendt, 1992; 395 ve Skoczylas, 2000; 1). Yani özetle “*Anarşi devletlerin oluşturduğu bir şeydir.*” (Wendt, 1992; 395 ve Wendt, 2003; 491).

Son olarak belirtilmelidir ki genel olarak çalışmanın kuramsal yaklaşımının temelini, H. G. Gadamer'in yorum bilimi oluşturmaktadır. Gadamer'in yorum biliminin toplumsal bilimler içindeki yeri, müspet ilimlerin araştırma ve deneylerinde kullandığı yöntemler ve tekniklerle eş ve özdeş tutulamaz (Scott, 2003; 1). “Yorum bilim, yalnızca yorumlama yöntemi değildir o aynı zamanda anlamının doğasının sorgulanmasıdır...” (*ibid*). Gadamer'in yorum bilimine göre bir “metnin” “gerçek anlamı”, metnin onu anlamaya çalışan özne arasında oluşan diyalogsal ilişki sonucunda oluşturulur. Gadamer'in yorum biliminden hareketle bu çalışma bağlamında metnin “gerçek anlamı”, çalışmanın başlığıyla –Realizmin Sorgulanmasına İlişkin Bir Örnek: Pakistan ve Hindistan'da İç-Dış Siyaset İlişkisi- çalışmamla ilgili okuduklarımız arasında oluşan diyalogsal ilişki sonucunda ortaya çıkmıştır. Daha somut olarak ifade etmek gerekirse

Hindistan'ın ve Pakistan'ın Keşmir sorununa yönelik dış siyasetlerinin ne oranda iç siyasetlerinden etkilendiği sorusuna Gadamer'in yorum biliminden hareketle, düşünce ve anlam yerküremde “kör önyargı” etrafında önceden düşünülmüş ve nesnelleştirilmiş bir yanıt verilmemiştir.

I. BÖLÜM: 1858–1924 YILLARINDA HİNDİSTAN'DAKİ İNGİLİZ YÖNETİMİ

Gerçek ve Hayali Kadınlar isimli kitabın yazarı olan R. S. Rojan'a göre “‘Sömürgecilik basit bir şekilde yalnızca [tarihsel] kalıtla ilgili değildir: sömürgecilik aynı zamanda hem etkin hem de kurucu belirleyici etkenleri ...” olan bir olgudur (Talbot, 2005; 53). Buna koşut olarak çalışmanın bu bölümü, Hindistan'daki İngiliz yönetiminin 1857–1924 arasındaki dönemini inceleyecektir. 1858 tarihinin seçilmiş olmasının nedeni, bu tarihte Doğu Hindistan Şirketi'nin (DHŞ) feshedilip, Hindistan'ın doğrudan BK'ya (Birleşik Krallığa) bağlanmış olmasıdır. 1924 tarihinin seçilmesinin nedeniyse, bu tarihten sonra Hint ve Müslüman milliyetçiliğinin yollarının birbirinden ayrılmasıdır.

1. HİNDİSTAN'IN BK YÖNETİMİNE DOĞRUDAN BAĞLANMASINA GİDEN SÜREÇ: 1857 “BAŞKALDIRISI”

1857 “başkaldırısı”yla DHŞ'nin¹⁰ Hindistan üzerindeki varlığını son bulmuş (Kulke, Rothermund, 2001; 360 ve Ahmed, 2004; 39) ve Hindistan doğrudan BK tacına bağlanmıştır. Bu önemli dönüm noktasının anlaşılması açısından bu alt başlık altında şu üç unsur ele alınacaktır: 1857 “Başkaldırısı”nın Nedenleri, “Başkaldırı”nın Seyri ve en son olarak da 1857 “Başkaldırısı”nın BK, Hint ve Müslüman Toplulukları Üzerine Etkileri.

1.1. 1857 “Başkaldırısı”nın Nedenleri:

B. Disarelli 1857 “başkaldırısı” hakkındaki düşüncesini şöyle dile getiriyordu:

“ ‘Yönetimimize karşı o ülkenin bütün sınıfları arasında genel bir hoşnutsuzluğa kanaatimce öncülük eden nedenleri üç başlık altında sıralayacağım. İlki, yerli otoriteyi zorla yıkmamız, ikincisi, mülkiyet düzenini bozmamız ve üçüncüsü, toplumun diniyle oynamamızdır.’ ” (Bali, 2006; 9–10 içinde Güngör; 41).

İngilizler Hindistan'daki konumlarını kuvvetlendirmeden evvel Hint şehzadeleriyle dostça ilişkiler yürütüyorlardı; ama İngilizler 1850'lerde sudan gerekçelerle Hindistan'daki, İngiliz bölgesini büyütme tasarısı çerçevesinde, Hint

¹⁰ 1600 yılında DHŞ'ye yönelik BK Ecesi Elizabeth'in buyruğu açıklanır: bu buyrukla DHŞ'ye Hint, Çin denizlerinde ve Pasifik Okyanusunda ticaret ve denizcilik tekeli verilir (Bayur, 1987; 82). İlk dönemlerinde DHŞ, şu şekilde çalışmaktadır: üyeler üstte belirtilen yerlere düzenlenecek her ticari sefer için para verirler ve ortaya çıkan kârı aralarında paylaşırlardı; sürekli anamal işi sonradan devreye girmiştir (*ibid*). DHŞ'nin Hindistan bağlamında edilgen bir alıcı rolünden çıkması, “... 1758 yılında Robert Clive'nin Plassey zaferi sonrasında olmuştur.” (Bali, 2006; 8 ve Said, 2004; 85).

topraklarını ilhak etme siyasetini yürütmeye başladılar (Patel, 1998; 3, Kulke, Rothermund, 2001; 361 ve Bayur, 1987; 283, 329). Daha belirgin olarak 1848–1856 seneleri arasında Hindistan genel valiliği görevini yerine getirmiş olan Lord Dalhousie, Hindistan’daki prens devletlerine karşı çok saldırgan bir dış siyaset izledi¹¹ (Ahmed, 2001; 40 ve Bayur, 1987; 287). Dalhousie, kendi “boşluk öğretisi”ne (*doctrine of lapse*) koşut olarak, erkek veliaht eksikliği olan Hint prensliklerini İngiliz Hindistan’ına ilhak etti ve Oudh devletine 1856 yılında üç gün içersinde el koydu (Bayur, 1987; 287, Ahmed, 2001; 40, Kulke, Rothermund, 2001; 361 ve Benk; 5291). Bu üsttekilerden hareketle savlanabilir ki, DHŞ yöneticileri, yerli Hint soyluları arasında İngilizlere karşı bir yabancılaşmanın ortaya çıkmasına neden olmuştur (Marshall; 2).

Burada DHŞ ile BK yönetimi arasındaki ilişkiyi de belirtmek yararlı olacaktır. DHŞ’yle BK yönetimi arasındaki ilişkiyi, 1853 Kanunu belirtmektedir (Bayur, 1987; 289). 1853 Kanunuyla birlikte BK Hükümeti, DHŞ’nin egemeni durumuna gelmiştir ve buna koşut olarak şirket her çeşit ticari özünü yitirmiştir (*ibid*). Bu yüzden şirketi feshedip, BK’ya doğrudan bir şekilde bağlamak en sağlıklı ve mantıklı yol olarak görülüyordu; ama şirketin geçmişte yerine getirdiği parlak hizmetlerden dolayı bu yol seçilmedi ve şirketin süresi tekrar uzatıldı (*ibid*). Bununla birlikte şirketin müdürlerinin sayısı 18’e düşürüldü ve BK bu müdürlerin 6 tanesini atama hakkına kavuştu ve diğer 6 taneye de “... en az 10 yıl hükümet veya Şirket hizmetinde Hindistan’da çalışmış olması şartı koşul...”du (*ibid*).

1857 “başkaldırısı”nın nedenleri bağlamında İngiliz Bengal Ordusu üzerinde de durmak gerekir. Hindistan coğrafyasında çok geniş bir alana yayılmış olan bu ordunun üçte ikisini yerli askerler üçte birini de İngiliz askerler oluşturmaktaydı (*ibid*; 306). Bu orduda yer alan yüksek rütbeli askerlerin çoğu, “... yorgun ve ayrıca bir değer taşımayan kimselerdi.” (*ibid*; 307). Ama diğer taraftan İngiliz Bengal ordusunda asker olmak, Kuzey Hindistanlı bir Hintli için yüksek bir statü elde etmekle eş anlamlıydı: İngiliz Bengal ordusunda görev yapan askerler, kendilerini bir seçkinler grubu olarak görüyorlardı (Marshall; 3). İngilizlerin yanında bağlılıkla savaşmış bu ordunun bazı ayrıcalıkları vardı¹² ama bu önceden elde edilmiş ayrıcalıklar İngiliz Yüksek Komutanlığını rahatsız ediyordu (*ibid*). Ayrıca Nepal ve Puncap kökenli askerler İngilizlerin yanında savaşmak için kendilerine özgü ayrıcalıklar istemiyorlardı (*ibid*).

¹¹ Dalhousie, 250K mil kareden daha fazla bir alanı ilhak etmiştir (Patel, 1998; 3).

¹² Bu askerler denizaşırı yerlerde savaşmıyorlardı, kendi eğitim düzenleri ve kendilerine özgü tüfekleri vardı (Marshall; 3).

Buna koşut olarak İngilizler, Bengal ordusuna ayrıcalıklarından vazgeçmelerini emretti (*ibid*). Bengal ordusunun gözünde, kendilerine özgü ayrıcalıklarının kaldırılmak istenmesi ve böyle ayrıcalıklar istemeden savaşan askerlerin varlığı, İngiliz Hindistan’ındaki kendi seçkin konumlarının sarsılması demektir (*ibid*).

1857 “başkaldırı”sının bir başka nedeni de Hint İslam toplumu içerisinde dile getirilen İslami bin yıllık barış ve esenlik döneminin geleceğine yönelik inançtı (Ahmed, 2004; 40). Bu bağlamda Müslüman vaizler, 1757 senesinde başlayan İngiliz hâkimiyetinin 1857 yılında son bulacağını savlıyorlardı (*ibid*).

“ ‘Herkes bilsin. İslamiyet dışında başka bir dinin egemen olduğu bir ülkede, Muhammed’in dini ilkeleri uygulanamaz. Birleşip kâfirlere savaş açmak Müslümanların boynunun borcudur. Savaşta yer almayanlar bir Gerçek İman ülkesine göç etmelidirler... Ey kardeşler, halimize ağlamamalıyız; zira kâfirlerin ülkesinde yaşadığımız için Allah’ın elçisi bize kızıdır. Allah’ın peygamberi bizden memnun değilse, kime sığınacağız?’ ” (Akbar, 2003; 138).

Buna koşut olarak Müslüman mücahitler, DHŞ’ye karşı, 1857 “başkaldırı”sı bağlamında, “kutsal” bir savaş açtılar (Ahmed, 2004; 40).

İngilizler kendi geleneklerinin ve düşünce yapılarının beşer geleceği için en iyi ve nihai kalıp olacağını savlıyorlardı ve “diğer kalıpların başarısızlığa mahkûm olduğunu” savlıyorlardı¹³ (*ibid*; 41). Bu bağlamda İngilizler, 1857 “isyanı” öncesi dönemde kendi zihinlerindeki toplumsal düzenin doğasını olgusalci (*positivist*) bir şekilde Hint toplumuna aşılarmaya çalıştılar: ıslahatlar, yeni teknoloji, Hristiyanlık –örneğin misyonerlik çalışmaları-, yeni kanunlar –örneğin *Sati*’nin yasaklanması- ve düzenlemeler –örneğin din değıştirmelerin kanun aracılığıyla kolaylaştırılması- Hintlilere ve Müslümanlara zorla empoze edilmeye çalışıldı (Landow; 1, Patel, 1998; 1–2, Bayur, 1987; 290–292, Marshall; 1 ve Ahmed, 2004; 41). Bunun anlamı Hinduların ve Müslümanların var olan hiyerarşik toplumsal dokusunun, geleneklerinin ve hayat tarzlarının hiçe sayılması demektir (Marshall; 1 ve Bayur, 1987; 329). Bu bağlamda Hinduların ve Müslümanların var olan hiyerarşik toplumsal dokusunun, geleneklerinin ve hayat tarzlarının hiçe sayılması, Hindistan coğrafyasında yaşayan Hinduların ve Müslümanların 1857 “başkaldırısı”na destek vermesini kolaylaştırmıştır (Bali, 2006; 9–10, Marshall, 1 ve Bayur, 1987; 290–303).

1. 2. 1857 “Başkaldırısı”nın Seyri:

¹³ Örneğin her konuda bir uzman olan W. Jones, DHŞ’deki “... görevine başlar başlamaz... Şark’ı derleyip toparlamaya, parsellemeye, ehlileştirmeye, böylece de Avrupa’ya ait bilginin bir alanı haline getirmeye yönelik kişisel incelemelerine girişti.” (Said, 2004; 87).

Başkaldıranlar arasında öncülük ve eşgüdüm noksanlığı vardı: Bahadur Şah ve onun oğlu olan ve sonradan “başkaldırı”nın başkomutanı yapılan Moğol Mirza tarafından temsil edilen Hint-Türk İmparatorluğu (HTİ) çevresinde birleşen askerler yeterliği öncülüğü ve liderliği tedarik edemediler (Kulke, Rothermund, 2001; 361–362 ve Bayur, 1987; 310, 355). Ortalıkta başkaldırı vardı, fakat öndersiz ve yönsüzdü, sadece hislerle hareket ediliyordu (Akbar, 2003; 137). 1857 yılında olan olgu, müşterek yönetimi ve ülküleri olmadığı için Hindistan çapında bir başkaldırı durumunu alamayan bir ayaklanma biçiminde ortaya çıktı (Bayur, 1987; 309-312). Ama yine de başkaldıranlar savaşımalarını belirli bir süre sürdürmekte başarılı oldular ve buna koşut olarak belirli bir süre için İngilizler Ganj vadisinin orta bölümündeki kontrollerini kaybettiler¹⁴; fakat “başkaldırı” İngilizler tarafından gaddarca ve hızlı bir şekilde bastırıldı (Patel, 1998; 5, Kulke, Rothermund, 2001; 361 ve Bayur, 1987; 309, 312).

1857 “başkaldırı”nın bir başkaldırı mı yoksa bir bağımsızlık savaşı mı olduğu tartışmalı bir konudur. Buna göre köktenci Hint milliyetçileri, günümüzden geçmişe bakarak, bu “başkaldırı”yı bir “ilk Hindistan Bağımsızlık Savaşı” olarak görme eğilimindedirler (Kulke, Rothermund, 2001; 360). Diğer taraftan BK, Hindistan’ın işgal edilmesinde kendilerine yardım eden Hint askerlerinin -“sipahi askerleri”nin -“*sepoys*”- taraf değiştirmeleri dolayısıyla bu olguya “ayaklanma”¹⁵ ismini verdi (Kulke, Rothermund, 2001; 360, Benk; 5291 ve Akbar, 2003; 145). Ancak 1857 “başkaldırı”nın ayrıntılı bir incelemesi, bu olgunun ne basit bir başkaldırı ne de bir bağımsızlık mücadelesi olduğunu gösterecektir¹⁶ (Kulke, Rothermund, 2001; 360 ve Benk; 5291).

1.3. 1857 “Başkaldırısı”nın BK, Hindu Toplumu ve Müslüman Toplumu Üzerine Etkileri:

İngiliz kamuoyu, “başkaldırı”nın büyüklüğünden ve İngilizlerin Hintlilerin can kaybından ötürü sarsıntı geçirdi (Marshall; 1). Kamuoyundaki bu sarsıntı, beraberinde İngilizlerin kendi kendilerini eleştirmelerine ve gözden geçirmelerine –

¹⁴ İngilizlerin böyle bir “başkaldırı” için tasarıları mevcut değildi ve bu nedenle ilk zamanlarda şaşkırdılar ve “başkaldırı”ya bir tepki göstermekte geciktirler (Kulke, Rothermund, 2001; 361).

¹⁵ 1857 “başkaldırı”sı 190K kişilik bu birliğin ayaklanmasıyla başlamıştır (Benk; 5295 ve Marshall; 1). Okuduğum bazı İngilizce metinlerde 1857 “başkaldırı”sı bağlamında “*mutiny*” kelimesiyle -“*rebellion*” ya da “*uprising*” kelimesi yerine- karşılaştım (örneğin G. P. Landow’un yazısında). “*Mutiny*” kelimesi, Türkçe’ye özellikle ve çoğunlukla askerlerin katılımıyla gerçekleşen başkaldırı olarak tercüme edilebilir.

¹⁶ “Başkaldırı” sırasında ırk, din, ve kast sınırları bulanıklaştı: Müslümanlar Hindularla, Müslümanlar Pencap’lı Müslüman askerlerle ve Sihler İngilizlerle birlikte Delhi’deki Hindulara karşı savaştı (Ahmed, 2004; 39).

örneğin kabine içinde Hindistan bakanlığının kurulması bu bağlamda düşünülmelidir- ve bu nedenlerle bağlantılı olarak 1857 yılında olan olguyu açıklamaya çalışmalarına neden oldu (Marshall; 1, Bayur, 1987; 319–320 ve Landow; 1).

1857 “başkaldırı”sından sonra son Hint-Türk İmparatorunun “başkaldırı” bağlamında oynadığı rolden ötürü İngilizlerin Müslümanlara itimatları kalmamıştı¹⁷ (Bali, 2006; 9, Kulke, Rothermund, 2001; 373 ve Bayur, 1987; 313–314). Hatta “başkaldırı”nın bastırılmasından sonra W. H. Russel adlı askeri muhabir, *The Times*’a gönderdiği mektupta şöyle yazmıştı:

“ ‘Hindistan’daki Müslüman unsuru bize en çok sorun çıkaran unsurdur ve bizim düşmanlığımızın en büyük payını onlar kışkırtırlar... Onlar şüphesiz bizim yönetimimize karşı daha tehlikelidirler... Eğer biz Muhammed’in tapınaklarını ve geleneklerini dinç bir çabayla yok edebilseydik, bu Hristiyan inancı ve İngiliz yönetimi için gerçekten iyi bir iş olacaktı’ ” (Ahmed, 2004; 43 içinde Khairi 1995; 28–9).

1857 “başkaldırısı”, geleneksel önderlerle uzlaşmanın gerekliliğini ve önemini ortaya koymuştu (Bali, 2006; 11 ve Talbot, 2005; 60-61). Buna göre İngilizler, 19. yüzyılın ilk yarısındaki olgusal söylemin parlak günlerinin tersine¹⁸, Hint geleneklerine saygı gösterilmesi gerektiğini ve bunların var olan “koruyucular”ının – soyluların, Brahmanların, Müslüman din adamlarının ve toprak sahiplerinin; “toplumun doğal liderleri”nin- katı otoriter bir İngiliz yönetim altında gönüllerinin alınması gerektiğini öğrendiler (Talbot, 2005; 60-61, Kalpagam, 2001; 433, Mehta, 2004; 113, Marshall; 1 ve Kulke, Rothermund, 2001; 392). Bu anlayıştan sonra Hindistan’daki İngiliz yönetimi, geleneğin Hindistan’daki İngiliz varlığının istikrarı için korunmasına büyük önem vermiştir (Misra, 2003; 141 ve Bali, 2006; 11). İngiliz yöneticilerin çoğu için *mutiny*, Hindistan’ın “ilerleme” için uygun olmadığını göstermişti (Misra, 2003; 141). İlgili yöneticiler Hint köylülerinin aristokratik güce, kast önyargılarına ve dinsel köktencilığe çok bağlı olduğuna inandılar (Misra, 2003; 141 ve Bali, 2006; 11).

¹⁷ Bu bağlamda 1857 “başkaldırısı”nın son bulmasından sonra Hint-Türk İmparatoru B. Şah sürgüne gönderildi; ayrıca şehzadeler, Hindistan’daki İngiliz Yönetimi tarafından öldürüldü (Bayur, 1987; 313-314 ve Landow; 1).

¹⁸ T. Macaulay 1835’te şöyle diyordu: “ ‘Hükmettiğimiz yerlerde idaremiz altındaki milyonlarca insanla bizim aramızda iletişimi sağlayacak bir insan tipi ve sınıfı oluşturmamız. Öyle bir sınıf ki, kanı ve rengiyle Hintli, fakat damak tadıyla, düşüncesiyle, sözleri ve birikimiyle İngiliz olan insanlardan oluşsun.’ ” (Radikal İki, 2006; 11). Ama aslında Macaulay bir sonraki cümlesinde İngilizlerin olgusal çağdaşlaşma anlayışının bir nevi kendi kendini yenilgiye uğratan (*self-defeating*) bir tasarı olduğunu belirtir: “bütün Hindistan halkını eğitmeye kalkışmamız, ki sınırlı olanaklarımız dikkate alındığında, olanaksızdır.” (Marshall; 2). Buna koşturarak DHŞ’nin varlığı, çağdaşlığı Hint toplumuna aşılaktan çok, “geleneksel” aydınların toplum üzerindeki nüfuzunu güçlendirdi: Brahmanların ve kast düzenin Hindistan’daki gücünü ve nüfuzunu arttırdı (*ibid*).

Burada Hindistan'daki İngiliz eğitimli yeni elit gruptan da söz etmek yararlı olacaktır: yeni İngiliz eğitimli elit grup, 1857 “başkaldırı”sı sırasında BK'ya bağlı kaldı; ama İngiliz yöneticiler onların bu bağlılığından ötürü bu elitlere saygı göstermedi (Kulke, Rothermund, 2001; 363). İlgili İngiliz yöneticilerin bu fikir yapısının oluşmasında Toplumsal Darwinizm'in de etkisi vardı: İngilizlerin “aşağı” ırklar üzerindeki denetimi ve hâkimiyeti onların “üstün” fiziksel, felsefî ve ahlaki niteliklerini doğruluyordu (Misra, 2003; 141). Sonuç olarak İngiliz yöneticilerde müteşekkik Hindistan'a uygarlığın meyvelerini ihsan etmiş olduğunu düşünen İngiliz liberalizminin aşırı itimadından pek bir iz kalmadı (Kulke, Rothermund, 2001; 363). 1857 “başkaldırı”sının bastırılmasından sonra, “demir tutuculuk” yaklaşımı çerçevesinde¹⁹ BK, “kendi inançlarının hiçbirini kullarının hiçbirine zorla dayatmayacağını” açıkça belirtti: BK hükümeti kendini Hristiyan misyonerlerden soyutladı, yerel soyluların tahtlarından indirilmesi uygulamasına son verdi ve askerleri sözde “savaşçı ırklar”dan almaya çalıştı (Marshall; 4 ve Ahmed, 2004; 53).

1857 “başkaldırı”sı Müslümanların zaten simgesel olan siyasi gücünü de yerinden etti: HTİ'nin sonu (Bayur, 1987; 313, Landow; 1 ve Ahmed, 2004; 43). “Başkaldırı”, Müslümanlar için İngilizler tarafından başkaldırının müsebbibi olarak görülmeleri dolayısıyla beraberinde tarihsel, siyasi ve iktisadi yeni düzenlemeler getirdi (Ahmed, 2004; 43 ve Kulke, Rothermund, 2001; 373). 1835 yılında Hindistan'ın resmi dili olma özelliğini kaybetmiş olan Urduca, iyice gözden düştü; resmi dil bağlamında İngilizler, İngilizce'ye iyiden iyiye ağırlık verdiler (Ahmed, 2004; 43). Müslümanların kendi kimlikleri de tehlike altındaydı (*ibid*). Hindistan'daki hizmetler bağlamında, Müslümanların rolü giderek azaldı ve önemli görevlerdeki Müslümanların sayısında da düşüş oldu (Ahmed, 2004; 43 ve Bali, 2006; 14). Hindistan coğrafyasında yaşayan Müslümanların ruh hallerini ve durumunu, ünlü şair M. İkbal çok güzel bir şekilde dile getirmekteydi:

“ ‘... Biz eğer vefasız isek, Sen de dindar değilsin Rabbim/ Diğer milletlerde günahkâr olanlar/ Sayısız senin isminden bile bihaber olanlar var./ Tembel, gafil ve uyanıklar./ Sayısız senin isminden bile bizar olanlar var./ Senin nimetlerin yağmur gibi onların üzerine yağar, / Şimşeklerin, biçare Müslümanların üzerinde çakar.’ ” (Akbar, 2003; 142 içinde İkbal).

¹⁹ Ama bu yanlış düşünülmüş ıslah çağını izleyen demir tutuculuk çağı, “sonunda farklı bir çeşit tepkiyi kışkırttı: çağdaş Hindistan'ın doğmasına yol açan milliyetçilik” (Marshall; 2). Bu bağlamda “XX. yy.'da Hindistan'daki gelişmeleri, daha çok, ... sömürgeci gücün ülkeye yükleyeceği iktisadi rol ve Hintliler'in kendi kimliklerinin bilincine varması belirleyecekti.” (Benk; 5291).

İngilizler Müslümanları sorun çıkartan kibirli beşerler olarak görmekteydi ve 1857 “başkaldırısı”yla birlikte Müslümanlara olan güvenlerinin toptan kaybolmasına koşut olarak, Müslümanların derhal tarih sahnesinden çıkartılması gerektiğini düşünüyorlardı (Ahmed, 2004; 43 ve Kulke, Rothermund, 2001; 373).

1857 “başkaldırı”sından sonra Hindu ve Müslüman toplumları arasında bir itimatsızlık duvarı meydana geldi (Benk; 5291). 1857 yılından önce de Müslümanlar ve Hindular arasında çatışmalar olmasına rağmen, bu tarihten sonra çatışmalar daha fazla erdemsizleşti, daha bir örgütlü duruma geldi ve ideolojik bir boyut da kazandı²⁰ (Ahmed, 2004; 41).

2. HİNDİSTAN’DAKİ SÖMÜRGE YÖNETİMİNİN YAPISI

Çalışmanın bu alt başlığında öncelikle Hindistan’da var olan yönetsel ve temsili yapılardan ve bunların zaman içersindeki evrimlerinden söz edilecektir. Daha sonra Hindistan’daki sömürge yönetimiyle ulus-devlet kavramı arasındaki farklardan ve Hindistan’daki iktisadi yapıdan söz edilecektir.

2.1. Hindistan’daki Yönetimsel ve Temsili Yapı:

Hindistan’daki sömürge yönetiminin yapısını anlayabilmek için genel valilik mevkiinden söz etmek gerekir. BK’nın temsilcisi genel vali beş senelik zaman aralıklarında –kısa bir süre için- görev yaptı: bu süre, Avam Kamarasının seçim süresine göre düzenlenmişti (Kulke, Rothermund, 2001; 364–365). Hindistan’a ilişkin siyaset, her ne kadar partiler üstü olarak kabul edildiyse de, genel valilerin atanmalarında siyasi partilerin etkisi oluyordu (*ibid*). Valiler, Londra’daki Hindistan’dan sorumlu devlet bakanlarının ve Hindistan’daki güçlü devlet yetkililerinin baskısı altında istemedikleri önlemleri geciktirmekten başka bir şey yapamadılar; üstelik yeterli siyasi nüfuza sahip olabilmesi için bürokrasinin onlara yeterli desteği vermesi gerekiyordu (*ibid*; 365).

Hindistan’daki sömürge yapısını okuyucunun daha rahat bir şekilde algılayabilmesi için, Hindistan’dan sorumlu devlet bakanlığına da değinmek gerekir. Birinci kalite siyasetçiler arasından seçilen ve Hindistan Kurulu isimli bir yapıya iye olan Hindistan’dan sorumlu devlet bakanı, Avam Kamarasındaki çoğunluk tarafından desteklendiği için siyasi açıdan genel validen daha güçlüydü (Kulke, Rothermund, 2001; 365 ve Bayur, 1987; 319, 321, 325). Ama diğer bakanlarla karşılaştırıldığında,

²⁰ “*Anandamath*” (“Saadetin manastırı”) romanı, B. G. Tilak’ın eylemleri ve dini *Ganpati* şenlikleri vb.nin hepsi 1857 sonrasına ilişkin olgulardır (Ahmed, 2004; 41, 44).

astlarının çoğunun uzakta bulunması ve onlara genel vali aracılığıyla ulaşıyor olması önemli sorunlar doğuruyordu²¹: acele bir şekilde yerine getirilmesi gereken işlerde genel vali istediğini yapabilmekte ve –buna koşut olarak- Hindistan’dan sorumlu devlet bakanına emri vakiler yapabilmekteydi (Kulke, Rothermund, 2001; 365 ve Bayur, 1987; 322).

Hint toplumu Avam Kamarası’nda temsil edilmediği için, DHŞ’nin feshedilmesinden sonra Hindistan’da bir yasama meclisine ihtiyaç duyuldu ve bu meclis 1861’de kuruldu (Kulke, Rothermund, 2001; 366). Meclisin üyeleri Hint halkı yararına birkaç Hintli zorbadan ve genel vali tarafından atanan üyelerden oluşuyordu (Kulke, Rothermund, 2001; 366 ve Kishlansky et al., 1995; 819). Uygulamada bu yasama meclisi yürütmenin gayelerine uygun olduğunu düşündüğü her kanunu yasalaştırması için bir aygıt oldu (Kulke, Rothermund, 2001; 366). Yasama meclisinde daha fazla seçilmiş Hintli temsilcisi olması için kanun teklifleri vermiş olan Kongre Partisi’nin (KP) isteklerine, 1892’te, sınırlı bir ıslahatla yanıt verildi: Yasama meclisine vali veya genel valinin aday teklif etme hakkı sınırlandırıldı (*ibid*; 385). Ama tayin edilmiş İngiliz üyeler, hâlâ Hintli delegelerden fazlaydı; Hintli delegeler ne bir yasanın yasalaşmasını ne de bütçenin geçmesini engelleyebiliyorlardı (*ibid*).

Yürütme erkinin, yasama erki karşısında büyük bir ağırlığı vardı; ama Morley-Minto ıslahatıyla birlikte yasama meclisi yürütme erki karşısında bir muhalefet aygıtı olma şansını yakaladı; ama hala yürütmenin gücü çok daha fazlaydı: Morley-Minto ıslahatı, hiçbir açıdan, gerçek egemenliği İngilizlerden Hindistan coğrafyasında yaşayanlara devretmemekteydi; “...fakat birçok Hind’li aydına yeni mevkiler[in] kapısını aç...”tı (Kulke, Rothermund, 2001; 387 ve Bayur, 1987; 471, 473). Montagu-Chelmsford ıslahatı, “öz hükümete” –*self-rule*- yönelik önemli bir adım, yürütme erki bağlamında sorumlu hükümet kavramını getirdi (Bayur, 1987; 521-522 ve Kulke, Rothermund, 2001; 388).

Özetle Hindistan’daki İngiliz Yönetiminde yasama, yürütme ve yargı Hint halkının birleşmiş istencine dayanmıyordu²² (Kalpagam, 2001; 422).

²¹ Avam Kamarası’nın Hindistan’a olan ilgisi Hindistan doğrudan BK’ya bağlanınca, çok azaldı: DHŞ’nin patentini yenilenmesi mecburi olduğu sürece, Hindistan’a dair her şeyin kontrol edilmesinde önemli tartışmalar meydana geliyordu; ama artık böyle bir şeye gereksinim olmadığından Hindistan üzerine tartışmalar çok seyrekleşti (Kulke, Rothermund, 2001; 366).

²² Sömürge devleti, devletin çıktılarına tepki verilmesi bağlamında –kamuoyunun kendisi olan Hint halkı yerine- halkın sözde “doğal liderlerinden” yararlandı (Kalpagam, 2001; 422).

“... bir mütahhas bile, sözgeşi Mill’in, On Liberty (Özgürlük Üstüne) ile Representative Government’taki (Temsili Yönetim) görüşlerinin Hindistan’da uygulanamayacağını, çünkü Hintlilerin –ırkça gerilikleri bir yana- uygarlıkça geri olduklarını...” düşünüyordu (Said, 2004; 23).

Çağdaş gücün kullanılabilmesi için sömürge yönetiminin yasama, yürütme ve yargı erklerine gereksinimi vardı; ama sömürge yönetimi Hindistan’ı bir halk olarak değil de bir kullar bütünü olarak yönetmeye çalıştı²³ (Kalpagam, 2001; 425). Hindistan’daki İngiliz yönetimi bağlamında devletin egemenliği, halkın egemenliğinden bağımsızdı: sömürge yönetimi, devlet ve ona tabi olanlar arasındaki bir toplumsal sözleşme bağlamında düşünülmemişti (*ibid*; 430). Başka bir anlatımla Hindistan’daki İngiliz Yönetimi için asıl olan, Hindistan coğrafyasında yaşayanların var olan siyasi yapıya katılımları değil, Hindistan coğrafyasında tüze ve düzenin sağlanması ve korunmasıydı (Talbot, 2005; 55). Bu durum sonucunda İngiliz yönetimi Hindistan’da milliyetçiliğin gelişmesine neden olmuştur ve Hint halkını çağdaş demokratik fikirlerle ve ilkelerle tanıştırmıştır (Arı, 2000; 30 ve Dutt, 1998; 417). Fakat bunların hepsi ne tek bir günde olmuştur ne de bu gerçekleştirilenler İngiliz yöneticilerinin amaçlarıydı (Dutt, 1998; 417).

Sürecin özünde asıl olan, U. Kalpagam’ın ifadesiyle, şuydu: “Sömürge çağdaşlığının tasarısı, aslında, büyüyen pazar iktisadına ve çağdaş sömürgeci yönetişimin gereksinimlerine uygun bir şekilde arzuları, istekleri ve davranışları dönüştürmekti” (Kalpagam, 2001; 433). Bu iddianın desteklenebilmesi, Hindistan’daki iktisadi yapının çok kaba hatlarıyla incelenmesini gerektirmektedir.

2.2. Dönemin Hindistan İktisadı:

R. Lipsey ve P. Steiner’den hareketle (Lipsey, Steiner, 1967; 4), Hint toplumun iktisadi kaynaklarının arazi, orman ve mineraller gibi doğal kaynaklardan ve beşeri kaynaklardan –örneğin üretim araçları- oluştuğu ileri sürülebilir. 1857–1924 seneleri arasındaki Hindistan iktisadını okuyucunun rahat bir şekilde algılaması için, dönemin iktisadi bağlamındaki temel nitelikleri belirtmek yerinde olacaktır. 1857- 1924 seneleri arasında Hint iktisadi bağlamında üç özellikten söz edilebilirdi: 1-*Yapısal özellikler* ki bunun içine doğal kaynakları, iktisadi büyümede emeğin önemini ve dalgalanmaları sokabiliriz; 2- *Küresel özellikler* ki bu bağlamda Hindistan sömürge yönetimi altında iktisadi açıdan en açık olduğu dönemi yaşadı, iletişim ve ulaşımındaki küresel devrime

²³ Mill’e göre, Hintliler önce çağdaş kullar durumuna getirilmeli, ardından temsili hükümette kendilerine bir yer verilmeliydi (*Ibid*; 425).

katıldı; hayatı idare etmeye ve gereksinimlere ilişkin iktisadi üretim, bundan böyle uluslararası piyasa için üretim durumunu alarak, Hindistan coğrafyasında yaşayanları, gereksinimleri olmayan uluslararası piyasa için iktisadi üretim yapmak durumunda bırakmıştır: “ ‘Bu yeni üretim yönelimi, iklimsel olarak zaman zaman yaşanan kıtlıkların yarattığı sorunlara ek olarak, dünya pazarının bunalımlarını, fiyat dalgalanmalarını da altkıtaya taşımıştır.’ ” 3- *Sömürge özellikleri* bağlamında Hindistan’ın bir sömürge olmasından dolayı onun ödemeler dengesine bazı özgünlükler eklendi; bu bağlamda İngiltere’ye gönderilen önemli para havaleleri örnek gösterilebilir (Bali, 2006; 13 içinde Braudel; 278, Bali, 2006; 13 ve Roy, 2002; 110-111). Dönemin Hindistan iktisadını okuyucunun daha rahat bir şekilde algılaması ve değerlendirmesi için bir elde Hint dış ticareti ve dokumacılığında bir diğer elde de Hint tarımı ve tarımının ticarileşmesinden söz etmek yararlı olacaktır. Ama bunlara değinmeden önce aşağıdaki Hindistan’ın Verisel Özetleriyle ilgili tabloya yakından bakmak yararlı olacaktır. Buna göre 1901 ve 1931 seneli veriler karşılaştırıldığında işçi, tarım ve ona bağlı mesleklerde çalışanların ve çağdaş sanayide çalışanların sayısının arttığı gözükmemektedir (Roy, 2002; 113 içinde Sivasubramonian (2000, Tablo 2.4), Hindistan’ın Verisel Özetleri, çeşitli seneler). Ama diğer taraftan 1931 yılında geleneksel sanayi ve inşaatta çalışanların sayısı, 1901 senesine göre düşüş göstermiştir (*ibid*). 1931 yılında 1901 yılına kıyasla hizmet sektöründe çalışanların sayısında küçük bir artış olmuştur (*ibid*).

Tablo 1.1 Hindistan’ın Verisel Özetleri

Tablo 1 İş Verme			
(milyonlar, parantez içersindeki ana meslekle ilgili sınıfların yüzde oranları)			
	1901 (a)	1931 (a)	1991 (b)
Nüfus İşçiler	285.2 131.6 (100.0%)	338.1 139.1 (100.0%)	846.0 278.9 (100.0%)
Tarım ve onla bağlı meslekler (c)	89.3 (67.8%)	98.8 (71.0%)	186.2 (66.7%)
Çağdaş sanayi (d)	0.6 (0.4%)	1.6 (1.2%)	8.3 (3.0%)

Geleneksel sanayi (e) ve inşaat	13.3 (10.1%)	9.8 (7.0%)	20.1 (7.2%)
Hizmetler (f)	18.9 (14.4%)	20.8 (15.0%)	57.1 (20.5%)
Diğerleri (madencilik ve belirtilmeyenler)	9.5 (7.3%)	8.1 (5.8%)	7.2 (2.6%)

Tabloyla ilgili notlar: (a) Bölünmemiş Hindistan. (b) Hindistan Birliği. (c) Ana meslekler toprağı işleme, çiftlik hayvanı yetiştirme, büyük çiftlik, ormancılık ve balıkçılık. (d) Resmi olarak yönetilen fabrikalar tarafından temsil ediliyordu. (e) Resmi olarak yönetilen fabrikaların dışındaki birimler tarafından temsil ediliyordu. (f) Ana meslekler ulaşım ve iletişim, ticaret, kamu yönetimi, meslekler ve güzel sanatlar.

Kaynakları: Roy, 2002; 113 içinde Sivasubramonian (2000, Tablo 2.4),
Hindistan'ın Verisel Özetleri, çeşitli seneler

Hint iktisadi yapısı bağlamında dış ticaretten söz etmek gerekir. Zira Hindistan dış ticareti, hem Hindistan İngiliz Yönetimi öncesinde hem de bu yönetim sırasında – biraz Hindistan aleyhine değişen dış ticaret dengelerine rağmen- Hindistan iktisadının önemli bir bileşeni olmuştur (Kulke, Rothermund, 2001; 375 ve Misra, 2003; 137). On sekizinci yy.da Hint dışsatımında dokumacılık ürünlerinin önemli bir payı vardı²⁴; ama zamanla dışsatım ürünlerinin bileşenleri üretilmemiş maddelerle ve dışalım ürünlerinin bileşenleri de özellikle İngiliz dokumacılığından oluşmaya başladı: Hindistan, ucuz *Lancashire* pamuğı için bir pazar durumuna dönüştü (Kishlansky et al., 1995; 819, Roy, 2002; 111 ve Kulke, Rothermund, 2001; 354). Hindistan'ın dışsatımı bağlamındaki payının düşmesi sömürgeciliğin Hindistan'da az gelişmişliğe neden olduğunu savlayan “sanayisizleşme”²⁵ savının ortaya çıkmasına neden oldu (Roy, 2002; 112). Ama “görünüşe göre sanayisel çöküş yalnızca pamuk dokumacılığıyla sınırlıydı”; ikinci olarak Hint dokumacılık sanayindeki çöküş 19. yy.ın ikinci yarısında da sürmedi ve son olarak dokumacılık sanayindeki çöküş bütün Hint iktisadını zora sokacak kadar önemli değildi (*ibid*).

²⁴ 18. ve 19. yy.ın başında Hindistan dünyadaki dokumacılık ürünlerinin dörtte birini üretiyordu; ve bunun büyük bir kısmını dışsatım yapıyordu (Misra, 2003; 137). İngiliz sömürge yönetimi zamanında fabrika işçiliğinde en önemli pay dokumacılık sanayinindi (Roy, 2002; 117).

²⁵ Ayrıca İngilizler sanayi bağlamında ırk ayrımı yapıyorlardı (Misra, 2003; 138).

1857–1924 yılları arasında Hindistan’ın genel olarak bir tarım ülkesi olduğu savlanabilir (*ibid*; 113). Başka bir anlatımla “Hindistan, tarımsal köy topluluklarının oluşturduğu... bölünmüş bir alandı.” (Bali, 2006; 12). Buna koşut olarak dönemin iktisadında demiryollarının yaygınlaşmasına çok şey borçlu olan tarımın ticarileşmesinin, önemli yer tuttuğu savlanabilir. Üstte ifade edilenlerin ışığında, Hint iktisadı bağlamında çalıştırdığı emekçinin niceliği açısından en önemli unsur olan tarım (Roy, 2002; 113) konusuna da değinmek gerekir. Hindistan’ın doğu sahil bölgeleri bol suya, verimli toprağa, iyi gelişmiş dış ticarete ve görece hiyerarşik toplumlara sahipti; bu bölgelerde toprak iyi kira getiriyordu, gönençli ve parasını kiradan kazanan bir sınıf vardı (Roy, 2002; 114 ve Kulke, Rothermund, 2001; 375). İç bölgeler daha zor ulaşılır bölgelerdi, daha kuruydu ve daha az bir nüfus yoğunluğuna sahipti; buralarda köylüler arasındaki ilişkiler daha az hiyerarşıktı ve toprak toplu bir şekilde denetleniyordu; siyasi ve çevrebilimsel nedenlerden ötürü İngilizler kuru bölgelerdeki sulama çalışmalarına ağırlık verdiler (*ibid*).

19. yy.ın ikinci yarısında Hint tarımı, yerel ötesi piyasalar aracılığıyla tarımsal ticarileşmeyi yaşamıştı: küresel teknolojik ilerlemeler ve İngiliz yönetimi, tarımın ticarileşmesinin önündeki engeller olan tehlikeli taşımacılığın, değiş tokuş düzeninin ve geriliğin azalmasını sağlamıştı²⁶ (Roy, 2002; 114). Tarımın ticarileşmesi, ortalama gerçek ücretlerde önemli bir değişikliğe neden olmamıştı; ama emekçi başına düşen gerçek gelir, yükselmişti (*ibid*; 116). Önemli nakit para ürünlerindeki ücretler, artmıştı; ayrıca sömürge yönetiminden önce kast düzeni yüzünden bir nevi toprağa bağlı köle olan emekçilerin, sömürge yönetiminin çalışmada zorlama unsurunu ve zorlama giysi kodunu kaldırmasına koşut olarak, toplumsal durumlarında bir iyileşme görülmüştü (*ibid*).

Tablo 1.2 1868-1869'dan 1946-1947'ye Net İçsel Üretim (NİÜ) ve Nüfusun Büyüme Oranları

1868-1869'dan 1946-1947'ye Net İçsel Üretim (NİÜ) ve Nüfusun Büyüme Oranları			
(yıllık büyüme oranları, yıllık yüzde)			
	NİÜ	Nüfus	Anamal başına NİÜ

²⁶ Sömürge yönetimi, Hint tarımsal üretiminin çağdaşlaşmasında önemli bir katkı sağlamamıştır: 1947 senesi itibariyle, Hindistan’ın yalnızca yüzde 15’i İngilizler tarafından yapılmış etkili sulama düzenine sahiptir; ve bunun çoğunluğu diğer geliştirme uygulamalarıyla birlikte asker kaynağı olan *Punjab* bölgesine ayrılmıştır (Ibid).

1868–1898	0.99	0.40 (a)	0.59
1882–1898	1.29	0.51 (b)	0.78
1900–1914	1.85	0.61 (c)	1.24
1914–1916	0.61	1.18 (d)	0.57

Notlar: (a) 1872–1901 zaman aralığı için büyüme oranı. (b) 1881–1901. (c) 1901–1921. (d) 1901–1946.

Kaynakları: Roy, 2002; 122 içinde 1868–1898 için, Heston (1983, Tablo 4.3A). 1900–1946 için, Sivasubramonian (2000, Tablo 6.4).

1868’den 1914’e kadar net içsel üretimin büyüme oranı hızlanarak artmıştı; ama 1914–1916 arasında net içsel üretimin büyüme hızı azalmıştı (Roy, 2002; 122 içinde Heston (1983, Tablo 4.3A). ve 1900–1946 için, Sivasubramonian (2000, Tablo 6.4). 1872–1901 yılları arasında nüfusun büyüme oranı, yüzde 0,4’ken 1900’lerde nüfusun büyüme oranı hızlanarak artmış ve yüzde 1,18 değerine ulaşmıştı (*ibid*). Anamal başına düşen net içsel üretimin büyüme oranı 1868’den 1914’e kadar hızlanarak artmıştı, ama 1914’te anamal başına düşen net içsel üretim hızlı bir düşüş göstererek eksili değerlere inmişti (*ibid*).

Bu noktada Hindistan coğrafyasında yaşayan Müslümanların ve Hinduların iktisadi durumunu kısaca karşılaştırmamız, dönemin Hindistan iktisadını anlamamızı kolaylaştıracaktır. Hindistan coğrafyasında yaşayan Müslümanlar iktidar olma durumlarını yitirmişlerdi ve 1857 “başkaldırı”sı sırasındaki siyasi tutumlarıyla İngilizlerin gözünde güvenilir bir grup olarak algılanmaya başlamışlardı (Bali, 2006; 14 ve Bayur, 1987; 313-314). Bu yüzden Hindistan coğrafyasında yaşayan Müslümanlar, uzun bir zaman aralığı boyunca kendilerini yeni gelişme ve ilerlemelerden tecrit etmişlerdi (Bali, 2006; 14). “ ‘Ekonomik ilişkiye ve yeni yaşantıya uzun süre sırt çevirmeleri İngilizler nezdinde Hinduları güçlendirmiş, beraberinde Müslüman orta sınıfın geç gelişmesine neden olmuştur.’ ” (*ibid* içinde Nehru, 1956; 347). Ama diğer taraftan Hindular, yeni iktisadi düzene daha kolay uyum sağlamışlardır: özellikle Bengal ve Madras gibi şehirlerde, Hindistan coğrafyasında yer alan diğer gruplara nazaran ciddi bir iktisadi güç olarak yer almışlardır (*ibid*).

3. HİNT TOPLUMU:

Hint sömürge toplumu Hindistan doğasının, Hint kültürünün ve İngiliz sömürgeci gücünün bir harmanlaşmasının bir ürünüydü (Baber, 2001; 46). Çalışmanın bu alt bölümü, yönetilen yöneten arasındaki güç ilişkisi bağlamında, yönetilenin –Hint toplumunun- türdeş olmayan etnik, toplumsal, dini ve geleneksel yapısını ve bu yapının unsurlarının yöneten tarafından yönetmeyi kolaylaştırmak için nasıl kullanıldığını ortaya koymaya çalışılacaktır. Bu bağlamında önce Hint toplumunda çoğunluğu oluşturan Hinduların, Müslümanları nasıl algıladıklarına bakılacaktır. Daha sonra kast sistemine ve İngiliz Hindistan’ı yöneticilerinin bu sistemi nasıl kendi çıkarları ve meşruiyetleri için kullandıklarına değinilecektir.

3.1. Hinduların Müslümanları Farklı Algılayış Biçimleri:

Hindistan alt kıtasında İslam’ın Hindular tarafından iki farklı uçta algılandığı savlanabilir; bu her iki uçta her ne kadar birbirlerine karşı algıda zıtlık taşısa da Müslüman toplumunun bileşenlerindendir: “askeri kumandan–aziz bilğine karşı” (Ahmed, 2004; 36-37). Müslümanların Hindistan’a karşı yapılmış olan Müslüman işgallerini Hinduların gözünden görmeleri gerekir: İslam’ın dışlayıcı ve yok edici yüzü, Hinduları korkunç ve şiddetli bir saldırıya tabi tutmuştu (Ahmed, 2004; 36 ve Gurumurthy, 1993; 4). Bu bağlamda Müslümanlar bu fetihleriyle Hinduların kimliklerini tehdit etmişlerdi²⁷; tektanrı inancıyla²⁸ ve mutlak ve tanımlanmış doğruyla Hintlilerin inanç dünyasını yeniden yapılandırmaya çalışmışlardı ve bu suretle Hint toplumunun yapı taşlarından biri olan kast düzenine kafa tutmuşlardı²⁹ (Ahmed, 2004; 36, Gurumurthy, 1993; 4, Bjp.org; 1). Ama Hindu toplumunda İslam’ın daha dayanıklı yüzü, İslam’ın bilgin ve aziz yüzüydü (Ahmed, 2004; 37 ve Homestayfinder.com; 1). Bu bağlamda G. Nawaz, kendisinin “herkesle barış” felsefesine koşut olarak, yaklaşık 9,5 milyon kişiyi Müslüman yaptı (Muslim.canada.org; 3 ve Noorani, 2001; 1). Nawaz’ın İslam’ın aziz yüzüyle bağlantısı, İslam’ın herkesle barış ilkesini vurgulamasında ve buna koşut olarak “ötekileştirme”den kaçınmasında aranmalıdır.

3.2. Kast Düzeni:

²⁷ “ ‘Bizi öldürdünüz, idollerimizi kırdınız ve kadınlarımızı kaçırdınız. Bu konuda hiç adil olmadınız ve bize büyük acılar yaşattınız...’ ” (Akbar, 2003; 162). Daha somut olarak ifade etmek gerekirse Müslümanlar, Somnath Tapınak’ını yıkmışlardı, Nalanda’daki Budistleri katletmişlerdi ve Hindistan’da tasarlanmış katliamlar yapmışlardı (Bjp.org; 1).

²⁸ Hinduizm’de İslam’ın tersine, çoktanrıcılık ve kamutanrıcılık vardır (Ahmed, 2004; 52).

²⁹ Ama Hinduizm varlığını *maya* –yanılsama- kavramının, geçiciliği ve esnekliği sayesinde hem Müslüman hem de İngiliz yönetimi altında korumasını bildi (*ibid*; 36, 37).

Çok uzun bir zaman önce Hindistan’a gelmiş olan Aryanlar –“soylu beşerler” ya da “toprak sahipleri”-, Kuzey Hindistan’ın yerlilerini yendiler; ama Hindistan kıtasının hepsine hiçbir zaman nüfuz etmediler çünkü onların Hindistan’ın yerlilerine karşı hürmetleri yoktu (Rashidi, 2002; 1 ve Daniel, 2005; 1). Buna koşut olarak Aryanlar kendi geleneklerini ve ırklarının saflığını korumak için, zaman içerisinde, resmi “kast düzeni”ni geliştirdiler³⁰ (Rashidi, 2002; 1). Dünyanın en uzun yaşayan toplumsal hiyerarşilerinden biri olan kast düzeni, toplumsal grupların ayinsel saflığının sıralanmasını zorunlu kılar (*ibid*). Hindu söylence biliminde ata ve kanun koyucu olan *Manu*’ya göre, her birey dört ayrı *varnaya*³¹ doğmak ve ölene kadarda aynı kast içerisinde kalmak zorundadır (Kishlansky et al., 1995; 819). Önem sırasına göre iki kere doğan ve alim olan Brahmanlar³² en üst sırada yer alırlar: “Brahmanlar³³ bilgi ve eğitime başkanlık eden öğretmen ve papazlardır” ve geleneklerin muhafazafızdırlar (Kishlansky et al., 1995; 819, Indian History; 2 ve Kulke, Rothermund, 2001; 349). İkinci sırada yer alan iki kere doğan *Kshatriyalar*, askeri kast, Hint toplumun soyluları, yöneticileri ve askerleridir (Graham, 1998; 2 ve Indian History; 2). Üçüncü sırada yer alan iki kere doğan *Vaishyalar* tüccardılar (*ibid*). Dördüncü sırada yer alan *Shudra*, Hindu işçi kastı, köylülerden, emekçilerden ve el sanatçılarından oluşuyordu; Hindu işçi kastının Sanskrit dilini öğrenmesi ve Vedaları çalışması yasaktı; onların *dharması* – gelenek kaynaklı yükümlülüğü- iki kere doğanlara hizmet etmekte (Ross, 2005; 1, 3 ve Indian History; 2-3). Beşinci sırada yer alan ve *varna* düzeninin dışında yer alan “dokunulmazlar³⁴” kastı “ayinsel olarak kirletici” işlerle yükümlüydüler ve hizmetçi kabilinden görülürlerdi (Kishlansky et al., 1995; 819).

Kast düzeninin yüzyıllar boyunca yaşayabilmesinin nedeni, toplumsal iyi kavramının hiyerarşik düşüncesinin diğer aşağı kastlar tarafından da meşru olarak görülmesiydi: aşağı kastlar, yukarı kastların kültürel değerlerini taklit ederek ve

³⁰ Aryanların hakimiyet altına aldıkları yerli halk önemli hünere sahipti; Vedik Aryanların soylarından kaynaklanan bu çeşit beceri noksanlıkları onların politik ve toplumsal üstünlüklerinin devamlılığını koruyacak düzenin –kast düzeninin- ortaya çıkmasında ehemmiyetli bir nedendi (Kulke, Rothermund, 2001; 69).

³¹ *Varna* –yani ten rengi- özgür Aryanlarla hakimiyet altına alınmış yerli Hint halkını ayıran nitelikti; “ama *varna* daha sonra ‘kast’ anlamında Aryanların kendi aralarındaki rahipler, savaşçılar, özgür köylüler ve köle yerliler tabakalarının sınıflandırılmasında da kullanıldı.” (Kulke, Rothermund, 2001; 67).

³² Çok eski zamanlarda da Brahmanlar ve *Kshatriyalar*, diğer aşağı kastları denetlediler ve onların siyasi ve iktisadi açılarından güçlenmelerine engel oldular (Dutt, 1998; 415).

³³ Brahmanlar aşağı kastlardan yemek alamazlar, aşağı kastlarla birlikte yemek yiyemezler ve *Dalitlerin* (“baskı görmüş kişiler”) gölgesinin Brahmanların üzerine düşmesi de yasaktır (Ahmed, 2004; 51 içinde Dumont 1970; Madan 1992; Mayer 1970; Srinivas 1952).

³⁴ Günümüzde “dokunulmazlar” kavramı yerine siyasi olarak doğru (“*politically correct*”) *Harijanlar* (“tanrının çocukları”) veya *Dalitler* kavramları kullanılıyor (Indian History; 3).

kendilerinden daha aşağı kastlara karşı ayrımcılık yaparak, bu hiyerarşiyi yeniden üretmişlerdir (Kishlansky et al., 1995; 125-126, 237 ve Kulke, Rothermund, 2001; 66-70). Özünde ve özet olarak Hint toplumunda var olan hem yatay hem de dikey ayrımcılık, Hint toplumu içersindeki ilişkileri daha da katılaştırarak, kast düzenini güçlendirmiştir (*ibid*).

Kast düzeni, Hindistan'daki İngiliz yönetimi altında, sömürgecilerin getirdiği sömürge dönemindeki sınıf düzeninin içine yerleştirilerek, güçlendirilmiş³⁵ (Mukherjee, 2000; 332). “ ‘Hint halkı sosyal kimliklerini ırk ve kavim bazında değil, Varna ve Jati (kast sınıf sisteminin sosyal işlevleri) bazında görmeye alışmıştır’ ” (Matlock, 2003; 5 içinde Foundations of Indian Culture; 8). Hint toplumunun *jati* sınıflandırması açısından bölünmesi, Fransız toplumbilimci L. Dumont'un kuramına koştur olarak, “kültürel ilişkiler” yani kastlar arası evlenme, dini saflığın kirletilmesi ve diğer geleneksel algı ve davranışlar bağlamında düşünülmelidir (Elst, 1994; 10, Mukherjee, 2000; 334 ve S. Kak; 3). Hint toplumunun *jati* sınıflandırması açısından bölünmesi, beşerlerin üretim için toprakla ilişkisini ve ticari etkinliklerini tanımlıyordu (Mukherjee, 2000; 333 ve S. Kak; 3). *Jati* sınıflandırması, Hint toplumu içersindeki uzmanlaşma ve iş bölümünün gelişmesiyle birlikte hızlı bir şekilde arttı: gelişen sömürge kapitalizmi, *jatileri* kapitalist sömürge toplumsal yapısının içine oturttu (Mukherjee, 2000; 333-334 ve S. Kak; 3). Toprağın metalaşması ve ürünlerin birikmesi ve metalaşması düşük kastlarda yer alan az sayıda köylü ve tüccarı zenginleştirdi; onlar, kendilerinin yeni iktisadi konumlarına koştur olarak, daha iyi bir “toplumsal” durum peşinde oldular (Mukherjee, 2000; 334). Buna kast düzeninin kendisini, Hint toplumunun sınıf yapısının içine yerleştirmesi denebilir³⁶ (*ibid*).

Diğer taraftan İslam diniye bütün beşerlerin eşit olduğunu savunuyordu; Hz. Muhammed Veda hutbesinde Arap ve Arap olmayanların ve siyah ve beyazların tanrının huzurunda eşit olduğunu ve önemli olanın beşer davranışı olduğunu açıkça dile getirmişti:

“ ‘Ey insanlar! Rabbiniz birdir. Babanız da birdir. Hepiniz Adem'in çocuklarısınız, Adem ise topraktır. Arabın Arap olmayana, Arap olmayanın da Arap üzerine üstünlüğü olmadığı gibi; kırmızı tenlinin siyah üzerine, siyahın da kırmızı tenli üzerinde bir üstünlüğü yoktur. Üstünlük ancak takvada, Allah'tan korkmaktır. Allah yanında en kıymetli olanınız

³⁵ Kökleri 14. yy.a kadar giden kast düzenine karşıt hareketler, DHŞ tarafından bastırılmış ve Hindu ve Müslüman gelenekselciliğini güçlendirecek yasalar çıkartılmıştır (Mukherjee, 2000; 334).

³⁶ Sonuç olarak sınıfsal yapı, kast düzenine üstün gelmiştir –kast düzeni sınıfsal yapı bağlamında düşünülmektedir (*ibid*; 337-338). Bu bağlamda I. P. Desai günümüz Hindistan'ı hakkında şöyle demektedir: “geri kalmışlığın ölçütü sınıfsal ilişkilerde aranmalıdır” (*ibid*; 338 içinde Desai 1984; 1115).

O'ndan en çok korkanınızdır. 'Azası kesik siyahî bir köle başınıza amir olarak tayin edilse, sizi Allah'ın kitabı ile idare ederse, onu dinleyiniz ve itaat ediniz.' ” (Ahmed, 2004; 51, Yolcu; 4 ve Sikand, 1).

Hinduizm ve İslam arasında önemli benzerlikler de olsa, bu noktada iki din farklılaşıyordu çünkü İslam dini bağlamında bütün Müslümanların eşitliği fikrinden hareketle kast düzeni gibi yapılara yer yoktu (Sikand; 1). Ama zamanla Güney Asya Müslümanları, Kuranı temel alan eşitlik anlayışıyla Hindistan'daki toplumsal ve geleneksel yapının etkileşime geçmesi sonucunda, Hinduizmin kast düzeninden etkilendiler (Birodkar; 1, Sikand; 1 ve Akbar, 2003; 140-141). G. Asya'nın Müslümanları arasında kast düzenine benzer ayrımcılık ve davranış az değildi: aile isimleri, Müslümanların Hinduizmden Müslümanlığa dönen aşağı kastlara üye kişiler olup olmadıklarının anlaşılmasında kullanılıyordu (Ahmed, 2004; 52 ve Sikand; 1). W. W. Hunter'a göre, Hindistan coğrafyasında iki çeşit Müslüman vardı: Hindistan coğrafyası dışında doğmuş olan şerif sınıfı ve Müslümanların çoğunluğunu oluşturan Hinduizm dönmeleri (Sarkar, 2006; 143). Müslümanların kast düzeninden etkilenmesi bağlamında, şerif sınıfının –mağrur yabancılara yani seçkin sınıfının- diğer Müslümanları algılama biçimlerinden de söz etmemiz gerekir (Akbar, 2003; 140-141 ve Sarkar, 2006; 143). Orta Hindistan'ın koyu tenli olmayan ve badem gözlü şerif sınıfı –“ötekileştirme” mantığına koşut olarak- diğer Müslümanlara karşı ırkçı bir hor görmeyle bakıyorlardı (Akbar, 2003; 140 ve Sarkar, 2006; 143-144). Şerif sınıfı, “Hindistan fatihleri”nin beden yapısına sahip olmayan Hindu dönmelerini hor görüyorlardı (*ibid*).

İngilizlerin Hindistan'ı fethettikten sonra karşılaştıkları yeni olgulardan bir tanesi, Hindistan'ın kast düzeniydi³⁷ (Mukherjee, 2000; 332). Hindistan'daki İngiliz yönetimi, “böl ve yönet” siyasetinin uygulanması bağlamında kast düzenini güçlendirmiştir –ve bu nedenle Hindistan'ın gelenekselcileşmesine katkıda bulunmuştur³⁸ (Misra, 2003; 133–141). Çağdaş devletler, yerel özerklik bağları, eski klan ve kast gibi dini aidiyet ve bağlılıklar ortadan kaldırılıp bunların yeni ve dışlayıcı olmayan kimliklerle değiştirildiğinde ortaya çıkar (*ibid*; 142). “Hindistan'daki kast

³⁷ Kast düzenine benzer bir hiyerarşik yapının ortaya çıkması için gerekli bütün etkenler başka yerlerde de tek başına mevcuttu; ama yalnızca Hindistan'da bütün bu etkenler Hint koşullarında birleşik bir şekilde çalıştılar (Mukherjee, 2000; 332).

³⁸ Ama İngilizlerin bu siyaseti, “... yalnızca ne Hindistan'a özgü koşullar ne de İngilizlerin hataları kaynaklıdır...” ; “... bu emperyal bir ilişkinin olası sonucudur ...” (Misra, 2003; 133, 135). İngilizler, özellikle 1857 “başkaldırı”sından sonra, Hint gelenek ve toplumsal yapısının korunmasını bir saplantı durumuna getirdiler (*ibid*; 141).

düzeni din veya dil temelli etnik grupların yapılandırılması bağlamında...” bir engeldi (Dutt, 1998; 415 içinde Brass, 1974; 13). Hindistan’daki İngiliz yönetimi, bütünleşmiş bir Hint devleti, dışlayıcı olmayan bir Hint toplumu ve dışlayıcı olmayan bir Hint kimliği oluşturmaya çalışmamıştır (Misra, 2003; 142–143). Buna koşut olarak İngilizler, yönetmek için bölmüşlerdir: İngiliz emperyalizmi, Hint ulusal kimliğinin doğmasına yol açabilecek olan birbirinden farklı ilkeleri birleştiren kültürel kimliğin oluşmasına engel olmuştur (*ibid*; 143).

1857 “başkaldırı”sından sonra, İngilizlerin böl ve yönet siyasetine de koşut olarak, “Yeni bir İngiliz devlet memuru okulu [olan] ‘Aristokratik Okul’...” Hindistan’ın tutucu olduğuna ve tutucu bir tiple yönetilmesi gerektiğini savunuyordu (Kulke, Rothermund, 2001; 363). Hindistan’daki İngiliz yönetimi devasa imparatorluğun yalnızca zorlama aracılığıyla yönetilemeyeceğinin farkındaydı: yerli işbirlikçilerine de gerek vardı (Misra, 2003; 143). Hindistan’daki İngiliz yönetimi hâkim grupları –*Kshatriyalar*, Brahmanlar ve eski HTİ artığı soyluları- Hindistan’ı daha kolay yönetebilmek için kendi yanına çekti (*ibid*). Daha belirgin olarak bu bağlamda Hindistan’daki İngiliz yönetimi Hint kanunlarını anlamak için Brahmanlardan ve Müslüman din adamlarından yardım aldı³⁹ ve askerleri sözde “savaşçı ırklar”dan almaya çalıştı (Misra, 2003; 143 ve Marshall; 4). “Hindistan’daki İngiliz yönetimi işbirlikçi grupları kayırdı ve güya özünde olan kültürel özelliklere –kabileye, dine ve kasta dayanan- göre daha az faydalı grupları yüz kızartıcı bir şekilde tanımladı” (Misra, 2003; 143).

Kast düzeni ile ilgili bu bilgileri bitirirken çok kısa bir kuramsal atıf yapmak uygun olacaktır. Bu aşamada A. Gramsci’nin “hegemonya” kavramı kullanılabilir. Gramsci’ye göre “hegemonya” hâkim ve egemen sınıfın boyunduruğu altında tuttuğu beşerlerin rızasını kaba güce dayanmadan almasına karşılık gelir: kültürel ve ideolojik bir süreç olan hegemonyada hâkim sınıfın çıkarları ve değerleri topluma nüfuz ettirilir. Hindistan’daki İngiliz yöneticilerinin Hint toplumunu yönetmek için, “hegemonya” kavramına koşut olarak, Hint toplumunun “doğal liderler”inin (Kalpagam, 2001; 433) onayını aldığı ve böylece kendi yönetimlerini kitlelerin gözünde meşrulaştırmaya çalıştığı savlanabilir.

³⁹ Ama Brahmanlar ve Müslüman din adamları, geleneksel ve dini kanunlarını partizan ve kendilerinin toplum içersindeki yetkilerini olduğundan daha fazla gösterir bir biçimde aktardılar İngilizlere (Misra, 2003; 143).

4. HİNT MİLLİYETÇİLİĞİ:

Çağdaş dönemde devletin ayakta kalabilmesi için iki önemli unsuru yerine getirmesi gerekir: “ulus ve devlet inşa etme”. Çalışmada bu alt başlığın yer almasının nedeni, Hindistan coğrafyasında yer alanların, kendi alinyazısını bir sömürge imparatorluğu bağlamında belirlememeleri için, –bir ulus-inşa edilmesi bağlamında düşünülmesi gereken- siyasi bir kurgu olan Hint milliyetçiliği fikrine gerek duymalarından ötürüdür. Bundan başka 1857-1924 tarihleri arasındaki Hint milliyetçiliğinin üzerinde durmak ve bunu çözümlemek, IV. Bölüm’de ayrıntılı bir şekilde değinilecek ve çözümlenecek olan çoğunlukçu milliyetçilik kavramının –ki bu Hindistan ve ulus inşa etme sürecinin bir sonucudur- anlaşılmasına ve değerlendirilmesine yardımcı olacaktır. Zira Hindistan’da var olan çoğunlukçu milliyetçilik kavramı, 1947 yılı sonrasındaki Hindistan’da var olan ve özellikle Keşmir sorunu üzerinden algılanan dağılma korkusuna kuramsal bir çerçeve ve dayanak noktası sağlamaktadır⁴⁰.

4.1. Hint Milliyetçiliğinin Kökenleri, Gelişimi ve Kuramsal Boyutu:

Bu noktada Hint Milliyetçiliğinin Kökenleri, Gelişimi ve Kuramsal Boyutu üzerinde durmak gerekir. HTİ yüzyıllar boyunca bütün Hint toplumu için meşru bir yönetim biçimiydi. Ancak son Hint-Türk İmparatoru B. Z. Şah’ın sürgüne gönderilmesi ve HTİ’yle ilgili siyasi, toplumsal ve kültürel simgelerin İngilizler tarafından ortadan kaldırılmasıyla birlikte, Hindistan’da bir güç boşluğu doğdu; usulca ama emin bir şekilde bu güç boşluğu Hindu çoğunluğu ve Hint milliyetçiliği fikirleri tarafından dolduruldu⁴¹ (Ahmed, 2004; 41).

Zaten Hindistan “ ‘aynı kültürü, kurumları ve tarihiyle bir arada tutulan ve sınırlanan ayrı ve bütünleşmiş bir siyasi birim...’ ” değildi (Dutt, 1998; 414). Ancak herhangi bir tutarlı sömürge karşıtı eleştiri, sömürülen toplumun aslında kendi kendisini yönetebilecek bir ulus olduğunu varsaymalıydı (Mehta, 2004; 111). Bu süreçle beraber Hintlilerin artık “Hint halkının üyeleri” olarak algılanarak kast, klan ve mezhep gibi

⁴⁰ Ayrıca Hindu çoğunlukçu milliyetçilik kavramı ve Hindistan’da özellikle Keşmir sorunu üzerinden algılanan dağılma korkusu arasında bir etkileşim ve karşılıklı bağıntı vardır.

⁴¹ Hindistan’daki milliyetçiliğin yoğunluğu bağlamında Kuzey-Güney farkından söz edilebilir: Güney’de milliyetçilik açık fikirli aydınlar arasında sınırlı kaldı çünkü Güney’de dillerin çeşitliliği daha fazlaydı, çok sayıda önemli prenslik devleti vardı ve güneyli Brahmanlarla toplumun geri kalan bölümü arasında toplumsal bir uzaklık söz konusuydu (Kulke, Rothermund, 2001; 397).

sınırlayıcı ve ancak seçilmiş bazı gruplara açık olan aidiyetlerini arka plana atmaları ve siyasete katılım hakkını elde etmeleri gerekiyordu (*ibid*).

P. Chaterjee'ye göre bu milliyetçilik imgelemesi, Hindistan'daki Hindu toplumunu iki alana böldü: *ghar* (ev) ve *bahir* (dünya); bunlar sırasıyla egemenliğin içsel ve dışsal alanlarına karşılık gelirler (Thapar, Björkert; 2, Mondal, 2001; 422 ve Mehta, 2004; 113). Dış alan, siyasi eylemin ve maddi çıkarların alanıdır ki bu alanda İngiliz sömürge yönetiminin üstünlüğü kabul edilir (Mondal, 2001; 422 ve Mehta, 2004; 113). Buna koşut olarak Chatterjee'ye göre, dışsal alanın unsurları olan kamu kuruluşlarında, teknoloji ve iktisat gibi alanlarda batı normlarına koşut ıslahat ve uyarlamalar yapılmalıdır (Thapar, Björkert; 2 ve Mehta, 2004; 113). Ama diğer taraftan manevi bir alan olan içsel alan, geleneğin ve farklı kültürel kimliğin ortamıdır ve burada Hint milliyetçilerine göre Doğunun Batıya karşı üstünlüğü açıktır: içsel alan, kültürel geleneğin biriktiği yerdir (Mehta, 2004; 113 ve Mondal, 2001; 422). Din ve aile hayatını barındıran içsel alanda Batıya öykünmeye Hint milliyetçileri karşıdılar bu nedenle egemenliğin “içsel” boyutu sömürgecilere karşı azimle korunmalıdır çünkü yalnızca egemenliğin içsel boyutu “ulusun” eşsiz kimliğini muhafaza eder ve korur (Thapar, Björkert; 2, Mehta, 2004; 113 ve Mondal, 2001; 422). Bu üsttekilere koşut olarak Hint milliyetçileri, Hindistan'daki İngiliz yönetimine son vermek ve içsel alanlarını muhafaza etmek istiyorlardı⁴² (Mehta, 2004; 113).

Hindu milliyetçiliği imgelemesi bağlamındaki içsel ve dışsal alanlar “ilerici” ve “tutucu” milliyetçiliklerin kuramsal altyapısını oluşturur (Mehta, 2004; 113 ve Mondal, 2001; 422). “İlerici” milliyetçilerin amacı Hindistan'da Batı tarzı çağdaş siyasi kurumlar ve “sivil” toplum oluşturmaktır (Mondal, 2001; 423 ve Kulke, Rothermund, 2001; 395). Jeopolitik bir ulus tanımlaması olan “ilerici” milliyetçiler, Hint toplumunu ve Hinduizmi “soysuz geleneklerden” –çocuk evliliği, kast düzeni vb- arındıracak çağdaş ve “akılsalci” siyasetler izlemek istiyorlardı ki bu da “akılsalci” ve çağdaş devletin içsel alana müdahalesiyle gerçekleşebilirdi (Mondal, 2001; 423). Ama “Tutucu” milliyetçilere göre ulusun özü, “manevi” bir alan olan içsel alandaydı⁴³ (Mondal, 2001; 423 ve Bjp.org; 1–2). “Tutucu” milliyetçiler her ne kadar “ilerici”ler gibi ıslahat taraftarı olsalar da, onlar manevi bir alan olan içsel alana –örneğin toplumsal

⁴² Bu milliyetçilik hareketleri, kuramsal olarak hem Hindistan'daki İngiliz yönetimini yerel gelenek ve töreleri yeniden yorumlamaya hem de bu dinlerin kendi kendilerine bir eleştiri yapmaya zorluyordu: “bu öğreti, yetke ve kimlik üzerine bir tartışmaydı” (Mehta, 2004; 114).

⁴³ Şu unutulmamalıdır ki H. D. Thoreau, R. Emerson, A. Einstein vb aydınlarla ilham veren bu manevi içsel alandır (Bjp.org; 2)

ve dini alana- sömürge yönetiminin yasama organı aracılığıyla –ki bu dışsal alan kökenlidir- yapacağı bir dayatmaya karşıydılar (Mondal, 2001; 423–424 ve Bjp.org; 1–2).

20. yüzyılın başında Hindistan’da kitle temelli siyasete geçilemedi (Mondal, 2001; 425). Bunun birinci nedeni, nerdeyse bütün milliyetçilerin –çok az sayıda olan devrimci teröristler dışında- anayasal siyaseti meşru siyaset biçimi olarak görmeleriydi ki bu da siyasetin alanını daraltıyordu: KP’nin⁴⁴ azalan gücüne rağmen 20. yüzyılın başında “aşırı” hareketlere geçit vermeyecek güçteydi⁴⁵; zaten toplumsal şiddet ve “ayaktakımı” niteliği içeren *Swadeshi* kampanyası, anayasal yolun doğru olan yol olduğunu bir kez daha doğruladı (Mondal, 2001; 425 ve Bayur, 1987; 462). İkinci neden olarak tutucu milliyetçiler “siyasi aşırıcılığa” karşı soğuktular; onlara göre seçkinler, İngiliz sömürge devletini kitlelerin doğrudan karışması olmadan ele geçirmeliydi (Mondal, 2001; 425 ve Bayur, 1987; 463). Son olarak, toplumsal bağlamda, milliyetçilerin ıslahat gündemi üst kast sınıflarına üye kişilerin sorunlarıyla ilgiliydi: milliyetçilerin gündeminde aşağı kastları siyasete katılım bağlamında seferber edebilecek kast sorunları, dokunulmazların sorunları, tarımsal ıslahat gibi konular yer almıyordu (Mondal, 2001; 425).

Milliyetçilik imgelemesine yönelik “içsel” ve “dışsal”, ya da “ilerici” ve “tutucu” şeklindeki yaklaşımlara (Mehta, 2004; 113 ve Mondal, 2001; 422) alternatif olarak “ılımlı” ve “aşırı” milliyetçilikler eksenleri geliştirilebilir. Aşırı milliyetçiliklerin ortak paydasının, Chaturvedi’nin izinden giderek, İngiliz sömürge yönetimi ve Müslüman karşıtı olan güçlü ve militan bir Hinduizm⁴⁶ (Chaturvedi, 2003; 159) olduğunu savlayabiliriz. Ayrıca milliyetçilik imgelemesi bağlamındaki içsel ve dışsal alanlar ayrımını (Mehta, 2004; 113 ve Mondal, 2001; 422) aşırı milliyetçiler de yapmışlardır: içsel alanın temel unsurlarından olan aile ve “ev”, Hindu manevi değerlerinin korunması bağlamında hayatidir ve bu alan “saygıdeğer kadın”ın Hint

⁴⁴ KP ilk senelik celsesini 1885’de Bombay’da yaptı; ilerleyen senelerde bütün büyük iller KP’ye ev sahipliği yapmanın şerefini elde etmek için karşı karşıya geldi (Arı, 2000; 30 ve Kulke, Rothermund, 2001; 394). KP genel olarak Hindistan’daki İngiliz yönetimine ve demokrasi oyununun kurallarına bağlıydı: yalnızca G. Gokhale gibi ılımlılar, parti içersinde etkili bir güç kazanabiliyorlardı (South Asian History [part 1]; 4).

⁴⁵ Genel olarak 1895-1920 yılları arasındaki KP liderleri, İngilizlere bağlılıklarını bildirdiler ve yalnızca BK içinde siyasi ıslahatlar ve özerklik yolunda değişiklikler istediler (*ibid*; 4-5).

⁴⁶ Müslüman karşıtı olan güçlü ve militan bir Hinduizm (Chaturvedi, 2003; 159), bizi “varlıkbilimsel emperyalizm” (Eide; 7-8) kavramına götürür. “Varlıkbilimsel emperyalizm”in olduğu yerde bir kişinin mevcudiyeti diğer bir kişinin yok olmasına dayanır; ama bu da barış içersinde bir arada yaşamayı, uzlaşmayı ve hoşgörüyü engeller (*ibid*): Hinduların varlığı, Müslümanların yok olmasına dayanır, ki bu da Hint toplumu içersinde barış ve hoşgörü ortamının oluşmasını engeller.

ulusun oluşturulması bağlamındaki yükümlüklerini -“kendini adanmış eşler” ve “aydın anneler” olmayı- yerine getirmesi bağlamında da önemlidir (Chaturvedi, 2003; 165).

Hint aşırı milliyetçiliği bağlamında V. D. Savarkar⁴⁷’ın “*Hindutva* (“Hinduluk”): Hindu kimdir?” isimli eserinden söz etmek gerekir. Savarkar eserinde şöyle demektedir:

“ ‘... Hintliler ortak vatan bağlarıyla, kan bağlarıyla, kültür ve medeniyetle, kahramanlarla, tarihle ve de en önemlisi bir ulus olarak birleşmiş kalma istenciyle birbirine bağlanmışlardır’ ” (Chaturvedi, 2003; 169 ve Mehta, 2004; 118).

Buna koşut olarak Savarkar’a göre, eğer bu tanımlama olumsuz eleştiriyile –örneğin Müslümanların eleştirisiyle- karşılaşır, bu Müslümanların aslında kim olduklarını bilmedikleri anlamına gelir: onlar gerçek ortak soylarını –Hindu- kabul etmek yerine, ‘ben Müslümanım’ diyerek kendilerini farklılaştırmaya çalışmaktaydılar⁴⁸ (Mehta, 2004; 118).

İlimli milliyetçilerin içinde yer alan açık fikirli milliyetçilerle ve aşırı milliyetçiler arasında Hint ulusuna dair esaslı görüş ayrılıkları vardı: açık fikirliler, İngiliz sömürge yönetimi altında geleceğin bir taahhüdü olan Hint ulusunun oluşturulacağına inanıyorlardı; ama diğer taraftan aşırıcılara göre ise, ulusun mevcudiyeti çok eskilere dayanıyordu ve ulus yalnızca yabancı egemenliğine son verilerek yeniden hayat kazanabilirdi⁴⁹ (Kulke, Rothermund, 2001; 395 ve Bayur, 1987; 466–473). Açık fikirli milliyetçiler, İngilizlerin anayasal ve toplumsal ıslahatlarını ülkelerine uygun olarak algıladılar; ama aşırıcılar İngilizler kökenli bütün ıslahatları, Hindistan’daki İngiliz boyunduruğunu sıkılaştıracak araçlar olarak algıladılar (Kulke, Rothermund, 2001; 395).

4.2. Müslüman Milliyetçiliği:

⁴⁷ Hindu *Mahasabha*’sı (büyük topluluğu) içinde Hindu milliyetçisi ve Müslüman karşıtı yazılarından ve siyasi bir mahkum olmasından ötürü önemli bir üne sahip olan Savarkar hakkında daha fazla bilgi için bakınız: (Chaturvedi, 2003; 161-162 ve Ahmed, 2004; 62). Aşırı milliyetçiler bağlamında bir diğer önemli isim de Tilak’tı: BK’dan tam bağımsızlık isteyen ilk siyasetçilerden biriydi ve KP içinde güçlü olan “ılımlılara” karşı mücadele etti (South Asian History [part 2]; 1).

⁴⁸ “Marksist bir terim olan ‘yanlış bilinçlilik’ terimi, boyunduruk altında olan sınıfların kendilerinin sömürüldüğünün aldatma ve esrarengizleştirme aracılığıyla engellenmesini belirtir.” (Heywood, 1997; 405). Savarkar’ın bu savının kimliklerin tanımlanması bağlamında bir tür “yanlış bilinçlilik” içerdiği savlanabilir: kişi kendisi için neyin en iyi olduğunu ve kendisinin kim olduğunu en iyi yine kendisi bilir. Buna koşut olarak asıl vurgulanması ve sorulması gereken, “bizim ne paylaştığımız?” sorusu değil, “Biz ne paylaştığımız konusunda anlaşamamak bile ya da hiçbir şey paylaşmasak bile beraber nasıl yaşarız” sorusudur (Mehta, 2004; 119).

⁴⁹ Bu düşünce yapısına sahip düşünürler arasındaki en ünlü isim Tilak’tı (Bayur, 1987; 473). Tilak, Avrupa yöntemlerini eski Hindu gelenek ve göreneklerini muhafaza etmek koşuluyla almayı, Batıyı bilinçsiz bir şekilde taklit etmemeyi ve BK’yı güçlü duruma getirmiş olan niteliklerini alıp bu niteliklerle güçlenmeyi ve bu nitelikleri Hindu gelenek ve göreneklerini yaşatmak için bir araç yapmayı savunuyordu (*ibid*; 467).

Bu noktada Müslüman milliyetçiliği bağlamında, Müslüman Birliği'nin (MB) kurulmasına yol açan etkenlerden ve Birliğin siyasi duruşunu gösteren önemli olgulardan olan 1916 seneli *Lakhnau* Paktından ve 1920–22 seneleri arasında vuku bulan Hilafet hareketinden söz etmek gerekir. MB'nin⁵⁰ kurulmasına yol açan önemli etkenler şunlardır: Hindu aşırı milliyetçilerinin Müslüman karşıtı söylemleri ve uygulamaları, *Ram Raj*'in⁵¹ Müslümanlara dayatılmasına karşı çıkma ve bunlarla bağlantılı olarak Müslüman kültürü ve Urduca'nın hâkim pozisyonun korunması çabası⁵² ve Hindu çoğunluğun seçime dayalı bir düzen aracılığıyla Müslümanlar üzerinde bir egemenlik kurmasından korkma⁵³ (Akbar, 2003; 164, Chatuverdi, 2003; 162, Ahmed, 2004; 101 ve Kulke, Rothermund, 2001; 386, 393).

Birinci Dünya Savaşına kadar kendi haklarının korunması için İngiliz yöneticilerle işbirliğine giden MB, savaş esnasında Hindu milliyetçilerine yanaştı: bu siyaset değişikliği, ayrı seçim prensibinin Hint ulusunu ikiye böldüğünü düşünen, İngiliz yönetimine bağlılığı reddeden ve hem Müslüman hem de Hint milliyetçisi olan M. A. Cinnah'ın eseri idi (Kulke, Rothermund, 2001; 400 ve Akbar, 2003; 164). Bu bağlamda Cinnah 1916'da KP'yle *Lakhnau Paketi*'ni imzaladı: buna göre “Kongre ayrı seçim çevrelerini kabul etti, buna karşılık Müslümanlarda hem ayrı, hem genel seçim çevrelerinde oy kullanma haklarından vazgeçtiler” (Arı, 2000; 31, Akbar, 2003; 164 ve Kulke, Rothermund, 2001; 400, 516). Hint Müslümanları Hilafet hareketiyle, Sevr anlaşmasının Halifeye dayattığı koşulları kınadılar, Halifenin kurtarılması gayesiyle Anadolu'daki Türk direnişine yardım ettiler ve Mekke ve Medine'nin Halife'ye geri verilmesini istediler (Arı, 2000; 49 Kulke, Rothermund, 2001; 404 ve Akbar, 2003; 173). M. Gandhi, Cinnah'ın tersine⁵⁴, Hint Müslümanlarının Hilafet hareketine destek

⁵⁰ MB ilk oturumunu Doğu Bengal'in başşehri Dakka'da 1906 senesinde yapmıştır (Arı, 2000; 30). Cinnah ilk zamanlarda MB'ye üye olmayı kabul etmemiştir: Birliği, İngiliz yönetiminin “böl ve yönet” uygulamasının bir yansıması olarak görmüştür (Akbar, 2003; 173).

⁵¹ *Ram Raj* bir yönüyle Hindu söylence bilimindeki adalet ve refah dönemine geri dönüşü simgeler (Bayur, 1987; 543 ve Ahmed, 2004; 101). Ama *Ram Raj*'in “... bir de karanlık yönü vardır. O aynı zamanda Hindu olmayan azınlıkların ve aşağı kastların baskı altında tutulması anlamına da gelir.” (Ahmed, 2004; 101).

⁵² Hinduların Hintçe'ye eşit tanınma isteklerini Müslümanlar Urduca'nın nüfuzuna karşı bir başkaldırı olarak algıladılar ve Urduca'nın üstünlüğünü dini toplumlarının mevcudiyetiyle daha fazla bir tuttular (Kulke, Rothermund, 2001; 393).

⁵³ İngiliz idarecilerle MB'nin –S. Ahmed gibi Müslüman önderlerin İngiliz idaresiyle kurduğu siyasi, kültürel ve toplumsal köprüye koşut olarak- çıkarları bir bakıma özdeşti: İngilizler de yasama meclisinde Hindu çoğunluğunun denetimi altına girmeye niyetli değillerdi; buna koşut olarak H. H. Risley, MB'nin Müslümanlara ayrı oy hakkı verilmesi gerektiği görüşünü savundu ve bu istek 1909 anayasa ıslahatının içinde yer aldı (Kulke, Rothermund, 2001; 386 ve Akbar, 2003; 164).

⁵⁴ Kişisel yaşamında çok iyi bir Müslüman olmayan Cinnah, Hilafet Hareketinin hem içeriğinden hem de strüktüründen hoşnut değildi: sözüm ona dinsel kitle isterisini paylaşmıyordu ve Mekke ve Medine'nin

veriyordu; Hilafet Hareketi yıllarında iki toplum arasında dostluk ve hoşgörü havası hâkimdi (Kulke, Rothermund, 2001; 405 ve Akbar, 2003; 173). 1920 senesinde Hilafet Hareketi'nin liderliğini devralan Azad kardeşler, Gandhi'nin İngiliz yönetimiyle işbirliğine son verme tasarısını –İngiliz okullarını, dokumacılığını, mahkemelerini vb.ni boykot etmeyi- paylaşıyorlardı (Kulke, Rothermund, 2001; 404–405). Ama Türkiye Cumhuriyeti hilafeti kaldırıncaya, Hilafet Hareketinin bir anlamı kalmadı⁵⁵ (Arı, 2000; 50 ve Kulke, Rothermund, 2001; 408).

4.3. Mahatma Gandhi Milliyetçiliği:

Gandhi'nin milliyetçiliğinin toplumsal ıslahatı sömürge yönetiminin Hindistan'ın medeniyetsel “çekirdeğine” karışmasına izin vermeden çözmek, ezilmiş sınıflara yardım etmek, dini ve toplumsal bölünmelerin üstesinden gelmek, Hint milliyetçiliğinin temelini oluşturacak çok geniş tabanlı bir ideoloji bina etmek ve Hint toplumsal ve siyasi sınıflarını birleştirmek gibi eş zamanlı olarak çözmesi gereken sorunları vardı (Mondal, 2001; 426). Bu sorunların çözümü, beraberinde Hint milliyetçiliğini bir seçkinler hareketi olmaktan çıkarıp, Hint milliyetçiliğini kitleleseltirecekti (Mondal, 2001; 426 ve Bali, 2006; 16). Bu bağlamda Gandhi, Hint toplumu içerisindeki farklılıkları uzlaştırıp birleştirdi ve buna koşut olarak Hindistan'daki İngiliz yönetimine karşı birleşmiş bir farklılık yansıttı (Mondal, 2001; 420). Hindistan coğrafyasındaki Müslümanlardan ve Hindulardan oluşan birleşmiş Hint farklılığının, iki temel niteliği vardı: hem Hindistan'daki BK yöneticileri tarafından temsil edilen sömürgecilerden hem de bir bütün olarak çağdaşlık kavramından farklı olma durumu (*ibid*; 421).

Parekh'e göre Gandhi, eski uygarlığa karşılık gelen Doğu ve çağdaş uygarlığa karşılık gelen Batı arasındaki ikiliğe yeni bir boyut getirmiştir (*ibid*; 431 içinde Parekh 1989a: 20); ki bu yeni boyut onun hem toplumsal ıslahatları hem de İngiliz sömürge yönetimine karşı Hint ulusal farkını savunmasına olanak vermiştir (*ibid*; 431). Gandhi'ye göre çağdaşlığın nitelikleri, günümüzdeki Doğu ve Batı kaynaklı değildir; eski –antik-zamanlar kaynaklıdır⁵⁶ (*ibid*). Buna koşut olarak Gandhi'ye göre bütün antik

İngiliz idaresi altında neden daha az mukaddes bir duruma geldiğini algılayamıyordu; bunlara koşut olarak Cinnah, Gandhi'yi dinle siyaseti birbirine karıştırmaması gerektiği konusunda uyardı (Akbar, 2003; 173-174).

⁵⁵ Ama Hilafet Hareketi daha sonra BK'dan bağımsızlığın elde edilmesi sürecinin esasını meydana getiren bir hareket olmuştur (Arı, 2000; 50).

⁵⁶ Gandhi 1909'da yazdığı *Hind Swaraj (Hindistan Özerkliği)* isimli eserde “ ‘...çağdaş medeniyeti’ sert bir şekilde kınamıştır’ ”: çağdaş medeniyetin bütün toplumsal-iktisadi felsefesi yapısı manevi yönden oldukça eksiktir (Ishii, 2001; 298 içinde Gandhi 1922: 6). Bu bağlamda Gandhi “ ‘ahlaki ilerlemeye karşılık gelen ‘gerçek ilerleme’ kavramından söz eder...’ ” (*ibid*; 299 içinde Gandhi 1957, Vol. 2: 3-9). “

medeniyetler ideal devletlerdir⁵⁷ (*ibid*). Bu sav, onun çağdaş medeniyetin niteliklerini Hint ulusal farklılığından ödün vermeden savunmasını sağlamıştır (*ibid*). Gandhi “sonsuz” ve “durağan” bir Doğu kavramı kullanarak, aslında farkın günümüz doğusu ve batısı arasındaki fark olmadığını; asıl farkın antik ve çağdaş zaman arasında olduğunu savlamaktadır (*ibid*; 433-434).

Gandi’ye göre, açık fikirli kamuoyunun eleştirisi bağlamında, sömürge yönetişiminin özne oluşturan teknolojisinin etkilerine ve açık fikirli kamu alanına –ki burada katılımcılar zaten çağdaş sömürge gücünün öznelere durumuna getirilmişlerdir- Hintlilerin katılımıyla değil, kendi teknolojilerinin sonucu ortaya çıkan ve kamu özerkliğine dayanan saf kamuoyu aracılığıyla karşı çıkılabilir: bireysel ve kamu özerkliği arasında fark olmaması ve aklı, özgürlük olarak algılayan anlayışın gerçeği akıl olarak algılayan anlayışla desteklenmesi (Kalpagam, 2001; 437). Gandhi, açık fikirli aklın sınırlarını kendisinin şiddetsizlik öğretisi⁵⁸ ve saf kamuoyu kavramlarıyla aşmaya çalışmıştır (*ibid*; 438).

5. SONUÇ:

Sonuç olarak çalışmanın birinci bölümü, 1858–1924 tarihleri arasındaki dönemi iktisadi, siyasi ve toplumsal yönlerden değerlendirmeye ve çözümlemeye çalışmıştır. Bu bağlamda çalışmanın örnekleminin okuyucunun kafasında daha rahat betimlenebilmesi için, tarihsel bir arka plan sunulmaya çalışılmıştır. Daha belirgin olarak bu bölüm, okuyucuya Hindistan’ın BK’ya doğrudan bağlanmasına giden süreci sunmuştur. Bu bölüm içerisinde Hindistan’daki sömürge yönetiminin yapısı ve bu yapı içerisinde yer alan Hindistan iktisadı üzerinde de durulmuştur. Ve son olarak bu bölüm, Hint toplumunun mozaik nitelikler gösteren etnik, toplumsal, dini ve geleneksel yapısını ve bu yapının öğelerinin İngiliz yöneticileri tarafından yönetmeyi ve egemenlik kurmayı kolaylaştırmak için nasıl kullanıldığını göstermeye çalışmıştır.

‘Benim [Gandi’nin] önceden düşünülmüş fikrim şudur ki Hindistan, İngiliz topuğunun değil, çağdaş medeniyetin topuğunun baskısı altındadır’ ” (Gandhi 1922: 39 içinde *ibid*; 298).

⁵⁷ Gandhi’ye göre bağımsızlığın elde edilmesi *Ram Raj* dönemine geri dönüşle eş anlamlıdır (Ahmed, 2004; 101). Gandhi’yle birlikte *Ram Raj* kültürel alandan siyasi alana geçmiştir ve kişisel inanç olmak yerine kamu/halk siyasetine doğru evrim geçirmiştir (*ibid*).

⁵⁸ Gandhi ve taraftarları sömürge yönetiminin ayrımcı yasalarına ve var olan yasaların İngilizler tarafından ihlaline yanıt olarak direniş biçimlerini benimsemişlerdi (Kulke, Rothermund, 2001; 401). Hintlilere göre “itiraz yok, avukat yok, mahkeme yok” –ivedi yargılama için savunma makamına fırsat vermeyen bir yasa- diyen 1919 seneli *Rowlatt* kanunlarına karşı Hint toplumunda oluşan şikayetler Gandhi’nin ilk şiddet içermeyen direnişi –*Rowlatt Satyagraha* (Gerçekten Ayrılmamak)’yı- örgütlemesine yol açtı (Kulke, Rothermund, 2001; 401-402 ve Akbar, 2003; 168).

Çalışmanın birinci bölümünde verilen toplumsal, iktisadi ve siyasi bilgi, değerlendirme ve çözümlemeler –tarihsel arka plan-, Hindu ve Müslüman milliyetçilikleri üzerinden 1948 yılında Pakistan ve Hindistan isimli iki ayrı devletin kurulmasına giden siyasi sürecin –ki bu sürecin zaman aralığı 1924 1948 yılları arasındır- anlaşılmasına ve değerlendirilmesine yardımcı olacaktır.

II. BÖLÜM: 1924–1948 YILLARINDA, HİNDİSTAN’DAKİ İNGİLİZ YÖNETİMİ

Bu bölüm Hindistan’daki İngiliz yönetiminin 1924–1948 yılları arasındaki dönemini inceleyecektir. Ama daha belirgin ve ağırlıklı olarak bu bölüm, Hindu ve Müslüman milliyetçilikleri üzerinden 1948 yılında Pakistan⁵⁹ ve Hindistan isimli iki ayrı devletin kurulmasına giden siyasi süreci açıklayacak ve çözümleyecektir (Kulke, Rothermund, 2001; 440- 442 ve Bayur, 1987; 649- 659).

1. “TOPLUMSAL HAFIZA” KAVRAMI VE TARİHSEL ANLATI SINIFLANDIRMALARI:

1924–1948 yılları arasındaki Hint bağımsızlık mücadelesini, iyi bir şekilde anlamak ve çözümlemek için, öncelikle “toplumsal hafıza” kavramından (Sancar, 2006; 41-45, Lavabre; 1, Gottschalk, 2005; 51, 62 ve Olick, Robbins, 1998; 1) söz etmek yararlı ve açıklayıcı olacaktır⁶⁰.

Her anımsama, ne ölçüde bireysel olursa olsun, diğer bireylerinde dâhil olduğu bir fikirler bütünüyle bir ilişki içerisinde yer almaktadır ve bir bileşeni olduğumuz maddi ya da/ve manevi çevrenin tüm yönleriyle beraber hayata geçer (Sancar, 2006; 43-44). Bu bağlamda “toplumsal hafıza” kavramı, anma, anıt inşa etme, gelenek, söylence ve kimlik kavramlarını içinde barındırır (Olick, Robbins, 1998; 1). “Toplumsal hafıza” kavramı, farklı bilme düzenlerini birbirleriyle karşılaştırabileceğimiz bir meta-sınıflandırmayı bina etmeye olanak tanır (Gottschalk, 2005; 51). Meta-sınıflandırma oluşturmaya olanak tanıyan “toplumsal hafıza” kavramı, bir tarihsel anlatının yerine getirdiği rolün içinde bulunduğu toplumsal bağlam içinde düşünülmesine de olanak tanır (*ibid*; 51). “Toplumsal hafıza” kavramı sayesinde düşünürler, yerel düzenlerin ve tarih yazımının hegemonik düzeninin hatırlama devinimlerini daha iyi bir şekilde anlayabilir ve çözümleyebilirler (*ibid*; 62). “Toplumsal hafıza” kavramı, geçen zaman içerisinde, sürekli meydan okumalara ve gözden geçirmelere tabidir: “toplumsal hafıza” “tarih yazımının dönüştürülmesine” hizmet eder (Gottschalk, 2005; 62 ve Lavabre; 1).

⁵⁹ Ayrı bir Müslüman devleti yapılandırmak ve oluşturmak, bir sürü iç içe geçmiş sebepten ötürü, “Pakistan hareketinin” teşvik edici devinimi olmuştur (Albert, 2003; 1). Ama Hindistan’daki İngiliz yönetimine karşı olan aydınların ve önderlerin çoğu “Pakistan hareketine” ilk başta inanmadılar (*ibid*). Nehru bu bağlamda şöyle demiştir: “ ‘şu Pakistan denen şeyin olması mümkün değil. Tüm Hindistan’da Müslümanlarla Hindular bir arada yaşar. Ne olacak? Tüm bu Müslümanlar ve Hindular göç mü edecek?’ ” (*ibid*).

⁶⁰ “ ‘İyileşecek yaraları olduğu sürece, geçmiş bugün olarak kalır’ ” (Sancar, 2006 içinde “Gül Bahçesi” (The Rose Garden filminden).

M. Halbwachs'a göre “ ‘toplumsal hafıza’ onu taşıyanlarla birlikte vardır... ‘toplumsal hafıza’ sadece gerçek ve yaşayan bir grupla ilişkilendirilebilir.” (Sancar, 2006; 45). Toplumsal hafıza bağlamında Hint tarih anlatılarına, anlatı sınıflandırmaları açısından –ve buna koşut olarak “hatırlamanın tarihi”- açısından üç farklı ekol aracılığıyla bakılana bilinir (Gottschalk, 2005; 49 ve Lavabre; 1). Batı yönelimli tarih yazıcılığı, birinci ekol, tarihsel anlatıları ödünsüz bir şekilde Batı yönelimli tarih yazıcılığı ölçütlerine göre düzenler⁶¹ (Gottschalk, 2005; 49 ve Said, 1993; 12-14). Daha belirgin olarak J. S. Mill’e göre, tarih ve gerçek eşanlamlıdır: geçmişle ilgili doğruluk sınamasında başarısız olan ifadeler “söylenceler” ya da kurgular olarak tanımlanmalıdırlar (Gottschalk, 2005; 49). İkinci ekol, kendisinin kültürel görecelilik ilkesine koşut olarak, geçmişle ilgili tüm hesapları ve anlatıları “tarih” olarak algılama eğiliminde olmuştur (*ibid*). Buna koşut olarak ikinci ekol, anlatıların eleştirel bir hükmünü ortaya koymaktan kaçınmıştır; “tarih” kavramı hiçbir anlatıyı dışında bırakmamıştır (*ibid*; 50). Üçüncü ekol karşılaştırmalardan, değerlendirmelerden ve sınıflandırmadan da kaçınmıştır: tarihsel konular hakkında hüküm vermeden ve onları dışlamadan kaçınma, sınıflandırma yapmaktan tümüyle kaçınma aracılığıyla gerçekleştirilmeye çalışılmıştır⁶² (*ibid*; 49).

Toparlarsak “toplumsal hafıza”, yeniden oluşturma ve yapılandırma işine bağlıdır: geçmiş zaman, “toplumsal hafıza”da günümüzün değişen ve dönüşen koşul ve ilişkileri bağlamında devamlı olarak yeniden yapılandırılır (Sancar, 2006; 45). “ ‘... hafıza, toplumsal sistemin hangi gerçeklikten hareketle geleceğe bakacağını denetler.’ ” (Ibid içinde Luhmann, 1997; 581).

2. HİNDİSTAN TOPLUMUNDA VAR OLAN FARKLI MİLLİYETÇİLİKLERE KURAMSAL BİR BAKIŞ:

Çalışmada Hint ve Müslüman milliyetçiliğinin iki farklı bölüm –I. Bölüm ve II. Bölüm- içersinde yer almasının nedeni, bu iki milliyetçiliği birbirinden ayıran bir tarihin, 1924’ün, (Themâ Larousse, 1993–1994; 303) olmasıdır. Buna koşut olarak 1924 senesinden sonra, Hindu ve Müslüman milliyetçiliği üzerinden Pakistan ve Hindistan devletinin kurulmasına giden siyasi tarih yolu açıklanacaktır (*ibid*) .

⁶¹ “ Sadece ‘biz’i düşünmektense, somut bir şekilde ve duygudaşlıkla başkalarını düşünmek daha doyurucu ve daha zordur. Fakat bu aynı zamanda, başkalarını yönetmeye, sınıflandırmaya veya hiyerarşik yapılar içine yerleştirmeye kalkışmamak; ve her şeyden önce, bu çerçevede ülkemizin nasıl bir numara olduğunu... yineleyip durmamak anlamına gelir.” (Said, 1993; 14).

⁶² S. Amin’in *Chauri Chaura* başkaldırısını anlatan kitabı, bu ekol bağlamında düşünülmelidir (Gottschalk, 2005; 50).

“ ‘Hafızanın yaşamlarımızı yapan şey olduğunu fark etmek için, parça parça da olsa, hafızanızı yitirmeye başlamanız gerekir. Hafızasız yaşam, yaşam değildir... Hafızamız; tutarlılığımız, aklımız, duygumuz, hatta eylemimizdir. Onsuz birer hiçiz...’ ” (Sancar, 2006 içinde Bunuel).

Hindistan toplumunda var olan farklı milliyetçilikler, Hint “toplumsal hafızası” bağlamında düşünülmeli ve algılanmalıdır. Hindistan Toplumunda Var Olan Farklı Milliyetçiliklere Kuramsal Bir Bakış isimli bu bölüm, iki alt başlıktan oluşacaktır: Müslüman Milliyetçiliğine Kuramsal Bir Bakış ve Gandhi’nin Milliyetçiliğinin Kuramsal Temelleri. Burada Müslüman milliyetçiliğine kuramsal bir yaklaşım ve Gandhi’nin milliyetçiliğinin kuramsal temelleri başlıklı iki alt bölümün olmasının nedeni, 1924-1948 yılları arasındaki dönemdeki Hindistan’daki İngiliz Yönetiminde Müslüman ve Hindu milliyetçiliğinin önemli bir yer tutması ve 1924’ten sonra Hindu ve Müslüman milliyetçiliğinin yollarının birbirinden ayrılmasıdır (Themâ Larousse, 1993-1994; 303).

2. 1. Müslüman Milliyetçiliğine Kuramsal Bir Bakış:

Kaynaklarını Aydınlanma’dan alan Avrupa sömürgeciliğinin İslam yerküresinde neden olduğu yenilgi ve buhranlar, İslam aydınları arasında önemli siyasi tartışmalara neden oldu (Bulut, 2006; 5). Bu tartışmalara koşturarak Müslüman milliyetçiliği, kendi içersinde türdeş bir milliyetçilik sergilemez.

Çoğu Hindu bağımsız bir Hindistan fikri üzerinde oydaşma sağlamış olmasına rağmen, Müslümanların hepsi Pakistan devletinin⁶³ oluşumunu istemiyorlardı (Ahmed, 2004; 83 ve Bayur, 1987; 621-646). Müslümanlar Hint toplumu içersindeki artan toplumsal şiddetten –Müslüman-Hindu çatışması- rahatsız olmakla birlikte, Müslümanların hepsi Pakistan fikrini toplumsal şiddetin bir panzehiri olarak görmüyorlardı⁶⁴ (*ibid*).

⁶³ Pakistan devletinin oluşumu bağlamında Pakistan kavramının Müslümanlar için ne anlam ifade ettiğinden söz etmek yaralı olacaktır. Pakistan kavramının Hindistan’daki Müslümanlar için türdeş bir anlamı yoktu (Ahmed, 2004; 109). Bazı Müslümanlar için Pakistan tanrıbilime karşılık geliyordu: “ ‘Pakistan’ın anlamı nedir? Bir tane tanrı vardır [ve Muhammed onun peygamberidir]’ ” (*ibid*). Bazı Müslümanlar için Pakistan kavramı, Hindistan’daki Müslümanların kültür ve dillerini korumasıyla, toplumbilimle, ilgiliydi (*ibid*). Diğer Müslümanlar için Pakistan kavramı, bütün Hindistan geneline yayılan Hindu iktisadi ve ticari gücünden bir kaçış aygıtıydı (*ibid*). Diğer Müslümanlar için Pakistan, yüzyıllardır süre giden Hindu-Müslüman gerginliğinin bir ifadesiydi: Müslümanların üzerinde Hindu hakimiyetinin kurulmasına ve *Ram Raj*’ın Müslümanlara dayatılmasına karşı çıkmanın bir aygıtıydı (*ibid*).

⁶⁴ Bu bağlamda Müslümanların kafalarında bazı siyasal ve toplumsal sorunlar vardı: Kurulacak olan Pakistan devleti fiili olarak nasıl işleyecekti ve uzun erimde uluslararası arenada hayatta kalabilecek miydi?, Müslümanların toplumsal ve siyasi çıkarları bir Hint federe devletinde mi yoksa Müslümanların yarısını sınırlarının dışında bırakan bir Pakistan tarafından mı daha iyi korunacaktı? ve kurulacak olan Pakistan’daki rejim şeri hükümlere mi yoksa demokratik ilkelere mi dayanacaktı? (*ibid*; 83).

Üsttekilere koştur olarak, Müslüman milliyetçiliğine kuramsal bir bakışı üç ayrı alt başlık içerisinde çözümlemek yararlı ve açıklayıcı olacaktır: 1- Hint Milliyetçiliğini Savunan *Deoband* Medresesi, 2- Ayrılıkçı Milliyetçiliği Savunan İkbal ve Cinnah ve 3- E. Mevdudi'nin Gelenekselci ve Köktenci Saltanat fikri (Akbar, 2003; 18, Bulut, 1994; 616-631, Altıntaş, 2003; 111, Kulke, Rothermund, 2001; 426- 432 ve Ahmed, 2004; 72, 73, 83).

2.1.1. *Deoband Medresesi ve Hint milliyetçiliği:*

Bu çalışmada *Deoband* Medresesi ve Hint milliyetçiliği alt bölümüne yer verilmesinin nedeni, *Deoband* Medresesi'nin⁶⁵ devamı olan Taliban'ın Pakistan siyasetinde ve Pakistan'daki dini ve kültürel boyutta önemli bir yerinin (Bulut, 2006; 5-6, Barlas, 2001; 2 ve Küpeli, 2005; 12) olmasıdır.

Vahabi medresesinin biraz farklı bir tarzı olan *Deoband* Medresesi –Dar al-Ulum- 1867'de M A. Hüseyin liderliğinde Hindistan'da kuruldu (Küpeli, 2005; 10). *Aligarh* çağdaşçı okuluna⁶⁶ muhalif olan *Deoband* Medresesinin temel nitelikleri, aktivist cihat geleneklerine koştur olarak, Hindistan'daki İngiliz Yönetimine karşı silahlı başkaldırıda vücut bulan sömürgecilik ve Batı karşıtlığıydı (Bulut, 1994; 616 ve Global Security Org.; 1). Başka bir anlatımla *Deoband* Medresesi, dünyevi konularda ve Hindistan'ın siyasi geleceğine ilişkin konularda fetvalar vermişti (Barlas, 2001; 2).

Bu bağlamda *Deoband* Medresesi, Hindistan'dan İslami temelde bir kopma ya da ayrılmayı da onaylamıyorlardı (Bulut, 1994; 616). Bu nedenden ötürü *Deoband* Medresesi, Hindistan'daki İngiliz Yönetimi karşıtı KP'yle Hindistan'daki Müslümanların işbirliğinde bulunması yönünde fetva vermişti (*ibid*). Buna koştur olarak *Deoband* Medresesi, Pakistan siyasi hareketini kesinlikle onaylamadı (Bulut, 1994; 625 ve Ahsen, 1995; 1).

2.1.2. *Ayrılıkçı Milliyetçiliği Savunan Müslümanlar:*

Pakistanlı tarihçiler Pakistan milletinin varlık nedeninin, Hindistan coğrafyasında yaşayan Müslümanların kendi kimliklerinin muhafaza edilmesi olduğunu savlarlar (Ahsen, 1995; 1). Bu bağlamda “ ‘Pakistanlılar için üç inanç öznesi vardır –

⁶⁵ “Bazı kaynaklara göre, ... *Deoband* okulu, ...al-Azhar Üniversitesi'nden sonra dünyadaki ikinci büyük İslami eğitim merkezidir... 2001 yılına dek buradan 65 bin öğrenci diploma almıştır. Ve bunlar, Pakistan ve Afganistan'da kurulan binlerce medrese de eğitim vermektedirler.” (Küpeli, 2005; 12).

⁶⁶ *Aligarh* çağdaşçı okulu için bakınız: (Bulut, 1994; 616).

İslam, *Kaid-i Azam* [Cinnah] ve İkbâl⁶⁷, ” (Ahmed, 2004; 72 içinde Russell 1992: 176). Bu üç inanç öznesinden ikisi, İkbâl ve Cinnah, ayrılıkçı milliyetçilik bağlamında yer almaktadır.

“ ‘Dünyada yaşanacak en iyi yer Hindistan’dır’ ” diye başlayan “Hint milli marşı”nın yazarı olan ve “benim anavatanımın her toz parçası benim için tanrıdır” diyen İkbâl, Hint milliyetçiliği fikrini bırakıp, ayrılıkçı Müslüman milliyetçiliğini –“iki millet teorisi”ni⁶⁸- siyasal bir fikir olarak savunmuştur (Ahsen, 1995; 1, Anjum, 2002; 1, Ahmed, 2004; 72 ve Bulut, 1994; 622-624). İkbâl’e göre, bağımsız bir Müslüman devleti iki amaca hizmet edecekti: Hindu-Müslüman çatışmasını sona erdirecekti ve İslam’ın kültürel bir güç olarak dünya sahnesindeki rolünü yerine getirmesine olanak tanıyacaktı (Ahsen, 1995; 1 ve The Official Pakistan Page; 2). Daha belirgin olarak bu bağlamda İkbâl, İslam Birliği’nin 1930 yılındaki senelik oturumunda, Hindistan’da mevcut olan İslamiyet’in,

“ ‘Müslüman toplumu[nu] tarih içerisinde biçimlendirdiğini; dolayısıyla kurulacak herhangi bir Hindistan milli hükümetinin, İslami toplumun dayanışma ilkelerini ve yapılanmasını zedeleyeceğini ileri sürerek⁶⁹, Hindu-Müslüman toplumu iki ayrı topluluktur ve tek bir millet oluşturmaz’ ” ifadesini kullanmıştır (Bulut, 1994; 62).

E. Renan’ın siyasi kuramına koşut olarak İkbâl, “ ‘Hindularla Müslümanların geçmişten beri iki ayrı toplum olarak bölünmüşlük hali içinde olduklarını, dolayısıyla her toplumun kendi milletini (Hindu milleti ve Müslüman milleti) kurması gerektiği...” üzerinde durdu (*ibid*; 624). Buna koşut olarak İkbâl, Hindistan’ın Asya kıtasının küçük ölçekte bir kopyası olduğunu savlamıştır: Hindistan çok milletlidir ve farklı milletlerin yaşadığı bir coğrafyadır⁷⁰ (Loc.gov, 1988; 1). İkbâl, ilerde Pakistan “halkının babası”

⁶⁷ İkbâl, *Deoband* Medrese’sinin tutucu İslam yorumunun tersine (*ibid*), “ilerlemecilik” fikrini İslam dini bağlamında uygulamak arzusundaydı: İkbâl’in İslami anlayışına göre, “ ‘Cennet ve Cehennem herhangi bir mekanın/yerin adı değil, egonun çeşitli halleridir. Bir başka deyimle Cehennem, insanın bir insan olarak başarısızlığını acı bir şekilde hissetmesi; Cennet ise, ölüm ve felaket güçlerine zafer kazanma sevincinin adıdır.’ ” (Altıntaş, 2003; 111 içinde İkbâl, 1996; 26).

⁶⁸ “İki millet kuramı”nı yaratıcısı olan W. Hussain’e göre, “ ‘Bu geniş kıtada ikamet eden Müslümanlar ve Hindular birçok açıdan iki ulus olarak, iki toplum olarak değil, değerlendirilmelidir (Dutt, 1998; 419).

⁶⁹ Batı yerküresinde milliyetçilik kuramlarının çoğunun başlangıç noktası, din karşıtlığıydı buna koşut olarak ulus-inşa etme bağlamında dil ve kültür daha ağırlıklı bir şekilde yer aldı (Ahsen, 1995; 2). Ama Mısır ve Pakistan gibi Müslüman ülkelerdeki milliyetçilik kuramları, büyük oranda İslami fikir ve ilkelere sadık kaldı (*ibid*).

⁷⁰ Ama İkbâl’i bütünüyle ve yalnızca Müslüman milliyetçiliğini temel alan bir bağlama oturtmak yanlış olacaktır. Buna koşut olarak Khan’a göre, “uluslar saygınlıkta ve önemde değer kaybetmeye başladıkları ve yıkımlarına doğru dört nala doğru koştukları zaman, onlar şeyleri sınıflandırmalar içine koymaya başlar: bu Hindu’dur bu Müslüman’dır, bu budur bu şudur...” (Anjum, 2002; 1). Buna koşut olarak Khan’a göre, “İkbâl’in Pakistanlı ya da Müslüman bir şair olarak adlandırılması, bizim entelektüel fakirliğimizin bir yansımasıdır...” (*ibid*).

unvanını alacak olan Cinnah'ın da akıl hocasıydı (Ahsen, 1995; 1, Fathers, 1999; 1, Ahmed, 2004; 73). Bu bağlamda Cinnah İktbal'den, İktbal'in de gelişimine katkıda bulunduğu Müslümanlar için ayrı bir vatan fikrini⁷¹, İslami kimliğin yeniden keşfini, İslami alinyasının, töre ve kültürünün geliştirilmesini almıştır⁷² (Ahmed, 2004; 74 ve Ahsen, 1995; 1). Böylece Cinnah, İktbal'in siyasi felsefesini ve kavramsal çerçevesini benimsemiştir (Ahsen, 1995; 1 ve Cam, 2003; 2).

Hindistan'ın bölünmesine ve bu nedenle Pakistan'ın kuruluşuna yol açan kuramsal altyapıdaki Cinnah'ın payını anlayabilmemiz için, C. R. Ali ve onun Pakistan düşüncesinden de (Ali; 1-4 ve Aslam, 2004; 1) söz etmemiz gerekir. Ali, Pakistan düşüncesinin yapılanması bağlamında, İktbal'in Kuzey Hindistan'da bir Müslüman devleti oluşturulmasıyla ilgili teklifinden ilham almıştı; ama İktbal'in ilgili düşüncelerini, çok müphem bulmuştu (Ali; 3, Kulke, Rothermund, 2001; 428 ve Cam, 2003; 1). Ali'ye göre,

“ Hindistan tarihinin bu çok ciddi ve üzgün saatinde, İngiliz ve Hintli devlet adamları bu topraklar için bir Federal Anayasa'nın temellerini ortaya koyarken, biz ortak kalıtımız, PAKISTAN'da yaşayan –ki bizim PAKISTAN'dan kastımız Hindistan'ın kuzeyindeki beş birimdir, yani: Pencap, Kuzey-Batı Sınır Eyaleti (Afgan Eyaleti), Keşmir, Sind ve Belucistan- otuz milyon Müslüman ve sizin halden anlamanız ve siyasi çarmlıha germe ve toptan yok oluşa karşı ciddi, kararlı ve inançlı mücadeleniz adına biz bu çağrıyla size yapıyoruz. Bizim yürekli ama sessiz ulusumuz, Müslüman olmayanlar ve bizim sözde liderlerimiz tarafından... Hindu Milliyetçiliğinin kutsal masasında feda edilmektedir... Bu önemli anda, bu ağılatı olurken, ayrı bir Federasyon isteği için sizin uygulamaya dönük halden anlamanızı ve etkin desteğinizi sizden istememize izin verin –ki bu Hindistan Müslümanları için bir ölüm kalım meselesidir... Bu başvurmayı Hindistan Müslümanlarına yaparak, biz aynı zamanda iki diğer büyük çıkara da – İngiliz ve Hindu- Hindistan'ın geleceğini belirleme bağlamında sesleniyoruz. Onlar, bizim ruhumuzun ve bedenimizin ortada olduğunu anlamalılar. ” (Ali; 1-3).

Cinnah, Ali'nin Pakistan'la ilgili bu siyasi düşüncelerinden memnun kalmamıştı; ona göre bu tasarı, Hindistan'da Müslümanların azınlıkta yer aldığı eyaletlere –örneğin Bengal'e- gereken önemi vermediği için⁷³ ilerde bir buhran noktası olabilirdi (Kulke, Rothermund, 2001; 428 ve Loc.gov, 1988; 1). Ama Cinnah, KP'nin Müslüman kitleleri

⁷¹ Ama Cinnah, 1923-1924 senesine kadar, Hindu-Müslüman siyasi birliğini ve buna koşut olarak Hint milliyetçiliğini savundu: “ Biz hepimiz bu toprakların çocuklarıyız. Biz beraber yaşamak zorundayız. ” (Noorani, 2005; 3, Fathers, 1999; 1, Bulut, 1994; 624 ve Cnn.com; 1).

⁷² Cinnah, Batı stilineki takım elbiseyi giymekten vazgeçmiş, sonradan “Cinnah Kalpağı” diye adlandırılan “... tipik kürk bir kalpakla tamamlanmış Kuzey Hindistan şervanisi (uzun palto) giymişti.” (Kulke, Rothermund, 2001; 430).

⁷³ Cinnah'ın öncülüğünü yaptığı Pakistan Hareketi, Hindistan'da azınlık olarak yaşayan çok sayıda Müslüman'ı içinde barındırıyordu: Birleşmiş Eyaletler ve Bombay (Ahmed, 2004; 83). Bundan başka MB'nin çok sayıdaki yerel liderleri, ilerde Pakistan sınırları içerisinde yer almayacak bölgeler kaynaklıydı (*ibid*).

bir mezhep partisi olan MB'den soğutmaya yönelik siyasetinden⁷⁴ ve Ali'nin ilgili siyasi düşüncelerinin Urdu basını aracılığıyla yayılmasından ötürü, Ali'nin Pakistan tasarısını kabul etmek zorunda kaldı⁷⁵: Pakistan kelimesi, artık acayip ve garip bir kelime olmaktan çıkmıştı (Kulke, Rothermund, 2001; 428-430, Cam, 2003; 2 ve Loc.gov, 1988; 2). “Cinnah büyük alt-kıtaya saçılmış Müslüman kaygının çeşitli iplerini toplayıp, tek bir bez biçiminde dokumaya başladı.”⁷⁶ (Akbar, 2003; 176). Cinnah, 1938 senesinde, Hindistan'daki Müslümanların milli gayelerine ilişkin konuşmalarına başladı ve buna koşut olarak nicelik bakımından hızla artan yandaşlarının kendisine verdiği Büyük Lider sanını kıvançla kabul etti (Kulke, Rothermund, 2001; 431). Cinnah, Hindistan coğrafyasındaki “ ‘Müslüman politikası için temel bir mevzi kazanmak amacıyla, adı geçen eyaletlerde özerklik istiyor veya yerel birimlerle desteklenen federal bir sistem’ ”⁷⁷ istiyordu (Bulut, 1994; 625 içinde Philips, 1962; 20).

2.1.3. Ebu'l Al'a Mevdudi'nin Gelenekselci ve Köktenci Saltanat Düşüncesi:

Bu alt başlık içersinde Mevdudi'nin siyasi görüşlerine yer verilmesinin nedeni, onun Cinnah ve *Deoband* Okulu'nun siyasi görüşlerine bir seçenek sunmasından ötürüdür. Mevdudi, Pakistan'ın Hindistan'dan ayrılmasını savunan Cinnah'ın önderliğindeki “Müslüman milliyetçiliğine” ve *Deoband* Okulu yandaşları tarafından savunulan Hint milliyetçiliğine –“birleşik milliyetçilik”e- karşı çıkmıştı (*ibid*; 631). Ona göre, bir Müslüman'ın İran veya Hindistan'da ikamet etmesi arasında bir ayrım yoktur: tek ayrım, bu çeşit toplumlarda kafirlerin siyasi düzene hakim olup olmaması veya kafirlerin yok olup olmamasıdır (Bulut, 1994; 631 ve Fecr.gen.tr; 1-3). Bu bağlamda Mevdudi'ye göre,

⁷⁴ Ama MB, zaman içersinde, en güçlü Müslüman örgütü durumuna gelmiş ve bu cemaatin diğer bütün örgütlerini geride bırakmıştır: MB'nin 1930 senesindeki toplantısına 75'ten az kişi gelmişti, ama Cinnah'ın MB'nin başkanı olmasından itibaren sayı giderek arttı (Bayur, 1987; 621 ve Ahmed, 2004; 115). MB ayrı bir Müslüman devleti anlamına gelen Pakistan fikrini benimsemiş ve hayata geçirmiştir (Bayur, 1987; 621).

⁷⁵ 1940'lı senlerden itibaren MB Hint coğrafyasında “iki ulus kuramı”na dayanan Müslümanlar için ayrı bir devlet isteğini açıkça dile getirmiştir (Dutt, 1998; 419). Buna koşut olarak Cinnah 1941 senesinde MB hakkında şöyle demiştir: “ ‘Müslüman Birliği bana göre, Pakistan'ımızı kuracağımız vaat edilmiş toprağa götürecek bir hedefi size göstermiştir. İnsanlar istediklerini söyleyebilir ve istedikleri gibi konuşabilirler. Elbette son gülen iyi güler.’ ” (Akbar, 2003; 172).

⁷⁶ Cinnah'a göre, Hindistan coğrafyasında yaşayan Müslümanlar, “ ‘farklı kültürüyle, uygarlığıyla, dilliyile, yazınıyla, sanatıyla, mimarisıyla, kanunlarıyla, ahlaki kodlarıyla, gelenekleriyle, tarihiyle, ve gelenekleriyle’ ” bir ulusturlar (Ahmed, 2004; 129).

⁷⁷ Pakistan düşüncesine birde Hindu milliyetçiliğinin gözünden bakmak yaralı olacaktır. H. Cixous'a göre, Gandhi ve anaya özgülük kavramı arasında güçlü ve göze çarpan bir aidiyet vardır (Marsh, 2006; 43 içinde Cixous, 1987; 80, 85). Bu söylem, kısmen Gandhi'nin kullandığı siyasi söz sanatı sayesinde beden bulmuştur: Gandhi, bölünmüş bir Hindistan'ı, Hindistan'ı kendi bedeni olarak görmesine koşut olarak, kendi içersinden –“anne”nin içersinden- zorla çıkarılmış bir çocuk olarak algıladı (*ibid*).

“ ‘ Cemaat-i İslami’nin [Mevdudi’nin kurduğu örgütün adı] maksadı, ilahi hükümetin ve İslam nizamının kurulmasıdır... Cemaat üyeleri, bir dava olduğunda İngiliz mahkemelerine gitmeyecektir. Cemaat üyeleri Müslümanlar arasında ihtilafa yol açacak tartışmalardan uzak duracak, okuma ve bilgilendirmeye önem verecek ve hayatını İslami usullere göre tanzim edecektir...’ ” (Fecr.gen.tr; 3).

Bundan ötürü Mevdudi, Cinnah tarafından yapılandırılmaya çalışılan İslam devletini putperest bir devlet olduğunu ifade etti⁷⁸ çünkü bu ilgili İslam devletinin egemenleri çağdaş Firavunlar ve Nemrutlar durumuna dönüşeceklerdir⁷⁹ (Bulut, 1994; 631 içinde Mevdudi; 6-7). Mevdudi, gelenekselci ve köktenci saltanatı, siyasi düşüncesi olarak benimsemişti (*ibid*; 631).

2.1.4. Müslümanların Hint Toplumu Bağlamında “Çoğunluğun Tiranlığı” Korkusu:

Çalışmanın bu alt başlığında Müslümanların Hint toplumu bağlamındaki “çoğunluğun tiranlığı” korkusuna yer verilmesinin nedeni, Hindistan toplumunda var olan farklı milliyetçiliklere kuramsal bir bakış bağlamında, Hindu ve Müslüman milliyetçilikleri arasındaki etkileşimi ve bunun etkilerini okuyucuya sunmaktır.

A. Tocqueville’nin siyasi düşüncelerinden ilham almış olan Mill, “görüş karşıtlıklarını” savunmanın hayati bir zorunluluk olduğunu düşünüyordu (Miller, 1995; 137). Bu bağlamda Mill’in demokrasi konusunda adını “çoğunluğun tiranlığı” –ki bu katıksız çoğunluğun egemenliği içinde düşünülmelidir- olarak koyduğu, başlıca bir çekincesi vardı (Aktan; 6, Heywood, 1997; 74 ve Miller, 1995; 138). Bu bağlamda demokrasi, her zaman birey özgürlüğünü ve azınlık haklarını halk adına ihlal etme tehdidini içinde barındırır: demokrasi, tartışmayı ve eleştirel ve sorgulayan bir ortamı, bireyleri çoğunluğun istencini benimseme yoluna doğru teşvik ederek, boğabilir ki bu da beraberinde aynılığı ve itaatkâr bir siyasi kültürü getirir (Heywood, 1997; 74 ve Aktan; 6). Buna koşut olarak bireylerin, çoğunluğun istencinin her zaman doğru olmadığını akıllarında tutmalarında yarar vardır.

⁷⁸ İslam dini yalnızca Allah ve kul arasındaki bir ilişki değildir: İslam dini hayatın bütün bölümlerini kapsar ve buna koşut olarak bütün bölümlerin ıslahı için tasarılar dile getirir (Fecr.gen.tr; 3). Asıl olan bireysel olarak günahattan kaçınma değil, İslami bir yönetimin kurulmasıdır (*ibid*).

⁷⁹ Çağdaş yerküredeki bütün toplumlar, İslam ülkeleri de içinde olmak üzere, şeytani ve günahkar yöneticiler tarafından idare edilmekteydi; var olan toplumun Cahiliye niteliklerini ortaya koymaktaydı (Bulut, 1994; 631). Bunun panzehiri bu negatif yönleri yok edecek bir devrimdi (*ibid*). Mevdudi gibi düşünürlerin, Y. Küpeli’den hareketle (Küpeli, 2005; 11), dönüşen ve değişen siyasi, toplumsal, iktisadi ve kültürel koşullarda aynı Hz. Muhammed gibi yaşamanın ve olayları aynen onun gibi değerlendirmenin olanaksız olduğunu görmedikleri savlanabilir. Ama Mevdudi’nin düşünce şekli ve düşünceleri, 1947-1970 seneleri arasında, Pakistan halkı arasında çok hızlı bir şekilde yayıldı (Fecr.gen.tr; 3).

Müslüman milliyetçiliği ve Müslümanların Hint toplumu bağlamında “çoğunluğun tiranlığı” korkusu, karşılıklı etkileşim ve bu nedenle bir devinim içersinde düşünölmeli ve çözümlenmelidir. Müslümanların Hint toplumu bağlamındaki “çoğunluğun tiranlığı” korkusu, Ali’nin siyasi fikirleri aracılığıyla daha iyi anlaşılacaktır:

“Hangi önlemler tasarlanabilir ki Bütün Hindistan Federasyonu bağlamında bire dört şeklindeki azınlık olma durumumuzu, bireysel ve ortaklaşa yaşamın her temelinde bizden farklı olan çoğunluk ırkının her hayati konudaki amaç ve çıkarlarına kurban edilmeden korur? Hangi önlemler, Müslüman ulusunun her toplumsal ve dini hayal kırıklığının yarattığı felaketin getirdiği sızlanma ve acı çekmeleri önleyebilir? Hangi önlemler ulusumuzun farklı ulusal statüsünün ulusal bilince uyanmış durumunun yıkıma uğramasını telafi edebilir? Bununla birlikte ne kadar etkili ve kapsamlı önlemler olursa olsun, bizim ulusal hayatımızın hayati organları ve gururlu simgeleri... Federal Hükümet’in elinde olacaktır ki o ağırlıkla Hindulardan meydana gelecektir.” (Ali; 3).

Hindular ve Müslümanlar arasındaki ilişki daha büyük, daha kararlı ve daha iyi örgütlenmişle –Hindularla- daha küçük, daha az kararlı ve iyi örgütlenmemiş – Hindistan’daki Müslümanlarla- arasındaki bir yarıştı (Ahmed, 2004; 109 ve Ali; 3). Hinduların rekabeti fiziksel zorlamaya dökmeleri durumunda, Müslümanların Hindularla aynı ülke içersinde yaşamaları olanaksızlaşacaktı⁸⁰ (Ahmed, 2004; 109 ve Ali; 3-4). Daha somut olarak ifade etmek gerekirse KP’nin bağımsızlık gayesine eriştikten sonra, BK’ya karşı Hindistan’daki herkesin yardımı ve gayretiyle elde edilen galibiyeti yalnız Hindular lehine sömürmesi korkusu vardı Hindistan’daki Müslümanlarda⁸¹ (Jacobsen, Khan, 2005; 1 ve Ali; 3, 4).

Hindistan’daki Müslümanlar, “çoğunluğun tiranlığı” korkusu bağlamında, 1919 anayasasının kendilerine temin ettiği güvencelerin hiçbir koşulda azaltılmamasına ve özellikle elden geldiği ölçüde geliştirilmesine aşırı önem verdiler⁸² (Bayur, 1987; 557). Hindistan’daki Müslümanlar, Hinduların her talebini kendi haklarına bir saldırı ve kesin

⁸⁰ Müslümanları tedirgen eden soru BK Hindistan’dan çıkınca, Hindistan’daki Müslümanlara ne olacağıydı? (Ahmed, 2004; 56). S. Ahmed *The Times*’a yazdığı mektupta bu noktanın altını çiziyordu: “Şimdi varsayalım ki bütün İngilizler Hindistan’ı terk edecekler sonra Hindistan’ın yöneticileri kimler olacaklar? Birinden biri –Müslümanlar ya da Hindular- diğerini fetih etmelidirler ve onu itmelidirler.” (ibid; 56 içinde 16 January 1888).

⁸¹ Cinnah ve mollalar, Müslüman toplumunda var olan “çoğunluğun tiranlığı” korkusunu kendi siyasi amaçlarına hizmet etmek için bilinçli bir şekilde kışkırtmışlardır (Akbar, 2003; 177). Cinnah, Hindistan’daki Müslümanların Darü’l Harp altında ikamet ettikleri izlenimini vermeye çalışmıştır: Cinnah, “*Ramrajya*”yı baskın ve hükümdar bir Hindu devleti suretine soktu. (ibid; 177-178) Cinnah, “*Ramrajya*”yı bir Müslüman karabasanına dönüştürdü (ibid; 178). Mollalar, Hindular Hindistan’da iktidar kurarlarsa Müslümanların camilerde serbest bir şekilde cuma namazı kılmalarının veya Kuran okumalarının yasaklanacağını savundular (ibid; 177).

⁸² Müslümanlar, seçmenlerin ayrı ayrı ve kendi dinlerinden adaylara oy vermeleri yönteminin daha da güçlendirilmesi ve Müslüman milletvekili sayısının yükseltilmesi konularına çok önem verdiler; fakat Hindu siyasetçiler bu yöntemin feshedilmesi gerektiğini savunuyorlardı (Bayur, 1987; 558).

Hindu hâkimiyetine ve egemenliğine doğru bir basamak olarak algıladılar (*ibid*; 558). MB, 1940'lı yıllarda Hindu-Müslüman ilişkileri bağlamında, Müslümanlardaki “çoğunluğun tiranlığı” korkusuna koşut olarak, şöyle bir değerlendirmede bulundu: Son iki senede Hindistan'da gerçekleştirilen sözde demokratik yönetimin neticesi, Hinduların öbür dini toplumları fiilen boyunduruk altına alması ve kültürel ve ruhani varlıklarının ortadan kaldırma gayreti olmuştur⁸³ (*ibid*; 622). Buna koşut olarak Hindistan'daki Müslümanlar, Hindu çoğunluğun Hindistan'daki diğer azınlıklar ve Müslümanlar üzerindeki baskı ve boyunduruğuna karşıdrlar (Ali; 3-4). Bu nedenden ötürü, Hindu çoğunluğun baskısına ve hükmetmesine olanak temin eden demokratik bir meclis yönetiminin Hindistan'a uymadığını savunuyorlardı; Hindistan bir sürü dini topluluktan oluşur ve milli bir devlet değildir (Bayur, 1987; 623).

2.2. Mahatma Gandhi'nin Milliyetçiliğinin Kuramsal Temelleri:

Hindu milliyetçiliğine kuramsal bir bakış bağlamında özellikle Gandhi'nin milliyetçiliğinin üzerinde durulmasının ve buna koşut olarak çözümlenmesinin nedeni, Hindu milliyetçilikleri içersinde siyasi tarihe yön veren ve etkileyen en belirgin ve başat milliyetçiliğin Gandhi'nin milliyetçiliği olmasıdır (Bali, 2006; 17, Kulke, Rothermund, 2001, Bayur, 1987 ve Gandhi, 2001).

Gandhi'nin milliyetçiliğinin kuramsal temelleri bağlamında Gandhi'nin siyaset kavramına, Gandhi'nin şiddetsizlik öğretisine ve Gandhi ve arkadaşlık kavramına değinilecektir. Ancak bunlara değinmeden önce kısa bir şekilde Gandhi'nin hayatı algılayış şekinden söz etmek yararlı olacaktır. Gandhi'ye göre, “ ‘Hayat bir yüksek amaç edinmedir. Onun amacı, mükemmellik peşinde koşmaya çalışmaktır ki bu da kendi kendini gerçekleştirir. İdeal, bizim kendimizin güçsüzlüğü ve eksikliklerimiz yüzünden küçültülmemelidir.’ ” (James, 1984; 16 içinde Pyarelal; 587). Buna koşut olarak Gandhi'ye göre, mükemmel ve tam başarı hayatta hiçbir zaman elde edilemeye bilinir; bu hayatta elde edilebilecek tek mükemmellik, sürekli çabalamak ve çalışmaktır (*ibid*; 16).

Gandhi'nin siyaset kavramıyla ilgili düşünüş biçimini çözümlememiz, Gandhi'nin milliyetçiliğinin kuramsal temellerini anlamamızda yardımcı olacaktır. Gandhi'ye göre, Cinnah'ın dinle politikayı birbirine karıştırma düşüncesinden hoşlanmayan tutumunun

⁸³ Hatta 1946-1947 senelerindeki Müslüman-Hindu gerginliği, Müslümanları açıktan açığa, Hindulara karşı, BK'ya sığınmaya kadar vardırmıştı çünkü Hindistan'daki KP'ye üye hükümet vazifelileri Müslümanları korumakla ilgili vazifelerini yerine getirmediler (*ibid*; 646-647).

tersine, dinden ayrı düşünölen siyaset kavramının bir anlamı yoktur⁸⁴: siyasetin temeli olarak dünyeviliğe bütünüyle karşı çıkmıştır (Akbar, 2003; 170, Skaria, 2002; 958 ve James, 1984; 8 ve Ascp.am; 2). Gandi, bütün hayatı boyunca, açık fikirlilik ideolojisine kıyasla farklılıklara karşı daha hoşgörölü olan ve adaletsizliğe karşı daha hoşgörösüz olan çağdaş bir dini siyaset yürütmüştür (Skaria, 2002; 958 ve James, 1984; 8). Gandi'nin çağdaş dini siyasetinin bileşenlerinden en önemlisi doğru –sat- kavramıydı (Skaria, 2002; 958). Gandi'nin doğru kavramı, tanrıdan ayrı algılanamazdı (Skaria, 2002; 958 ve Gandhi, 1983; 313). Buna koşut olarak Gandi'ye göre, tanrı gerçektir demek yerine “gerçek tanrıdır” demek daha doğru olacaktır (Skaria, 2002; 958 ve Ascp.am; 2). Bu bağlamda “ ‘doğrunun olduğu yerde, bilmede saf [shuddh] bir şekilde olacaktır’ ” (Skaria, 2002; 958 ve Gandhi, 1983; 313). Gandi'nin çağdaş dini siyasetinde, aklın işgal ettiğı alana ve oynadığı role değinmek de yararlı olacaktır. Gandi'ye göre aklın belirgin sınırlılıkları vardır (Skaria, 2002; 960). Ona göre “... akıl yanlış kullanıldığında çılgınlığa dönüşür...”: “... akılsalcılık, her zaman ve her yerde olma savında olduğu zaman iğrenç bir canavardır... ” (*ibid*).

Gandi'nin milliyetçiliğinin kuramsal temellerini anlama bağlamında, onun şiddetsizlik öğretisi⁸⁵ de önemlidir.

“ ‘Ve ben size, fenalık edene karşı koymayın, diyorum; ama birisi sağ yanağına vurursa, öteki yanağını da uzat. Bir kimse elbiseni zorla alırsa, ona hırkanı da ver’ diyen ayetler... bana Shamal Bhatt’ın ‘Bir çanak suya karşılık güzel bir yemek ver’ diyen dizelerini anımsattı.” (Gandhi, 2001; 77-78).

Şiddetsizlik öğretisi, kapsamlı bir temel düşüncedir (Gandi, 1983; 312). Beşerler, şiddete –himsa- başvurma tehlikesi karşısında yardıma muhtaç canlılardır (*ibid*). Beşerler, bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde şiddete başvurmadan yaşayamazlar (*ibid*). Şiddete başvurmamaya kendini adanmış bir bireyin, davranışlarına merhamet ve buna koşut olarak en ufak bir canlıya bile zarar vermeme güdüsü egemen olmalıdır (Gandhi, 1983; 312 ve Skaria, 2002; 974). Ama yinede beşerler, kendilerinin

⁸⁴ “... herşeyin temeli ahlak, her türlü ahlakın özü de gerçekliktir.” (Gandhi, 2001; 43). Gandi’de, I. Kant’ın düşünüş şeklinin ve buna koşut olarak siyasi fikirlerinin yansımalarını bulabiliriz. Kant’ın esas politik düşüncesi, ahlak ve politikanın birbirleriyle olan ilişkisidir: çünkü gerçek politika, özellikle “ ‘törelere saygılı olmaksızın tek bir adım bile atamaz’ ” (Miller, 1995; 13 ve Heywood, 1997; 141). Kant, bu bağlamda, “ahlakın amaçlarına saygılı bir siyaset”i savunmaktadır (Miller, 1995; 15). Rolland’a göre, “ ‘Gandi doğası gereği dindar, zorunluluktan ötürde siyasetçidir’ ” (Marsh, 2006; 40 içinde Rolland, 1993; 12). Daha açık olarak ifade etmek gerekirse, “Hindistan bağımsızlık kampanyası beşeriyet için farklı bir zamanı müjdeliyordu: onun şiddet içermeyen hareketi Hristiyanlık çağının başlangıcıyla karşılaştırılıyordu” (*ibid*; 40).

⁸⁵ Şiddetsizlik öğretisi, dini toplum bağlamında, diğer bütün ilkelerin türetilebileceğı temel ilkedir (Skaria, 2002; 971).

merhametine ve kendi kendilerini dizginlemelerine rağmen, şiddete başvurmadan bütünüyle arınamazlar çünkü beşer toplumsal bir canlı olduğu için toplumun içinde barındırdığı şiddet unsurundan muaf olamaz (*ibid*).

Gandi'nin şiddetsizlik öğretisi bağlamında, şiddete başvurmamayla doğru arasındaki ilişkiye ve etkileşime de çok kısaca değinmek de yararlı olacaktır. Doğruyu bulma çabamızda, şiddete başvurmamalıyız çünkü eğer şiddete başvurursak, doğruyu bulmamız olanaksızlaşır: “*Ahimsa*, gerçeği araştırma işinin temelidir.” (Skaria, 2002; 971 ve Gandhi, 2001; 277).

Gandi, şiddete başvurmama öğretisi aracılığıyla, Hint toplumu içerisinde var olan düşmanlıkları ve siyasi fikir ve toplumsal yaşayış açısından türdeş olmama durumlarını baskı altına almadan ve aşkını bir yaklaşım sergilemeden Hint ulusunu yapılandırmaya ve oluşturmaya çalıştı (Skaria, 2002; 971). Onun Hint ulusunu yapılandırmaya ve oluşturmaya çabalamasındaki yöntem, var olan düşmanlıklara ve siyasi fikir ve toplumsal yaşayış açısından türdeş olmama durumlarına karşı farklı protokoller geliştirmektir (*ibid*).

Gandi'nin arkadaşlık kavramını çözümlemek ve anlamak da, Gandi'nin milliyetçiliğinin kuramsal temellerini anlamamızda yararlı olacaktır. Onun arkadaşlık kavramı, arkadaşlar arasındaki yakınlığa değil, eşitlik kavramına dayanır (Skaria, 2002; 976 ve Gandhi, 2001; 216-276). Komşu muamelesi, içinde bulunduğu değişik bağlamlara koşut olarak, farklı şekillerde somut yansımalarla sahip olabilir: eşitler arasında arkadaşlık –*mitrata*– ve boyunduruk altında olanlar arasında hizmet –*seva*– kavramları geçerlidir (*ibid*). Ona göre, ıslahat etmek isteyenle ıslahatın hedefi olan (birey ve) toplum arasındaki ilişki bağlamında, arkadaşlık kavramından söz edilemez: eşitler arasındaki arkadaşlığın, ömrü uzundur (Skaria, 2002; 977 ve Gandhi, 2001; 219-220). Arkadaşlık kavramı, “ruhların özdeşliği”, içerisinde karşılıklı etkileşimin yeri vardır; ama ıslahat kavramının yeri yoktur⁸⁶ (Skaria, 2002; 977). Zira ıslahat kavramı, arkadaşlık kavramının tersine, ayrılığı ve farklılığı içinde barındırır (*ibid*). İçinde yaşadığımız yerkürenin dünyevi kanunu olan arkadaşlık, ancak eşitler arasında geçerlidir (*ibid*). Buna koşut olarak Gandi, Hindistan'daki Müslümanlarla –kendilerini ıslahata tabi tutmak isteyen İngilizlerle değil- mutlak farklılık ve eşitliğe dayanan bir

⁸⁶ Gandi'nin arkadaşlık kavramını, BK'nın Hint toplumuna karşı uyguladığı olgusalci zihniyet ve siyasetlerin bir eleştirisi ve yorumsamacı –*hermeneutics*– bir felsefi kuram olarak düşünebiliriz.

arkadaşlık kurmaya çalışmıştır (*ibid*). Başka bir anlatımla iki arkadaş arasında, arkadaşlık kavramına ve *ahimsa* ilkesine aykırı şu dizelerin yeri yoktur:

“ ‘Düşmanlarını kovup/ Ser yere hepsini/ Hesaplarını altüst et/ Hilelerini boşa çıkar⁸⁷.’ ” (Gandhi, 2001; 177).

Gandi'nin yapıcı programı, Gandi'nin siyaset, din olgusuna, şiddetsizlik öğretisine ve arkadaşlık kavramlarına bakışı göz önüne alınarak değerlendirilmelidir. Gandi'nin yapıcı tasarısı, Hindistan coğrafyasında yaşayan beşerleri bağımsızlığa hazırlamaya yönelik bir tasarıydı (James, 1984; Footnotes). Hindistan coğrafyasında yaşayan beşerlerin bağımsızlıklarını kazanması, onlara kendi kendilerini disiplin altına sokmayı ve kendi kendine yeterliği öğreterek sağlanacaktı (*ibid*). Gandi'nin yapıcı tasarısının temel bileşenleri Hindu-Müslüman birliği⁸⁸, BK malı ürünlerin boykotu, evde bükülmüş ve dokunmuş *Khadi*⁸⁹ –Hindistan'a özgü pamuktan elbise- üretimi ve kadınların ve *varna* düzenin dışında yer alan “dokunulmazlar” kastının toplumsal durumlarını iyileştirmeye çalışmaktı⁹⁰ (Kishlansky et al., 1995; 819, Indian History; 3 ve James, 1984; Footnotes). Gandi kendisinin yapıcı tasarısını hayata geçirmede, KP'yi bir araç ve aygıt olarak algılamıştır (James, 1984; 8).

Primordialist (başlangıçtan beri var olan) milliyetçilik kuramına göre⁹¹, çağdaşçı milliyetçilik kuramının savlarının tersine, uluslar izleri çok eski zamanlara kadar götürülebilecek “doğal” ve canlı varlıklardır: ulus kavramı beşer yaratısı bir kurgu değildir. Daha belirgin olarak konuşmak gerekirse, bu milliyetçilik kuramı bağlamında düşünülmesi ve algılanması gereken “*volksgeist*”⁹² kavramından söz etmek gerekir. J.

⁸⁷ BK'nın milli marşının ilgili dizeleri (Gandhi, 2001; 176-177).

⁸⁸ Gandi, hiçbir zaman Hindistan coğrafyasında yaşayan Hinduların ve Müslümanların Hint toplumunun iki ayrı yapı taşı olduğu savını onaylamamıştır (Sscnet; 2). Gandi için Hindu-Müslüman birliği, yapıcı tasarının bel kemiği idi: Hindu-Müslüman birliği olmadan, tasarının diğer bileşenleri fazla bir şey ifade etmiyordu (James, 1984; 9). Hindistan coğrafyasında yaşayan kendi kendine çalışan köylülerin varlığı, Hindu-Müslüman birliği olmadan anlamsız olacaktı çünkü toplumsal kargaşa ve başkaldırı köylülerin ürünlerine ve hayvanlarına zarar verebilirdi (*ibid*). Aynı şekilde Hint coğrafyasında yaşayan kadınların haklarının iyileştirilmesi de, Hindu-Müslüman birliği olmadan anlamsız olacaktı çünkü toplumsal kargaşanın olduğu yerde kadınlar kaçırılabilirlerdi (*ibid*).

⁸⁹ Yapıcı tasarının bir bileşeni olan *Khadi* üretimi, başarısız olmuştu çünkü dolandırıcı ve sahtekar dükkancılar, Hindistan'da, evde dokunmuş ve bükülmüş dokuma ürünleri yerine fabrikalarda üretilmiş elbiseleri sattılar (*ibid*).

⁹⁰ Eğer dokunulmazlık kastı Hinduizm'in bir bileşeni ise, Hinduzim bunu kendi içersinden çıkarıp atmalıdır (Gandhi, 2001; 142). Ama Gandi'nin yukardaki ifadesine rağmen *varna* düzeninin dışında yer alan “dokunulmazlar” kastının durumu, istenen oranda düzeltilememiştir (James, 1984; 9, Kishlansky et al., 1995; 819 ve Indian History; 3).

⁹¹ *Primordialist* milliyetçilik kuramı, ulus kavramını kültürel bir toplum olarak algılama eğilimindedir (Heywood, 1997; 105).

⁹² “*Volksgeist*” kavramı için bakınız (Heywood, 1997; 105, 414).

G. Herder'e göre “*volksgeist*”, “...beşerlerin kültürlerinde ve özellikle dillerinde yansımalarını bulan canlı kimlikleridir...” (Heywood, 1997; 105; 414). Herder'e göre, her ulus bir “*volksgeist*”ı içinde barındırır ki bu kendisini ulusların şarkı, söylence vb.lerinde somut olarak gösterir (Heywood, 1997; 105, Rotenstreich; 491 ve Smith; 1). Üstteki *primordialist* milliyetçilik kuramından kuramsal bir hareketle, Gandhi'nin milliyetçilik anlayışının da bu milliyetçilik kuramı içinde yer aldığı savlanabilir. Buna koşut olarak M. Lindley'e göre de, Gandhi *primordialist* milliyetçilik kuramı içersinde değerlendirilebilir (M. Lindley ile görüşme).

3. 1924–1948 YILLARINDA BİRLEŞİK KRALLIK'IN HİNDİSTAN'A YÖNELİK “BÖL VE YÖNET” SİYASETİ:

Sömürgecilik çağında yöneticiler için bir imparatorluğa sahip olma düşüncesi, yabana atılır bir düşünce değildi (Said, 1993; 5). Bu bağlamda yöneticiler sömürge sahibi olmaya dönük hazırlıklarını sömürgecilik kültürü içinde yaparlardı (*ibid*). Bir vakit ertesinde emperyalizm, yaşadığı deneyimlere koşut olarak, bir iç bütünlük ve uyum elde etti (*ibid*). Dolayısıyla bu sömürgecilik kültürü içinde, “ötekileştirme”ye koşut olarak, bir yöneten ve yönetilen varlığı kendine bir konum sağladı (*ibid*).

Çalışmada bu alt bölümün yer almasının nedeni, bir elde bu bölümle diğer elde Hindistan'daki Sömürge Yönetiminin Yapısı ve Hint Toplumu arasında bir anlam ve etkileşim köprüsü kurulmasını sağlamaktır. Bu bağlamda bu bölümün varlığı, BK'nın Hindistan coğrafyasında yaşayan beşerleri 1924–1948 arasındaki dönemde yalnızca kaba güce başvurarak değil ama aynı zamanda bu coğrafyada yer alan beşerleri bölerek de yönettiğini de göstermektedir. BK, milliyetçiliklerin güçlenmesini engellemede iki tane siyasi aygıttan yararlanmıştır: Hindu ve Müslüman prensler ve “dokunulmazlar” (Kulke, Rothermund, 2001; 415 ve Worldsocialism.org, 1947; 1).

3.1. BK'nın Prensleri ve “Yerli Devlet”leri Kendi “Böl ve Yönet” Siyasetinin Bir Aygıtı Olarak Kullanması:

Hindistan coğrafyası BK'ya bağlı bir sömürge iken, Hindistan'daki İngiliz yönetimi beş yüzün üzerinde devlet, krallık ve *rajah*lığa iç işleri bağlamında özerklik vermişti; bu tür devletler “yerli devlet” olarak nitelendiriliyorlardı (Sscnet; 1). Başka bir anlatımla

“ ‘Bu yerli devletler, doğrudan İngiltere tarafından yönetilmiyorlardı, ama hepsi bireysel anlaşmalar aracılığıyla İngiliz üstünlüğünü kabul ettikleri için, İngiltere onları savunma, dış işleri ve iletişim konularında gözetiyordu... Maharajalar, Nawablar ve Rajalar... Ortaçağı

andıran krallar ve saltıkçılardı. Onlar 1935 Yasasının merkezi hükümet koşulunu, bir federasyonu ret ederek, yıktılar' ” (Lavakare, 2003; 2 içinde Fisher, Read, 1998; 476-477).

Hindistan için özerklik ya da bağımsızlık arzu eden milliyetçi hareketlerin ve siyasi partilerin kuvvetlenmesinden sonra, Hindistan'daki İngiliz Yönetimi yerli prenslerden ve yerli devletlerden bu çeşit siyasi partilere ve milliyetçi hareketlere karşı faydalanma gayreti içinde olmuştur (Bayur, 1987; 587 ve Worldsocialism.org, 1947; 1). Prenslerin ve yerli hükümdarların iki tane korkusu mevcuttu: birincisi eskisi gibi Hindistan'daki İngiliz Yönetimine karşı diklendikleri zaman –burada 1858 “başkaldırı”sında yerli hükümdarların ve soyluların oynadığı rolü hatırlamak gerek- sözde bir nedenle mevkilerini kaybetmek; ikincisi milliyetçi devrimciler Hindistan coğrafyasında egemenlik kurarlarsa “yerli devlet”lerde var olan Ortaçağ’ı andıran uygulamaların bütünüyle ortadan kaldırılması ve kendi “yerli devlet”lerinin kurulması olası Hindistan devletiyle birleşip bir cumhuriyet durumuna gelmesi (Bayur, 1987; 588). Yerel hükümdarlar ve prenslerdeki milliyetçi devrimciler kaynaklı korku, diğer korkuya karşı üstün gelmiş ve buna koşut olarak onları Hindistan'daki İngiliz Yönetimiyle işbirliği yapmaya itmiştir (*ibid*).

Yerel hükümdarlara ve prenslere göre, onların tüze ve üstlenmeleri⁹³ BK'yla sözleşmesi yapılan anlaşmalarla belirtilmişti (*ibid*). Bu bağlamda onlar, iç işlerinde asayişin sağlanmasını ve dış işlerinde kendilerinin korunmasını yalnızca BK'ya devretmişlerdi ve bu anlaşmalar BK'nın ecesiyle yapılmıştı –“...her hangi bir Dominyonun başkanı sıfatını haiz olan hükümdar ile değil...” (*ibid*). Ayrıca yerel hükümdarlar ve prensler BK egemenliğinin, bir dominyon durumuna dönüşen Hindistan'ın Hint halkınca seçilmiş ya da Hint halkına karşı mesul bakanlar –yürütme erki- aracılığıyla yürütülmesine de karşıydılar (*ibid*).

“Bunlardan anlaşıldığı veçhile prensler bu zamana kadar İngiltere'ye gayri faal bir surette ve sırf bölme vazifesini gören devletlerin mevcudiyetiyle hizmet etmekte iken bundan sonra İnkılâpçılara karşı yapılacak mücadelede filî surette de hizmet edecek bir duruma gelmiş bulunuyorlardı.” (*ibid*; 589).

3.2. BK'nın, “Dokunulmazlar”ı Kendi “Böl ve Yönet” Siyasetinin Bir Aygıtı Olarak Kullanması:

⁹³ Prenslerin ve yerel hükümdarların bu siyasi savları, onların BK'ya yaptıkları tüzel hizmetler bağlamında düşünülmesi gerekmektedir (Bayur, 1987; 588).

BK “dokunulmazlar”a ayrı oy hakkı verilmesini, kendisinin “böl ve yönet” siyasetinin daha da güçlendirilmesinin bir aygıtı olarak görüyordu (Kulke, Rothermund, 2001; 415). Bu bağlamda “dokunulmazlar”ın siyasi lideri olan B. R. Ambedkar’la Gandhi’nin 1932 senesinde yaptığı görüşmeye ve onun siyasi sonuçlarına (Kulke, Rothermund, 2001; 417–418 ve Dutt, 1998; 419) değinmek, açıklayıcı olacaktır.

BK’nın başbakanı R. Macdonald, 1932 senesinde Hindistan bağlamında, “dokunulmazlar”a ayrı oy kullanma hakkını getiren fakat temsil edilmelerini farklı bir yöneteme göre düzenleyen ve bu konuda anlaşmaya ulaşmayı ilgili siyasi taraflara bırakan Toplumsal Kararı ilan etmişti (Kulke, Rothermund, 2001; 417 ve Dutt, 1998; 419). Gandhi, Toplumsal Karar’a karşı bir ölüm orucu tutacağını açıkladı (Kulke, Rothermund, 2001; 417). Ambedkar Gandhi’nin “hamasi orucu” ve bunun sonuçları olan Hindu ibadethanelerinin “dokunulmazlar”a açılması ve kendisi üzerindeki Hindu kamuoyu baskısından ötürü, Gandhi’yle, Toplumsal Karar bağlamında, bir uzlaşma yolu aradı (*ibid*). Buna göre Ambedkar, “dokunulmazlar”ın ayrı oy atma haklarından vazgeçti; ama buna karşılık Hint meclisinde “dokunulmazlar”a çok sayıda yedek sandalye verildi (Kulke, Rothermund, 2001; 417 ve Dutt, 1998; 419 içinde Muherjee). Gandhi-Ambedkar uzlaşması, KP’yi ve Gandhi’yi Toplumsal Karar’la bağlamıştı ve bunun aracılığıyla KP Hindistan’daki İngiliz Yönetiminin belirlediği tüze ilkeleri içinde “... bir anayasa oyunu oynamaya... mecbur edilmişti. ” (Kulke, Rothermund, 2001; 418).

4. HİNDİSTAN’IN VE PAKİSTAN’IN KURULMASINA GİDEN SÜREÇTE YER ALAN ÖNEMLİ OLGULAR VE MİHENK TAŞLARI:

Çalışmada bu alt bölümün yer almasının nedeni, 1924–1948 seneleri arasındaki Hindistan’daki İngiliz yönetiminin ve Hint toplumunun kuramsal bileşenlerini açıklanması ve çözümlenmesine koşut olarak, Pakistan ve Hindistan isimli iki yeni devletin kurulmasına giden yolda rol oynamış olan önemli fiili siyasi, toplumsal ve kültürel olguları ve mihenk taşlarını⁹⁴ okuyucuya sunmaktır. Buna koşut olarak bu tarihsel sunuşun yapılması, I. Bölüm’de ele alınan 1858–1924 Tarihleri Arasındaki Dönemde Hindistan’daki İngiliz Yönetimiyle, 1924–1948 yılları içindeki dönemdeki mihenk taşlarını betimlemek ve çözümlmek yoluyla, bu alt bölüm arasında tarihsel bir köprü oluşturacaktır. Tarihçi M. Doyle’a göre,

⁹⁴ Alternatif bir Hint tarih yazımı için bakınız: (Ali, 2003; 37- 61).

“ ‘İmparatorluk bir devletin başka bir politik toplumun fiili politik egemenliğini kontrol ettiği, resmi veya gayriresmi bir ilişkidir. Bu ilişki zorla, siyasi işbirliğiyle, ekonomik, toplumsal ya da kültürel bağımlılıkla gerçekleşebilir. Emperyalizm basitçe bir imparatorluk kurma ya da kurulmuş bir imparatorluğun devamlılığını sağlama süreci ya da politikasıdır.’ ” (Said, 1993; 3).

Üsttekilerin ışığında bu bölüm bağlamında şu alt başlıklara değinilecektir: 1- 1929 Senesinde, Lort Irwin’in Hindistan için “Dominyon Statüsü”nü İlan Etmesi, 2- 1930 Senesinde, Gandhi’nin “Tuz Yürüyüşü”, 3- 1940 Senesinde, KP’nin *Puna Önergesi* ve MB’nin “İki Ulus Kuramı” Bağlamında Düşünülmesi Gereken Pakistan Çözümünü Dile Getirmesi, 4- 1946 Senesinde Hindistan’da Yapılan Seçimler ve 5- 1947 Senesinde, Hindistan ve Pakistan’ın Bağımsız Olması ve Keşmir Sorununun Ortaya Çıkışı (Bozkaya; 2, Fathers, 1999; 1, Kulke, Rothermund, 2001; 516- 518 ve Bayur, 1987; 623-624).

4.1. 1929 Senesinde Lort Irwin’in Hindistan İçin “Dominyon Statüsü”nü İlan Etmesi:

1929 senesinde BK’nın saltanat vekili olan Lort Irwin, 1917 senesinden itibaren BK’nın gayesinin Hindistan’ı, aynı Kanada gibi, bir dominyon durumuna getirmek olduğunu açıklamıştı (Bayur, 1987; 563, Indhistory.com; 3 ve Pakistan.gov; 1). Hindistan’ın bağımsızlık talebinden ödün vermeyen Hintliler ve KP, Cinnah’ın tersine, Lort Irwin’in bu açıklamasından tatmin olmamışlardı: KP, Hindistan’ın bağımsızlığı – *purna swaraj*- dışında hiçbir şeyi kabul etmeyeceklerini ifade etmişti⁹⁵ (Pakistan.gov; 1, Kulke, Rothermund, 2001; 516, Bayur, 1987; 563 ve Sscnet; 2). Ayrıca KP, Lort Irwin’in Hindistan’ı dominyon durumuna getiren açıklamasının uygulamaya geçirilmesi bağlamında savsaklanmasından da korkuyordu (Pakistan.gov; 1). Ama Hindistan halkı genel olarak, KP’nin çekincelerinin ve siyasi isteklerinin tersine, Lort Irwin’in bu açıklamasını olumlu karşıladı (Bayur, 1987; 563).

4.2. 1930 Senesinde Mahatma Gandhi’nin “Tuz Yürüyüşü”:

Gandi, Hindistan’ın bağımsızlığını sağlamak için yeni bir milli kışkırtma kampanyası yapmaya karar verdi (Benner, 2003; 1). Bu yeni milli kışkırtma kampanyası Hindistan’daki İngiliz Yönetiminin tuz tekeli hedef almıştı; tuz, fakir Hint toplumuna çok pahalı geliyordu (Bozkaya; 1, Kulke, Rothermund, 2001; 411 ve Bayur, 1987; 566). Ama bu amaçla teşebbüs edilen milli kışkırtma kampanyasının –*satyagraha*’nın

⁹⁵ Ama yinede KP, “ ‘Kral nâibinin sözlerini ümit verici buluyoruz; Hindistan’a uygun bir dominyon anayasası hazırlamak için hükümete yardım edebileceğimizi sanıyoruz. ’ ” demişti (Bayur, 1987; 563).

(savaşım) - şiddet içermemesi Gandhi'nin temel fikriydi⁹⁶ (Gandhi, 2001; 318-319, Ascp.am; 1, Bayur, 1987; 566 ve Kulke, Rothermund, 2001; 411).

Tuz, Hindistan'daki İngiliz yönetiminin tekeli altındaydı ve direkt üretilmesi yasaktı (Benner, 2003; 1). Hindistan'daki İngiliz yönetiminin tekeli sağlama alan kanun, sahilden biraz tuz toplayarak rahatça ve göstere göstere ihlal edilebilirdi (Gülşen, 2005; 1). Gandhi, “tuz yürüyüşü”ne çıkmadan önce, Lort Irwin'e bir mektup yazdı: eğer siyasi isteklerimiz⁹⁷ kabul edilmezse, “tuz yasaları”nı ihlal edeceğini bildirdi (Sscnet; 2). Gandhi, 1930 senesinde, Hindistan'daki İngiliz yönetiminin koyduğu “tuz yasaları”nı ihlal etti: Gandhi binlerce Hintliyi bir araya getirdi ve kendine uluslararası arenada bir ün edindi (Srivasta, 2005; 1, Lcsc.edu; 1 ve Sscnet; 2). Buna koşut olarak bu kampanya, Hintlilerin bağımsızlık yolunda kendilerine olan güvenlerini ve özsaygılarını arttırdı (Ascp.am; 2). Bundan başka Gandhi tuz yürüyüşüyle, “... Hintlileri İngilizlere karşı kıskırtmak, ancak Hindistan çıkarlarına yönelik ihtilaf yaratmamak gibi mükemmel bir simgesel devrim gerçekleştirmişti.” (Kulke, Rothermund, 2001; 411–412). Sonuç olarak Gandhi ve çok sayıda siyasi yandaşı, tutuklandı (Benner, 2003; 1). Lort Irwin bu siyasi durumu çözüme kavuşturmak için, Gandhi'yle konuşmaya karar verdi; sonrasında da BK, Hint bağımsızlığının olası koşullarını konuşmak üzere Londra'da Yuvarlak Masa Toplantıları yapmayı onayladı (Sscnet; 2). Ama Yuvarlak Masa Toplantıları bir sonuç vermedi (*ibid*).

4.3. 1940 Senesinde KP'nin Puna Önergesi ve MB'nin Pakistan Çözümünü Dile Getirmesi:

KP, Hindistan ve BK arasındaki sorunun ancak BK'nın Hindistan'ın tam bağımsızlığını kabul etmesiyle ve tanınmasıyla giderilebileceğini açıkladı (Bayur, 1987; 623). Buna göre KP, Puna Önergesi'yle Hindistan'daki İngiliz Yönetimi'nden “... bir ilk adım olmak üzere Delhi'de, oradaki meclislerin seçilmiş üyelerinin güvenini taşıyan ve illerdeki meclislere karşı sorumlu hükümetlerle en yakın bir işbirliği yapabilecek olan bir merkezî hükümetin kurulmasını...” istedi (*ibid*). Puna önergesiyle KP,

⁹⁶ R. Rolland'ın yazdığı yaşam öyküsü Avrupalı okuyucunun, Avrupalı kendini Hintli “öteki”de, Gandhi'de, göstermeyi amaçlıyordu ve bu yolla Rolland emperyalizm karşıtlığını ve şiddet karşıtı felsefeyi birleştirecekti (Marsh, 2006; 40). Bu amaç, Gandhi'yi Hristiyan bir bağlama oturtarak ve onun yaşam hikayesini bazı noktalarda idealleştirerek yapıyordu (*ibid*). Benzer bir şekilde A. Viollis de, Gandhi ve Hz. İsa'nın dünyevi özel görevlerini birbiriyle karşılaştırıyordu (*ibid*).

⁹⁷ Gandhi'nin siyasi amaçları, yalnızca tuz vergisinin feshedilmesiyle sınırlı değildi: içki satışının bütünüyle yasaklanması, toprak vergisinin yarı yarıya indirilmesi, sterlinin değerinin yükseltilmesi, askeri harcamaların önemli oranda azaltılması, yabancı malı dokuma ürünlerinden yüksek oranda gümrük vergisi alınması, ve şiddete başvurmamış politik suçluların affedilmesi ve salıverilmesi vb. (Bayur, 1987; 564-565 ve Kulke, Rothermund, 2001; 412).

başkentteki hükümetin tüm siyasi işlerde ve görevlerde BK'nın saltanat vekiline bağlı olmayıp başkentteki iki meclisin –Hindistan'daki İngiliz Yönetimi'nin hükümetinin atadığı vekiller dışında- seçilmiş vekillerine karşı mesul olmasını arzu ediyordu (*ibid*; 624).

Cinnah, MB'nin Nisan 1940'daki toplantısında Pakistan siyasi isteğini, Müslümanların Hindistan coğrafyasında ayrı bir millet oluşturduğu düşüncesinden hareketle –ama Pakistan sözcüğünü kullanmadan-, açıkladı (Kulke, Rothermund, 2001; 431 ve Bayur, 1987; 624). MB'nin bu toplantısında 1935 anayasasının dayandığı temeller, bütünüyle reddedildi ve şu temel ilkenin onaylanması istendi: Müslümanların çoğunlukta olduğu tüm bölgeler, “Bağımsız Devletler” durumuna gelmelidir ve buralarda Müslüman olmayan azınlıklara –örneğin Hindulara ve Sihlere- gereken güvence sunulmalıdır⁹⁸ (Bayur, 1987; 624). Pakistan –Lahor- çözümü önergesine⁹⁹ Pencap'ın hükümet başkanı İskender ve Bengal'li Müslüman köylülerin siyasi önderi Fazıl Hak da arka çıktı (Kulke, Rothermund, 2001; 431 ve Cnn.com; 1). “Cinnah'ın Lahor'da Hindistan Müslümanlarının bir ulus olduğu yönündeki ‘iki ulus teorisi’ olarak adlandırılacak iddia, ona ulusal bir lider olarak eyalet Müslüman liderlerinin emirlerine itaat etmek zorunda kaldığı yeni bir meşruiyet kazandırdı.” (Kulke, Rothermund, 2001; 432).

4.4. 1946 Senesinde Hindistan'da Yapılan Seçimler:

Hindistan'da 1946 senesinde Hindistan'daki İngiliz Yönetiminin siyasi alını yazısını belirleyen seçimlerden hem KP hem de MB, güçlü olarak çıkmıştı ve eyalet siyasi partilerinin siyasi güçleri çok azalmıştı¹⁰⁰: Hindistan siyasal parti düzeni bağlamında, açık ve kesin bir biçimde iki partili düzen doğmuştu (Loc.gov, 1988; 2, Kuwajima, 2002; 1 ve Fathers, 1999; 1). Bu iki partili düzen kuvvetlendiren bir kazanç ve çıkar bütünleşmesi değildi; yalnızca Müslümanlara ayrı oy kullanma seçim düzeninin oluşturulmasıydı (Kulke, Rothermund, 2001; 436). Bütün bu üsttekilere koşut olarak MB, Müslümanlara ayrılan sandalyelerin yüzde doksanını aldı (Loc.gov, 1988;

⁹⁸ Bu şekilde ayrı bir Müslüman devleti siyasi düşüncesi, Pakistan, ortaya çıkmıştı (Bayur, 1987; 624).

⁹⁹ Lahor çözüm önergesi, birleşmiş ve tek bir Hindistan yönündeki umutları önemli ölçüde azaltmıştı (Pakistan.gov; 1 içinde Wolpert ve Fathers, 1999; 1). Lahor çözüm önergesiyle birlikte Hindu-Müslüman birliğinin temsilcisi olan Cinnah, Pakistan'ın muazzam lideri olmuştur (Pakistan.gov; 1 içinde Wolpert). Hindistan'daki İngiliz Yönetimi, 1940 yılı itibarıyla, Cinnah'ı Hindistan coğrafyasında yaşayan Müslümanların tartışmasız siyasi lideri ve MB'yi de onların tek siyasi partisi olarak kabul etmiştir (*ibid*; 1).

¹⁰⁰ 1946 seçimleri, evrensel oy ilkesine tabi değildi: Hindistan coğrafyasında yaşayan kadınlara ve aşağı kasttan Hindulara, oy hakkı tanınmamıştı (Kuwajima, 2002; 1).

2). Bu bağlamda Cinnah, MB'nin Müslüman oylarının yüzde doksanını aldığını ve bu şekilde Pakistan siyasi talebinin Müslümanların büyük bir bölümünce onaylandığını belirtti (Bayur, 1987; 635). 1946 seçimleri, Hindistan'ın geleceğinin üç eyleyici tarafından belirleneceğini gösterdi: İngiliz yöneticileri, KP ve MB (Loc.gov, 1994; 1).

4.5. 1947 Senesinde, Hindistan ve Pakistan'ın Bağımsız Olması ve Keşmir Sorununun Ortaya Çıkışı:

1947 senesinde Hindistan ve Pakistan'ın bağımsız olması ve Keşmir sorununun ortaya çıkışı bağlamında, Hindistan için hazırlanmış olan “Balkan Planı”na, 1947 Hindistan Bağımsızlık Yasa'sına ve Keşmir sorunun ortaya çıkışına değinilecektir (Kulke, Rothermund, 2001; 440–442 ve Bayur, 1987; 649- 659).

4.5.1. Hindistan İçin Hazırlanmış Olan Balkan Tasarısı:

Bu bağlamda öncelikle Hindistan için hazırlanmış olan Balkan Tasarısının doğuşundan söz etmek gerekir. BK, önemli Hindistan siyasi partilerinin 1946 seneli İngiliz önergesi temellerine göre bir Hint anayasası oluşturmak için işbirliği yapacaklarını ve eşgüdüm içinde çalışacaklarını umut etmişti; ama bu gerçekleşmedi¹⁰¹ (Bayur, 1987; 650). Hint anayasasının oluşturulması başarısız olunca, işin halledilmesi BK'nın hükümeti üzerine kaldı (*ibid*). BK hükümeti de aşağıda belirtilecek olan yöntemi uygulamayı kararlaştırmıştı (*ibid*). Var olan alan Hint anayasası meclisine ek olarak ikinci bir meclis, daha meydana getirilecekti: anayasa meclisine katılmayı arzulamamış olan bölgelerin delegeleri, bu yeni oluşturulacak meclise katılabileceklerdi (*ibid*). Birinci ve ikinci mecliste yalnızca delegelerinin çokluğu kendisine katılmayı arzu eden bölgeler için, anayasa önergesi meydana getirilebilecektir (*ibid*). Bu yolla BK'nın hükümeti, Hindistan üzerindeki egemenliğini ve hâkimiyetini hangi siyasi gruba, partiye ya da partilere, gruplara devredeceğini bilecekti (*ibid*). Ayrı ayrı bir araya gelen bu iki küme halindeki vekiller, şehrin, eyaletin vb bölünmesini arzulayıp arzulamadıklarına ilişkin oy kullanacaklardır: eğer her iki mecliste de bölünme lehinde bir çoğunluk meydana gelirse, o şehir, eyalet vb bölünecekti (*ibid*).

Balkan Tasarısı, üç aşağı beş yukarı bakanlar kurulu tasarısının düzeltilmiş bir biçimiydi; fakat bundan böyle Hindistan birliğini muhafaza etme düşüncesini

¹⁰¹ “Madras, Bombay, Birleşik iller, Bihar, Merkezî- İller, Berar, Assam, Orisa, ve Kuzey-batı sınır ili temsilcilerinin çokluğu ile Delhi, Ecmir-Mervara ve Kurg'un temsilcileri yeni bir anayasa tasarısı hazırlamak işinde epi ilerlemişlerdir. Ancak Müslüman Derneği ve ona dahil olarak Bengal, Pencap, Sind ve İngiliz Beluçistanı temsilcilerinin çokluğu anayasa meclisine girmemeye karar vermişlerdi.” (Bayur, 1987; 650).

içermiyordu: Hindistan birliği, yerine mantıklı ve kendi içersinde tutarlı bir bölünmeyi yerine getirmeyi öngörüyordu (Kulke, Rothermund, 2001; 440). Balkan Tasarısına göre, yerel devletler ve eyaletlere bağımsızlık hakkı verilecekti ve yerel devletler ve eyaletler birlikte arzu ettikleri gibi eylemde bulunabileceklerdi (*ibid*). Balkan Tasarısıyla “güveyemiş” bir Pakistan ortaya çıktı: bölünmüş Pencap ve bölünmüş Bengal’i içermiyordu ama Müslüman çoğunluk bölgelerini içine alıyordu (*ibid*; 441). Cinnah her ne kadar bunu içine sindiremese de, kabul etmek zorunda kaldı (Kulke, Rothermund, 2001; 441 ve Ahmed, 2004; 113).

4.5.2. 1947 Hindistan Bağımsızlık Yasa’sı:

Eğer Hindistan coğrafyasında eşzamanlı olarak geçerli olan ve birbirleriyle sorunlu olan Hindu, Müslüman ve BK’nın tarihleri vardıysa, 1947 senesinde Hindistan coğrafyasında yaşayan Müslümanlar ayrılık için bastırdılar¹⁰² (Ahmed, 2004; 113). Hindistan’daki Müslümanlar, kendileri için ayrı bir tarih kurmak istediler (*ibid*). Hindistan’daki Müslümanlar arasında Pakistan siyasi düşüncesi –ve buna koşut olarak siyasi ayrılık- yaygın ve –bu nedenle- kaçınılmaz bir duruma geldi¹⁰³ (*ibid*).

1947 seneli Hindistan Bağımsızlık Yasa’sı, 1935 seneli Hindistan İdare Yasa’sının düzeltilmiş haliydi (Kulke, Rothermund, 2001; 441). 1947 seneli Hindistan Bağımsızlık Yasa’sı, 1947 senesinden itibaren Hint anakarasını Hindistan ve Pakistan diye ikiye ayırmakta ve hem Pakistan’a hem de Hindistan’a “bağımsız dominyon” ismi altında fiili bağımsızlık vermekteydi¹⁰⁴ (Loc.gov, 1988; 3). Bu yasa, Pakistan ve Hindistan isimli iki yeni dominyonun ilanını 14 ve 15 Ağustos 1947 tarihleri olarak belirledi (Kulke, Rothermund, 2001; 441). Yetkin ve ünlü bir İngiliz hukukçusu,

¹⁰² 1946 senesinde, Pakistan hareketi ve buna koşut olarak siyasi ayrılık isteği doruk noktasına ulaşmıştı: Pakistan hemen beden bulmazsa, bir daha hiç beden bulamayabilirdi (Ahmed, 2004; 114). Ayrıca Pakistan hemen beden bulmazsa, ortaya çıkacak olan Hindistan tarafından onun beden bulmasına hiç izin verilmeyebilirdi (*ibid*). Bu bağlamda Cinnah, yeni doğacak Hindistan hükümeti tarafından tutuklanıp, sürgüne gönderilebilirdi (*ibid*).

¹⁰³ 1947 senesinde Cinnah’ın “ ‘Hindistan’ı bölüp onu mes’ud kılmak, birleşik bir Hindistan için savaşıp her şeyi yoketmekten daha iyidir’ ” demesine yanıt olarak Nehru şöyle demişti: “Pakistan için ayak direyenlere istediklerini verebiliriz, şu şartla ki onlar da bu devletin içinde kalmak istemeyen bölgeleri bu iş için zorlamasınlar” (Bayur, 1987; 649).

¹⁰⁴ Pakistan’ın yüzölçümü 940.000 km² ve nüfusu da 80 milyon kişidir ve Pakistan’ın “Doğu Bengal ile Assam ilinin ufak bir kısmını kapsayan Doğu parçasının büyüklüğü 140.000 klm² ve nüfusu 46.720.000 kişidir. Pakistan’ın: Batı Pencap, Sind, Kuzey Batı Sınır ili ve İngiliz Belucistanı’nı kapsayan Batı kısmının büyüklüğü 800.000 klm² ve nüfusu 33.540.000 kişidir.” (*ibid*; 657). Pakistan’ın egemenliğine girmiş olan “yerli devletlerin” yüzölçümlerinin ve nüfuslarının toplamı 200.000 kilometrekaredir ve 2.000.000’dir (*ibid*). Buna göre Pakistan devletinin yüzölçümü 1.140.000 kilometre kare ve nüfusu da 82.000.000’dir (*ibid*). Hindistan’ın yüzölçümü ve nüfusu, -Keşmir’in 218.000 kilometrekarelik yüzölçümünü ve 4.000.000’lük nüfusunu dışında tutarak söylersek- 3.500.000 kilometrekare ve 310 milyon kişidir (*ibid*). Pakistan’da 12.000.000’a yakın Hindu ve Hindistan’da da 20.000.000’a yakın Müslüman kalmıştır (*ibid*; 658).

Pakistan ve Hindistan'ın hudutlarını çizmesi için atandı (Kulke, Rothermund, 2001; 441 ve Pakistan.gov). BK'nın Hindistan bağlamındaki son saltanat vekili olan L. Mountbatten, Pakistan ve Hindistan'ın sınırlarının iki dominyon resmi olarak açıklanana kadar gizli tutulmasını sağlamaya çalıştı: Mountbatten'in "Hasta anestezi altındayken ameliyatın daha rahat gideceğini ve uyandığında da olanlara razı olacağını düşünmüş olması muhtemeldi"¹⁰⁵ (Kulke, Rothermund, 2001; 441 ve Ahmed, 2004; 116).

Mountbatten, ilkin hem Pakistan hem de Hindistan dominyonuna genel vali olmayı kabul etmişti; ama Cinnah yalnızca Pakistan dominyonun genel valisi olmasını arzularken Mountbatten, J. Nehru'nun arzusuyla düşüncesini değiştirip yalnızca Hindistan dominyonuna genel vali olmuştu (Kulke, Rothermund, 2001; 441-442). Buna koştur olarak Mountbatten, Pakistan dominyonunda olan olaylara ve siyasi ortama hakim olamıyordu: Mountbatten'a göre " '... içinde cephanelik taşıyan bir gemi olan Hindistan, okyanusun ortasında yanıyordu' " (*ibid*; 442).

4.5.3. Keşmir Sorunun Ortaya Çıkışı:

Keşmir eyaleti, İngiliz Hindistan'ın en büyük ve önemli eyaletlerinden biriydi (Ahmed, 2004; 137). Keşmir eyaletinde Müslümanlar çoğunlukta idi: eyaletin yüzde seksenini Müslümanlar meydana getiriyordu¹⁰⁶ (Bozkaya; 2, Bayur, 1987; 658, Ahmed, 2004; 137 ve Kulke, Rothermund, 2001; 442). Coğrafi, dinsel, iktisadi ve stratejik açılardan Keşmir eyaleti, Pakistan'ı meydana getirecek topraklar içerisinde düşünülmüştü (Bozkaya; 2).

Keşmir'de Müslüman bir çoğunluk olmasına rağmen, Keşmir Hindu bir mihracenin hükümdarlığı altındaydı (*ibid*). BK, 1947 yılında Hindistan coğrafyasından çekilmesinden ve burası üzerindeki egemenliğini Pakistan ve Hindistan'a devretmesinden sonra, iki ülke arasında Keşmir bölgesiyle ilgili sorunlar ortaya çıktı (Hinduism; Part 3). Hindistan ve Pakistan isimli iki devlet ortaya çıktığında, Keşmir bölgesinin mihracesine Hindistan'a ya da Pakistan'a katılma hakkı ya da bağımsız olma

¹⁰⁵ Mountbatten, yaptıkları hakkında o denli kuşkusuzdu ki Pakistan ve Hindistan isimli dominyonlar resmen açıklandıktan sonra, dağlara gitti ve hudutlar öğrenilince Pencap'ta ortaya çıkan şiddet onun için büyük bir şok oldu (Kulke, Rothermund, 2001; 441). Pencap'taki şiddet olayları, ortaya çıkan hudutlara karşı ilk meydan okumaydı ve diğer şiddet olayları da oldu (*ibid*; 442). Ama hiçbir genel vali Hindistan'ın bölünmesi kararı alındıktan sonra, Hindistan coğrafyasında yaşayan her iki siyasi ve toplumsal grubu da eşzamanlı olarak tatmin edemezdi; hem Müslümanlar hem de Hindular durumlarından yakındılar (Ahmed, 2004; 142).

¹⁰⁶ "Ancak bağımsızlık için yapılan mücadelelerde bu halk Müslüman derneği'nden çok Kongres'i tutardı." (Bayur, 1987; 658).

hakkı tanındı (*ibid*). Hindu mihrace, Pakistan ya da Hindistan dominyonlarından birinin egemenliğini onaylaması istendiğinde yavaş davrandı¹⁰⁷ (Bozkaya; 2 ve Kulke, Rothermund, 2001; 442). Pakistan, Hindu mihracenin kararını etkilemek için Keşmir sınırına çoğu Afganlardan olmak üzere bir askeri birlik gönderdi ve bu askeri birlikler, Keşmir “yerel devlet”ine girip mihracenin askeri birlikleriyle savaştılar: Hintli mihrace, Hindistan’a sığınmak zorunda kaldı (Meaindia.nic¹⁰⁸, 2004; 2, Bozkaya; 2, Hinduism; Part 3, Kulke, Rothermund, 2001; 442 ve Bayur, 1987; 658-659). Ancak mihrace, Pakistan’la orta yol bulmak yerine askeri yardım için Hindistan dominyonuna başvurdu (Kulke, Rothermund, 2001; 442). Fakat kral naibi Mountbatten¹⁰⁹, böyle bir askeri yardımın mihraceye verilebilmesi için bir anlaşmanın olması gerektiğini vurguladı ve köşeye sıkışmış olan Hindu mihrace bunu hiçbir koşul öne sürmeden onaylamak zorunda kaldı (Bozkaya; 3, Kulke, Rothermund, 2001; 442). Buna koşut olarak Hindistan Silahlı Kuvvetleri (HSK), Keşmir’i Pakistan destekli birliklerin saldırısına karşı korudu (Bozkaya; 3, Kulke, Rothermund, 2001; 442 ve Hinduism; Part 3). Nehru, Pakistan’ının silaha başvurmasını engellemek için, Birleşmiş Milletlere (BM’ye) gitti: BM, Nehru’nun anlaşma esnasında ilerde yapmaya söz verdiği referandumun önemini altını çizdi (Kulke, Rothermund, 2001; 442 ve Meaindia.nic, 2004; 2). “Nehru bu vaadinde pişman olmakta geç kalmıştı ve referandum asla yapılmadı. Bu Hindistan Müslümanlarının Hindistan’da mı, Pakistan’da mı yaşamayı tercih edeceklerine ilişkin bir karar verme fırsatı olacaktı” (Kulke, Rothermund, 2001; 442-443).

“Ocak 1948’de Güvenlik Konseyi, Hindistan ve Pakistan için Birleşmiş Milletler Komisyonu (*UNCIP*) kuran (1948) 39 numaralı kararı aldı: bu komisyon, sorun bağlamında soruşturma ve arabuluculuk yapacaktı.” (UN.ORG; 1). Güvenlik Konseyi, Nisan 1948’de 47 sayılı kararıyla Hindistan ve Pakistan için tasarlanmış olan BM Komisyonu’ndaki üye sayısını arttırdı ve komisyona bazı önlemler önerme yetkisini verdi (*ibid*). 1949 senesinde Pakistan ve Hindistan devletleri, Karaçi anlaşmasını imzaladılar: anlaşmayla gözlemciler tarafından denetlenecek bir ateşkes hattı oluşturuldu (*ibid*).

5. SONUÇ:

¹⁰⁷ “Yerel devletler”in çok azı, gerçekte bağımsızlığı hedefliyordu ve ama bunu bazı “yerel devletler” pazarlık aygıtı olarak kullandılar; Keşmir, bu bağlamda çok avantajlı bir konuma sahipti (Kulke, Rothermund, 2001; 442).

¹⁰⁸ Meaindia.nic, Hindistan Dışişleri Bakanlığı’nın resmi internet adresidir.

¹⁰⁹ Bağımsızlık görüşmeleri sırasında ne Hindistan ne de Pakistan tarafını tutmuş olan Mountbatten, Keşmir buhranı ile birlikte hızlı bir şekilde Hindu tarafına doğru kaydı (Kulke, Rothermund, 2001; 442).

Hindistan coğrafyasında yaşayan aydınlar, seçkinler ve halklar Hindistan üzerindeki Batı üstünlüğünün azalmasına koşut olarak, İkinci Dünya Savaşının bitmesiyle birlikte kendilerinin Hindistan'ın geleceğine ilişkin görüşlerini Hindistan'daki İngiliz Yönetimine dayattılar (Jacobsen, Khan, 2005; 1). E. Said'den hareketle (Said, 1993; 5) sömürge ülkelerinden olan Pakistan ve Hindistan'ın kendi siyasi alinyazısını belirleme hakkına koşut olarak bağımsızlıklarını elde etmeleri İngiliz İmparatorluğunun dağılması sürecinde önemli bir kilometre taşı olmakla birlikte emperyalizm kavramı birdenbire Pakistan ve Hindistan tarihi sahnesinden silinip, “geçmiş” olmadı. Said'den hareketle (*ibid*) bu karşılıklı etkileşim ve bağıntı hala bir elde Pakistan ve Hindistan'ı diğer elde de BK'yı birbirine bağlamaktadır. Bu bağlamda Said'den hareketle (*ibid*; 10) Hindistan coğrafyasındaki

“ ‘sömürge savaşlarının yaptığı tahribat, emperyalist kontrol ile milliyetçilik arasında uzayıp giden çatışmalar, umutsuzluk ve öfkenin yeşerttiği yeni fundamentalistler ve yerlici hareketler, dünya sisteminin gelişmekte olan ülkelere doğru yayılması’ bütün bunlar Batı'daki güncel gerçekliklerle doğrudan bağlantılıdır.’ ” (*ibid*).

Çalışmanın üçüncü bölümü, çalışmanın başlığının bir örneklem üzerine oturtulması bağlamında Keşmir sorununa tarihsel bir giriş niteliği taşımaktadır. Buna koşut olarak çalışmanın üçüncü bölümü, 1948 senesinden 2006 senesine kadarki dönemde Keşmir sorununun tarihsel gelişimini okuyucuya sunacaktır.

III. BÖLÜM: 1948–2006 ARASI KEŞMİR SORUNUN TARİHSEL GELİŞİMİ

1948 senesinden 2006 senesine kadarki dönemde Keşmir sorunun tarihsel gelişiminin incelenmesi ve çözümlenmesinin nedeni, Hindistan'ın ve Pakistan'ın Keşmir sorununa yönelik dış siyasetlerinin ne oranda iç siyasetlerinden etkilendiğini anlamamıza yardımcı olacağına inanıldığı içindir. Bu geniş zaman dilimi, T. Arı'nın dönemselleştirmesine koştur olarak (Arı, 2000; 69, 80, 99, 141), kendi içerisinde dört alt-bölüme ayrılmıştır: Soğuk Savaş döneminde Keşmir sorunu, *Detant* –yumuşama- yıllarında Keşmir sorunu, İkinci Soğuk Savaş döneminde Keşmir sorunu ve 1990 senesinden günümüze kadarki olan dönemde Keşmir sorunu. Her alt-dönem içerisinde Keşmir sorununu çözümlenmeden ve incelenmeden önce, her dönemin uluslararası ilişkiler yapıları hakkında temel kuramsal bilgiler verilecektir. Zira Keşmir sorunu, bu dört dönem içerisinde hâkim olan uluslararası ilişkilerin kuramsal arka planından ve bunun birer yansıması olan -uluslararası arenada yaşanmış- diğer olgulardan bağımsız değildir.

1. KEŞMİR BÖLGESİ:

“Hindistan'ın en kuzeyinde yer alan eyaletin kuzeydoğusunda Çin, kuzeybatısında Afganistan ve batısında Pakistan bulunmaktadır. Bir yeryüzü cenneti olan Cammu ve Keşmir doğal güzellikleri ve manzaralarıyla ünlüdür. Eyaletin önemli bir bölümü 300 metreden 8700 metreye kadar yüksekliklerdeki dağlarla kaplıdır.” (Indembassy.org; 1).

Keşmir bölgesinin nüfusbilimsel, dilbilimsel ve coğrafi niteliklerinin belirtilmesi, Hindistan'ın ve Pakistan'ın Keşmir sorununa yönelik dış siyasetlerinin ne oranda iç siyasetlerinden etkilendiğini anlamamıza yardımcı olacaktır. Geçmişte Keşmir bölgesinin çoğunluğunun, yolları yoktu ve buna koştur olarak Keşmir bölgesi ulaşılması güç bir bölgeydi (Dawson, 1994; 17). Bunun sonucu olarak Keşmir bölgesini oluşturan Cammu –*Jammu*- ve Keşmir alt bölgeleri birbirlerinden tecrit olmuş bir şekilde yaşıyorlardı ve bu nedenle Keşmir bölgesindeki Hindular ve Müslümanlar arasında kültürel ve dilbilimsel bir birlik yoktu (*ibid*). Keşmir bölgesinde yaşayanların yüzde 34'ü Keşmirce, yüzde 15'i *Dogrice*, yüzde 30'u Puncapca konuşuyordu ve ayrıca az sayıda beşer tarafından az sayıda dilde konuşuluyordu (*ibid*). Hindistan'da yapılan 1941 tarihli nüfus sayımına göre, Keşmir bölgesinin tamamının nüfusu 4.021.616 kişiydi; bu sayının yüzde 77'si Müslüman'dı (*ibid*; 16). Keşmir bölgesinin önemli alt bölgeleri başkent *Srinagar*, Cammu, *Muzaffarabad*, *Mirpur* ve *Punch*'tur (*ibid*).

2. SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİNDE KEŞMİR SORUNU:

Hindistan ve Pakistan'ın BK'dan bağımsızlığını elde etmesiyle birlikte gündeme gelen, Hindistan'ın bölünmesinin neden olduğu ve daha ağırlıklı olarak sosyal nedenlere bağlı olan çatışma ve sürtüşmelerin meydana geldiği ilk dönemin başında henüz küresel düzende meydana gelen Soğuk Savaşın etkileri ve yansımaları Keşmir sorunu üzerinde görülmemiştir (Arı, 2000; 69, UN.ORG; 1, ve Mofa.gov.pk¹¹⁰; 1). Soğuk Savaşın Keşmir sorunu üzerine yansımaları kendini 1950'li senelerde ortaya çıkmıştı (Arı, 2000; 69).

Soğuk Savaş bağlamındaki uluslararası ilişkiler düzeni, Keşmir sorununun ABD¹¹¹, SSCB –Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği-, ve Çin gibi uluslararası ilişkilerdeki güçlü ve yeni oyuncularla büyümesine ve karmaşıklaşmasına neden olmuştur (Bali, 2006; 194 ve Arı, 2000; 72–78). Bu yeni uluslararası ilişkiler düzeni bağlamında Hindistan ve Pakistan'ın Keşmir sorununu karşılıklı müzakereler aracılığıyla çözmesi çok güçleşmişti¹¹² (*ibid*). ABD, SSCB ve Çin'in Hindistan ve Pakistan arasında karşılıklı diyalog ve uzlaşmaya değinen beyanlarına rağmen, Çin, ABD ve SSCB'nin asıl ve merkezi noktaları "... kendi güvenlik kurguları içinde Güney Asya'nın durumuydu." (Bali, 2006; 194). Buna koşut olarak Çin, ABD ve SSCB Güney Asya'ya Soğuk Savaş sorunları ve Güney Asya devletlerinin nükleer silah edinmeleri hususunda değer vermişlerdi (*ibid*).

2.1. Birinci Soğuk Savaş Dönemi ve Kuramsal Arka Plan:

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra beşerlerde bir "sürekli barış" umudu vardı; ama bu umut yerini gergin bir yapıya bıraktı (Güneş, 1998; 8). İkinci Dünya Savaşı ertesinde uluslararası ilişkiler bağlamında iki kutuplu bir yapı doğdu¹¹³ ve bu yapı bağlamında Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve SSCB arasında ideolojik, askeri ve iktisadi bir rekabet mevcuttu. Buna koşut olarak çoğu beşer, ABD ve SSCB arasında bir savaşın

¹¹⁰ Mofa.gov.pk, Pakistan Dışişleri Bakanlığı'nın resmi internet adresidir.

¹¹¹ Hintlilerin çoğu, ABD'yi "özgür dünya"nın önderi olarak algılamıyorlardı: Hintlilerin çoğuna göre, ABD –özellikle Keşmir sorunu bağlamında- beşer hakları, barış, demokrasi konularında ders verebilecek bir ahlaki yetkiye ve geçmişe –Kuzey Amerika yerlilerine karşı ABD'nin yaptıkları- sahip değildi (Limaye, 1998; 5-6). Ayrıca İkinci Dünya Savaşı, Hindistan sınırına gelmeden bittiği ve buna koşut olarak Hintliler İkinci Dünya savaşı sırasında savaşla doğrudan yüz yüze gelmedikleri ve Nazi zulmünü yaşamadıkları için, Hintliler ABD'yi saygı duyulması gereken bir kurtarıcı olarak algılamıyorlardı (*ibid*; 6).

¹¹² Bu bağlamda Hindistan'ın Pakistan'la olan ilişkilerinde bir hakim ve egemen bir durum kazanmak istediği yönündeki sav, bir isteri değildir (Harrison, 1965; 320). Ama bu "...Hindistan'ın alt kıtanın büyük kötü zorbası ve Pakistan'ın da alt kıtanın yürekli küçük Belçika'sı" olduğu anlamına gelmez (*ibid*).

¹¹³ Soğuk Savaş döneminin uluslararası ilişkiler açısından iki kutuplu bir yapı ortaya koyduğunu reddeden bir yazı için bakınız: (Arslantaş, 2004; 2).

olacağını düşünüyorlardı. İki süper güç arasında sıcak bir savaş, yaşanmadı; ama çevre ülkelerde savaşlar yaşandı (Haslam, 2003; 77, Moralı, 2002; 4–5, Arslantaş, 2004; 1 ve Ulusoy, 2006; 4).

Sonra gözden geçirmeci akıma –*Postrevisionists*– göre, gelenekselci ve gözden geçirmeci yaklaşımların kuramsal savlarının tersine, soğuk savaşın başlangıcı için kimseyi suçlayamayız: ABD ve SSCB arasında Soğuk Savaşın başlamaması, İkinci Dünya Savaşı sonrası güç dengesinin iki kutuplu yapısı nedeniyle neredeyse olanaksızdı (Haslam, 2003; 79, Antoniu, 2003; 1, 3, Nye, 1997; 117, Johnndclare.net; 3–4 ve 123helpme.com, 2005; 1–2). İki kutuplu uluslararası ilişkiler düzeni, Avrupalı devletlerin İkinci Dünya Savaşından güçsüz çıkmasıyla birleşince, uluslararası arenada bir güç boşluğu doğdu ve SSCB ve ABD bu güç boşluğunun içine sürüklendiler (Moralı, 2002; 3, Haslam, 2003; 80 ve Nye, 1997; 117). Buna koşut olarak SSCB ve ABD'nin¹¹⁴, uluslararası arenada çıkarların çatışmaması neredeyse olanaksızdı (Haslam, 2003; 80-81 ve Nye, 1997; 117). SSCB ve ABD genişlemek zorundaydılar (Harvey, 2004; 44). Nedeni şu ki SSCB ve ABD¹¹⁵, güvenlik ikileminin olduğu anarşik bir uluslararası ilişkiler yapısı içersindeydiler¹¹⁶.

2.1.1. Birinci Soğuk Savaş Bağlamındaki Küresel Sürtüşme ve Anlaşmazlığın, Keşmir Sorununa Etkileri:

Az gelişmiş ve iktisadi ve siyasi yönden bağımlı devletlerle gelişmiş ülkeler arasındaki askeri, iktisadi ve siyasi güç dengeleri her zaman bir tarafında SSCB diğer tarafında ABD'nin yer aldığı “...tahterevallinin kolları üzerinde değişik moment noktalarında diziliydiler.” (Moralı, 2002; 5). Soğuk Savaş bağlamında 1950’li senelerde meydana gelen olaylar ve gelişmeler ve ABD tarafından Güney Asya bölgesinin

¹¹⁴ ABD kendini uluslararası arena bağlamında hürriyet ve özel mülkiyet kavramının ve bundan doğan hakların en önde giden savunucusu olarak gösterdi (Harvey, 2004; 44). ABD, her yerde, mülkiyeti elinde bulunduran toplumsal sınıflara veya politik ve askeri elitlere iktisadi ve askeri açılardan destek verdi ve koruma sağladı (*ibid*; 44-45). Bunun karşılığında da bu ilgili toplumsal sınıflar, ABD yanlısı bir politika izlemeyi tercih ettiler (*ibid*; 45). “Bu siyaset Sovyetler’in etki alanının askerî, siyasi ve ekonomik olarak çevrenmesi anlamına geliyordu.” (*ibid*; 45 içinde Editörler; 3-13).

¹¹⁵ Emperyalist kentsoylu, kapitalist ve liberal düzenin bütün pisliklerinin bir gerekçesi olarak SSCB’yi “hür dünya”yı “ham yapacak gulyabani” olarak betimliyordu (Moralı, 2002; 5).

¹¹⁶ Stalin 1945 yılında şöyle demişti: “ ‘Bu savaş geçmiştekiler gibi değildir, her kim bir toprak parçasını işgal ederse, kendi toplumsal düzenini de oraya zorla dayatır. Herkes kendi düzenini kendi ordusunun ulaştığı yere kadar zorla dayatabilir.’ ” (Nye, 1997; 118). Roosevelt’de 1944 sonbaharında Stalin’inkine benzer bir siyasi düşünce yapısını ifade etmiştir: “ ‘Bu küresel savaşta ister askeri ister siyasi olsun ABD’nin gerçekten ve kelimenin tam anlamıyla ilgilenmediği hiçbir sorun yoktur.’ ” (*ibid*). Üstekilere koşut olarak gerek ABD gerekse SSCB kasıtlı bir şekilde bir diğerinin kuyusunu kazmışlardır: hem uluslararası arenada hem de iç siyasette birbirlerine rahat vermemeye çalışmışlardır (123helpme.com, 2005; 5).

çevreleme öğretesi içine sokulması, bu bölgedeki çatışma ve sürtüşmelerin de küresel anlaşmazlıkların ve sürtüşmelerin bir bileşeni durumuna gelmesine neden olmuştu (Arı, 2000; 76).

Hem bağımsızlığını yeni elde etmiş ülkeler hem de bağımsızlığını daha önceden elde etmiş devletler Soğuk Savaş yapısından yararlanarak görece bir manevra alanı ele geçirdiler; Bağlantısızlar Hareketi bu bağlamda düşünülmelidir (Moralı, 2002; 5). Hindistan başbakanı Nehru bağlantısızlık temelli dış siyaseti, uluslararası düzenin etkin ve verimli bir bileşeni olmak olarak betimliyordu (Bali, 2006; 50). Bu bağlamda Nehru için, uluslararası arena bağlamında, SSCB tehdidi ikna edici bir tehdit değildi (Arı, 2000; 76). Nehru'nun bu bağlantısızlık temelli dış siyaseti, Hindistan devletinin farklı tartışma alanları yönünde katıldığı siyasi ve uluslararası bir süreçti (Bali, 2006; 50). Buna koşut olarak Hindistan başbakanına göre Hindistan'ın dış siyasetinin odak noktasını bağlantısızlık temeline oturtmak, Hindistan'a Üçüncü Dünya devletleri arasında itibarlı bir mevki sağlayacaktı (Arı, 2000; 76). Diğer taraftan Pakistan, Güney Asya'da meydana getirilen bütün askeri ittifaklara katıldı ve ayrıca 1954 senesinde ABD'yle ikili savunma anlaşması da imzaladı¹¹⁷ (Friedman, 2001; 2, Arı, 2000; 76–77 ve Bali, 2006; 195). ABD'nin iktisadi ve askeri yardımı, Hindistan devletinin tüm karşı çıkmalarına rağmen, Pakistan ve ABD arasında yapılan güvenlik bağlaşımları çerçevesinde, Pakistan'a akmaya başladı (Arı, 2000; 77). “Hindistan, Pakistan'a verilen bu yardımların Sovyetlerden ziyade kendisine yönelik olduğunu ve bu durumun Pakistan'ın kendisine yönelik uzlaşmaz tutumunu sürdürmesine yol açtığını ileri sürmekteydi¹¹⁸.” (*Ibid*; 77 içinde Varshney, 1991; 1011). Bu üsttekilere koşut olarak SSCB, uluslararası arenadaki ortamdan fayda sağlayabilmek için, Pakistan ve Hindistan arasındaki sorunlarda Hindistan'ın tarafını tutmaya başlamıştı¹¹⁹ (Bali, 2006; 53, Bartlein, 2005; 1 ve Friedman, 2001; 1). Bu bağlamda SSCB, Keşmir sorununda o ana kadarki olan tarafsızlık siyasetini bırakmıştı: BM'de devam eden görüşmeler esnasında Hindistan tarafını tutmuş ve Keşmir'de bir referandum yapılmasına karşı olduğunu

¹¹⁷ E. Han'a göre, Pakistan'ın bu paktlara girmesinin ve ABD'yle ikili anlaşmalar yapmasının sebebi Hindistan devletinin bağımsızlığının ilk zamanlarından itibaren Pakistan'a karşı düşmanca bir dış siyaset izlemesinden ötürüydü (Arı, 2000; 77). Buna koşut olarak Pakistan devleti, uluslararası arenada güvenliğini bağlaşımlar yaparak temin etme gayesindeydi (*ibid*).

¹¹⁸ ABD bu askeri yardımın yalnızca savunmaya dönük olduğunu açıkça ifade etmişti; ama Hindistan devleti, Pakistan'ın bu konudaki tavrına haklı olarak şüpheyle yaklaşmıştı (Bali, 2006; 53).

¹¹⁹ “1962 senesi itibarıyla Hindistan, SSCB'yle askeri yardım anlaşmalarının ilk dizisi durumuna gelecek anlaşmaları imzalamıştı.” (Harrison, 1965; 323).

açıkça bildirmişti¹²⁰ (Arı, 2000; 77 ve Bali, 2006; 54). J. Stalin'in ölümüyle birlikte görevi devralan N. Krusçev- N. Bulganin ikilisi, 1955 senesinde şöyle demişlerdir: “ ‘Keşmir’de plebisit yapmak ne mümkündür, ne de gereklidir. Çünkü Keşmir Hindistan’ın bölünmez bir parçasıdır¹²¹.’ ” (Arı, 2000; 78 içinde Amaury de Reincourt, 1991; 418).

Ş. M. Abdullah'ın¹²² tutuklanması, Keşmir halkının milliyetçi his ve düşüncelerinin kabarmasına neden oldu (*ibid*; 78). Ama 1956 senesinde Keşmir Kurucu Meclisi, Hindistan'la birleşmeyi onayladı¹²³ (*ibid*; 79). Önceden “ ‘Keşmir halkı yapılan bir plebisitte biz Hindistan ile beraber olmak istemiyoruz deseler bile bunun bize acı vereceğini bilerek durumu kabul edeceğiz. Gerek olursa anayasayı değiştireceğiz.’ ” diyen Nehru, 1956 senesinde, BM kararları bağlamında yapacağını vaat ettiği referandumu şu nedenlerden ötürü yapmaktan vazgeçtiğini ifade etmekteydi: 1- BM denetiminde bir referandumun hayata geçmesi için temel olarak ve öncelikle Pakistan birliklerinin Azad Keşmir'den¹²⁴ çekilmeleri gerekir, 2- Keşmir Kurucu Meclisi, Hindistan'a katılmayı onamış ve Hindistan anayasasını benimsemişti, 3- Keşmir'de vuku bulan olaylar referandumun objektif şartlarını yok etmişti (Sapmaz, 2006; 2 ve Arı, 2000; 79). Sonuç olarak 1956 yılında Nehru, Keşmir'i Hindistan'ın bir parçası yaparak, Keşmir'deki hükümet binalarına Hindistan bayrağını çekti ve Keşmir'i

¹²⁰ “Hintli liderler, dış siyaset yapısının tamamını Hindistan ve SSCB arasındaki... çıkarın jeopolitik kavramı üzerine bina etmişlerdi.” (*ibid*; 325). Nehru bu bağlamda şöyle demişti: “ ‘Biz onların ikinci cephesiyiz, onlarda bizim.’ ” (*ibid*).

¹²¹ Ama diğer taraftan Pakistan devletine göre Keşmir'in Hindistan egemenliği altında olması, Pakistan'ın kurucu kuramı olan “iki ulus kuramı”na tersti ve buna koşut olarak Keşmir'in Hindistan egemenliği altında olması Pakistan için sürekli bir ulusal güvensizliğe neden oldu (*ibid*; 321).

¹²² Keşmir halkının siyasi bilinçliliğe ulaşmasında en önemli etkenin, 1920'lerde siyasi sahneye çıkan Ş. M. Abdullah olduğu savlanabilir (Dawson, 1994; 17). Ş. M. Abdullah, sık sık Hint hapishanelerine girse de, ölüm senesi olan 1982'ye kadar Keşmirliilerin hakim siyasi lideri olagelmıştır (*ibid*). “Nehru, Şeyh Abdullah'ın ulusalcı ve sosyalist bakış açısından, Abdullah'ta Kongre Partisi'nin dünyevi siyasetlerinden etkilenmişti.” (*ibid*).

¹²³ Hindistan Dışişleri Bakanlığına göre, Keşmir'in Hindistan'a katılması nihai ve geri alınamaz bir karardır (Meaindia.nic; 2002; 1). Ama diğer taraftan Pakistan Dışişleri Bakanlığına göre Hindistan, 1951 senesinde hileli Keşmir meclis seçimlerini BM destekli referandumun yerine koymaya çalışmıştı (Mofa.gov; 1). “Bununla birlikte BM Güvenlik Konseyinin 91 numaralı kararı,... Kurucu Meclis'e Keşmir'in geleceği hakkında karar verme hakkını vermemiştir ve Keşmir'le ilgili son kararın Keşmir halkının istenci doğrultusunda yapılacağını hatırlatmıştır.” (*ibid*; 2). Ayrıca BM'nin 122 numaralı kararı da, 91 numaralı karar doğrultusunda ifadeler taşımaktaydı (*ibid*; 2).

¹²⁴ Ş. M. Abdullah, 1939 senesinde komüncü bir havada gözükmemek için, Konferansın ismini Bütün Cammu ve Keşmir Ulusal Konferansı olarak değiştirdi: siyasi örgüt, bu şekilde yalnızca Müslümanlar odaklı bir görüntü meydan getirmeyecekti (Dawson, 1994; 17). Ama Konferans içinde bir azınlığın lideri olan C. G. Abbas, Müslüman Konferansı ismi altında siyasi hayatına devam etti (*ibid*). Müslüman Konferansı, MB'ye yakın siyasetler izledi ve Pakistan fikrine karşı çıkmadı (*ibid*). Müslüman Konferansı, Keşmir sorunu bağlamında, Azad Keşmir Hükümetinin en temel bileşeni olmuştur (*ibid*).

Hindistan'ın ayrılmaz ve devredilemez bir bileşeni olarak görmeye başladı (Islamdevleti.org; 3).

2.2. ABD ve SSCB Arasındaki Yumuşama Dönemi:

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra gerçekleşmesi beklenen barış havası, yirmi beş yıllık bir gecikmeyle su yüzüne çıkmaktaydı (Güneş, 1998; 15). SSCB ve ABD, Küba Füze buhranı sırasında, nükleer bir savaşın eşiğine gelmişlerdi. Buna koşut olarak hem ABD hem de SSCB birbirlerinden çok korkmuşlardı ki bu da iki süper güç arasındaki ilişkilerde yeni bir evreye, 1963-1978 yılları arasında gerçekleşen yumuşama evresine, girilmesine neden oldu: “soğuk barış” (Nye, 1997; 131 ve Güneş, 1998; 13, 15). Yumuşama döneminde nükleer bomba denemelerinin sınırlandırılması ve stratejik silahların denetimi açısından bazı olumlu neticeler ortaya çıktı (Ulusoy, 2006; 5 ve Güneş, 1998; 16). Ayrıca Güney Asya'da gerçekleşen Vietnam savaşı, ABD'nin dikkatini Sovyet tehdidinden Çin tehdidine kaydırды (Nye, 1997; 131 ve Ulusoy, 2006; 5).

Küba buhranından sonra SSCB yönetimi bir atakla, nükleer silahlar bağlamında ABD'yle eşitliği yakaladı (Nye, 1997; 132). Amerikan yönetimi, 1969–74 seneleri arasında, iki ülke arasındaki ilişkilerin yumuşamasını çevreleme siyasetinin amaçlarını yerine getirmek için bir aygıt olarak algıladı (*ibid*). ABD ve SSCB arasında yumuşama döneminin en görkemli günleri, 1972 ve 1973 senelerinde gerçekleşti; ama iki süper güç arasındaki yumuşama dönemi fazla uzun sürmedi (*ibid*). SSCB ve ABD arasındaki düşmanlığın yeniden doğmasının nedeni, yumuşama döneminden çok fazla şey beklenmesiydi (*ibid*). Ayrıca 1970'li senelerde yumuşama döneminin altını oyan eğilimler de gerçekleşmişti: a) SSCB'nin hızlı bir şekilde silahlanması, b) SSCB'nin, Angola, Etiyopya ve Afganistan'a müdahalesi ki bu “güçlerin değişen karşılıklı dengesi” bağlamında düşünülmelidir¹²⁵ ve c) Amerikan iç siyasetinin sağ siyasetlere doğru sürüklenmesi (Güneş, 1998; 16, Morali, 2002; 6, Ulusoy, 2006; 5 ve Nye, 1997; 132). Ama 1980'lerde ABD ve SSCB arasında yeniden ortaya çıkan düşmanlık 1950'li yılların Soğuk Savaşı'na dönüş demek değildi: iki süper gücün birbirlerine karşı kullandığı söz sanatı, benzerdi ama uluslararası arenada iki süper gücün birbirlerine karşı davranışları oldukça farklıydı (Nye, 1997; 132).

¹²⁵ SSCB'nin Asya ve Afrika'daki gelişmekte olan ülkelerle anlaşmalar imzalaması ve bazı rejimlere karşı askeri yardımlarda bulunması, onu uluslararası ilişkilerde bir dünya devleti durumuna getirdi (Ulusoy, 2006; 5).

2.2.1. Yumuşama Dönemi Yılları ve Keşmir Sorunu:

Uluslararası arenada ABD ve SSCB arasında yumuşamanın meydana geldiği bu dönemde, bu gelişme ve olayların Hindistan ve Pakistan arasındaki bütün gerginlik ve çatışmalara negatif tarzda yansıdığı dikkat çekmektedir¹²⁶ (Arı, 2000; 69). Yumuşama dönemi yılları ve Keşmir sorunu arasındaki etkileşimi ve buna koşut olarak ortaya çıkan sentezi değerlendirebilmek için, dönem içi bağları ve bütünlüğü sağlamak adına, dönemin içinde yer alan ve mihenk taşı özelliği gösteren olayları çözümlemek yerinde olacaktır. Bu bağlamda 1962 Çin-Hindistan Savaşı, 1966 Taşkent Anlaşması ve Bangladeş'in bağımsızlığını kazanması ve 1972 *Simla* Anlaşması üzerinde durulacaktır.

Çin ve Hindistan, 1962 senesinde kısa süren fakat önemli sonuçları olan bir savaş yaptılar (Friedman, 2001; 1). 1962 senesindeki Çin-Hindistan sınır savaşında, Hindistan Çin tarafından yenilgiye uğratılmıştı (Ganguly, 1997; 44). Bu yenilginin, Hint dışsiyaseti ve Hindistan'ın savunma siyasetleri üzerinde kapsamlı ve geniş etkileri olmuştu (Ganguly, 1997; 44). Hindistan'ın Çin'le girişmiş olduğu savaş, Nehru'nun bağlantısızlık siyasetinin eleştirilmesine sebep olmuştu (Bali, 2006; 60). “ ‘Nehru'nun Soğuk Savaş koşullarını yanlış yorumladığı, Pakistan ve Çin düşünüldüğünde askeri teçhizat konusundaki olumsuz tutumunun ‘anarşik uluslararası sistem’de bir hata olduğu belirtilmekte’ ”ydi (*ibid*; 60–61 içinde Mohite, 1998; 21–22). Bu bağlamda sağ görüşlü Hintli siyasetçiler zaten, Nehru'nun bağlantısızlık siyasetini ve askeri harcamaların azaltılmasını onaylamamışlardı (Ganguly, 1997; 44). Bu yenilgiyle birlikte sağ siyasetçiler, Bağlantısızlık hareketinden çıkılmasını ve askeri harcamaların arttırılmasını istediler: Nehru, bağlantısızlık hareketini terk etmeyi reddetti; ama savunma masraflarını arttırmak zorunda kaldı (Ganguly, 1997; 44 ve Bali, 2006; 61). Pakistan, ABD'yi kızdırmamak için, Çin-Hindistan savaşında taraf olmadı (Ganguly, 1997; 44–45). Bir Anglo-Amerikan misyonu Hindistan'ın yenilgisi sonucunda, 1962 senesinde, Keşmir sorununu Pakistan'ı kayırır bir şekilde çözmek için Hindistan'a gitti¹²⁷ (Ganguly, 1997; 45 ve Bali, 2006; 61). Bu senelerde Hindistan üzerindeki Anglo-Amerikan siyasi manivela gücü, doruk noktasındaydı çünkü Hindistan, Çin'in askeri gücü ve tehdidi karşısında Batı'nın gücüne muhtaçtı (Ganguly, 1997; 45 ve Bali, 2006; 61).

¹²⁶ Yumuşama döneminde Batı'yla Doğu arasındaki siyasi ilişkilerde yumuşama meydana gelirken, bölgesel düzeyde çatışmalar ve gerginlikler artmıştı (Arı, 2000; 69).

¹²⁷ Ama bu misyonun Keşmir sorununa çözüm bulma girişimi, başarısız kaldı (Ganguly, 1997; 48).

Hindistan yönetimi, 1965 senesinde, Keşmir anayasasını değiştirerek onun Hindistan içersindeki özel statüsünü bitirdi ve buna koşut olarak Keşmir bölgesi Hindistan'ın bir eyaleti konumuna indirgendi (Arı, 2000; 86). 1965 senesinin Nisan ayında Pakistan Hindistan hududunda iki ülkenin askeri güçleri arasında küçük çaplı bir çatışma, baş gösterdi (UN.ORG/DEPTS; 1). Bu küçük çatışma, çok kısa bir süre içersinde açık bir savaş haline dönüştü¹²⁸ (Kulke, Rothermund, 2001; 489 ve UN.ORG/DEPTS; 1). Askeri açıdan başatlığı ve üstünlüğü elde eden Hindistan, Çin'in Sıkım hududuna asker konuşlandırmasından çekinerek, Çin'in blöfünü görmeyerek, büyük güçlerin ateşkesi bina etmeye yönelik önerilerini onayladı (Kulke, Rothermund, 2001; 489 ve Dawson, 1994; 247). Bu çatışma, Pakistan devlet başkanı E. Han'ın Çin ziyaretinden dönüşünden kısa bir süre sonra ortaya çıktığı için, Çin-Pakistan işbirliğinin bir neticesi olarak değerlendirildi (Arı, 2000; 86). 1966 senesinde Hindistan başbakanı ve Pakistan başkanı, her iki ülkenin silahlı güçlerinin ateşkes çizgisinin gerisine çekileceklerini ve ateşkes hattının koşullarına sadık kalacaklarını bildirdiler (UN.ORG/DEPTS; 1 ve Dawson, 1994; 249–250). Taşkent anlaşması sayesinde Hindistan ve Pakistan arasında eski mevcut duruma geri dönüldü ve iki taraf arasında 1964'te son bulan görüşme süreci yeniden başladı¹²⁹ (Bali, 2006; 63).

Pakistan coğrafi açıdan bitişik olmayan bir devlet olarak doğmuştu¹³⁰ (Harshe, 2005; 51). Pakistan'ı oluşturan Doğu –şimdiki Bangladeş devleti- ve Batı Pakistan arasındaki belirgin dilbilimsel ve kültürel farklar, Pakistan'ın ulusal bütünleşmesinin önünde önemli bir engel teşkil etmişti (Harshe, 2005; 51 ve Ali, 1983; 44-46). Pakistan bağlamında içsel tutarlığın yokluğu, Pakistan'daki egemen sınıfları Pakistan'ın bütünlüğünü Hindistan düşmanlığı aracılığıyla sağlama yoluna itti: varoluşsal “ötekileştirme” (Bali, 2006; 193, 195 ve Harshe, 2005; 51). Pakistanlı seçkinler, Hindistan'ı yalnızca Hinduların memleketi olarak betimleyen bakış açısı aracılığıyla, Doğu ve Batı Pakistan'ı İslam dininin birleştirici bağıyla daha kolay bir şekilde bir arada tutabileceklerini düşünmüşlerdi (Harshe, 2005; 51 ve Bali, 2006; 77, 195).

¹²⁸ Hindistan Dışişleri Bakanlığı'na göre, 1965 senesindeki savaşın nedeni Pakistan'ın Operasyon *Gibraltar*'ı başlatmasıdır ki bu operasyon “...Ateşkes Hattı boyunca baltalama etkinliklerini de...” kapsıyordu (Meaindia; 2002; 2). Operasyon *Gibraltar* hakkında daha fazla bilgi, için bakınız: (Ganguly, 1997; 55-56).

¹²⁹ 1965 savaşıyla birlikte, Hindistan'ın Pakistan üzerindeki üstünlüğü ve başatlığı bir kez daha teyit edilmiş oldu (Arı, 2000; 87-88). Bunun sonucu olarak “Pakistan savunma bütçesini 272 milyon dolardan 542 milyon dolara çıkardı.” (*ibid*; 88). Ayrıca Pakistan, 1965 savaşından sonra Çin'le olan ilişkilerini geliştirdi ve Çin Pakistan'a askeri yardımlarda bulundu (*ibid*).

¹³⁰ Batı ve Doğu Pakistan arasında 1400 km uzaklık vardı (Harshe, 2005; 51). Ayrıca Doğu ve Batı Pakistan'ı birbirine bağlayan neredeyse tek bağ İslam diniydi (*ibid*).

“...1970 yılı içinde Pakistan’da yapılan genel seçimlerde, Doğu Pakistan’daki M. Rahman’ın Avami Birliği –AB- büyük bir başarı sağlayarak Doğu Pakistan’a ayrılan 169 sandalyenin 167’sini kazanarak 313 sandalyelik Federal Meclis’te çoğunluğu elde etmişti.” (Arı, 2000; 89). Batı Pakistan’da en çok oyu Z. A. Butto’nun siyasi partisi olan Pakistan Halkının Partisi (PHP) almıştı (Talbot, 2005; 200). Y. Han’ın 1970 genel seçimlerini tehir etmek istemesiyle ortaya çıkan gelişmeler, 1971 senesinde Dakka Üniversitesinde sivil halka kurşun sıkılmasıyla kötüleşti (Arı, 2000; 90 ve Ali, 1983; 89). Kongre Dış İşleri Komitesi üyesi Senatör Frank Church bu bağlamda şöyle konuşmuştu: “ ‘Pakistan bu silahları [Amerikan silahlarını]... bugün kendi halkına karşı kullanıyor. Eğer bu politika daha kötüye gidecekse, ki değişmemiş gibi, sonuçları korkunçtur.’ ” (Bali, 2006; 79–80 içinde Wolpert, 1971; 151-152). Doğu Pakistan’ın kolluk kuvvetleri ve silahlı kuvvetleri de, Doğu Pakistanlı ayrılıkçılarla birlikte davrandı ve buna koşut olarak şiddet dalgası tüm Pakistan’a yayıldı (Arı, 2000; 90). Dolayısıyla 1971 senesinde HSK, Doğu Pakistan’a girdi ki bu da beraberinde 1971 Pakistan-Hindistan savaşını getirdi (Bali, 2006; 76, Arı, 2000; 90 ve Kulke, Rothermund, 2001; 493). 1971 Pakistan-Hindistan savaşında, ABD ve Çin Pakistan’ın yanında yer almışken, SSCB savaşın ilk zamanlarında tarafsız kalmaya çabalamışsa da bir süre sonra Hindistan’ın yanında yer almıştır (Friedman, 2001; 1, Arı, 2000; 90 ve Kulke, Rothermund, 2001; 492–493). Hindistan ve Pakistan arasındaki savaş 1971’de silah bırakılması anlaşmasıyla sona ererken, Bangladeş isimli devlet oluşturuldu ve Rahman, Bangladeş’in ilk başbakanı oldu¹³¹ (Arı, 2000; 90 ve Kulke, Rothermund, 2001; 459).

1971 Hindistan-Pakistan savaşı, Hindistan’ın Pakistan karşısındaki başatlığını bir kez daha teyit etmiş oldu (Ganguly, 1997; 61). Tarihte Pakistan, Hindistan için iki kanat üzerinden güvenlik tehdit oluşturmuştu; ama Bangladeş’in özgürleşmesiyle birlikte bu iki kanatlı güvenlik tehdidi bire inmişti (Friedman, 2001; 2). Bundan başka bu iki ulus kuramını sarsan olaylar ve gelişmeler, hem Pakistan’ın hem de Hindistan’dan ayrılma hakkı isteyen Keşmirli örgütlerin ellerini önemli oranda güçsüzleştirmişti (Arı, 2000; 91 ve Ganguly, 1997; 60). Ş. M. Abdullah’a göre Keşmir sorunu, Keşmir’in Pakistan’a katılıp katılmaması meselesinden çok Keşmir’in otonomisinin nasıl korunacağı sorunuydu (Arı, 2000; 91). Bu biçimde Keşmirliilerin Hindistan’a yönelik siyasi görüş açısında mühim bir paradigma değişikliği belirmiş oluyordu: “... federal yapıdan kopma yerine onun içinde kalarak onunla uzlaşmayı

¹³¹ Başbakan Z. A. Butto yönetimi altındaki Pakistan, Bangladeş’i çok kısa bir zaman zarfında tanıdı (Kulke, Rothermund, 2001; 494).

tercih etme yönünde bir eğilim belirmeye başlamış oluyordu.”¹³² (Arı, 2000; 91 ve Ganguly, 1997; 60).

Simla anlaşması, 1971 Savaşında Hindistan-Pakistan’da yer alan her iki ülke askerlerin geri çekilmesine, savaş tutaklarının değiş tokuşuna ve dostane ilişkilerin sağlanmasına yönelik bir anlaşmaydı (Meaindia.nic; 1). *Simla* anlaşmasına göre Pakistan ve Hindistan, şu noktalar üzerinde anlaşmıştı: a) Keşmir sorunun barışçıl çözümünün ikili görüşmeler aracılığıyla sağlanması¹³³, b) aşama aşama Hindistan ve Pakistan arasındaki ilişkileri olağanlaştırmak için önlemler alınması ve c) hem PSK hem de HSK’nın geri çekilmesi (Mofa.go; 1). Bununla birlikte esirlerin karşılıklı değiş tokuşu ve Keşmir sorunu ileriki görüşmelere bırakıldı (*ibid*). *Simla* anlaşmasının bazı ilkeleri özellikle dikkate değer ve bu nedenle önemlidir (Meaindia.nic; 1 ve Aktan, 2002; 1). Hindistan ve Pakistan arasındaki sorunların barışçıl çözümü doğrudan ikili görüşmeler aracılığıyla yapılacaktır¹³⁴ (*ibid*). İki ülke arasında işbirliğini temel alan bir ilişkinin kurulması için, iki ülke halkının temasına özel önem verilecekti (Meaindia.nic; 1). Ayrıca Keşmir’deki Denetim Hattı’nın ihlal edilmezliğinin önemine, vurgu yapılmıştı¹³⁵ (*ibid*).

¹³² Hindistan hükümetlerince “Hindistan anayasasının 370. maddesi aynen korunmaktaydı.” (Arı, 2000; 92). Keşmir eyaletinin, Hindistan’daki diğer eyaletlerle karşılaştırıldığında, daha fazla otonomiye sahip olduğu anlaşıyordu: Hindistan, Keşmir bölgesine savunma, iletişim, para birimi ve dış siyaset konuları dışında özerklik tanıdı (Arı, 2000; 92 ve Kumar, 1991; 2). Bangladeş’in bağımsızlığını kazanmasından sonra, Keşmirli ayrılıkçı liderlerin Pakistan’dan Hindistan’a karşı bir denge aygıtı olarak faydalanmaları güçleşmişti ve Pakistan devletinin Keşmir halkına kafi desteği verip veremeyeceği konusunda soru işaretleri oluşmaya başlamıştı (Arı, 2000; 92).

¹³³ BM Genel Sekreteri’ne göre, *Simla* anlaşmasının bu maddesi Keşmir sorunun çözümünde üçüncü tarafa başvurma yöntemini geçersizleştirmez (Dawson, 1994; 275).

¹³⁴ Hindistan ve Pakistan’daki Askeri Gözlemci Grup bağlamında Hindistan, sınır çizmede ya da Keşmir sorunuyla ilgili herhangi gelecek bir olayda BM gözlemcilerinin taraf olmasını istemiyordu; ama diğer taraftan Pakistan ise, gözlemci grubun kalmasını ve ateşkes hattı boyunca meydana gelen olayları araştırmasını istiyordu (*ibid*; 276). Pakistan’a göre *Simla* anlaşması, Güvenlik Konseyinin rolünü ve eylemlerini geçersiz kılmıyordu; ayrıca Pakistan’a göre Hindistan, tek taraflı olarak Güvenlik Konseyi’nin rolünü ve eylemlerini geçersiz kılamazdı (*ibid*). Pakistan ve Hindistan arasında imzalanmış olan *Simla* anlaşmasında, referandum kelimesi yoktu (Aktan, 2002; 1). Bununla birlikte *Simla* anlaşmasında referanduma gidilmesine yönelik net bir ifadenin yokluğunda, *Simla* anlaşmasının referandumun “... yanında diğer barışçı çözüm yollarını da denenmesini öngördüğü sonucunu çıkarmak mümkün.”dü (*ibid*).

¹³⁵ *Simla* anlaşmasıyla Pakistan ve Hindistan arasındaki ilişkilerin olağanlaştırılması yolunda bir adım atılmıştı (Kulke, Rothermund, 2001; 494). Önceden Hindistan’a karşı sertlik yanlısı bir dış siyaset izleyen Z. A. Butto, şimdi siyasi kariyerinin doruk noktasında olmasına koşut olarak Hindistan’la ılımlı bir dış siyaset izlemek istiyordu (*ibid*). “Üstelik Hindistan’la uzlaşmak zorunda olduğunu bilecek kadar gerçekçiydi.” (*ibid*). Z. A. Butto, bir taraftan Hindistan’a karşı ılımlı bir dış siyaset izlemeye çabalarken, diğer taraftan da uluslararası arenada Hindistan’la yeniden eşit olma çabalarını devam ettirdi (*ibid*). Z. A. Butto, bu amacın konvansiyonel yollarla elde edilemeyeceğinin farkında olduğundan –bilhassa Hindistan’ın nükleer silah elde etmeye karşı olmadığını farkında olduğundan- atom bombası elde etmeye yönelik bir siyaset yürütmek zorunda kaldı (*ibid*).

Bu dönemde, Keşmir halkının bir bölümünün, Hindistan yönetimine karşı gerçekten rahatsız edici sıkıntıları vardı (Ganguly, 1997; 57). Ama bununla birlikte bu sıkıntıya yol açan durumlar, etnik ve dini temelli ayrılıkçı örgütler meydana getirecek güçte değillerdi: örneğin Cemaat-i İslami gibi Hindistan’a karşı uzlaşmaz bir siyasi tutum yürüten siyasi partilerin gücü, fazla değildi (Bali, 2006; 88 ve Ganguly, 1997; 57). Keşmirliilerin bir bölümü, Pakistan devletine ilhak etmek taraftarıydı; ama bu ilhak düşüncesi, bütün Müslüman Keşmirliilerce ve Müslüman olmayan Keşmirliilerce paylaşılmıyordu (Ganguly, 1997; 57).

2.3. “İkinci Soğuk Savaş” Dönemi:

ABD yönetimi, 1980’li senelerin başlarında kendisini yerküredeki olayların ve gelişmelerin tayin edicisi olarak, mevcudiyetini tekrar hissettirmek gereksinimini duymuştu¹³⁶ (Moralı, 2002; 7 ve Bostanoğlu, 1999; 285). Bu bağlamda J. Kirkpatrick’ın “Diktatörlükler ve Çifte Standartlar” isimli yazısının Reagan idaresinin uluslararası ilişkiler mantığının esasını temsil ettiği savlanabilir (Sempa, 2006; 2 ve Bostanoğlu, 1999; 285 içinde Mead, 1987: 149). Kirkpatrick, Carter idaresinin dış siyasetini eleştirmişti: Carter’ın yürüttüğü dış siyaset, geleneksel otoriter yönetim şekilleriyle devrimci totaliter yönetim şekilleri arasındaki farkı algılayamamıştı (Sempa, 2006; 2 ve Brothersjudd, 2001; 1–2). Ona göre iki yönetim şekli arasındaki temel fark şudur:

“ ‘Geleneksel otoriterler [sağ görüşlü diktatörlükler] var olan refah, erk, statü ve diğer kaynakların dağılımına karışmazlar... Ama onlar geleneksel tanrılara taparlar ve geleneksel tabulara önem verirler. Onlar işin ve boş zamanın alışkanlık durumuna getirilmiş uyumunu, mekânın alışkanlık durumuna getirilmiş yerlerini, ailenin alışılmış kalıplarını ve kişisel ilişkileri bozmazlar. [Onlar] ABD çıkarlarıyla daha uyumludurlar. Devrimci sosyalist yönetim şekilleri [sol görüşlü diktatörler ise]... toplumun hayatının tümü üzerinde söz sahibi olduğunu savlar ve bu doğrultuda değişiklikler yapmak isterler... [ve] içselleştirilmiş değer ve alışkanlıkları ihlal ederler.’ ” (Sempa, 2006; 2 içinde Kirkpatrick, 1982; 49–50).

Ona göre bir devletin başka bir devletin iç işlerine müdahale etmeme ilkesi, bir ideali temsil etmektedir; ama bu ilke, somut uluslararası ilişkilerde temel bir mihenk taşı değildir (Bostanoğlu, 1999; 286). Onun yazısında ileri sürülen ABD’nin, uluslararası ilişkiler bağlamında, yerküre siyasetindeki önderliğini yeniden bina etmesi gerektiği kuramsal savı, Yeni Sağ’ın 1980’li senelerdeki idealini ortaya koymaktadır¹³⁷ (*ibid*). Nedeni şu ki

¹³⁶ Bu bağlamda ABD, “askeri Keynesçilik”e, vurgu yapmıştı, Soğuk Savaş’a ilişkin siyasi gerginlikleri kıskırtmıştı ve ABD karşıtı sol yönetim düzenlerini yıkmaya çalışmıştı (Moralı, 2002; 7).

¹³⁷ “O sırada, dünyanın görünümü de ilginçtir: 1980’de, birçok bölgede savaşlar sürmektedir. Üçüncü Dünya, 1970’lerde aldığı kredileri üretim yatırımları yerine silahlanmaya harcamıştır. Buna karşılık,

“ ‘Carter Başkan iken, Sovyetlerin askeri gücü çarpıcı bir şekilde arttı ki bu Amerikan silahlı kuvvetlerinin durgunluğuyla karşılaştı ve Afrika’nın boynuzunda, Afganistan’da, güney Afrika’da ve Karayip’te Sovyet etkisi çarpıcı bir şekilde arttı ki bu bütün bu yerlerde azalan Amerikan gücüyle karşılaştı. ABD, İran ve Nikaragua’da büyük ve stratejik önemde... iki darbe yedi’ ” (Sempa, 2006; 2 içinde Kirkpatrick, 1982; 23).

Reagan yönetimin iktidara gelmesiyle izlediği siyasetler, Realist tek yanlılık kuramıyla ve akılsalci yaklaşımın eleştirisiyle bütünüyle örtüşmektedir (Bostanoğlu, 1999; 287, Sempa, 2006 ve Brothersjudd, 2001; 2–3). Genel olarak, Reagan yönetiminin siyasetinde başat olan düşünce, Amerikan siyasi ve iktisadi gücünün küresel liderliğidir (Bostanoğlu, 1999; 289). Reagan bu siyasi ve iktisadi gücü done olarak almış ve Amerikan siyasasını ona göre yürütmüştü (Ibid; 289–290).

Reagan yönetimi göreve geldiğinde, Carter yönetiminin siyasetlerinin olumsuz sonuçlarından faydalanmış olan SSCB’ye meydan okumuştur (Bostanoğlu, 1999; 291 ve Sempa, 2006). Reagan yönetimi, Amerikanın “şer imparatorluğu” olan SSCB karşısında ümitsizliğe düşüp, özgürlük, ahlak ve iyi uğrunda savaşımlarını bırakmayacağını belirtmişti (Reagan, 1983; 2-7). Buna koşut olarak Reagan şöyle demişti:

“Biz asla ilkelerimiz ve standartlarımızdan ödün vermeyeceğiz. Biz özgürlüğümüzü asla bırakmayacağız. Biz asla Tanrıya inanmaktan vazgeçmeyeceğiz. Gerçek şudur ki biz barışı güç aracılığıyla bulmalıyız... Eğer tarih bir şey öğretmişse, şunu öğretmiştir: incelik ve anlayış taşımayan ödün verme ya da bizim düşmanlarımız hakkında temennide bulunma, aptallıktır. O, bizim geçmişimize ihanet anlamına gelir, bizim özgürlüğümüzün boş yere harcanmasıdır. Bu yüzden ben, size ABD’yi askeri ve ahlaki açıdan küçük düşürmeye çalışanlara karşı sesinizi yükseltmenizi şiddetle öneriyorum.” (Ibid; 6).

Uluslararası ilişkiler bağlamında, 1950’lerin söz sanatına bir dönüş vardı; ama iki süper gücün birbirlerine karşı davranışları ve tutumları oldukça farklıydı (Nye, 1997; 132). Bu kendimizi onlardan tecrit etmek olarak algılanmamalıdır: Reagan, Doğu Bloğunu ABD’nin barışçıl amaçları olduğuna ikna etmek konusunda kararlıydı ki o bu bağlamda “... stratejik balistik füzelerde yüzde 50 oranında azaltmaya gitmeyi ve yerden atılan, orta menzilli nükleer füzelerin hepsinin yok edilmesini önermekteydi.” (Reagan, 1983; 5). SSCB ve ABD arasında artan bir ticaret söz konusuydu; ayrıca iki ülke arasında sürekli bir iletişim mevcuttu (Nye, 1997; 132). Ayrıca ABD ve SSCB nükleer silahlar ve savaş konusunda bazı sağgörü kuralları bile oluşturdular (*ibid*).

2.3.1. “İkinci Soğuk Savaş” Dönemi ve Keşmir Sorunu:

geleneksel ihraç mallarının fiyatı dünyadaki ekonomik gerilemeye bağlı biçimde düşünce, birçok banka iflas noktasına gelmiştir.” (Bostanoğlu, 1999; 286).

“Uluslararası İlişkiler literatürüne Yeni Soğuk Savaş kavramsallaştırmasıyla giren son dönemde ise, uluslararası sistemde kesintiye uğrayan işbirliği süreci doğrultusunda global güçlerin bölgesel mevzilerine yeniden sahip çıkma veya etki alanlarını koruma kaygıları bölgesel çatışmalara yaklaşımlarında da kendini hissettirmiştir.” (Arı, 2000; 69).

Pakistan dış siyasetinin temel amaçları, güvenlik bağlamında yapılandırılmıştır (Bali, 2006; 133). Pakistan dış siyasetini oluştururken, devamlı olarak güvenlik tehditlerine karşı koymaya, devletin bekasına ve siyasi sınırlarını komşu devletlere – özellikle Hindistan’a- onaylatmaya vurgu yapmıştı (*ibid*). Başka bir anlatımla bu dönemde Pakistan’ın dış siyasetinde temel bileşenler, Hindistan’a karşı beslenen güvensizlik ve Afganistan’daki SSCB’nin¹³⁸ askeri ve siyasi varlığına karşı duyulan kaygıydı¹³⁹ (Arı, 2000; 106). Pakistan, güvenliğine ilişkin kaygı ve sorunlarının üstesinden gelebilmek için, gerekli askeri kaynağı ABD’den almıştı (Bali, 2006; 134). ABD, Keşmir sorunu bağlamında Pakistan’ın yanında yer almaktaydı (Talbot, 2005; 249–250). Hindistan, ABD’nin Pakistan’la olağan koşullarda izlediği siyasi ve askeri ilişkiye karşı değildi (Arı, 2000; 111). Ancak Hindistan, ABD’nin Pakistan’ı sürekli bir biçimde silahlandırmasının Pakistan’ın Hindistan’a yönelik saldırgan dış siyasetini iyicene pekiştirdiğini savlamaktaydı (Arı, 2000; 111 ve Bali, 2006; 145–146). Bu dönemde Hindistan dış siyaseti¹⁴⁰, Pakistan’la ilgili siyasi sorunların çözüme kavuşturulmasına ve ABD ve SSCB’nin Güney Asya’daki siyasi etkinliklerini sınırlandırmaya odaklanmıştı¹⁴¹ (Arı, 2000; 105 ve Bali, 2006; 147).

1987 Keşmir eyalet seçimlerinden önce seçmenlere gözdağı verilmişti ve oy sandıkları kurcalanmıştır (Ganguly, 1997; 98). Bu seçim yolsuzlukları ve usulsüzlüklerine koşut olarak seçimin galibi KP-UKP bağlaşması oldu: bağlaşma, “70

¹³⁸ Genel olarak SSCB’nin Güney Asya’ya yönelik dış siyasetinin kasıtlı bir şekilde bölücü olduğu savlanabilir (Harrison, 1965; 322). BM’de Keşmir sorunu ne zaman gündeme gelse SSCB, veto hakkını kullandı (*ibid*). Ama SSCB’nin verdiği bu tür bir destek, ABD’yi çok uygunsuz bir durumda bırakmıştı: Pakistan, SSCB’nin Hindistan’a verdiği ölçüde ve büyüklükte bir desteği ABD’den istemekteydi (*ibid*). Ama ABD, Pakistan’la olan ilişkisini sosyalist ideoloji karşıtlığı üzerine oturtmaya çalışmış ve Hindistan ve Pakistan arasındaki savaşlarda tarafsız kalmaya çalışmıştı (*ibid*; 322-323).

¹³⁹ Bu bağlamda bu seneler Hindistan ve Pakistan’ın birbirlerini karşılıklı olarak itham etmesiyle geçti: “Pakistan, Hindistan’ın kendi içindeki Sind azınlığı, Hindistan ise Pakistan’ın Müslümanları ve Sihleri desteklediğini ileri sürmekteydi.” (Arı, 2000; 108). Hintli kaynaklara göre Pakistan, Pencap ve Keşmir hudutlarında ayrılıkçı grup üyelerine kamp olanağı yaratmaktaydı (*ibid*; 112). “Ayrıca 25,000 teröristin Pakistan’da eğitim gördüğü...”nü savlanmaktaydı (*ibid*).

¹⁴⁰ Hindistan’ın bu dönemdeki dış siyasetinin ABD ve SSCB’yi gücendirmemek üzerine bina edildiği savlanabilir: Hindistan’ın dış siyasetindeki temel bileşenin iki süper güç olan ABD ve SSCB’ye karşı “tarafsızlık” siyaseti değil “iki taraflı hizalanma” olduğu savlanabilir (Harrison, 1965; 326).

¹⁴¹ 1980 yılı sonrasındaki Hint dış siyasetini açıklamak açısından iki uluslararası toplantıdan söz edilmesi faydalı olacaktır: 1983 yılındaki Bağlantısızlar Zirve Konferansı ve 1983 senesindeki Uluslar Topluluğu Konferansı (Arı, 2000; 105). Bu iki uluslararası toplantıda Hindistan’ın ABD ve SSCB’yle ilişkilerini dengeli bir biçimde devam ettirmek arzusunda olduğu; ve bu konuda SSCB’ye olan bağımlılığını azaltmaya çabalarırken Batılı ülkelerle ilişkilerini ve bağlarını ilerletmeye çalıştığı savlanabilir (*ibid*).

sandalyenin 60'ını aldı.” (*ibid*). Fakat muhalefet partileri de hoşnutsuzluklarını yüksek bir sesle dile getirmeye başlamışlardı¹⁴² (Arı, 2000; 107). Bu bağlamda bir Müslüman Birleşik Cephesi adayı, tepkisini şöyle dile getirmekteydi:

“ ‘Bu [seçimlerdeki yolsuzluklar ve usulsüzlükler], açıkça beşerlerin Hindistan hükümetine karşı olan duygularını derinleştirir. Eğer beşerler oylarını kullanmaktan alıkonulurlarsa, bu zehir nereye gidecektir...?’ ” (Ganguly, 1997; 99 içinde Lone; 41).

Müslüman hareketlerin birleşmesinden meydana gelen Müslüman Birleşik Cephe'nin katı muhalefeti, hükümette sıkıntı yaratmaktaydı (Arı, 2000; 107 ve Ganguly, 1997; 100). Keşmir'de önceki senelerden farklı bir hal mevcuttu: daha önceki senelerde İslami hareketlerin bu derecede eşgüdümlü ve örgütlü bir hareketleri, söz konusu değildi (Arı, 2000; 107). “Müslüman gruplar Ulusal Konferans'ın ve Delhi destekli Faruk'un karşısında birleşik bir cephe olarak çıkmaya başlamışlardı.”¹⁴³ (Ibid; 107 içinde Varshney, 1991; 1016). 1989 senesinin büyük çoğunluğu boyunca Keşmir aşırı şiddet tarafından, bir enkaz haline getirildi: aşırı şiddet, en çok Keşmir güvenlik kuvvetlerini ve ayrılıkçı harekete karşı olan siyasetçileri hedef alıyordu (Dawson, 2000; 290 ve Ganguly, 1997; 103). Hindistan'a göre bu aşırı şiddetin içinde yer alanlar, Pakistan tarafından eğitilmekteydi; ama Pakistan bu savı sürekli yalanlıyordu¹⁴⁴ (*ibid*).

Keşmir'deki siyasi kargaşa, 1989 senesinde Cammu-Keşmir Kurtuluş Cephesi'nin (CKKC) Hindistan iç işleri bakanının kızını kaçırmasıyla büyük bir buhran halini aldı: bakanın kızının salıverilmesi, ancak beş CKKC militanın hapisneden serbest bırakılmasıyla sağlanabildi¹⁴⁵ (Ganguly, 1997; 104, Dawson, 1994; 291 ve Kumar, 1991; 5). Ayrılıkçı CKKC grubunun bu “başarı”sı, resmi Keşmir liderliğinin Keşmir'deki güçsüzlüğünü ve ayrılıkçı güçlerin Keşmir bölgesindeki artan gücünü

¹⁴² F. Abdullah'a karşı Keşmir halkı tarafından duyulan sevgi, seçimlerde KP'yle bağlaşma yapmasından ötürü ve 1987 seçimleri sırasındaki seçim hileleri ve usulsüzlüklerden ötürü sarsıldı (Dawson, 1994; 290). Özellikle Keşmir'deki Müslüman gençlik, yönetime karşı yabancılaştı ve militanlaştı (*ibid*).

¹⁴³ *Hizbül Mücahidin*, Keşmir bölgesindeki en büyük ve silahlı güç açısından da en donanımlı ayrılıkçı hareketti (Ganguly, 1997; 170). Bu ayrılıkçı hareket, 1990'ların ilk senlerinde ortaya çıkmıştı (*ibid*). Bu ayrılıkçı örgüt, *Jammat-i-İslami-i-Keşmir*'in askeri kanadıdır (*ibid*). *Hizbül Mücahidin*, din etkenini esas alarak Keşmir'in Pakistan'la birleşmesini arzuluyordu; militanlarının çoğunluğu yabancıydı (Arı, 2000; 107 ve Ganguly, 1997; 170). Ama BK'da 1976 senesinde kurulan CKKC ise, Keşmir'in budunsal etkenler temel alınarak bağımsız bir devlet olarak uluslararası arenada yerini almasını arzuluyordu (*ibid*). CKKC dünyevi bir yapıya sahiptir

¹⁴⁴ “Bu gruplardan özellikle *Hizbul Mücahidin*'in Pakistan'dan önemli ölçüde destek gördüğü ileri sürülmektedir.” (Arı, 2000; 107 içinde Ganguly, 1993; 427).

¹⁴⁵ “Keşmir'de beşer kalabalıkları... militanların salıverilmesini *Hindistan* karşıtı sloganlar atarak kutladılar.” (Kumar, 1991; 5).

gösterdi¹⁴⁶: “Bu olay Cammu ve Keşmir hükümetini felç etti.” (Ganguly, 1997; 104 ve Dawson, 1994; 291). Bu üstte belirtilen gelişmeler ve olaylar, F. Abdullah’ın¹⁴⁷ görevden alınmasına neden oldu (Dawson, 1994; 291–292 ve Arı, 2000; 108). Ama F. Abdullah’ın görevden alınması, yeni baskıcı yönetim, Keşmir’deki Hindularla Müslümanlar arasındaki artan huzursuzluk ve bunlara bağlı olarak turizm sektörünün darbe yemesi, Keşmirlilerin Hindistan’a olan güvenlerini ciddi oranda azalttı¹⁴⁸ (Arı, 2000; 108 ve Ganguly, 1997; 105–108). “Hindistan’ın kaybettiği güven sonucu eyaletteki sarsılan düzeni askeri güç yoluyla sağlamaya çalışması ise yukarıda sözü edilen hareketlere halk tarafından sağlanan desteğin gün geçtikçe daha da artmasına neden olmakta”ydı (Arı, 2000; 108 ve Ganguly, 1997; 106, 108).

2.4. Soğuk Savaş Sonrası Dönem ve Uluslararası İlişkiler:

“...Alexis de Tocqueville’nin ‘Rus kamçısıyla Amerikan kesesi egemen olacak’ dediği 20. yüzyıl bitti.” (Taşar, 2001; 1).

Soğuk Savaşın neden bittiğini üç çeşit nedene bakarak daha iyi anlayabiliriz: a) ani, b) orta ve c) derin (Nye, 1997; 134). Soğuk Savaşın bitmesi bağlamında en önemli ani neden, SSCB’nin lideri M. Gorbaçev’dir: Gorbaçev, sosyalist ideolojiyi, başka bir ideolojiyle değiştirmek değil, -yukardan- ıslahatlara tabi tutmak istedi. Ama Gorbaçev’in başlattığı ıslahat hareketleri, alttan yürütülen ve gerçekleştirilen bir devrime dönüştü. SSCB’nin hem iç –“*Perestroika*” ve “*Glasnost*”- hem de dış –“yeni düşünce”; “*New thinking*”- siyasetinde SSCB’nin sonunu getirecek ve bu nedenle Soğuk Savaşın bitim tarihini hızlandıracak siyasalar izledi (Ulusoy, 2006; 6, Güneş, 1998; 16 ve Taşar, 2001; 2).

SSCB’nin emperyal açıdan fazla gerilmesi ve liberal düşünceler orta, ara nedenler bağlamında düşünülmelidir (Nye, 1997; 135). Kitle iletişim araçlarının

¹⁴⁶ Ama Keşmir’deki ayrılıkçı örgütler, kendi içlerinde türdeş bir yapı arz etmiyorlardı: kimi dünyevi kimi köktenci kimi de Pakistan devletiyle birleşme taraftarıydı (Dawson, 1994; 291). *Hizbullah*, Allah’ın Kaplanları, *Harkat-ul-Ansar*, *Hizbül Mücahidin* ve *Ikhwanul Müslimeen* Pakistan yanlısı ayrılıkçı örgütlerdi (Ganguly, 1997; 169-170). Halkın Birliği’nin askeri kanadı olan *Al-Cihat* örgütlü değildir ve disiplinli bir örgüt değildir; ama yine de etkin bir ayrılıkçı örgüttür (*ibid*; 169). *Avami Eylem Komitesi*’nin silahlı kanadı olan *Al-Omar* isimli ayrılıkçı hareketin siyasi amaçları belirsizdi (*ibid*). Üye sayısı açısından küçük bir ayrılıkçı hareket olan *Lashkar-e-Tolba*, 1994 senesinden beri etkindi (*ibid*; 171).

¹⁴⁷ “Abdullah’ın becerikli siyasi manevra yeteneğine rağmen, o devlette [Keşmir’de] hakim olan belirli toplumsal-siyasi güçleri denetlemekte başarısız oldu.” (*ibid*; 72). F. Abdullah’ın Keşmir’de kurmuş olduğu siyasi korumacılık ve klientalizm, İslami duyguların Keşmir’e sızmasına engel olamadı (*ibid*; 73).

¹⁴⁸ Keşmir’de muhalefette olan siyasi partiler bile, F. Abdullah lehine gösteri yaptılar (Kumar, 1991; 3). F. Abdullah’a göre, “ ‘Bizim demokrasi kavramımız tehlikededir. O yolundan çıkarılmıştır. Demokratik kurumların altı oyulmuştu’ ” (*ibid*).

yaygınlık kazanması ve sayılarının artması -yerkürede ulus ötesi iletişimin gelişmesi-, liberal düşüncelerin yayılmasını kolaylaştırdı, barışın ve beşer haklarının muhafaza edilmesine duyarlı bir yerküre kamuoyunun yapılanmasına neden oldu (Ulusoy, 2006; 6 ve Nye, 1997; 135). SSCB yönetimlerinin devasa askeri harcamaları, Sovyet düzeninin ve toplumunun diğer yönlerini olumsuz yönde etkiledi: sağlık harcamaları düştü ve ölüm oranları arttı (Nye, 1997; 135 ve Ufukcizgisi.org; 6).

Sosyalist ideolojinin halk nazarında meşruiyetini kaybetmesi ve Sovyet iktisadının başarısızlığı, derin nedenler bağlamında düşünülmelidir (Nye, 1997; 135 ve Özel, 2004-2005; 2). İkinci Dünya Savaşından hemen sonra geniş halk kitlelerinin gözünde sosyalist ideoloji çekiciydi ve buna koşut olarak bir meşruiyet kaynağıydı. Ama sosyalist ideoloji Krusçev'in SSCB'yi Stalinizm'sizleştirmesi kampanyasından, 1956 Macaristan olaylarından, 1968 Çekoslovakya olaylarından, 1981 Polonya olaylarından ve liberal düşünce ve düşünce düzenin artan gücünden olumsuz yönde etkilendi (Karaömerlioğlu, 1997; 85, 88, Nye, 1997; 135-136 ve Bbc.co.uk, 2006; 3-4).

Sovyet iktisadi merkezi tasarlama düzeninin dünya iktisadındaki yeniliklere yanıt verme ve uyum göstermedeki eksiklik ve başarısızlıkları, Sovyet iktisadının başarısızlığı bağlamında algılanmalıdır: “ ‘Kedinin rengi önemli değildir, fare tutup tutamayacağı önemlidir.’ ” (Özel, 2004-2005; 2). Stalin'in oluşturmuş olduğu merkezi iktisadi düzen, ağır sanayiye odaklanmıştı ve iktisadi açıdan esnek bir yapılanma değildi. Sovyet merkezi iktisadi düzeni, işçilerin ve kamu emekçilerinin açığa çıkardığı “...emeği gelişen hizmetlere dağıtmaktan ziyade onu çok miktarda biriktirme...” eğilimindeydi (Nye, 1997; 136). Ama ekonomist J. Schumpeter'a göre, “kapitalizm yaratıcı yok etmedir, teknolojik değişimin önemli dalgalarına esnek bir biçimde yanıt verme yoludur.” (Özel, 2004-2005; 1 ve Nye, 1997; 136). “Yirminci asrın sonunda yerküre iktisadında önemli oranda bir kargaşa vardı, ama Batılı iktisatlar piyasa düzenlerini kullanarak emeği hizmete dönüştürmeyi bildiler ve ağır sanayilerini bilgisayarlarla değiştirme yönünde yeniden örgütlenmeye gidebildiler.” (Nye, 1997; 136). Ama SSCB bu üstte ifade edilenler bağlamında, geride kaldı (Özel, 2004-2005; 2).

“ ‘İroniktir ki, komünist tiranlığın sonu Batının yüceltici, ortak amacının çoğunu elinden almıştır... Eğer komünizmin çöküşünün bize sunduğu umudu gerçekleştireceksek, dünyanın demokrasileri uluslararası ilişkilerde daha sıkı insancıl standartları dayatmak zorundadır. Önerdiğim şey, askeri gücün demir yumruğuyla desteklenen insancıl bir kadife eldivendir.’ ” (Moralı, 2002; 11 içinde Reagan, 1992).

Soğuk Savaş kavramı ve olgusu, ağırlıkla, Avrupa'nın SSCB ve ABD tarafından bölünmesiyle ilgili olduğundan ötürü, Soğuk Savaşın bittiği yıl olarak 1989 yılı gösterilebilir¹⁴⁹: SSCB, 1989 senesinde, Doğu Almanya'nın sosyalist hükümetini askeri yöntemlerle desteklemedi ve Berlin duvarı geniş halk kitleleri tarafından yıkıldı (Ulusoy, 2006; 6 ve Özel, 2004-2005; 12). Bu biçimde “hür dünya”, Doğu bloğuyla askeri bir savaş yaşamaksızın, soğuk savaşı kazandı (Ulusoy, 2006; 6). “Soğuk Savaşın sona ermesi, pek çok önemli siyasi, ekonomik sosyal değişimi beraberinde getirmişti¹⁵⁰; ancak en önemlisi, terminolojisinin ortadan kalkmasıyla uluslararası sistem içersinde oluşan gelişmeleri tanımlama sorunun ortaya çıkmasıdır.” (Bali, 2006; 154, Özel, 2004-2005; 11 ve Erdoğan; 2).

“Yeni Dünya Düzeni” kavramında “yeni” olanı tayin eden, SSCB'siz bir uluslararası ilişkilerdir (Bostanoğlu, 1999; 305). Elli sene boyunca uluslararası ilişkilerde referans kaynağı olan Soğuk Savaş kutuplaşması, sona ermiştir. Siyasetçilerin yanında toplumsal bilimler bağlamında çalışan kuramcılar da, “Yeni Dünya Düzeni” kavramını farklı tarzlarda yorumlamaktadırlar: F. Fukuyama ve “Tarihin Sonu”na Tanıklık¹⁵¹, S. Huntington ve “Medeniyetler Çatışması”, Chomsky, ve Wallerstein... (Özel, 2004-2005; 11, Morali, 2002; 1-8 ve Bostanoğlu, 1999; 305-310). Yeni uluslararası ilişkiler düzeninde hasım, bundan böyle tek bir ülke ya da tek bir ideoloji değildir: bir sürü ülke ya da ideolojiden kaynaklanabilecek sorunlar ve sıkıntılar olarak betimlenmiştir (Erdoğan, 2).

2.4.1. Soğuk Savaş Sonrası Dönem ve Keşmir Sorunu:

ABD¹⁵² ve SSCB arasındaki Soğuk Savaşın bitmesi, Güney Asya'yı ve buna koşut olarak Güney Asya'yla ilgili siyasetleri etkileyecek bir özelliğe sahipti¹⁵³ (Arı,

¹⁴⁹ ABD Başkanı Bush “Yeni Dünya Düzenini”, 1992 senesinde, şu şekilde açıklamıştı: “Daha önce silahlı iki kampa bölünmüş olan dünyada artık tek ve üstün bir süper güç var: ABD. Dünya bunu hiçbir korku duymadan kabul ediyor. Çünkü dünya gücümüze inanıyor. Hakkılar da. Adil olacağımıza, kendimizi dizginleyeceğimize inanıyorlar: itidalden yana olacağımıza inanıyorlar. Doğru olan neyse, onu yapacağımıza inanıyorlar” (Bostanoğlu, 1999; 305 içinde Bostanoğlu, 1995: 130). Buna koşut olarak Bush, 1992 senesinde şöyle demişti: “ ‘ABD Batı'nın lideridir ki bu, dünyanın da lideri olduğu anlamına gelir.’ ” (Bali, 2006; 158 içinde Kumar, 1995; 15).

¹⁵⁰ Bu bağlamda Soğuk Savaşın birden bire son bulması global anamal birikimine ilişkin tehditleri yok etmişti; ortaklaşa kentsoylu bundan böyle yerkürenin tamamına sahipti (Harvey, 2004; 58). “Gücün ülkesel mantıkları mutasyona uğramaktadır... Ülkesel ve kapitalist mantıkların, yüksek gerilim ortamında bir arada bulunabildiği anlaşılmıştır.” (*ibid*; 73).

¹⁵¹ Cenazesi merasimle defnedilmiş gibi gözüken “tarih”, siyasi, iktisadi ve kültürel sorunlarla birlikte yeniden dirilmiş gibi görünmektedir (Erdoğan; 7).

¹⁵² ABD, Hindistan ve Pakistan'la Soğuk Savaş dönemine kıyasla çok daha bakışımli bir ilişkiye sahiptir; ama yine de ABD, Pakistan'la olan özel ilişkisini Pakistan'a verdiği yüksek teknoloji ürünü silahları Hindistan'a vermeyerek göstermiştir (Harrison, 1965; 323).

2000; 125). Güney Asya bölgesinin Soğuk Savaşın hayat bulduğu alanlardan biri olmaması, Hindistan ve Pakistan devletlerinin aralarındaki ilişki ve sorunları yeni uluslararası ilişkiler düzeni bağlamında yeniden bina etmeleri ve betimlemeleri anlamına gelecekti (Bali, 2006; 154 ve Friedman, 2001; 1).

ABD, Rusya ve Çin uluslararası ilişkilerde güçlerini ve saygınlıklarını arttırma peşinde koşarken, Hindistan'da yükselen bir güç olarak ortaya çıkmaktaydı (Friedman, 2001; 1). Uzun yıllar boyunca dış siyaseti bağlamında SSCB'ye bağlı kalmış olan Hindistan, dış siyasetini oluştururken ve yapılandırırken daha esnek davranmakta ve buna koşut olarak yeni siyasi ilişkilere yelken açmaya çalışmaktaydı (*ibid*). Hindistan devleti, Soğuk Savaş sonrasındaki uluslararası arenada uluslararası ilişkiler düzeninin kendisine belirttiği iktisadi, askeri ve politik dönüşümleri hayata geçirerek Güney Asya'da bölgesel bir güç olmak istemiştir (Bali, 2006; 157 ve Friedman, 2001; 1-3). Pakistan devleti, uluslararası ilişkiler düzeninin belirttiği iktisadi, askeri ve politik¹⁵⁴ dönüşümleri hayata geçirmede pek başarılı olamamıştır (Bali, 2006; 157). Ama Pakistan Soğuk Savaş sonrasında da jeopolitik konum ve önemini muhafaza etmiştir (Ertem, 2006; 3).

Soğuk Savaşın bitmesi ve SSCB'nin ortadan kalkması, temel olarak Hindistan'ı uluslararası ilişkilerde şartsız olarak destekleyen çok önemli bir müttefik devletini, SSCB'yi, yitirmesine neden olmuştur¹⁵⁵ (Arı, 2000; 125). Buna koşut olarak Rusya, içinde bulunduğu siyasi ve iktisadi durum yüzünden silah satın alması için Hindistan'a yüklü miktarda kredi veremez, Hindistan'ın gereksinimini duyduğu yüksek teknolojiye sahip değildir ve Hindistan'ın siyasi savlarına yeterince güçlü oranda siyasi destekte bulunamaz¹⁵⁶ (*ibid*). Soğuk Savaşın bitmesi, bağlantısızlar hareketini geçersiz bir duruma getirmişti: ama bağlantısızlar hareketinin lider devletlerinden olan Hindistan, Soğuk Savaş süresince, bu ilgili devletlerin desteğini almıştı¹⁵⁷ (*ibid*; 126).

¹⁵³ “Güney Asya için Soğuk Savaş Sovyetler Birliği'nin Afganistan'dan çekilmesi ile sona ermiştir.” (Bali, 2006; 154).

¹⁵⁴ “1990'ların başında Afganistan'daki rejimin kontrolünü sağlayan, İslam ülkelerinden büyük miktarda destek almasına yol açan ve İran deneyimi karşısında olması gereken bir örnekmiş gibi duran İslamlaşma projesi, 1990'ların ortalarına gelindiğinde bir araç olmaktan çıkıp, yönetimin bile yönlendiremediği, çoğu kez kendisini terörle ifade eden, ayrı bir gerçeklik halini almıştır.” (*ibid*; 157).

¹⁵⁵ Günümüzde Rusya'nın dış politika önceliklerinde Hindistan'la ittifak Soğuk Savaş dönemiyle kıyaslandığında önemini muhafaza etmekle birlikte önemli oranda değerini kaybetmiştir (Arı, 2000; 125).

¹⁵⁶ SSCB'nin Hindistan'a bir milyar doların üzerinde iktisadi yardım sözü vardı ve üç yüz milyon dolarlık da askeri kredi imkanı sağladı (Harrison, 1965; 326).

¹⁵⁷ Yine de, bağlantısızlık hareketinin “yeni dünya düzeni”nde Kuzey-Güney ilişkileri çerçevesinde ele alınacağı göz önünde tutularak Hindistan'ın Güney ülkelerinin önderliğini yapabileceği düşünülmektedir (Arı, 2000; 126).

1992 senesi itibariyle Pakistan, büyük oranda, yerküreden uluslararası ilişkiler bağlamında tecrit edilmiş ve yalnızlık içinde olan bir devlet görünümündeydi (Arı, 2000; 131 ve Bali, 2006; 160). Nükleer silahlar bağlamında ABD baskısı, ABD'nin "yükselen bir pazar" diye adlandırılan Hindistan'la ilişkilerini geliştirmek istemesi¹⁵⁸ ve Çin-Hindistan ilişkilerinin bir yumuşama dönemine girmesi¹⁵⁹ Pakistan dış siyaseti açısından önemli sorunlardı (Bartlein, 2005; 1, Arı, 2000; 132, 134 ve Bali, 2006; 159). Bundan başka ABD'nin¹⁶⁰ Pakistan'a yapmış olduğu yardımlarda önemli bir azalma gözükmekteydi; hatta 1990 yılında Pakistan'a ambargo uygulamaya başlamıştı¹⁶¹ (Arı, 2000; 134). Pakistan, ABD'yi uluslararası ilişkiler bağlamında dostluğuna sadık kalmayan ve İslam karşıtı bir devlet olarak algılamaya başlamıştı¹⁶² (Arı, 2000; 133 ve Bali, 2006; 160). Daha somut olarak belirtmek gerekirse örneğin Hayber Meydanı'nda yapılan gösteride G. W. Bush kuklaları ve Amerikan bayrağı ateşe verildi, *El-Kaide* liderine ve Taliban'a sadıklık andı içildi ve cihat çağrıları yapıldı (Yurdalan, 2002; 212).

Sonuç olarak Pakistan dış işleri bakanı, 1992 senesindeki ifadesinde: " 'daha önce ip üstünde olan Pakistan dış politikasının mayınlı bir tarlaya girdiğini, üstelik yol gösterecek bir haritanın da bulunmadığını' " açıklıyordu¹⁶³ (Arı, 2000; 132). Pakistan için "... siyasal meşruiyetin kaynağı Soğuk Savaş sonrasında da dinsel öğelere yapılan vurgu ve dış politikada Hindistan karşısında kazanılan zaferler olarak kalmıştır." (Bali, 2006; 172 içinde Haqqani, 2004-2005; 86-87). Buna koşut olarak Pakistan, Hindistan

¹⁵⁸ "Hindistan ve Pakistan arasında keyfi olarak belirlenmiş bir güç dengesini sürdürmek, ABD'nin sorumluluğu değildir... Eğer yardım seviyeleri iki ülkenin büyüklüğüne göre ayarlanırsa ve bu da Hindistan'ın Pakistan üzerindeki askeri ve iktisadi doğal sınırını anlamasına yardım ederse, bu ABD'nin suçu değildir." (Harrison, 1965; 329). Hindistan açısından bakacak olursak "... devam eden Amerikan askeri varlığı Hindistan'ın stratejik çıkarları için düşmanca değildi. (...) Hindistan'ın stratejik çıkarları, Asya'daki üstünlüğünü korumaya yönelik Amerikan çıkarlarıyla uyushabilirdi." (Bali, 2006; 159 içinde Mohan, Honolulu, 1992; 24-25).

¹⁵⁹ Çin ve Hindistan iktisadi ilişkilerini ilerletmektedir ve her iki ülkenin de iş adamları iki ülke arasındaki sınır sorunlarının çözümüne yönelik çaba göstermektedirler (Bartlein, 2005; 1). Bu bağlamda Ekonomi ve Politika Vakfı Güney Asya uzmanı C. Wagner şöyle demiştir: " 'Hindistan ve Çin aralarındaki ilişkileri geçtiğimiz yıllarda düzelttiler. İki ülkenin de uluslararası sistemde ortaklıkları var.' " (*ibid*).

¹⁶⁰ ABD'nin 1990 dan 11 Eylül olayına kadar Güney Asya'ya yönelik dış siyasetinin şu ayaklar üzerine kurulu olduğu savlanabilir: " '... ekonomik liberalizasyon, demokratik yönetimler, Hindistan-Pakistan ilişkilerinde yumuşama ve görüşmeler yoluyla sorunların çözümü ve -ABD için en önemlisi- nükleer silahlar konusunda her iki devletin de NPT'ye dahil olmalarıdır.' " (Bali, 2006; 159 içinde Asian Survey, 1995; 202-203).

¹⁶¹ Ama ABD, Afganistan sorunun süreklilik arz etmesi ve Pakistan'ın jeopolitik konumu yüzünden, Pakistan'la olan siyasi ilişkilerini sürdürmüştü (*ibid*; 160).

¹⁶² ABD ve Pakistan arasındaki ilişkilerin tekrar gelişmesi ve serpilmesi, ABD'nin 11 Eylül olayı bağlamında düşünülmeye gereken Afganistan'a saldırısı ve ABD'nin terörist örgütlere karşı açtığı savaşla ortaya çıkmıştır (*ibid*).

¹⁶³ Pakistan devletinin, Hindistan'ın tersine, Soğuk Savaş'ın ertesinde ortaya çıkan uluslararası ilişkiler düzeniyle bütünleştiğini savlayamayız (*ibid*; 171).

devletini İslam ve Hinduizm arasındaki ayrımlar ve de Pakistan'ı yıkmaya çabalayan bir devlet olması sebebiyle, bir "hasım" olarak algılamaktaydı (*ibid*; 172).

Bu dönemde Pakistan ve Hindistan arasındaki ikili ilişkiler, fazla bir gelişme göstermemişti: hem Pakistan hem Hindistan silahlanmaya çok ciddi oranlarda masraflar yapmışlardı ve bu nedenle her iki ülkede de birbirlerine karşı güvensizlik duygusu güçlenmişti (Arı, 2000; 127 ve İslamdevleti.org; 6-7). Ayrıca hem Pakistan hem Hindistan¹⁶⁴ birbirlerini karşılıklı olarak iç işlerine karışmakla itham etmişlerdir (Arı, 2000; 128 ve Meaindia.nic, 2002; 10). Hindistan'a göre, Pakistan devleti Hindistan'a karşı vekillik savaşı yürütmekteydi¹⁶⁵ (Arı, 2000; 134 ve Meaindia.nic, 2002; 10). Hindistan, Hindistan ve Pakistan arasındaki tüm siyasi problemlerin görüşmeler aracılığıyla halledilebileceğini savlarken Keşmir sorunu bağlamında Pakistan'ı taraf olarak algılamıyordu ve Keşmir sorununu görüşmeye karşı çıkmaktaydı; çünkü Hindistan, Keşmir probleminin 1972 seneli *Simla* anlaşmasıyla çözüme kavuşturulduğunu savlamaktaydı (Arı, 2000; 135 ve İslamdevleti.org; 6, 7).

Soğuk Savaş sonrası dönemde¹⁶⁶ Keşmir sorunu, bundan böyle yalnızca bir "... Keşmir sorunu değildir; mevcut çatışmalara yüklenen anlamdır." (Bali, 2006; 180). Keşmir sorunu bu dönemde nükleer, Hint-Müslüman toplumları arasındaki çatışma ve terörist örgütlerin soruna dahil olması boyutlarına sahiptir (Bali, 2006; 180-181 ve Arı, 2000; 127, 155-156). Hindistan ve Pakistan arasında olan Keşmir sorunu, Hindistan ve Pakistan arasındaki diğer Soğuk Savaş sorunlarının tersine, hem Soğuk Savaş zamanında hem de Soğuk Savaş ertesinde süren bir sorun ola gelmiştir; Keşmir sorunu "... uluslararası sistemin unsurları ve ülkelerin deneyimleriyle yoğrulmuştur ve bizatihi tüm bu dönüşümün etkilerini üzerinde taşımaktadır." (Bali, 2006; 184). Soğuk Savaş sonrası dönem ve Keşmir sorunu arasındaki etkileşimi ve buna koşut olarak ortaya çıkan sentezi değerlendirebilmek için, dönem içi bağları ve bütünlüğü sağlamak adına, dönemin içinde yer alan ve mihenk taşı özelliği gösteren olayları çözümlemek yerinde

¹⁶⁴ Soğuk Savaş sonrasında da Hindistan, Pakistan devletini kendisine yönelik bir tehdit olarak görmüştür (*ibid*; 162). "Hindistan'daki politik dönüşüm Pakistan'la ilgili sorunlarını daha özcü, kimliğine ilişkin olarak yorumlamasına yol açmıştır. Böylelikle geçmişin deneyimleriyle büyümekte olan bir sorunlar ağı söz konusu olmuştur." (*ibid*).

¹⁶⁵ Pakistan, Keşmir sorunu bağlamında, terörist örgütlere başvuruyordu (*ibid*; 185). Pakistan devleti için Keşmir sorunu bağlamında terörist örgütlere başvurmak tercih edilebilir bir savaşım şekliydi (*ibid*). Zira Hindistan ve Pakistan arasındaki silahlı kuvvetler dengesi bariz bir şekilde Hindistan'ın yanındaydı ve "... 'düşük yoğunluklu bir savaş'ın riski azdı ve başarı şansı yüksekti." (*ibid*). "Pakistan'da deobendi medreselerde yetişmiş pan-islami gruplar Pakistan gizli servisi *ISI* tarafından desteklenmekte ve bölgeye sızmaları sağlanmaktaydı." (*ibid*; 185 içinde Ataöv, 2003; 207).

¹⁶⁶ Soğuk Savaş sonrası dönemin, ABD'deki İkiz Kulelere yapılan saldırıyla bittiği savlanabilir (Özel, 2004-2005; 12).

olacaktır. Bu bağlamda 1999 *Kargil* savaşı, 2001 yılında *Srinagar*'daki Devlet Meclisine yapılan saldırı, 11 Eylül Saldırısı ve Pakistan'ın Keşmir sorununa yönelik dış siyaseti ve 2001 senesinde Hindistan Meclisine yapılan saldırı üzerinde durulacaktır.

“Hindistan Keşmir’de bulundurduğu 400,000 dolayındaki askeri 500,000’in üzerine çıkarırken Afganistan’daki Taliban güçleri tarafından eğitildikleri iddia edilen 600 Keşmirli mücahidin sınırı geçtiğini iddia eden Hindistan’ın saldırısıyla başlayan saldırılar daha çok Kargil bölgesinde yoğunlaştığından bu çatışmalara Kargil savaşı denmektedir.”¹⁶⁷ (Arı, 2000; 144 içinde USNEWS; 1999).

Hindistan’a göre *Kargil* savaşı, Pakistan’ın –ve bu nedenle Pakistan düzenli askerlerinin de katıldığı- Denetim Hattı üzerinden yaptığı askeri saldırıyla başlamıştır ve Pakistan saldırısı sürpriz niteliğine bel bağlamaktaydı¹⁶⁸: *Kargil* savaşının amacı, Pakistan’ın *Kargil* bölgesini ele geçirmek istemesiydi (Meaindia.nic, 1999; 1-2). Ama diğer taraftan Pakistan Dışişleri Bakanlığına göre, *Kargil* savaşı Pakistan’ın “tasarlanmış operasyonu” değildi: “ ‘Hint birliklerinin boş alandaki çok saldırgan devriye gezmelerini...’ ” izleyen Pakistan Silahlı Kuvvetleri –PSK- Denetim Hattını korumak için yaklaşmışlardı ve bu gelişmelerden yararlanan “ ‘özgürlük savaşçıları içeri girip, pozisyon almışlardı’ ” (Bhagat, 1999; 1). Ama aniden HSK “ ‘500 kişiyi çıkartmak için 50,000 askerini, 70 ila 80 uçağını, savaş gemisini ve topçu birliğinin büyük kısmını seferber etmişti. Bu açıkça fazla tepki göstermekti.’ ” (*ibid*).

Kargil savaşı Pakistan ve Hindistan’ın ilişkilerinin iyicene kötüleşmesine neden olmuştu (Özkan, 2001; 1). Pakistan, Keşmir sorununun ve *Kargil* sorunun birlikte halledilmesini öne sürerken, Hindistan yalnızca Keşmirli savaşçıların *Kargil*’i tek taraflı olarak tahliye etmesine odaklanmıştı: Hindistan, Pakistan denetimindeki bütün düzenli askerlerin ve militanların çekilmesini, ardından Pakistan’ın Denetim Hattı’nın kutsallığını ve ihlal edilemezliğini yeniden onaylamasını ve bunların yapılmasının ardından Pakistan ve Hindistan arasındaki diyalogun yeniden başlatılmasını istiyordu¹⁶⁹ (Arı, 2000; 148 ve Meaindia.nic, 1999; 2-3). Hem Pakistan hem Hindistan savaşın

¹⁶⁷ *Kargil* savaşının bir savaş halini almasından bahsedildiyse de, hem Pakistan hem Hindistan *Kargil* savaşını kızıştırmamakta azimliydiler (Arı, 2000; 145).

¹⁶⁸ Pakistanlı yetkililer, belki, taktik bir şaşırtmayı stratejik bir kazanca dönüştürebileceklerini –Denetim Hattının fiili olarak Pakistan lehine değiştirilebileceğini- sanmış olabilirler (Meaindia.nic, 1999; 3).

¹⁶⁹ Hindistan Dışişleri Bakanlığına göre uluslararası arena, Hindistan’ı *Kargil* savaşı bağlamında haklı olarak algılıyordu (*ibid*). Uluslararası arena, Keşmir’de huzurun sağlanmasındaki rolünden ötürü, Denetim Hattı’nın ihlal edilemezliğini onaylamaktaydı; ama Pakistan, *Kargil* savaşı aracılığıyla Denetim Hattı’nı ihlal etmişti (*ibid*). Bundan başka uluslararası arena, Hindistan’ın resmi tezlerine koşturarak, *Kargil* savaşı sırasında Hindistan’ın karşısında yer alanları özgürlük savaşçıları olarak değil ortadan kaldırılması gereken fanatikler olarak algılamıştı (*ibid*).

kızıışmasını arzu etmemekle birlikte¹⁷⁰ problemin kendi kamuoyları önünde siyasi durumlarını kuvvetlendirecek bir biçimde neticelenmesini de arzu etmekteydiler¹⁷¹ (Arı, 2000; 148). 1999 senesinin Temmuz ayının ortalarından beri şiddeti düşerek devam eden *Kargil* savaşının dengelemeni Pakistan ve Hindistan farklı biçimlerde belirtmekte, hem PSK hem de HSK *Kargil* savaşını kendisinin kazandığını savlamaktaydı (*ibid*). Hindistan ve Pakistan arasındaki *Kargil* savaşı iki ülke arasındaki ilişkileri yeniden bir çıkmaza sokmuştu: iki devletin Keşmir sorununun çözümü bağlamındaki farklı bakış açıları, yeniden gündeme gelmişti (Bali, 2006; 187).

Hindistan, Pakistan'ı Denetim Hattını kendi lehine değiştirmekle, Keşmirli militanlara destek vermekle ve bu militanlarla birlikte Pakistan düzenli askerleri de Hindistan'a karşı savaştırmakla itham etmektedir (Arı, 2000; 149 ve Meaindia.nic, 1999; 1-3). Bundan başka Hindistan'a göre, iki ülke arasındaki sorunlar, ikili görüşmeler ışığında çözümlenmelidir¹⁷² (Meaindia.nic, 1999; 4). Pakistan ise bu savları yalanlamaktadır: Pakistan, Hindistan'ın savlarının tersine, Keşmirli özgürlük savaşçılarını yalnızca siyasal yönden –askeri destek değil- destek verdiğini savlamaktadır (Arı, 2000; 149 ve Meaindia.nic, 1999; 1-3). Sonuç olarak “Her iki taraf da modası geçmiş bir dille, eski stratejilere ve halen Kontrol Hattı üzerinde oynanan yumurta-tavuk oyununa kilitlenmiş durumda.”ydı (Rüşdi, 2002b; 2).

Keşmirli teröristler, 2001 senesinde, Keşmir'de demokrasinin simgesi olan devlet meclisine saldırı düzenlediler (Meaindia.nic, 2002; 10 ve M. L. Kak; 1). “ ‘O [saldırı]... Müşerref'in Pakistan'da hiçbir terörist grup yoktur demesinden bir gün sonra oldu’ ” (Devraj, 2001; 2). Hindistan Dışişleri Bakanlığına göre öldürülen teröristlerin kimlikleri, hepsinin Pakistanlı olduğunu gösteriyordu (Meaindia.nic, 2002; 10). Bu korkakça saldırı sonucunda, 39 kişi öldü ve 60 kişide yaralandı (Meaindia.nic, 2002; 10 ve Devraj, 2001; 1). Hindistanlı bir yetkili olan O. Abdullah'a göre, saldırı bağlamında “ ‘...Muhammed'in Ordusu ve Ladin'in El-Kaidesi arasında güvenilir bağlar vardı’ ”

¹⁷⁰ Eski Pakistanlı bürokrat Aziz'e göre, “ ‘Her iki tarafta böyle gidemeyeceğimizin farkına varmıştı. Bizim ilişkimizin kırılmalığına ve keskinliğine bakın. Biz bir uçağı nedensiz yere vurduk ve gerilim yeniden yükseldi. Nasıl bu iki büyük ülke, iki nükleer güç, bu gerilim ve kesinsizlik ortamı altında yaşar? İlişki geliştirilmelidir ve bu bir gerçeklik olan Keşmir'de görüşmeler ve anlaşma olmadıkça gelişemez.’ ” (Bhagat, 1999; 1).

¹⁷¹ Hindistanlı siyasetçi Vajpayee'nin bilhassa 1999 Eylül'ündeki Hindistan seçimlerinde *Kargil* savaşını *BJP*'nin oyunu arttırmak için kullandığı düşünölüyordu (Arı, 2000; 148).

¹⁷² Pakistanlı yetkililer, Keşmir sorununu uluslararasılaştırmaya uğraşmaktadırlar; ama Hindistan yetkilileri, bu tür bir eylemi Hindistan devletinin iç işlerine müdahale olarak algılamaktadırlar (Rüşdi, 2002b; 2).

(Devraj, 2001; 1). Bu saldırının ardından ABD, saldırıyı üstlenen Muhammed'in Ordusu isimli örgütü terörist örgütler listesine eklemişti (Meaindia.nic, 2002; 11).

Bu noktada 11 Eylül saldırısı ve Pakistan'ın Keşmir sorununa yönelik dış siyaseti üzerinde durmak gerekir. Soğuk Savaş bitene kadar uluslararası arena terörizmin gerçekten ne kadar önemli bir sorun olduğunu algılayamamıştı (Laçiner; 7). Uluslararası arenada yer alan kuvvetli devletler bu sorunu hafife almışlardı ve buna koşut olarak kolay çözülebilir bir sorun olarak algılamışlardı (*ibid*). Güçsüz devletlerin terörizm yüzünden yaşadıkları sorunlar ise uluslararası arena tarafından iyi ve yeterli bir şekilde anlaşılmamıştır ya da güçsüz devletler –örneğin Pakistan- terörizmi dış siyasetlerinin bir bileşeni olarak algılamış ve kullanmışlardır¹⁷³ (*ibid*). Küresel ve iktisadi etkilere karşı koyan Ortadoğu bölgesi siyasi, iktisadi ve kültürel nedenden ötürü, Soğuk Savaş sonrası yerküreyi sarsacak olan 11 Eylül olayının kökenlerini içinde barındırıyordu (Özel, 2004–2005; 5-6). 11 Eylül gibi bir terörist saldırı, saldırının ortaya konusu, yapılandığı ilişkiler ve meydana getirdiği etki bakımından yalnızca küresel bir düzende meydana gelebilecek bir terörist eylemdi (*ibid*; 4).

11 Eylül olayının ABD'de, siyasaların yapılandırılması bağlamında bir paradigma değişikliğine neden olduğu savlanabilir. ABD, 11 Eylül olayı öncesinde, dış siyasetinin bileşenleri açısından iktisadi liberalizasyona, beşer haklarının iyileştirilmesine ve demokratik düzen biçimlerinin yaygınlaşmasına önem veriyordu. Ama 11 Eylül olayıyla meydana gelen paradigma değişikliği neticesinde ABD dış siyasetinin temel bileşeni terörist örgütlere karşı bir savaşım siyaseti yürütmek oldu. Buna koşut olarak Bush, “düşman saldırılara karşı saldırı”ya dönük dış siyaseti bağlamında yerküreyi “bizden olanlar ve olmayanlar” olarak ikiye böldü (Ertem, 2006; 1).

11 Eylül olayı ertesinde yerkürede yaşayanlar büyük bir sarsıntı yaşadılar ve iki çeşit tepki gösterdiler: “ ‘Bunlar her şeyi yapabilir, bunları tutalım’ ” ile “ ‘Biz sana yardımcı olalım’ ” (Özel, 2004-2005; 6). Bu konuda 11 Eylül öncesinde uluslararası ilişkiler düzeninden dışlanan bir devlet olan Pakistan, ABD için stratejik müttefik olarak değer kazanmıştır (Bali, 2006, 188 ve Ertem, 2006; 3). Buna koşut olarak “Uluslararası alanda tecrit edilmiş Pakistan yönetimi için, 11 Eylül, yönetimin içerde güçlenmesi ve

¹⁷³ Terörizmin ne derece önemli bir sorun olduğu 11 Eylül Saldırısıyla birlikte anlaşılmıştır (Laçiner; 7).

uluslararası meşruiyetini kurması için olağanüstü bir fırsat yaratmıştır¹⁷⁴.” (Bali, 2006; 189 içinde Malik, 2002; 207-208). Darbeci General P. Müşerref yönetimi altındaki Pakistan, uluslararası ilişkilerdeki paradigma değişikliğine koşut olarak, ABD’nin terörizme karşı savaşımına destek vermiştir¹⁷⁵. Bu bağlamda Müşerref yönetimi, Pakistan içinde El-Kaide örgütüne karşı silahlı operasyonlara girişmiştir ve ayrıca Keşmir’de Hindistan’a karşı savaşan “*Lashkar-e Taiba*” ve “*Jaish-e Mohammed*” isimli örgütleri terörist örgüt olarak nitelemişti (Talbot, 2005; 390–391 ve Bali, 2006; 189). Daha somut olarak ifade etmek gerekirse Pakistan devlet başkanı darbeci Müşerref, “‘hiçbir organizasyonun Keşmir adına terörizm yapmasına müsamaha göstermeyiz... Pakistan terörist faaliyetlere topraklarında izin vermeyecektir’ ” demişti¹⁷⁶ (Bali, 2006; 189 içinde 12 Ocak tarihli ulusa sesleniş). Burada Müşerref yönetiminin Keşmir’de savaşanları, “özgürlük savaşçıları” olarak algıladığını da belirtmek gerekir; ama Müşerref yönetimi, “özgürlük savaşçıları”na yalnızca siyasi destek verdiğini askeri destek vermediğini bildirmiştir (*ibid*; 191). Müşerref yönetimi Keşmir’de etkinlik gösteren kökten dinci grupların Keşmir’deki faaliyetlerini onaylamadığını açıklamakla beraber, Pakistan içinde siyasi, toplumsal ve dini açıdan huzursuz ve istikrarsız bir atmosfere sebep olmamak ve Hindistan devleti karşısındaki bütün savaşım aygıtlarından ansızın feragat etmemek için, köklü adımlar atmayı kısa erimde düşünmemektedir (*ibid*).

Hindistan’ın “11 Eylül olayı” olarak nitelendirilen –Hindistan Meclisine teröristler tarafından gerçekleştirilen-, saldırı aslında Hindistan demokrasisine karşı girişilmiş bir saldırıydı; ve Hintli siyasetçileri öldürmeyi hedefliyordu (Meaindia.nic, 2002; 11 ve Lal; 1). Hindistan Meclisine yapılan bu saldırı, Pakistan destekli devlet terörizminin en kötü örneğidir (Meaindia.nic, 2002; 11 ve Mukherji, 2004; 1). Bu saldırının gerçekleşmesinde önemli bir rol oynayan A. Guru, Pakistanlı yetkililerin

¹⁷⁴ V. Lenin savaşın “ ‘korkunç’ ” olduğunu dile getiren bir kişiye yanıt olarak “ ‘evet, korkunç kârlı’ ” yanıtını vermişti (Moralı, 2002; 11).

¹⁷⁵ Moralı’dan hareketle (*ibid*; 17) Pakistan kendi özgün durumuna dayanarak değişik derecelerle göreceli bir hür hareket gücüne sahip olsa da, esas olarak ABD’nin bölgesel çıkar ve işlerinin aracısı durumuna geldiği savlanabilir.

¹⁷⁶ Ama darbeci general Müşerref’in üstte ifade ettiği bu görüşleri içtenlikten uzaktır ve bu nedenle eleştiriye tabidir. Keşmir’deki terörist örgütlere karşı savaşım sözü veren darbeci Müşerref, daha önceden maddi ve manevi destek sağladığı teröristleri, bir vakit sonra yeniden salıvermek üzere alıkoyarak, uluslararası arenaya karşı ikili bir oyun oynamaya çalışmaktadır (Rüşdi, 2002a; 1 ve Rüşdi, 2002b; 1). “İki zorunluluk arasında sıkışıp kalmış olan Müşerref en büyük uluslararası destekçisine [ABD’ye] boyun eğmek ile ülke içindeki tribünlere oynamak en derin siyasi güdülerini izlemekte son noktaya yaklaşmış olabilir: Bir zamanların masalsı vadisi Keşmir’i son on yıldır terörize eden İslamcı radikalleri (açıktan ya da el altından) desteklemekte yani.” (Rüşdi, 2002b; 1).

saldırganlara kendileriyle üçüncü ülkeler aracılığıyla konuşmasını söylediğini itiraf etmişti (Meaindia.nic, 2002; 12). Ayrıca saldırıda kullanılan -Nobel marka- patlayıcıların, Pakistan’da üretildiği ortaya çıktı (*ibid*). Bununla birlikte Pakistan devleti, bu terörist örgütlere bu korkunç olaydan sonra bile bir şey yapmamaktaydı: örneğin *Lasher-e-Taiba*’nın kurucusu “Hafeez Mohammad Sayeed Keşmir’deki mücadeleyi ‘Hindistan’da altı ya da yedi *Red Fort* benzeri saldırı’ yaparak diriltmeye ant içmişti” (Özkan, 2001; 1, Meaindia.nic, 2002; 12 ve Reddy, 2006; 1).

Amerikalı bir yetkili olan R. Boucher, saldırıyla ilgili şunları ifade etmiştir:

“Biz güçlü bir şekilde Hindistan Meclisine yönelik bu öfke uyandırıcı terörist saldırıyı kınıyoruz. Hiçbir neden, sivillerin kasti bir şekilde hedef olmasını doğrulayamaz. Hint demokrasisinin kalbine yapılan bu zalim saldırı, bütün demokrasilere yapılmış bir saldırdır ve bölgesel barış ve istikrar arayanların çabalarının altını oyar.” (State.gov, 2001; 1).

Hindistan başbakanı A. B. Vajpayee, saldırı sonrasında şöyle demişti: “ ‘Bu sadece binaya yapılmış bir saldırı değildir, bu bütün ulusa karşı yapılmış bir uyarıdır. Biz bu meydan okumayı kabul ediyoruz.’ ” ve terörizme karşı “yap ya da öl” savaşı başlatacağız (Bbc.co.uk; 1 ve Bbc.co.uk, 2001; 1). Ayrıca Hindistan iç işleri bakanı L. K. Advani, saldırı hakkında şöyle demişti: “ ‘Biz teröristleri ve onların destekçilerini her kim olurlarsa olsunlar ve her nerde olurlarsa olsunlar tasfiye edeceğiz’ ” (Pbs.org, 2001; 1). Bazı Hintli siyasetçiler, bu saldırı sonucunda, Pakistan’a yönelik eyleme geçilmesi gerektiğini ifade etmişlerdi (Bbc.co.uk; 1 ve Telegraph.co.uk, 2001; 1). Bu üstte ifade edilenlere koşut olarak 2001 senesinde Hindistan Meclisine yapılan saldırıdan sonra Hindistan Meclisi, Terörizmi Engelleme Yasası’nı –TEY¹⁷⁷, *POTA*- yasalaştırmıştı (Mukherji, 2004; 1).

3. SONUÇ:

Çalışmanın bu bölümü, Keşmir sorunun siyasi tarihsel arka planını sağlamak adına, 1948 yılından 2006 yılına kadar ki geçen süre içerisinde Keşmir sorunun tarihsel gelişimini okuyucuya sunmaya çalışmıştır. Bu sunuş, Arı’nın dönemselleştirmesine (Arı, 2000; 69, 80, 99, 141) koşut olarak dört farklı ama birbirini bütünleyen zaman dilimleri içersine bölünerek okuyucuya aktarılmıştır.

Çalışmanın dördüncü ve beşinci bölümü, Hindistan ve Pakistan’daki iç-dış siyaset ilişkisini Realist yaklaşımı sorgulayan bir şekilde ele almaktadır. Çalışmanın

¹⁷⁷

TEY için bakınız: (Satp.org, <http://www.satp.org/satporgtp/countries/india/document/actandordinances/POTA.htm#1>)

2002

dördüncü bölümü, bir iç siyaset bileşeni olan Hindistan devletindeki dağılma korkusunun Hindistan'ın Keşmir sorununa yönelik dış siyasetine etkilerini ve yansımalarını ortaya koyacak ve değerlendirecektir.

IV. BÖLÜM: HİNDİSTAN DEVLETİNİN DAĞILMA KORKUSUNUN, HİNDİSTAN’IN KEŞMİR SORUNUNA YÖNELİK DIŞ SİYASETİNE ETKİSİ

Çalışmanın dördüncü bölümü, Hindistan devletindeki dağılma korkusunun –ki bu bir iç siyaset bileşenidir-, Hindistan’ın Keşmir sorununa yönelik dış siyasetine etkisini çözümleyecektir. Hindistan devletindeki dağılma korkusunun seçilmesinin nedeni, bu korkunun Keşmir sorununa yönelik Hint dış siyasetini yönlendiren ve etkileyen en temel bileşen olduğunun düşünülmesidir. Bu bağlamda Uluslararası İlişkiler ve İç Siyaset Bağlamında Hindistan İçin Ulus İnşa Etme Kavramının Öneminden, Hindistan’daki Siyasi Partiler ve Çoğunlukçu Milliyetçilikten, Hindistan’daki Siyasi Partiler ve Hindistan’da Özellikle Keşmir Sorunu Üzerinden Algılanan Dağılma Korkusundan, Hindistan’daki Siyasi Partilerin Keşmir-Federal Devlet İlişkisine ve Keşmir Sorununa Bakışlarından ve TEY ve Hindistan’daki Siyasi Partilerden ve son olarak Hindistan ve İktisattan söz edilecektir.

1. ULUSLARARASI İLİŞKİLER VE İÇ SİYASET BAĞLAMINDA HİNDİSTAN İÇİN ULUS İNŞA ETME KAVRAMININ ÖNEMİ:

Siyasi bağlılığın özünde milletlerin yer aldığı savından hareket eden ulusçuluk akımı, siyasi tarihte yeni bir olgudur. Tarihte uzun bir zaman boyunca siyasi sadakatin temelinde aşiretler, dinler ya da küçük siyasi birimler yer almıştı. Ama günümüz uluslararası arenasında bir devletin yaşayabilir durumda olması için, ulus inşa etme sürecini başarıyla tamamlamış olması gerekir. Bu durum Hindistan içinde geçerlidir. Bu bağlamda uluslararası ilişkiler ve iç siyaset bağlamında Hindistan için ulus-inşa etme kavramının önemini algılayabilmek ve değerlendirebilmek için, Ulus İnşa Etme ve Uluslararası Arena, Ulus İnşa Etme ve Hindistan, Hindistan’ın Yönetimsel Yapısı ve Nehru’nun Hindistan’ın “Balkanlaşma” Korkusu (Harrison, 1965; 312, 330) üzerinde durmak gerekmektedir.

1.1. Ulus İnşa Etme ve Uluslararası Arena:

“Nükleer bir savaştan sonraki günlerden birinde, galaksiler arası bir tarihçinin, kendi galaksisindeki alıcıların kaydettikleri uzaktaki küçük felaketin nedenini araştırmak üzere ölü durumdaki bir gezegene ayak bastığını düşünün.” (Hobsbawm, 1995; 14). Bu galaksiler arası tarihçi, bu nükleer savaşın nedenlerini incelemek ve çözümlemek üzere, ilgili yerküredeki bir kütüphaneye gitsin (*ibid*). Galaksiler arası

tarihçi, biraz araştırma yaptıktan sonra, ilgili gezegendeki beşeriyet tarihinin son iki asrının, “millet” kavramını ve bu kavramdan çıkarılmış olan kavramları incelemeden ve çözümlemeden algılanamayacağı düşüncesine varacaktır (*ibid*).

Uluslararası ilişkiler düzeni, milletler üzerine bina edilmiştir. Biz, beşerler, doğduğumuz andan ölene kadar ulusçu bir imgelemenin anlama ve algılama yeteneğimize işlediği dünyevi bir dilin terim, kavram, düşünce ve söylenceleriyle “sosyalleştiriliyoruz” (Yıldız, 1995; 1). “Milli meseleler ve davalar”, farklı görüşlere sahip beşerleri aynı ortak paydalar altında buluşturabiliyor (*ibid*).

Ulus inşa etme kavramı, normatif bir kavramdır (Stephenson, 2005; 1). Ulus inşa etme kavramı bağlamında biri ya da bir şey, kasıtlı olarak bir yapı meydana getirme uğraşı içindedir¹⁷⁸ (Stephenson, 2005; 1 ve Yıldız, 1995; 2–3). Ulus inşa etme kavramının, daha çok evrimsel bir kavram olduğu savlanabilir: ulus inşa etme ki bu toplumsal seferberlik ve tasarlanmış devlet siyasalarını içinde barındırır, uzun bir süreç gerektirir¹⁷⁹ (Stephenson, 2005; 1 ve Yıldız, 1995; 3–4). “ ‘Evrensel anlamda ‘İnsan’ın ‘vatandaş’ haline dönüşebilmesi için hayli uzun ve ağırlıklı bir üretim pardon eğitim sürecinden geçmesi gerekiyor.” (Aydınbaş, 2006; 1).

1.2. Ulus İnşa Etme ve Hindistan:

Bu noktada çalışmada anlatılanların bir bütünlük göstermesi için, birinci bölümde betimlenen 1857–1924 tarihleri arasındaki Hint milliyetçiliğiyle bir bağlantı kurmak gerekmektedir. Hindistan bağlamında ulusal siyasi bilinçliliğin Hint toplumuna doğru aktarılması on dokuzuncu asırda başladı (Dutt, 1998; 431). Bu ulusal siyasi bilinçliliğin ana ve temel bileşeni genel olarak sömürge karşıtlığıydı¹⁸⁰ –ve özel olarak da BK’nın sömürgeciliğine karşıtlık yani etnik bir temeli yoktu (*ibid*). Ama yine de bu sömürge karşıtı siyasi bilinçlilik, Hindistan’ın yapılandırılmasında önemli rol oynadı (*ibid*).

¹⁷⁸ Tekçi eğitim yaklaşımı, tekdüzeleştirici istencin ataerkil iktidar niteliğiyle çakışmasıdır (Aydınbaş, 2006; 1). Hâkim ideolojinin kendisini meşrulaştırması ve boyun eğmenin temin edilmesi, “... nesillerin tek bir döl yatağında tohumlanmasını gerektirir. Bu nedenledir ki devlet, ataerkil bir kıskançlıkla eğitim müfredatının her satırında kendisini hissettirir.” (*ibid*).

¹⁷⁹ “Avrupa devletlerinde tarihsel olarak ulus inşa etme, devlet inşa etmeyi önceller; ama sömürge sonrası devletlerde, devlet inşa etme ulus inşa etmeyi önceller. Sömürgeciliğin kötü sonucu, ulus inşa etme sürecine yol açmıştır.” (Stephenson, 2005; 2).

¹⁸⁰ Bütün imparatorluklar, yerkürede yaşayan beşerlere, diğer imparatorluklardan farklı olduklarını ve “beyaz adamın yükü” anlayışına koşut olarak görevlerinin yönettikleri beşerleri eğitmek ve çağdaşlaştırmak olduğunu ifade etmişlerdi; fakat bu doğucu –*orientalist*– yaklaşım, yönetilen kitleler tarafından benimsenmemekteydi (Said, 2003; 2).

Bununla birlikte Hindistan bağlamında din ve dil çeşitliği ve kast düzeni, Hint toplumu içinde toplumsal ve iletişim sorunlarının ve engellerinin oluşmasına neden olmuştur (*ibid*; 421). Bu bağlamda Hint toplumu içersinde farklı kast ve dinden olanlar, birbirleriyle evlenmezler ve bu gibi etkenlere koşt olarak toplumsal etkileşim azdır (Dutt, 1998; 421 ve Kishlansky et al., 1995; 819). Hint toplumu içindeki Hindular, türdeş değillerdir: farklı kastlara ve dinlere sahiptirler, farklı dilleri konuşurlar ve farklı bölgelere aidiyet duyarlar (Dutt, 1998; 422, Kishlansky et al., 1995; 819 ve Indian History; 2-3). Hindistan’da yaşayan Müslümanlarda, kendi içlerinde türdeş değillerdir: Hint Müslümanları, yalnızca Cammu ve Keşmir’de çoğunluktadırlar, Urdu dili Hintli Müslümanların yalnızca yarısının ana dilidir ve Hintli Müslümanlar arasında mezhepsel ayrımlar vardır (Dutt, 1998; 422 ve Dutt, 1998; 422 içinde Khalidi, 1995; 2).

*Primordialist*lere göre Hint ve Müslüman toplumu arasındaki kültürel farklar, Hint toplumu bağlamında bir asimilasyona ve tek bir ulusal kültürün yapılandırılmasına olanak vermemektedir (Dutt, 1998; 422). Diğer taraftan başka düşünörlere göre Hint toplumu bağlamında Müslümanlar ve Hindular arasında var olan kültürel farklar, asimilasyona olanak vermeyecek kadar devasa değildir (*ibid*). Buna koşt olarak onlara göre, Hindistan bağlamında dünyevi siyasi bir birlik yapılandırılabilir ve bu birlik içersinde kültürlerin birbiriyle uzlaşamayan ve çatışma içersinde olan yanları bireylerin özel yaşamlarına havale edilebilir¹⁸¹ (*ibid*).

1.2.1. Hindistan Bağlamında Gandhi’nin Bedenin Bir Anne Bedeni Olarak Algılanması:

Bu noktada ulus inşa etme ve Hindistan bağlamında önemli bir yer tutan Gandhi’nin bedenin bir anne bedeni olarak algılanması (Ahmed, 2004; 66) mecazı, üzerinde durmamız gerekir: aynaya bakan beşerlerin kendilerini BİR olarak görmeleri. “Hindistan’ın anneye ve sıra ile Hinduizm’le ilişkilendirilmesi Hindu milliyetçiliğinin tutkulu bir duyusunu harekete geçirmiştir.” (*ibid*). “ ‘Gandhi’den sürekli sevgiyle, büyötmeye, kendi kendini feda eden anne olarak söz edilmiştir ve Madhav Sadashiv Golwakar onun mektuplarını ‘Annenin hizmetinde olan’ ve ‘Annenin aşkında olan’ diye imzalamıştır.’ ” (*ibid*; 66 içinde 1969: 5, 20).

¹⁸¹ “ ‘Önceden siyaset bilimcileri ... etnik grup kavramının ve onunla ilişkisi olan belirli bir topluluğa bağlılık ve geri kalmışlığın, ‘işlevsel’ ölçüt ve evrensel ve demokratik amaçlarla doluluk üzerinde örgütlenmiş olan ilerici ve içine alan ‘ulusal’ siyasi toplum tarafından değıştirileceğine inanıyorlardı.’ ” (Dutt, 1998; 432 içinde Safran, 1995; 1). “ ‘Bununla birlikte ne sosyalizm ne de kentleşme, ve ne de sanayileşme ve eğitimin yaygınlaşması etnik bilinçliliği yok etti ve belirli bir topluluğa bağlı olmayı evrenselcilikle değıştirdi.’ ” (*ibid*; 432 içinde Gupta, 1995; 37).

Hindistan'daki Müslümanların ayrı bir devlet isteğinde bulunması –Pakistan devletinin yapılandırılmasını istemesi- ve buna koşut olarak Hindistan'ın parçalanması isteği geçmişten beri süre gelen Hindu hoşgörüsünün kötüye kullanılmasının en açık ve belirgin örneğidir (Bjp.org; 2). Hindistan'daki Müslümanlar, Hindistan'ın bölünmesi anlamına gelecek olan Pakistan lehine oy atmışlardı (*ibid*). Bazı Hindu milliyetçileri, “Birleşik Hindistan” –“*Akhand Bharat*” - kavramından söz ederler: bu bağlamda bölünmeyle birlikte doğan Hindistan ve Pakistan devletleri, anne Hindistan'ın çatısı altında yeniden birleşeceklerdir (Corbridge, Harris, 2000; xi ve Külebi, 2006; 1). Bu bağlamda “...Hindistan'ın eski Maliye bakanı olan... M. Desai geçenlerde şöyle demiştir: ‘hangi kışkırtmalar olursa olsun, biz var olan tutumumuzu korumalıyız çünkü biz bir gün amacımıza [“Birleşik Hindistan”a] ulaşacağız ve onlar bizimle dostane bir şekilde arkadaşlık kuracaklar.’ ” (Harrison, 1965; 319 içinde Desai, 1964). Buna koşut olarak J. Sangh'a göre, “Hindistan toprağı üzerinde Pakistan devletinin varlığı” bir üzüntü kaynağıdır ve Pakistan'ın varlığı siyasal, kültürel ve toplumsal sorunlara yol açmaktadır (*ibid*). Bu bağlamda

“...Hindistan için Keşmir'in konumu Pakistan ile aynıydı, ana gövdeden ayrılan bir parça olarak düşünüyordu. Dolayısıyla, Keşmir'in Hindistan'ın kuzeyinde Asya'nın içlerine açılan bir yol olarak stratejik öneminin yanı sıra ülke prestiji ile ilgili daha farklı bir önemi de sözkonusuydu.” (Bali, 2006; 34).

Buna koşut olarak bazı Hindu düşünürleri, bütün Keşmir'i içine alacak bir ulusal –Hindu- birlik yolu düşüncesini ortaya atmışlardır: *Ekta Yatra* (Ataöv, 2002; 41). Bu noktada “... sorun, Keşmirli Müslümanlar(ın) ... kendi kimlik duygularını daha geniş Hint toplumundaki büyük kapsamlı değişikliklerle nasıl uyumlaştıracaktır.” (*ibid*; 40 içinde Khan, 1968; 25-30).

1.3. Hindistan'ın Yönetimsel Yapısı:

Ulus inşa etme ve uluslararası arena ve Hindistan konularına değindikten sonra, şimdi Hindistan'ın yönetimsel yapısı üzerinde durmak gerekir. Nedeni şu ki Hindistan'ın yönetimsel yapısıyla, Hindistan ve ulus inşa etme konusu arasında karşılıklı bir bağıntı vardır. Hindistan'ın yönetimsel yapısını, Hindistan ve ulus inşa etme konusunun kurumsallaşmış durumu olarak algılayabiliriz: ışığın aynaya yansımış durumu.

Hindistan'ın yönetimsel yapısını anlayabilmek için, öncelikle Hint anayasasının nsznden söz etmek gerekir çünkü orada Hindistan'ın yönetimsel yapısının özünü bulabiliriz.

“Biz, Hindistan halkı, Hindistan'ı Bağımsız bir Sosyalist Laik Demokratik Cumhuriyet olarak tesis etmeye ciddiyle karar vermiş olarak ve tüm vatandaşlarına Sosyal, ekonomik ve siyasi alanda ADALET Düşünce, ifade, inanç ve ibadette SERBESTLİK Konum ve fırsatta EŞİTLİK sağılamayı garanti ederek ve tüm vatandaşlar arasında ferdin saygınlığı ve Milletın birlik ve bütünlüğünü temin eden KARDEŞLİK anlayışını teşvik ederek Kurucu Meclisimizde 1949 yılı Kasım ayının 26. gününde bu anayasayı kabul ve tesis ederek kendimizi adıyoruz.” (Indembassy.org; 2).

Hindistan'ın yönetimsel yapısını algılayabilmek ve değerlendirmek için, Hindistan'daki merkez-evre ilişkisinin kurumsallaşmış durumu olan Hint federalizmi, üzerinde de durmak gerekir. Bir yerel devlet¹⁸²ler birliği –eyaletler birliği- olan Hindistan'da asıl idari erk, Hindistan başbakanın başkanlık ettiği Kabinededir (*ibid*; 1). Kabinenin bütün yeleri, Halk Meclisi'ne –*Lok Sabha*'ya- karşı mesuldur (*ibid*).

Tek bağımsız bir Hindistan devleti yaratma, Hint anayasasında somut olarak yerini almıştır ki burada Hindistan federal bir yapıda ama güçlü bölünmez –*unitarian*- bir vurguyla tanımlanmıştır (Harrison, 1965; 315 ve Dutt, 1998; 420). Hint anayasası, federal hükümetle yerel hükümetler arasında gçler ayrılığına olanak tanır ve Yüksek Yargı'ya federal ve yerel hükümetler arasındaki sorunlarda son sözü söyleme yetkisini verir (Dutt, 1998; 420). Hint anayasasına göre, Birlik Meclisi'nin yerel devletlerin sınırlarını ve adlarını değiştirme hakkı vardır; ayrıca yerel devletlerin, Birlikten ayrılma hakkı yoktur (*ibid*). Bu bağlamda Kurucu Meclis'teki Taslak Yazma Komitesi başkanı B. R. Ambedkar, 1948 senesinde, şöyle demiştir: “ ‘...Hindistan federasyonu, Devletlerin aralarında anlaşıp bir federasyona katılmalarının sonucu değildir ve bu nedenle hiçbir devletin federasyondan ayrılma hakkı yoktur.’ ” (*ibid*).

Birlik Meclisi, “Birlik Listesi” olarak isimlendirilen birinci dizelgedeki muhtevalarda –lkenin savunulması, dış işleri, gümrük ve gelir vergisi vb.- yasama üzerinde ayrıcalıklı ve özel ve dikkate değer haklara sahiptir (Indembassy.org; 2). Yerel devletlerin meclisleriyse “Eyalet Liste”si olarak isimlendirilen ikinci dizelgedeki muhtevalarda –kamu sistemi, kolluk kuvvetleri, tarım, haberleşme vb- özel ve dikkate değer yasama haklarına sahiptirler (*ibid*). Yerel devletlerde esas yönetim erki, kabinenin başkanı olan başbakandır (*ibid*; 1). Her yerel devletin, kendi meclisi ve hükümeti

¹⁸² çalışmanın bu noktasından itibaren yerel devlet kelimesi, Hindistan'daki alt yönetimsel birim olan *State* kelimesinin karşılığı olarak kullanılacaktır.

vardır; ama her devletin valisi, Hindistan cumhurbaşkanı tarafından atanır (Dutt, 1998; 420 ve Indembassy.org; 1). Birlik meclisi ve Eyalet meclisleri, “Birleşik Liste” olarak isimlendirilen üçüncü dizelgedeki muhtevalarda –gazeteler, ceza tüzesi ve elektrik vb- özel ve dikkate değer yasama haklarına sahiptirler (Indembassy.org; 2).

Bu noktada Hindistan’daki merkez-çevre ilişkilerinin değerlendirilmesinin yapılması gerekmektedir. Hindistan’daki dil, din, etnisite ve kültürel yapıdaki türdeş olmama durumumu, mozaiklik, Hint tarihi boyunca hep süregelen bir olgu olmuştur (Limaye, 1998; 4 ve Külebi, 2006; 2-3). Buna koşut olarak 1950 ve 1990 seneleri arasında, federal hükümetin yerel hükümetler üzerindeki gücü ve nüfuzu tarihsel (olarak) bir olagandışılık olarak algılanmalıdır (Limaye, 1998; 4). Günümüzde Hindistan’ın yerel devletleri, yerküredeki diğer karşılıklarına nazaran daha fazla özerkliğe sahiptirler¹⁸³: bu bağlamda Kuzey Amerika, Hindistan’a benzerdir (*ibid*; 3). Yerel devletlerin federal hükümet karşısındaki artan gücünden, söz edebiliriz (*ibid*). Bunun bir nedeni federal hükümetlerin hepsinin birleşme hükümetleri olmasıdır (*ibid*).

Üstteki ifadelerin ışığında Hindistan’daki azınlıkların yönetsel yapı içerisindeki yerlerine ve haklarına değinmek yararlı olacaktır. Hindistan anayasasının 20. maddesine göre Hindistan’daki bütün azınlıklar dillerini, kültürlerini ve yazılarını koruma ve geliştirme haklarına sahiptirler (Dutt, 1998; 420-421). Hindistan anayasasının 25. maddesine göre “... kişiler eşit bir şekilde vicdan özgürlüğüne... ve dinin gereklerini... yerine getirme...” haklarına iye dirler (Constitution.org; 1). 1976 senesinde Hindistan anayasasında yapılan değişiklikle, Hint anayasasına dünyevi sözcüğü de girmiştir (Dutt, 1998; 421 ve Constitution.org; 1). Hindistan’ın dünyevi seçkinleri, “farklılık içinde birlik” ilkesine ve Batı tarzı demokrasiye bağlıdır (Bhatia, 2006a; 4).

Bu noktadan itibaren genelden özele inme –hununin ağzının Hindistan’daki azınlıklardan Keşmir bölgesine doğru daraltılması- bağlamında çalışmanın konusunun örnekleme olan Keşmir üzerinde durmak gerekmektedir ki buna Keşmir’in Hindistan içindeki konumu betimlenerek başlanacak ardından Keşmir sorununun nedenleri çözümlenecek ardından Hindistan federal hükümetlerinin Keşmir sorununa yönelik bakış açıları sunulacak ve son olarak da toparlayıcı bir başlık olan Nehru ve Hindistan’ın “Balkanlaşma” korkusu (Harrison, 1965; 312, 330) çözümlenecektir.

¹⁸³ Nehru’nun başbakanlığı sırasında bile –ki o zaman KP hem federal hükümette hem de yerel devletlerde iktidardaydı- yerel devletler, daha fazla özerklik için bastırıyorlardı (Limaye, 1998; 3).

Keşmir bölgesi, şu anda, üç bölümden oluşur: a) *Srinagar*, b) Cammu ve c) *Ladakh* (Raman, 2004a; 5). Hintli Müslümanlar, Keşmir bölgesinin *Srinagar* bölümünde çoğunluktadırlar; ama Hindular Cammu ve Budistlerde *Ladakh* bölümünde çoğunluğu meydana getirirler (*ibid*). Bununla birlikte Hintli Müslümanlar, *Ladakh* ve Cammu bölümlerinin bazı yerlerinde de çoğunluğu teşkil ederler¹⁸⁴ (*ibid*).

Hindistan'ın yönetsel yapısı bağlamında Keşmir'in Hindistan içindeki konumunu çözümleyebilmek için, Keşmir bağlamında yapılan anayasal yasama eylemlerini de incelemek gerekir. Bu bağlamda Anayasanın 370. maddesinden, 1950 tarihli Anayasal Düzen'den, 1952 tarihli Delhi Anlaşmasından, 1957 tarihli Cammu ve Keşmir Anayasasından ve 1975 tarihli Keşmir Anlaşmalarından söz etmek gerekir (Dossani, Vijaykumar, 1990; 11).

Hint anayasasının 370. maddesi, Keşmir'i federal hükümetin bazı yasalarına karşı korur ve "... diğer yerel devletlerin tersine, arazi düzenlemeleri, mülkiyet hakları, göç ve siyasi sıfatlar konularında yasama yapmasına olanak verir." (Dossani, Vijaykumar, 2006; 11 ve Kumar, 1991; 1). 1950 tarihli Anayasal Düzen, Hint anayasasının 370. maddesini doğrular (Dossani, Vijaykumar, 2006; 11). 1952 yılında Nehru ve Ş. M. Abdullah arasında yapılan Delhi Anlaşması'nda Keşmir konusu kapsamlı bir şekilde konuşulmuş olsa da, "... [Keşmir] Devletin Temel Hakları, Yüksek Yargı'nın nihai yargı yetkisi ve olağanüstü durum yetkileri..." konularında bir anlaşma olmamıştır (*ibid*). Hindistan'da Keşmir bağlamında 1953 ve 1986 seneleri arasında, federal hükümetin yetkilerini ve nüfuzunu arttıran kırk iki tane anayasa değişikliği yasalaştırılmıştır (*ibid*). "1975'te Şeyh Abdullah... esas olarak yirmi yıl boyunca yapılan anayasal değişiklikleri onaylayan Keşmir Anlaşmalarını I. Gandhi'yle birlikte imzalamıştır¹⁸⁵." (*ibid*; 11 içinde Frontline, 2000). Bu bağlamda Keşmirli, son on yıl içersinde, merkezden güdümlü Keşmir hükümetlerinin Keşmirli'lerin anayasal haklarını haksız bir şekilde merkezi hükümete verdiklerini savlamakta ve buna koşut olarak Keşmir'de 1953 öncesi anayasal duruma dönmek istemektedirler (*ibid*; 11).

Hindu toplumundan büyük bir tepki alacağını düşündüğü için Hindistan'daki İngiliz Yönetimi, Hindu tüzesinde önemli ıslahatlar yapmamayı tercih etmişti ve bunun

¹⁸⁴ Pakistan'ın "işgali altında olan" Azad Keşmir'de hiç Hindu bulunmamaktadır; Hindistan devleti, "Azad Keşmir'i Pakistan işgali altındaki Keşmir ve Kuzey Bölgeleri olarak isimlendirmektedir (Raman, 2004a; 5).

¹⁸⁵ Özellikle I. Gandhi'nin Hindistan'ı merkezileştirmeye yönelik siyasaları için bakınız: (Khilnani <http://www.india-seminar.com/2004/540/540%20sunil%20khilnani.htm>)

yerine var olan Hindu tüzmesini sistemleştirmişti (Kulke, Rothermund, 2001; 449, Landow; 1 ve Marshall; 1). Şimdi de Hindistan'daki federal hükümet, aynı korkuyu Hindistan'daki Müslüman toplumu için duyuyordu (Kulke, Rothermund, 2001; 449). Bu sebepten ötürü Hindistan'daki federal hükümet, Hindu tüzmesini modernleştirmeye odaklandı (*ibid*). Hindistan devleti, Keşmir'deki Müslümanlara ayrı kişisel tüze ve özel statü haklarını vermiştir (Bjp.org; 1). Bu bağlamda İslami tüze, bazı durumlarda ulusal tüzeyi geçersiz kılma hakkı verilmiştir (*ibid*). Şah *Bano* olayının ardından Hint anayasası, ayrı Müslüman yasasına olanak verecek şekilde değiştirilmiştir (Bjp.org; 1 ve Corbridge, Harriss, 2000; 115). Ayrıca İslamı temel alan eğitim kurumlarına, Hint federal hükümeti karışmamayı tercih etmiştir (Bjp.org; 2).

Keşmir sorunun nedenleri değerlendirilmeden çalışmanın konusunun bir örneklem üzerine oturtulması havada kalacaktır. Dağı'dan hareketle (Dağı, 2007; 2) günümüz yerküresinde Hindistan devletinin, aynı diğer ulus devletler gibi, siyasi meşruiyetinin şahsen kendi varlığına dayanmadığı ileri sürülebilir. Buna koşut olarak Dağı'dan hareketle (*ibid*) Hindistan devletinin vatandaşlarının kendisine bağlılığını ve meşruiyet kavramını, “performans” aracılığıyla kazanması gerektiği savlanabilir. Ama Hindistan devletinin Keşmirli Müslümanlara yönelik siyasi, toplumsal ve kültürel “performans”ının yetersiz olduğu ileri sürülebilir. Buna koşut olarak Dağı'dan hareketle (*ibid*) adalet, refah ve haklar açısından “performans”ı yetersiz bulunan Hindistan devletinin Keşmirli Müslümanlar gözündeki meşruiyeti azalmıştır ki bu da Keşmirli Müslümanların refah, güvenlik ve adalet sağlayan başka eyleyicilere –Pakistan devletine ve Keşmirli terörist örgütlere- yönelmesini kolaylaştırmıştır. Daha somut olarak ifade etmek gerekirse “... artan iktisadi beklentiler, siyasi, iktisadi ve kültürel çıkarlarına yönelik tehdit algısı¹⁸⁶, merkezi hükümetle...” Keşmir yerel devleti arasındaki “... iletişim boşluğu ve merkezi hükümetin yeteneğine ve bölgesel sorunları çözeceğine yönelik istencinin olmadığı düşüncesi...”, Keşmir sorunun nedenleri arasında sayılabilir (Dutt, 1998; 431). Bazı siyasetçilerin, halkları –Keşmir'deki Müslümanları ve Hindu çoğunluğu- etnik kimlikler üzerinden siyasi olarak seferber etmeye gayret etmeleri ve siyasi partiler arasındaki güç ve çıkar mücadeleleri Keşmir'deki durumun kararmasına neden olmaktadır (*ibid*).

¹⁸⁶ “Keşmirli kimliğini –*Kashmiriat*- yeniden ortaya koyma arayışı, nihai çıkış yerini silahta buldu.” (Kumar, 1991; 4).

“Keşmir, *Hindistan*’ın en yoksul dokuz devletinden birisidir... diğer sekiz devlet için paranın yüzde doksanı hibe yüzde onu borç olarak gelirken, Keşmir için paranın yüzde otuzu... hibe olarak gelmektedir.” (Kumar, 1991; 4). Keşmirli Müslümanlar, Keşmir’in başka bir bölümü olan ve sanayi açısından daha gelişmiş olan Cammu’nun federal hükümetten çok daha fazla iktisadi destek almasından yakınırırlar¹⁸⁷ (*ibid*). Kamu kurumlarında Keşmirli Müslümanların düşük temsili de, Keşmirli Müslümanlar arasındaki huzursuzluğun ve küskünlüğün büyümesine neden olmaktadır (*ibid*). Keşmir’deki işsizlikten olumsuz yönde etkilenen eğitimli ve yarı eğitimli kitle¹⁸⁸, Keşmir’deki turizm sektöründeki kötü gidişle birleşince¹⁸⁹, terörizmin kaynağını oluşturdu (*ibid*).

Keşmir sorunuyla, Hindistan’ın yüzleştiği diğer içsel başkaldırıları arasında bir ayırım yapmak gereklidir (Kapila, 2006a; 3). Hindistan’ın Keşmir’de yüzleştiği terörizm hareketi, dini terörizmdir: Keşmirli terörist hareketler, dini bir harekete geçirici bir etken olarak kullanılmaktadırlar ve onların amaçları siyasi ve dinidir (Kapila, 2006a; 3 ve Ganguly, 1997; 169-171). Hindistan’ın yüzleştiği diğer başkaldırıları, “... toplumsal-iktisadi ya da toplumsal-etniktir”: bu diğer başkaldırıları, amaçlarına ulaşmak için dini bir seferber edici aygıt olarak algılamazlar ve bunların amaçları siyasi-iktisadidir (Kapila, 2006a; 3).

Bu noktada Keşmir sorunun diğer bir tarafı olan Hindistan federal hükümetinin Keşmir sorununa yönelik bakış açısını ortaya koymak, çalışmanın bütünlüğü açısından yararlı olacaktır. Hindistan anayasasının 51. maddesine göre bütün Hindistan vatandaşları, “ ‘Hindistan’ın egemenliğini, birliğini ve bütünlüğünü desteklemek ve korumak’ ” zorundadırlar (Kapila, 2004; 8). Hindistan’daki federal hükümetler, Keşmir sorununu Keşmirli Müslümanların ulusal özgürleşme mücadelesi olarak algılamazlar; bunun yerine sorunu, Hindistan’ı –iç ve dış düşmanların desteğiyle-istikrarsızlaştırmanın bir aygıtı olarak algırlar (Dutt, 1998; 427). Buna koşut olarak Hindistan’daki federal hükümetler, Keşmir sorununu tüze ve düzen sorunu olarak algırlar¹⁹⁰ (*ibid*). Bu bağlamda Hindistan’daki federal hükümetler, Keşmir sorununu

¹⁸⁷ Ş. M. Abdullah, Keşmir sorunu bağlamında Keşmir bölgesindeki iktisadi duruma özel önem vermektedir (*ibid*).

¹⁸⁸ Keşmir’deki işsizlerin yüzde doksanı Müslümanlardır ve bunlar Keşmir’i bırakıp gitmeyi kabul etmemektedirler (*ibid*).

¹⁸⁹ 1989 senesinde Keşmir bölgesinin iktisadında yüzde altmış oranında payı olan turizm, yüzde otuz oranında düştü ve buna koşut olarak Keşmir iktisadi olumsuz yönde etkilendi (*ibid*).

¹⁹⁰ Hindistan’ın terörizm karşıtı siyasa ve eylemleri, eksiktir çünkü Keşmir sorunu, yalnızca “tüze ve düzen sorunu” olarak algılanmamalıdır: Keşmir sorunu, daha çok Hindistan’a karşı yürütülen bir vekillik

kolluk kuvvetleriyle, demokratik ilkelerin ve yönetim şekillerinin askıya alınmasıyla ve başkanlık yönetiminin Keşmir'e dayatılmasıyla aracılığıyla çözmeye çalıştılar (*ibid*).

1.4. Jawaharlal Nehru ve Hindistan'ın “Balkanlaşma” Korkusu:

Hindistan'ın Keşmir sorununa yönelik dış siyasetinin, ne oranda iç siyasetinden –Hindistan'daki dağılma korkusundan- etkilendiğini anlamamız bağlamında, Nehru'nun Hindistan'ın “Balkanlaşma” korkusundan söz etmeliyiz. Çünkü Nehru'daki Hindistan'ın “Balkanlaşma” korkusu, Hindistan'daki var olan ve Keşmir sorunu üzerinden algılanan dağılma korkusunun tarihsel arka planını bize gösterecektir.

Nehru'nun Hindistan'ın “Balkanlaşma” korkusunu anlayabilmemiz için, öncelikle “Balkanlaşma” kavramının ne olduğunu kısaca incelememiz gerekir. “Balkanlaştırma kavramı, bir siyasi birimin parçalanıp yama şeklinde birbirine düşman varlıklara dönüşmesidir (Balkanlarda sık sık olduğu gibi).” (Heywood, 1997; 350). “Balkanlaştırma” kavramı bir açıdan dini/etnik mücadelelerle baş gösterirken öbür tarafıyla ulus-devlet denilen varlığın sonunu hazırlayan ve onu izleyen süreçte de ulus bina etme sürecine başlanılmasıyla nihayete ermektedir (Azer; 57).

Bu bağlamda “... eski dönemde belli bir dil ve kültür birliğine sahip topluluklar, emperyalizm koşullarında dış müdahalelerle bütünsel bir dönüşümle uluslaşmamışlardır. Emperyalizm tarafından belirlenmiş topraklar üzerindeki topluluk üyeleri, bu dış müdahalenin sürekliliği sonucu yeni bir iktisadi yaşam birliğine yöneltmişlerdir. Bu da kaçınılmaz olarak kültürün, parçalarda yeniden biçimlenmesine yol açarak, az da olsa kültürel farklılıklar yaratmıştır. Ve sonuçta feodal siyasal örgütlenmeye dayalı yapay sınırlar içinde yeni uluslar oluşmuştur. Ama bu durum diğer yandan da bölgesel eğilimlerini güçlendirmiştir.” (Kurtuluscephesi.com; 26).

Bu noktada “Balkanlaşma” kavramının Nehru üzerindeki yansımaları üzerinde durmak, Hindistan ve ulus inşa etme konusunu anlamamıza ve değerlendirmemize yardımcı olacaktır. Nehru, Hindistan'ın “Balkanlaşması”ndan ve buna koşut olarak Hindistan'ı oluşturan halkların, HTİ ve Hindistan'daki İngiliz Yönetimi öncesinde olduğu gibi, birbirleriyle mücadele etmesinden korkuyordu (Harrison, 1965; 312). Bu bağlamda sekizinci asırda Hindistan'ı işgal eden Müslümanlar, Hindistan'ın savunulmasında iki tane unsurla karşılaştılar: *Pathanlar* ve Hindu savaşçıların başını çektiği *Hindular* (Ahmed, 2004; 231). Müslüman savaşçıları, çok nadiren türdeş bir Hindu savunmasıyla karşılaştılar: Hindistan toplumu kast, din, dil vb. yüzünden bir tek

savaşıdır ve bunda Pakistan'ın rolü büyüktür (Kapila, 2006a; 4). Pakistan, Keşmir üzerinden Hindistan'a karşı yürüttüğü vekillik savaşında kökten dinci İslam anlayışından ve Keşmirililerle olan dini yakınlığından faydalanır (*ibid*).

imparatorun yönetimi altında birleşemeyecek kadar ayrıştı ki bu Hindu liderlerin sonunu hazırlamıştı (*ibid*). Buna koşut olarak Hindu birliği, Nehru'da dâhil olmak üzere, Hindistan'ı yönetenlerin ana amacı olacaktır¹⁹¹ (*ibid*). Nehru'nun başbakanlığı altında acil durum yetkileri, federal kontrolün güçlü aygıtı "Başkanlık Sistemi" adı altında tekrar doğmuştu (Kulke, Rothermund, 2001; 447). Nehru'nun başbakanlığı altında federal hükümetin acil durum yetkilerinin bu şekilde yeniden ortaya çıkması, 1948 seneli "Balkan Planı"na¹⁹² ve Hindistan'ın bölünmesine karşı bir siyasi tutumdu (*ibid*). Nehru, tarafsızlığı temel alan dış siyaseti –bağılantısızlık hareketini- Hindistan'ın ulusal gururunun bir simgesi olarak algıladı: Hindistan'ın ayrışık ve bir mozaik olan toplumuna, uluslararası arenada yeni bir ortak kimliğe sahip olduklarının hatırlatılması (Harrison, 1965; 312). Buna koşut olarak Hindistan'ı oluşturan ayrışık halklar topluluğu, kendilerini aynada bir –Hindistan vatandaşı- olarak algılamaya başladılar (*ibid*).

2. HİNDİSTAN'DAKİ SİYASİ PARTİLER VE ÇOĞUNLUKÇU MİLLİYETÇİLİK:

“ ‘Parça parçalığı savunan görüş açısının öneminin bir kısmı şunda yatar: o, sığ türdeşleştirme dürtüsüne karşı koyar ve öteki, ‘ulus’un potansiyel olarak daha zengin tanımları ve gelecekteki siyasi toplum için mücadele verir.’ ” (Chatterjee, 1993 içinde Pandey).

Bu alt bölüm, çalışmanın I. Bölümünde yer alan 1857–1924 arasındaki Hint milliyetçiliği ve II. Bölümünde yer alan Hindistan toplumunda var olan farklı milliyetçiliklere kuramsal bir bakışı bütünlemekte ve tamamlamaktadır.

Hindistan'ın Keşmir sorununa yönelik dış siyasetinin ne oranda iç siyasetinden – Hindistan'daki dağılma korkusundan- etkilendiğini anlamamız bağlamında, Hindistan'daki siyasi partiler ve çoğunlukçu –*majoritarian*- milliyetçilik kavramı ve bunun somut yansımalarından da söz etmek ve bunları çözümlemek gerekir. Çünkü Hindistan'da var olan çoğunlukçu milliyetçilik kavramı, Hindistan'da var olan ve özellikle Keşmir sorunu üzerinden algılanan dağılma korkusuna kuramsal bir çerçeve ve

¹⁹¹ Hindistan'ın Soğuk Savaş sırasında Balkanlaşması, SSCB, Çin ve ABD arasında Hindistan toprakları üzerinde bir mücadelenin doğmasına neden olacaktı (Harrison, 1965; 330).

¹⁹² “Balkan Planı” bundan böyle Hindistan'ın birliğini ve bütünlüğünü muhafaza etme düşüncesini içermiyordu: “Balkan Planı”, mantıklı ve kendi içersinde tutarlı bir bölünmeyi öngörüyordu (Kulke, Rothermund, 2001; 440). “Balkan Planı”na göre, yerel devletler ve eyaletlere bağımsızlık hakkı verilecekti ve yerel devletler ve eyaletler birlikte arzu ettikleri gibi eylemde bulunabileceklerdi (*ibid*). “Başka bir deyişle, gruplardan ‘vazgeçme’ istisnai olanağını sağlamak yerine herkese eşit bir zeminde özgür tercihiyle ‘dahil olma’ imkanı tanıyordu.” (*ibid*). Ama “Balkan Planı”, Hindistan dağılmasına yol açabilirdi (*ibid*).

dayanak noktası sağlamaktadır. Ayrıca Hindu çoğunlukçu milliyetçilik kavramı ve Hindistan’da Keşmir sorunu üzerinden algılanan dağılma korkusu arasında bir etkileşim ve karşılıklı bağıntı vardır.

Hindistan’daki siyasi partiler ve çoğunlukçu milliyetçilik anlayışını algılayabilmek ve değerlendirebilmek için, “Hindu *Rashtra*” (ulus) Kavramı, Çoğunlukçu Milliyetçilik Kavramı, Hint İç Siyaseti ve Çoğunlukçu Milliyetçilik, Hindistan’daki Siyasi Partilerin *Babri* Caminin Yıkılması Karşısındaki Bakış Açıları ve Hindistan’daki Çoğunlukçu Milliyetçilik Anlayışının Eleştirisi üzerinde durmak gerekmektedir.

2.1. “Hindu *Rashtra*” Kavramı:

Hindistan’daki siyasi partiler ve çoğunlukçu milliyetçilik ilişkisini çözümlemeye ve değerlendirmeye, Hindu “*Rashtra*” kavramıyla¹⁹³ ulus kavramı arasındaki farkları betimleyerek başlamak yararlı olacaktır. “Siyasi olarak ulus, kendilerini doğal siyasi toplum olarak gören beşer grubudur.” (Heywood, 1997; 104). Bazılarına göre “Hindu *Rashtra*”sı, Hindistan içersinde yaşamış olan ve yaşayan bütün dinleri içine alan bir kavramdır: Sikhizm, İslam, Janizm vb (Rangarajan; 2 ve Yechuri; 3). Buna koşut olarak “Hindu *Rashtra*” kavramı, Hindistan halkının ruhsal özellikleri ve toplumsal düzeniyle uyumlu ve bağlaşıklık bir kavramdır (Rangarajan; 1-6 ve Yechuri; 1-4). “Hindu *Rashtra*”ya inanlara göre ulus –*nation*- kavramı, “*Rashtra*” teriminin kaba bir tercümesidir: “*Rashtra*” kavramı, tek bir etnisite, dil, din, kültür, gelenek vb.ne karşılık gelmez (Rangarajan; 2 ve Wikipedia.org; 2).

2.2. Çoğunlukçu Milliyetçilik Kavramı Nedir?

“Şımarıklık, cezası şu veya bu şekilde, ama mutlaka verilen bir insan zaafıdır... Çoğunlukların huzurlu bir hayat hakkını bir saniye bile düşünmeyen güya ‘sivil toplum örgütleri’ o aktif azınlıkları şımartarak şımartarak bugüne getirmiştir. ‘Şımarık azınlıklar’ artık günümüz toplumlarının ortak belasıdır.” (Özkök, 2006; 2).

Ulus ve ulusalcılığa ilişkin kuramsal tartışmalar bizi çoğunlukçu milliyetçilik kavramının incelenmesine ve değerlendirilmesine götürmektedir. Kuramsal olarak ulus inşa etme, belirli bir coğrafyada var olan ulusların hepsinin hesaba katılmasıyla olur (Uyangoda, 1995; 1). Ama ulus inşa etme süreci bağlamında ulus inşa etme, çoğunlukçu milliyetçiliğe dönüşebilir ki bu da ulusu oluşturan etnik bileşenler arasında bir

¹⁹³ “Hindu *Rashtra*” (ulus) kavramı için bakınız: (Corbridge, Harriss, 2000; xii, Rangarajan; 1–6 ve Yechuri; 1–4).

hierarchy's ortaya çıkmasına neden olabilir¹⁹⁴ -ki bu da ulus devletin biricikliği ve toplumun türdeşliği savlarını beraberinde getirir¹⁹⁵ (Uyangoda, 1995; 1 ve Nazlı, 2006; 1–2). Güçlü bir çoğunlukçu milliyetçilik, kendisinin siyasalarını ve ilkelerini azınlıklara atıfla tanımlayabilir; ama o aynı zamanda azınlıkların hakları ve varlığı içinde önemli bir sorunda teşkil edebilir (Joseph; 6). Azınlıklar, çoğunlukçu milliyetçilik bağlamında, önemlidir: eğer azınlıklar yoksa onları yoktan var etmek gerekebilir: kurgu (*ibid*). Hindistan'daki çoğunlukçu milliyetçiliklerin çoğu, demokratik ilkelere bağlı değildir (Uyangoda, 1995; 4). Çoğunlukçu milliyetçilik, azınlığı temel alan –*minoritarian*- milliyetçiliğin doğmasına yol açabilir (*ibid*; 1). Hindistan'daki bazı yerel devletlerde, azınlığı temel alan milliyetçilikler vardır (*ibid*). Hindistan'daki bu azınlığı temel alan milliyetçilikler anlayışı, Hindistan'ın bağımsızlığını kazanmasından sonra kendilerinin Hindistan'daki siyasi yapılanmanın meşru bir ortağı¹⁹⁶ olarak algılanmadıklarını düşünürler¹⁹⁷ (Uyangoda, 1995; 1 ve Ahmed, 2004; 165).

Ulus inşa etme bağlamındaki –ister Hindistan'da ister başka bir yerde olsun- siyasi süreci, etniksizleştirmeliyiz ve farklılıkları hiçe saymamalıyız (Uyangoda, 1995; 4 ve Nazlı, 2006; 3). Zira ulus inşa etme bağlamındaki siyasi sürecin etnikleştirilmesi ve farklılıkların hiçe sayılması, bize ilerici bir şey getirmez (*ibid*). Etnik milliyetçi siyasetleri temel alan siyasi söylemler, kendi etnik toplumlarının yüzleştikleri acı, sarsıcı ve üzücü durumları ifade ederler; ama bundan fazla bir şey kazanamazlar (Uyangoda, 1995; 4).

Bu noktada çoğunlukçu milliyetçilik ve tutucu milliyetçilik arasındaki etkileşimi kısaca incelemek yararlı olacaktır. Tutucu milliyetçiliğin odak noktası toplumsal uyum ve kamu düzenidir (Heywood, 1997; 112). "... beşerler, güvenliklerini ve kimliklerini ulusal bir grubun üyesi olmak aracılığıyla gerçekleştirmeye çalışırlar." (*ibid*). Bu bağlamda "... ulus olma bilinçliliğinin kökünde büyük oranda ortak geçmiş vardır ki bu milliyetçiliği değerlerin savunusuna ve tarih tarafından onaylanmış kurumlara

¹⁹⁴ " 'Siyasi ve milli birimin birbiriyle uyumlu olması gerektiğini savunan ilkeler bütünü' olarak da tanımlanan milliyetçilik, devletin seçtiği ulus dışında kalan ulusal kimliklere 'ulus' statüsü vermez. Birlik zedelenmesin diye onlara ya farklı statüler tanır, ya asimile eder ya da yok sayar." (Selek, 2005; 3). Buna koşturuk olarak "Milliyetçilik hayali bir ulus yaratır ve ulusun kimyasını bozan, kültürünü çarpıtan bir mühendislik çalışmasıyla bir millet kurgular." (*ibid*).

¹⁹⁵ Ama türdeşlik üzerine bina edilen düşünceler, otoriterliği içinde barındırırlar (Nazlı, 2006; 2).

¹⁹⁶ Bu bağlamda düşünülmesi gereken Altın Tapınak'ın HSK'ca bombalanması olayı için bakınız: (Ahmed, 2004; 165).

¹⁹⁷ "Egemen ulus ya da hâkim yapı tarafından yok sayılan, şiddete uğrayan, kendi doğal sürecini takip etmesine izin verilmeyen uluslar, kültürel ve ulusal kimliklerini geliştirebilmek için milliyetçi şiddete karşı bir milliyetçilik geliştirme tek çıkar yol olarak görüyor. 'Zorunluluk' yasası ile kutsanan bu yol, zorunlu bir savaşı doğuruyor ve bu savaş kazanılırsa yeni sınırlar çiziliyor." (Selek, 2005; 3).

dönüştürür.” (*ibid*). Bu üstte ifade edilen tutum, tutucu milliyetçiliğe geçmiş özlemiyle ilgili ve geriye doğru bakan bir hava verir (*ibid*).

2.3. Hint İç Siyaseti ve Çoğunlukçu Milliyetçilik:

Bu noktadan itibaren çoğunlukçu milliyetçilik kavramının Hint iç siyaseti üzerindeki yansımalarını ve etkilerini, çözümlemek gerekmektedir. Nedeni şu ki kuramda yer alan çoğunlukçu milliyetçilik kavramı, uygulamadan yani Hint iç siyasetinden bağımsız düşünülemez. Aksi takdirde havada asılı kalır.

Ama Hint iç siyaseti ve çoğunlukçu milliyetçilik konusunu incelemeyen ve çözümlemeyen önce, Hint iç siyaseti bağlamında Hindistan’daki siyasi partilerden çok kısaca söz etmek yararlı olacaktır. Hint iç siyaseti bağlamındaki siyasi partilerin siyasi açıdan çeşitliliği, ABD’de bile yoktur: aşırı solda iki güçlü Sosyalist parti, aşırı sağda iki ve siyasi tayfin ortasında iki tane parti (Limaye, 1998; 2). Bu siyasi partiler, gelip geçici siyasi partiler değildirler çünkü hepsi Hindistan’daki yerel devletlerde hükümet olmuşlardır (*ibid*).

2.3.1. Hint Sağı ve Çoğunlukçu Milliyetçilik:

“ ‘Hindistan’ın hayati bir öneme sahip olmasını ve bu uzun zamanlar boyunca yaşamasını sağlayan bir takım gizli doktrin ya da ezoterik bilgiler olmamıştır; ne var ki, duyarlı bir insanlık, çok çeşitli ve hoşgörülü kültür ve hayatın derin bir anlayışı... önemli olmuştur. Hindistan’ın çok zengin canlılığı çağdan çağa çok büyük edebiyatı ve sanatından devam ederek gelmiştir... Elephanta mağaralarındaki güçlü, keskin bakışlarla, derin bilgi ve anlayış zenginliğiyle karşısındakine bakan Trimurti heykeli, belki de Hindistan’ın çok yüzlü oluşunun bir heykelidir. Ajanta duvar resimleri merhamet, güzellik ve hayat sevgisi ile doludur ve daha ötelerde bir şey olduğunu her zaman hissettirir.’ ” (Narayanan,1999; 45 içinde Nehru).

Hint sağı ve çoğunlukçu milliyetçilik bağlamında Nehru’nun melez milliyetçiliğinin başarısızlığı ve bunun sonuçları (Harrison, 1965; 312, 319), Hint ulusal istenci kavramı (Kapila, 2004; 6), Hindistan’ın ulusal onuru kavramı (*ibid*; 7) ve *BJP* (*Bharatiya Janata Party* Birleşik Hindistan Partisi) (Goodman, 2004; 3)- ve Hindistan’daki dağılma korkusu içersinde yer alan çoğunlukçu milliyetçilik anlayışı üzerinde durulacaktır.

Hint sağı ve çoğunlukçu milliyetçilik bağlamında Nehru’nun melez milliyetçiliğinin başarısızlığı bir dönüm noktasıdır: melez milliyetçilikten çoğunlukçu milliyetçiliğe geçiş. Başbakan Nehru ve onun yönetimi, Hindistan toplumunu oluşturan etnik bileşenlerin birbirleriyle daha uyumlu ve ahenk içersinde yaşamalarını sağlama

bağlamında önemli ve yürekli adımlar atmışlardı (Ahmed, 2004; 221). Nehru'nun başbakanlığı boyunca, siyasi ve resmi söz sanatı bu doğrultuda yer almıştı (*ibid*).

Ama zamanla Hindistan'daki kargaşalar artmıştı (*ibid*). Buna koşut olarak Nehru'nun melez bir milliyetçilik –Hint toplumunun etnik bir bileşenin diğer etnik bileşenler üzerinde hâkimiyet ve hegemonya kurmadığı bir milliyetçilik türü-yaratmadaki başarısızlığı, Hindu aşırı milliyetçilerin –örneğin *BJP*'nin- milliyetçilik kavramını yeniden ve köktenci bir şekilde tanımlamalarına olanak verdi (Harrison, 1965; 312, 319). Bu bağlamda *BJP*'ye göre, “Hinduizm evrensel bir amacı olan etnik bir din olarak...” tanımlanmalıdır (Siddharth, 1996; 3). Hinduizm'in etnik yönü, Hinduizmin çok geniş bir kitle tarafından benimsenmesini ve içselleştirilmesini engeller (*ibid*). Hinduizmin evrenselliği ise, Hint ulusunun ırksal, kültürel ve dini sınırlarını aşar (*ibid*). Bu üstteki ifadeler, bizi Hinduizmin bir tanımını yapmaya götürür (*ibid*). Hinduizmin tanımı, Hindular ancak iki unsuru yerine getirirlerse, yapılabilir: a) Hindular, Hinduizmi yeterince yaşamalıdır ve b) Hindular, Hinduizmin sınırını Hinduluk olarak belirlemelidirler (*ibid*).

Üsttekilerin ışığında Hindu aşırı milliyetçilerine göre, *Bharat*'ın geleceği belirlenmiştir ve Hindu geleceğinde Hinduluk en önemli yere sahip olacaktır (Bjp.org; 4 ve Külebi, 2006; 2). Buna koşut olarak *BJP* bu gelecek bağlamında, “sahte dünyevilik” yerine Hindistan sınırları içerisinde yer alan beşerlerin antik Hindu değer ve ilkelerine göre yaşaması gerektiğini savunmuştur: Hindu çoğunlukçu milliyetçiliği ve azınlıkların haklarının ihlali (Corbridge, Harriss, 2000; 193). Bu gelecek bağlamında, *Bharat*'ın bu yeni milliyetçi havasına uyup uymamak ve buna koşut olarak *Bharat* içinde yer alıp almamak Müslümanlara kalmıştır (Bjp.org; 4). “Hindu taşkınlığını arttırmak istemek ya da Hindu liderliğiyle birlikte çalışıp Müslümanların ve hükümetin [federal hükümetin] Hinduların duygularını dikkate almalarını sağlamak hükümete [federal hükümete] ve Müslüman liderliğine kalmıştır”¹⁹⁸ (*ibid*). Şu andan itibaren, Hinduların Hindular için önemli siyasi, toplumsal ve kültürel konularda tek taraflı olarak ödün verme dönemi bitmiştir¹⁹⁹ (*ibid*).

¹⁹⁸ *BJP*'yle örgütsel bağları olan *RSS*'in lideri Surdarshan'a göre, ileride Hindistan'da Hindular ve Hindu olmayanlar arasında destansı bir savaş olacaktır (Ebscohost.com, 2000; 1).

¹⁹⁹ Hindistan'daki çatışmalar ve siyasi tartışmalar, beşerlerin aklına büyük lider Cinnah'ı getiriyor. “Kendi toplumun istekleri konusunda çok ısrarcı olan bir Müslüman, ‘ikinci Cinnah’ olarak kınanır.” (Ahmed, 2004; 219 içinde Rajshekar 1993: 48).

Hint sağıının çoğunlukçu milliyetçilik kavramına karşı yaklaşımını –ve ortaya çıkan etkileşimi- anlama bağlamında, Hint ulusal istenci kavramından da söz etmeliyiz. Hint ulusal istenci, “... Hindistan halkının ortaklaşa istencinin çok kötü bir buhranla hem ulusal hem de uluslararası düzeylerde yüzleşmesi ve buna karşı koyması olarak tarif edilebilir.” (Kapila, 2004; 6). Hint ulusal istenci, Hint toplumun dayanıklılığını, toplumun kendi kendini düzenlemesini ve en vahşi saldırılar karşısında bile soğukkanlı ve yürekli bir tutum takınmasını gerektirir²⁰⁰ (*ibid*). Hint ulusal istenci bağlamında Hindistan’daki kitle iletişim araçları, Hint toplumunu düşüncesiz duygusallığa yöneltten yayınlar yapmamalıdır (*ibid*). Hintli siyasetçiler, Hint ulusal istencinin korunması bağlamında, ulusal güvenlik konularını siyasete alet etmemelidirler (*ibid*).

Hint sağıının çoğunlukçu milliyetçilik kavramına karşı yaklaşımını –ve ortaya çıkan etkileşimi- anlama bağlamında, Hindistan’ın ulusal gururu kavramından da söz etmeliyiz. Hint ulusal gururu kavramı, yukarıda belirtilen Hint ulusal istenci kavramıyla bir etkileşim içersinde düşünülmeli ve algılanmalıdır. Hindistan’ın ulusal gururunun temel bileşenleri, “Hindistan’a bir Ulus olarak Yüksek Saygı”, “Hindistan için Zafer” ve “Hindistan’ın Ününü Desteklemek için Soylu bir Düşünüş Şekli”dir (*ibid*; 7). Hint ulusal onuru, bölünmez bir kavramdır: Hindistan’ın ulusal onuru kavramı, dünyevilik dünyevi olmama ve Hint toplumunda azınlık çoğunluk olma temellerinde bölünemez; Hintlilerin ve Müslümanların ulusal gururu birbiriyle özdeştir, bölünemez (*ibid*).

Hindistan’ın ulusal gururu: a) Hindistan’daki siyasi liderler, Pakistan televizyonlarında, Hindistan’daki Müslüman azınlıktan oy alabilmek için Hint ulusal çıkarlarını tehdit eden açıklamalar yaptıklarında ve b) Hintli aydınlar, Hindistan devletine Batı kökenli liberal düşünce düzenlerini dayatmaya çalıştıklarında ve bu düşünce düzenlerinden hareketle Hindistan devletinin siyasi görüş ve siyasalarını eleştirdiklerinde, Hindistan’ın ulusal gururu tehlikeye girer; Hindistan’ın coğrafi, siyasi

²⁰⁰ Hint ulusal istenci kavramı, somut bir örnekle daha iyi anlaşılacaktır. Hint hava yollarına ait olan bir uçak, Pakistanlı teröristler tarafından *Kandahar*’a kaçırıldı (Kapila, 2004; 6). Bu olay esnasında Hindistan ulusal istenci, acınacak ve üzüntü duyulacak bir durumdaydı (*ibid*). Kaçırılan yolcular, soğukkanlı bir şekilde durmalıydılar ve bu olaydan ötürü kişisel ölümler ne kadar çok olursa olsun federal hükümetin teröristlerin isteklerine boyun eğmeyeceklerini bilmeliydiler (*ibid*). Bu uçak kaçırma olayı sırasında federal hükümet, ne kadar can kaybı olursa olsun, Hindistan’ın ulusal görüntüsü uğruna, teröristlerin hiçbir isteğini kabul etmemeliydi (*ibid*). Bu üstteki yaklaşım, eleştiriye tabidir. Bu tür bir siyasi yaklaşım, “meşru” ve demokratik olmayan araçlarla amacına ulaşmaya çalışmaktadır. Bu bağlamda bu tür bir siyasi yaklaşım, Hint devletini Hintli beşerler olmadan ya da onların yaşam hakkını hiçe sayarak ayakta tutmaya çalışmaktadır. Ama Ş. Edebalı, “ ‘İnsanı yaşat ki, devlet yaşasın.’ ” demektedir (Tbmm.gov; 1). Ş. Edebalı’nın bu siyasi tutumu, Hint ulusal istenci bağlamında da geçerli olmalıdır.

ve kültürel bağlamı Batılı devletlerinkinden farklıdır ve buna koşut olarak sorunların çözümlerinde farklı arayışlar ve çözümler gerekmektedir²⁰¹ (*ibid*).

Bu noktada kuramla uygulama arasındaki köprüyü kurmak adına, *BJP* ve Hindistan'daki dağılma korkusu içersinde yer alan çoğunlukçu milliyetçilik anlayışı arasındaki ilişki ve karşılıklı bağıntıya yer vermek gerekmektedir. *BJP*'yi çözümlerken ve incelerken, bu siyasi partinin siyasi ve toplumsal düşünceler ve ilkeler açısından türdeş bir nitelik gösterdiğini düşünmemeliyiz (Ebscohost.com, 2000; 2). *BJP* içersinde çağdaşçılar ve tutucular arasında ciddi düşünce ayrılığı vardır: Vajpayee'nin önderlik ettiği çağdaşçılar *BJP*'nin tabanını genişletmeye çalışırken²⁰² –diğer dil, din, etnisite ve kastlara doğru açılma-, tutucu *BJP*'liler partinin temel siyasi ilke ve savlarının bu siyasalar aracılığıyla güçten düştüğünü savunmaktadırlar (*ibid*). *BJP* içindeki çağdaşçılar, Hint toplumu bağlamında dinler arası hoşgörüyü savunurken tutucu *BJP*'liler diğer dinlere karşı hoşgörüsüzlük örnekleri sergilemektedirler (*ibid*). Bu hoşgörüsüzlük örnekleri, en çok Hintli Müslümanlara karşı gerçekleştirilmektedir; ama şimdilerde bu hoşgörüsüzlükten Hint toplumu içersindeki Hıristiyanlarda paylarını almaktadırlar (*ibid*).

BJP'lilere göre *BJP*, çoğunlukçu milliyetçiliği benimsemiş olan Hindistan toplumunun orta sınıfının desteğini hep aramalıdır (Basu, 1996; 7). Hindistan toplumun orta sınıfı, Hintli Müslümanları Hindistan'ın yüzleşmek zorunda kaldığı en önemli ve ağır sorunların kaynağı olarak görme eğilimindedir: Hint nüfusunun hızlı artması, kadınların ikincil konumu, Hindistan'ın toprak bütünlüğü sorunu vb²⁰³ (*ibid*). Bu bağlamda Hint orta sınıfı, Hintli Müslümanları Hindistan'ın toprak bütünlüğüne karşı bir tehdit olarak algılamaktadır: Keşmir sorunu (*ibid*). Bu bağlamda Hindulara göre, HTİ'nin yöneticilerinin torunları olan Hintli Müslümanların ve özellikle de Keşmirli ayrılıkçı Müslümanların iki tane seçeneği vardır: gömüt ya da Pakistan'a göç (Ahmed, 2004; 221). Bir başka deyişle Hintli Müslümanlar, ya Hindular tarafından

²⁰¹ Bu tür siyasi tutumlar ve bağlamsal özgüncülük savları, Türkiye'deki milliyetçilere, darbe kışkırtıcısı sivillere, darbeci ve muhtıracı generallere ve tecritçiliği savunanlara hiç uzak değildir.

²⁰² Örneğin *BJP* içindeki çağdaşçılar içersinde yer alan Vajpayee şöyle demiştir: “ ‘Çok din ya da mezhebin bulunduğu, çok dilin konuşulduğu ve birçok etnik grubun var olduğu herhangi bir toplumda, lâiklik inancın ayrılmaz parçasıdır. Dinsel özgürlük ve hoşgörü evrensel değerler olduğuna göre, tüm uluslar için de önemli olmalıdır.’ ” (Ataöv, 2002; 30).

²⁰³ Hindistan tarihi boyunca bütün Kongre federal hükümetleri –Rao'nun liderliğindeki Kongre federal hükümet dışında-, Hintli Müslümanlara karşı çarpık bir komüncü siyasi tutum izlemiştir; ama Rao'nun federal hükümeti ve *BJP*'nin kurmuş olduğu federal hükümetler, Hindistan tarihi boyunca Hintli Müslümanlara yönelik yürütülen bu çarpık komüncü tutumu gidermede önemli mesafeler kat etmiştir (Kapila, 2006b; 3).

öldürüleceklerdir ya da Hindistan topraklarını terk edip Pakistan'a gideceklerdir (*ibid*). Hinduların gözünde Hintli Müslümanlar ve özellikle de Keşmirli Müslüman ayrılıkçılar, Müslüman barbarlığının, saldırganlığının ve işgalinin birer somut ve canlı simgeleridirler (*ibid*).

Hint siyaseti bağlamında *BJP*, Hindistan'da hâkim olan siyasi parti düzeninin dar kalıplarını aşmada başarılı olmuştur (Basu, 1996; 5). *BJP*'nin *RSS*²⁰⁴ -Milli Dayanışma Birliği- ve *VHP*'yle -Dünya Hindu Konseyi- olan bağları onun Hint toplumunda var olan eylemcilere erişmesini sağladı ve kendisine Hindistan'da var olan dini ve kültürel konularda avantaj sağladı (Basu, 1996; 5 ve Kulke, Rothermund, 2001; 409). *BJP*, dini inanç konularını Hint siyasetine sokarak ve bunların tartışma konusu yapılmasını sağlayarak, özel yaşamla kamu yaşamı arasındaki sınırı muğlâklaştırmıştır (Basu, 1996; 5).

“Bazı açılardan, *BJP*'nin Hindu milliyetçiliğine hiç olmadığı kadar gereksinimi vardır.” (*ibid*; 7). *BJP* iktidarda kaldığı sürece, hizipçilik yolsuzluk, rüşvet, kamu kuruluşlarının kötü yönetimi vb. ithamlarla karşılaşacak ve buna koşut olarak siyasi gücünde azalma görülecektir (*ibid*). Eğer *BJP* liderliği, *KP*'nin kültürel, siyasi ve toplumsal ilke ve savlarına karşılık olarak seçeneysel bir parti programı yapılandıramazsa, Hindu çoğunlukçu milliyetçiliğine oynamayı sürdürecektir (*ibid*).

2.3.2. Hint Solu ve Çoğunlukçu Milliyetçilik:

Hint solu ve çoğunlukçu milliyetçilik bağlamında “Kongre [Partisi] düzeni”²⁰⁵ nin bitmesi ve Kongre I'nın -Kongre *Indira* (Loc.gov, 1995; 3)- çoğunlukçu milliyetçiliğe kaymasının çözümülenmesi ve değerlendirilmesi üzerinde durulacaktır.

Hint solunun çoğunlukçu milliyetçiliğe karşı yaklaşımını incelemeyen ve çözümlemeyen önce, “Kongre [Partisi] düzeni”nin bitmesinin nedenlerini açıklamak ve çözümlemek yararlı olacaktır. Çünkü bu, *KP*'nin Hindistan'daki dağılma korkusu

²⁰⁴ *RSS*, 1925 senesinde Savarkar'ın izleyicileri tarafından meydana getirilmişti (Kulke, Rothermund, 2001; 409). O dönemde Savarkar'ın köktenci siyasi düşünceleri, Hindu toplumuna genel olarak uzaktı (*ibid*). *BJP*'nin ileri gelenleri ve *RSS* üyeleri, Savarkar'ın *Hindutva* düşüncesini içselleştirmişlerdir (*ibid*; 472). *BJP*'nin önder grubunun kaynağı olan *RSS*'nin iki ana siyasası, Gandhi'ye ve sosyalist ideolojiye muhalefetti (Yıldırım, 2004; 3). *RSS*, günümüzde, Brahmanların toplumsal başatlığını diriltmeye çalışan faşist bir Brahman teşkilatı görünümündedir (Goodman, 2004; 3). Şimdiki *BJP* idaresinin neredeyse hepsi, *RSS* kökenlidir: Vajpayee ve Advani, eli yıldan fazla bir süredir *RSS*'nin üyesidirler (Yıldırım, 2004; 3). *RSS* şubeleri kırsal düzeyde bile yaygınlık göstermektedir ve *RSS*'nin vurucu kuvveti olan *Bajrang Dal*'da neredeyse bütün Hindistan'da örgütlenmiştir (*ibid*). Ayrıca *RSS*, Hindistan'da azımsanmayacak kadar çok sayıda kökten dinci okula sahiptir (Han, 2001; 4). *RSS*'nin resmi sayfası için bakınız: http://www.rss.org/New_RSS/index.jsp

²⁰⁵ R. Kothari tarafından bulunmuş olan “Kongre Düzeni” kavramı için bakınız: (loc.gov, 1995; 1).

içersinde yer alan çoğunlukçu milliyetçilik anlayışına kayması sürecinde çok etkili olmuştur (*ibid*; 5).

“Kongre [Partisi] düzeni”, -“hakim parti düzeni”: “ ‘hakimiyetin rekabetle birlikte yaşadığı ama tek bir siyasi partinin [KP’nin] sabit kaldığı” siyasi düzen- 1967 genel seçimleriyle birlikte bitmiştir (loc.gov, 1995; 2 ve Corbridge, Harriss, 2000; 53 içinde Kothari, 1970). “Kongre düzeni”nin bitmesinin yakın nedenleri, 1965 ve 1966 senelerinde muson yağmurlarının az yağması ve bunun getirdiği olumsuz iktisadi durum ve rupinin 1966 senesinde değerinin düşürülmesi ve bunun halkta yol açtığı olumsuz tepkidir (loc.gov, 1995; 2 ve Corbridge, Harriss, 2000; 70-71). Ama “Kongre Düzeni”nin bitmesinde daha temelde yatan nedenler de, etkili olmuştur (loc.gov, 1995; 2). Hindistan toplumundaki seçmenlerin hızlı artışı, KP’nin Hindistan’ın bağımsızlığının kazanılmasındaki rolünü yeterince bilmeyen bir seçmen kitlesinin oluşmasına neden olmuştu (*ibid*). Bundan başka demokratik ilke ve değerlerin Hint toplumu içersine yayılması²⁰⁶, Hint toplumunda siyasi bir uyanmaya neden olmuştu ki bu da yeni grupların oluşmasına ve daha çoğulcu siyasi hak ve çıkarların doğmasına yol açmıştı (loc.gov, 1995; 2 ve Corbridge, Harriss, 2000; 71). “Yeni ve daha fazla farklılaşmış kimliklerin ve siyasi yarı kalıplarının gelişimi, KP’yi üyelerinin rekabetini örgütünün içinde sınırlandırmasını nerdeyse olanaksız duruma getirmişti.” (loc.gov, 1995; 2). KP içindeki siyasi düşünce ayrılıkları ve buna koşut olarak gelişen KP’den kopmalar, KP’nin oy oranını azaltmıştı: özellikle *Swatantra* ve *Jana Sangh* partilerine oy kaptırmıştı (loc.gov, 1995; 2 ve Corbridge, Harriss, 2000; 71).

BJP’nin siyasi açıdan yükselişinden önceki dönem, 1980’lerin ortaları, Hint toplumunun özellikle Hint devletine karşı protestolarına sahne olmuştu (Basu, 1996; 2 ve Corbridge, Harriss, 2000; 97-99). Pencap’daki ve Keşmir’deki siyasi gruplar, federal hükümete ve federal meclise sahip olan güç ve kaynakların kendilerine devrini istediler, Hindistan’daki tarıma dayanan kitlelerde daha elverişli bir ticaret ortamı istediler ve Hindistan toplumundaki aşağı kastlarda Hint devletinde kendilerine daha fazla yer verilmesini istediler (Basu, 1996; 2 ve Corbridge, Harriss, 2000; 98). Merkezdeki Kongre hükümetleri, Hint toplumundan gelen bu istek ve tepkilere demokratik ilkeler ve çerçeve bağlamında yanıt vermedi: halktan gelen bu tepki ve isteklere kendi siyasi iktidarını muhafaza etmeyi temel alarak yanıt verdi (Basu, 1996; 2). Bu bağlamda *BJP*,

²⁰⁶ “ ‘Hindistan gittikçe demokratikleşmiş ve gittikçe yönetilmesi zor bir duruma gelmiştir.’ ” (Corbridge, Harriss, 2000; 93 içinde Manor, 1988; 72).

Hindistan toplumunda var olan siyasi istikrarsızlık ve Hindistan'ın dağılma korkusunu kendi çıkarları doğrultusunda kullandı (*ibid*). Eşzamanlı olarak *BJP*, Hint toplumunun dikkatini KP'nin önyargılarına doğru yöneltti: örneğin KP'nin Müslümanlara “ödün verme” siyasalarına yöneltti (*ibid*). Şah *Bano* olayı, KP'nin Hintli Müslümanlardan oy alma uğruna neler yapabileceğinin çok güzel bir örneği oldu²⁰⁷: KP, Şah *Bano* olayıyla, “...aile ve boşanmayla ilgili tutucu... Müslüman düşüncesine sus payı verdi.” (Basu, 1996; 2 ve Corbridge, Harriss, 2000; 115)

1989 seçimleriyle birlikte uzun erimde Kongre I²⁰⁸, Kuzey Hindistan'daki seçmenler bağlamında, geleneksel birleşme –koalisyon- desteğinin çok önemli unsurlarını kaybetti (loc.gov, 1995; 5 ve Corbridge, Harriss, 2000; 124, 127). Kongre I'nın Hindu eylemcilerle ilişkiye geçmesinden ötürü, Hintli Müslümanlar *Janata Dal* Partisi'ne kaydılar (loc.gov, 1995; 2). Bundan başka Kongre I, *Haryana*, *Madya Pradesh*, ve *Uttar Pradesh*'deki *Scheduled* Kastlardan gelme seçmenlerin büyük bir kısmını Hindistan'daki diğer siyasi partilere kaptırdı (loc.gov, 1995; 5 ve Corbridge, Harriss, 2000; 127).

Bu önemli seçmen kaybını karşılayabilmek ve dengeleyebilmek için Kongre I, “Hindu kart”ını kullanmaya karar verdi (loc.gov, 1995; 5 ve Corbridge, Harriss, 2000; 115). Çünkü Rushdie'ye göre “Kongre I, gittikçe Hindu oyuna gereksinim duyuyordu ve onu yabancılaştırmak istemiyordu.” (Corbridge, Harriss, 2000; 114 içinde Rushdie; 31). Bu bağlamda Kongre I, Hint Yüksek Mahkemesi'nin *Ayodha*'daki *Babri* Caminin var olan durumunu –varlığını- kimse ihlal edemez ve buna koşut olarak bu camiye kimse yıkmaya çalışamaz demesine rağmen²⁰⁹, *VHP*'yle bir anlaşma yaptı (loc.gov, 1995; 5 ve Bbc.co.uk; 1). Kongre I'yle *VHP* arasındaki bu anlaşmaya göre Kongre I, *Babri* Cami'nin yakınındaki bir alanda *VHP*'lilerin tören yapmasına izin verdi (loc.gov, 1995; 5). Kongre I bu anlaşmayla Hindu milliyetçisi eylemcileri, “Hindu kartı”nı kullanma siyasetine koşut olarak, Hintli Müslümanların oylarını kaybetmeden, yanına çekmeye çalıştı (*ibid*).

²⁰⁷ Şah *Bano* olayı için bakınız: (Bbc.co.uk, 2003; 2 http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/3089539.stm) ve (Basu, 1996 ; 2)

²⁰⁸ Kongre I, I. Gandhi tarafından 1978 senesinde kurulmuştur; Kongre I, KP'nin içinden çıkan bir partidir (loc.gov, 1995; 3). Kongre I, Ocak 1980 seçimleriyle Hindistan'da federal düzeyde iktidara gelmiştir (*ibid*).

²⁰⁹ Hindistan'daki var olan çoğunlukçu milliyetçilik bağlamında Hindistan'daki partilerin, *Babri* Caminin yıkılması karşısındaki bakış açılarına, daha sonra yer verilecektir.

Kongre I'nın, azalan seçmen desteğine ve yapısal açıdan doğan zayıflıklarına koşut olarak, çoğunlukçu milliyetçilik bağlamında düşünülmesi gereken Hindu milliyetçiliğine oynamaya *Babri* Cami olayıyla birlikte somut olarak karar vermesi, KP'nin eski siyasaları göz önüne alındığında, bir dönüm noktası olarak algılanmalıdır. Zira Hindistan'da var olan çoğunlukçu milliyetçilik anlayışına, artık –*BJP*'ye ek olarak- Kongre I'da kendini eklemlemiştir. Ama Kongre I ve *BJP*'nin iç siyasalarıyla beslenen bu çoğunlukçu milliyetçilik anlayışı, Hindistan'da var olan dağılma korkusu bağlamındaki kuramsal çerçeveyi ve onun dayanak noktalarını daha da sağlamlaştırmaktadır.

Bu noktada Kongre I'nın çoğunlukçu milliyetçiliğe kaymasının çözümülenmesi ve değerlendirilmesini yapmak gerekir. Dağı'dan hareketle (Dağı, 2007; 1) Hindu çoğunlukçu milliyetçiliğiyle bir etkileşim ve karşılıklı bağıntı içerisinde düşünülmesi gereken Hindistan ulus devleti tasarısı, ulusal yetkenin Hindistan yurttaşları için türdeş, tek kültürlü ve tek kimlikli boyunduruklar oluşturduğu olgusal ve akılsal bir kurgudur. Bu noktada Hindistan gibi büyük bir mozağin siyasi partisi olan Kongre I'nın çoğunlukçu milliyetçiliğe kaymasının çözümülenmesi ve değerlendirilmesi gerekmektedir. Kongre I'nın çoğunlukçu milliyetçiliğe kaymasının çözümülenmesi ve değerlendirilmesi bağlamında halkçılık ve pragmatizm kavramlarından söz edilecektir. Halkçılık²¹⁰ fiiliyatta değişik sosyal ve politik yapılanmaları, devletlerin iç ve dış siyasetlerini anlatmak ve betimlemek için kullanılmış, çeşitli durumlara göre farklılıklar gösterebilen bir kavramdır (Miller, 1994; 326-328, Bottomore, 2002; 464 ve Heywood, 1997; 335). Halkçılık, siyaset bağlamında, devlete özel önem verir (Bottomore, 2002; 465). Ama bununla birlikte halkçılık temel olarak bir önderin etkileyiciliği ve himayecilik düzeniyle sağlamlaştırılmış olan ve ilgili öndere özel sadakat üzerine bina edilmiş bir politika düzenine ihtiyaç duyar –örneğin Arjantin lideri J. Peron bu bağlamda düşünülebilir (Bottomore, 2002; 465 ve Miller, 1994; 327). Halkçılıkta önderin görevine, toplumun koruyucusu olarak özel değer verilir (Bottomore, 2002; 465). “Popülizm toplumu, güçsüz kitlelerle bunların karşısında bulunan güçlü çıkar grupları arasında bölünmüş olarak görür.” (*ibid*). Halkçılık bir siyasi akım olarak, beşerlerin içgüdülerini ve isteklerini siyasi eylemin başat ve temel kaynağı olarak algılar: halkçı siyasetçiler, beşerlerin içgüdülerine, isteklerine, korkularına ve

²¹⁰ Halkçılık kavramı, milliyetçilik kavramıyla özdeş değildir: halkçılık kavramının önemli bir bileşeni, bir gün milliyetçilik olabilir ama başka bir gün başka bir kavram olabilir.

içgüdülerine doğrudan bir şekilde oynarlar (Heywood, 1997; 335 ve Miller, 1994; 326–327).

Bazı tutucu düşünürler, içinde bulunduğumuz ve yaşadığımız yerkürenin karmaşıklığından ve iç içe geçmişliğinden ötürü, beşer aklının sınırlarına önemle değinirler –ki bu beşer şaşar deyiimiyle birlikte düşünüldüğünde tam bir anlam ifade eder. Buna koşut olarak onlar, soyut ilkelere ve kuramlara şüpheyile yaklaşırlar. Bunun sonucu olarak da onlar deneyim, tarih, gelenekler ve bütün bunların üstünde pragmatizme güvenirler (Heywood, 1997; 45). Pragmatizme göre, uygulamaya dönük koşullar ve amaçlar beşerlerin siyasi eylemlerine yön vermelidir.

Üsttekilerin ışığında Hint iç siyaseti bağlamında Kongre I’nın çoğunlukçu milliyetçiliğe kaymasının nedeni, partinin halkçılık siyasetine ağırlık vermesinde ve buna koşut olarak yapılandığı pragmatist siyasalarda aranmalıdır.

2.4. Hindistan’daki Siyasi Partilerin Babri Caminin Yıkılması Karşısındaki Bakış Açıları:

Hindistan’da var olan çoğunlukçu milliyetçilik bağlamında Hindistan’daki Siyasi Partilerin Babri Caminin Yıkılması Karşısındaki Bakış Açıları isimli bu alt başlığın bu bölümde olmasının nedeni, Hindistan’daki dağılma korkusuyla bir etkileşim içersinde olan saldırgan Hindu çoğunlukçu milliyetçiliğin kuramdan somut hayata döküldüğü zaman ne tür bir vahşet ve nefret kültürünün oluşmasına yol açabileceğini göstermektir. Bu bağlamda Hindistan’daki bu saldırgan Hindu çoğunlukçu milliyetçiliğiyle, Keşmir sorunu üzerinden algılanan Hindistan’daki dağılma korkusu arasında bir karşılıklı bağıntı ve kısır döngü vardır.

Çoğunlukçu milliyetçilik bağlamında 1992 senesinde Babri Caminin yıkılmasıyla, 1882 yılında B. C. Chatterji tarafından yazılan ve yeni ufuklar açan *Anandamath* –“Çok Büyük Mutluluğun Manastırı”- isimli roman arasında doğrudan bir nedensellik bağı ve bir etkileşim vardır (Ahmed, 2004; 66, 220). Bir dönüm noktası olan *Anandamath* romanı, Hindu milliyetçiliğinin ilk romanıdır: Müslümanlara karşı beslenen nefreti örtülü olmayan bir şekilde ifade eder ve Müslümanlara karşı askeri bir meydan okumanın yöntemini –Hindistan’daki İngiliz Yönetimi’yle Hindistan’daki Müslümanlara karşı işbirliği ve güç birliği- sunar (*ibid*; 66). *Anandamath* romanın alt teması, Hindu onuru ve “yabancı” ve işgalci olarak görülen Hindistan’daki Müslümanlara karşı nefrettir (*ibid*).

Bu noktada Hindu çoğunlukçu milliyetçiliğinin kuramdan somut hayata vahşi bir şekilde döküldüğü yer olan *Babri* Cami'nin önemi ve tarihi hakkında bilgi vermek gerekmektedir. Yerel Hindistan tarihine göre *Babri* Cami, tanrı Ram'ın doğum yeri üzerine inşa edilmiştir (Corbridge, Harriss, 2000; 113). *Babri* Camini Hint-Türk imparatoru *Babir*'in inşa ettirdiğini kanıtlayacak tarihsel veri, çok azdır; ama cami, *Babir*'in imparatorluğu sırasında yapıldığı için o, Hinduların gözünde tarihteki kötü adamlardan biri konumuna gelmiştir (Ahmed, 2004; 221). Buna koştur olarak o, Hint toplumsal imgeleminde tanrı *Ram*'ın doğduğu yerdeki –*Ayodha*'daki- tapınağı yıkan ve onun yerine *Babri* Camini yaptıran imparator olarak geçmiştir (Ahmed, 2004; 221 ve Corbridge, Harriss, 2000; 113). “*Babir*, tanrı *Ram*, *Ayodha*: Hindistan'daki Müslümanlar şimdi içinden çıkılmayacak bir şekilde güncel Hint siyasetine bağlanmışlardır.” (Ahmed, 2004; 221).

Babri Caminin tarihçesini ve önemini kısaca belirttikten sonra, şimdi *BJP*'nin *Babri* Cami'nin yıkılması hakkındaki siyasi tutumunu belirtmek yararlı olacaktır. Çünkü çoğunlukçu milliyetçiliğinin kendini vahşi bir şekilde ortaya koymuş hali olan *Babri* Cami'nin yıkımı konusunda *BJP* siyasi bir taraftır.

Babri Cami, “Müslüman ‘öteki’nin Hindu çoğunluğu tehdit etmesinin... bir simgesi durumuna dönüştürülmüştür.” (Corbridge, Harriss, 2000; 113). *Babri* Cami, 1992 senesinde, Hinduların meşru ve saygılı bir şekilde kendilerinin en kutsal alanları olan *Ayodha*'yı geri istemelerinin sonucu olarak yıkılmıştır²¹¹ (Bjp.org; 3). Hindular, tanrı *Ram* için yapılan ve Hint-Türk imparatoru *Babir* tarafından yıkılan, Hindu tapınağının meşru ve haklı bir şekilde yeniden inşa edilmesini istemişlerdir²¹² (*ibid*). Hinduların özgürlüğü, eğer tanrı *Ram* için *Babri* Caminin yerine bir tapınak yapılsaydı ve Hindistan'a yabancı bir yönetim olan HTİ'nin simgesi olan cami başka bir yere taşınmış olsaydı, gerçekleşmiş olacaktı (*ibid*; 4). Hinduların savaşı, Hindistan'daki başka bir tapınak için değildi: tanrı *Ram*'ın doğum yerine yapılmış ve Hindistan'a yabancı olan bir yönetim tarafından yıkılmış olan tapınak içindi (*ibid*). Hindular –ki

²¹¹ *BJP*'nin *Babri* Caminin yıkılmasına katılan para milis örgütlerle, ciddi bağları vardır (Ebscohost.com, 1996; 2). *Babri* Cami yıkılırken, kıdemli *BJP* önderleri oradaydı (*ibid*). Kıdemli *BJP* önderleri, başka camilerin de yıkılması konusunda Hindu fanatik ve kökten dincilerince baştan çıkartılabilirler (*ibid*).

²¹² Aşırı milliyetçi Hinduların bu siyasi isteği, meşru olarak nitelendirilebilir. Zira meşruluk kavramının tanımı, bireyseldir. Ama aşırı milliyetçilerin bu siyasi isteği, yasal değildir. Yasallık herkes için bağlayıcıdır ve uyulması zorunludur. Ayrıca Hint Yüksek Mahkemesi, *Ayodha*'daki *Babri* Caminin var olan durumunu –varlığını- kimse ihlal edemez ve buna koştur olarak bu camiyi kimse yıkmaya çalışamaz demiştir (loc.gov, 1995; 5). Ve her şeyi geçelim aşırı milliyetçi Hinduların bu siyasi isteği, temelsizdir. Çünkü *Babri* Cami, tarihi bir yapıdır: yıkılamaz ancak restore edilebilir.

onlar fazla bir şey istemeyen bir toplumdurlar-, hayatlarında ilk kez ve haklı olarak bir şey istediler (*ibid*). Eğer Müslümanlar *Babri* Caminin yerinin değiştirilmesine –ki bu yıkılmasını da beraberinde getirecektir- ve tanrı *Ram* için tapınağın yapılmasını kabul etselerdi, Hindular ve Hintli Müslümanlar arasında ne kadar büyük bir hoşgörü ve birlik ortamı oluşacaktı (*ibid*). Buna koşut olarak oluşacak bu olumlu hava, Hindistan’ın diğer önemli sorunlarının çözümünde de destek ve itici güç olurdu²¹³ (*ibid*). Üsttekilerin ışığında Hint ayaktakımı, 1992 senesinde, önceden tasarlanmış bir şekilde, *Babri* Camine saldırdı ve yıktı: bu saldırı sırasında Hint kolluk kuvvetleri olaya müdahale etmedi hatta bazıları saldırıyı onaylayan hareketlerde bulundu (Ahmed, 2004; 221 ve Corbridge, Harriss, 2000; 130). *Babri* Cami’nin yıkımında yer alan Hindular, “Hindistan’ı tehdit eden” Müslüman tehdidine karşı koyan kahramanlar olarak betimlenmişlerdi ve Hindu milliyetçileri kendilerini, Müslümanlar tarafından kemirilen ulusun koruyucuları olduklarını ifade etmişlerdi (Corbridge, Harriss, 2000; 190).

Babri Caminin yıkılması, Hinduların hiç uzlaşamadıkları ve buna koşut olarak içselleştiremedikleri bir yönetim olan HTİ’ye karşı duyulan olumsuz duyguların bir boşalmasıdır (Bjp.org; 5). “Binlerce yıllık kızgınlık ve utanç... sözde *Babri* Mescidi’nin²¹⁴ ilk taşı yerinden oynatıldığında açığa çıkmıştır.” (*ibid*).

Sonuç olarak *Ayodha*’daki olayda üstün gelen kavram, darma’nın temel bileşenlerinden biri olan doğruluk kavramıdır (*ibid*). Doğru kavramı Hinduların, - Hinduların Hint yargı düzeninin ve federal hükümetinin üzerine düşeni yapmadığını fark ettiği zaman: camiyi yıkmadıkları zaman-, tüzeyi kendi elleriyle yerine getirmesi aracılığıyla sağlanmıştır²¹⁵ (*ibid*).

Babri Cami’nin yıkımı konusunda “Hindu kartı”nı oynamaya karar veren Kongre I’nın (loc.gov, 1995; 5 ve Corbridge, Harriss, 2000; 130) siyasi görüşlerine de yer vermek gerekmektedir. Kongre I’nın *Babri* Caminin yıkılmasına yönelik siyasi tavrını ve eylemlerini, Kongre I’nın “Hindu kartı”nı kullanmaya karar vermesi bağlamında düşünmeli ve algılamalıyız (*ibid*). Kongre I, Hint Yüksek Mahkemesinin

²¹³ Bir toplumu oluşturan etnik bileşenlerden birinin tek taraflı ve gönülsüz ödünüyle, bir hoşgörü ve birlik ortamının oluşması çok zordur. Bir tarafa dayatılan tek taraflı ve gönülsüz “ödü”, toplumu oluşturan etnik bileşenler arasında birbirlerine karşı yabancılaşmaya ve buna koşut olarak uzun erimde ilgili iki etnik bileşen arasında “varlıkbilimsel emperyalizm”in –“varlıkbilimsel emperyalizm” kavramı için bakınız: (Eide; 7-8)- doğmasına yol açabilir.

²¹⁴ Bazı kaynaklar *Ayodha*’daki yıkılan Müslüman ibadethanesine, cami bazısı da mescit demektedir. Bu çalışmada ilgili ibadethane için, cami ifadesi kullanılmıştır.

²¹⁵ Eflatun’a göre, “yasalarda düşüneceğimiz tek şey bizi erdeme götürüp götürmediğidir” (Radikal.com; 2002; 1). *Babri* Cami gibi yapıları, koruyan din ve vicdan özgürlüğü kavramı ve Hint yasaları, Hint beşerlerini erdeme götürür: tüzeyi kendi eline alma değil.

Babri Camiyle ilgili kararına rağmen, *VHP*'yle bir anlaşma yaptı (loc.gov, 1995; 5). Kongre I'yle *VHP* arasındaki bu anlaşmaya göre Kongre I, *Babri* Caminin yakınındaki bir alanda *VHP*'lilerin tören yapmasına izin verdi (*ibid*). Kongre I bu anlaşmayla Hindu milliyetçisi eylemcileri, "Hindu kartı"nı kullanma siyasetine koşut olarak, Hintli Müslümanların oylarını kaybetmeden, yanına çekmeye çalıştı (loc.gov, 1995; 5 ve Corbridge, Harriss, 2000; 130). Kongre I'nın "Hindu kartı"nı oynaması bağlamında, Hindu aşırı milliyetçilerine verdiği mesaj şuydu: eğer tanrı *Ram*'ın yönetimini istiyorsanız, Kongre I'ya oy verin (loc.gov, 1995; 5).

Merkezdeki Kongre I hükümeti, *BJP*'nin *Ayodha*'daki Cami'nin yıkılmasına yönelik siyasi seferberliğine karşı yeri geldiğinde yatıştırma yeri geldiğinde de önemsememe siyasaları izledi (Basu, 1996; 3). *BJP*'nin *Ayodha*'daki Caminin yıkılmasına yönelik siyasi seferberliği bağlamında merkezdeki Kongre I hükümeti, *BJP*'nin 1989 senesinden beri ifade ettiği bu cami yıkılacak söylemini önemsemedi (*ibid*). *BJP* *Ayodha*'daki caminin fanatikler tarafından yıkılmasını sağlamak için, Hindistan'daki Hindu ve Müslümanlar arasındaki düşmanlıkları körükledi (Basu, 1996; 3 ve Corbridge, Harriss, 2000; 190). Bu olay neticesinde ortaya çıkan vahşet dalgasının en önemli nedenlerinden bir tanesi, merkezdeki Kongre I hükümetinin edilgen siyasalarıydı (Basu, 1996; 3). Bu bağlamda *Babri* Caminin Hindu fanatik ve kökten dincilerden korunması için, merkezdeki Kongre I hükümeti hiçbir önlem almadı (*ibid*). Bundan başka bu olay neticesinde ortaya çıkan vahşet sırasında, vahşetin olduğu bölgelerdeki yerel devlet yöneticilerinin neredeyse tamamı ya vahşete suç ortağı oldular ya da edilgen siyasalar izlediler (*ibid*). Suçlu memurlar, cezaya tabi olmadılar²¹⁶ (*ibid*).

2.5. *Babri* Caminin Yıkılması ve Hindistan'da Özellikle Keşmir Sorunu Üzerinden Algılanan Dağılma Korkusu:

Babri Cami'nin yıkılması, yalıtılmış bir olay değildir: *Babri* Cami'nin yıkımı, Hindistan'da özellikle Keşmir sorunu üzerinden algılanan ve değerlendirilen Hindistan'daki dağılma korkusuyla bir etkileşim içersindedir. Müslümanları Hindistan içindeki "beşinci sütun" olarak algılayan ve Müslümanlara karşı bir siyaset izleyen *BJP*, *Babri* Caminin yıkılmasından sonra, saldırgan bir Hindu çoğunlukçu ve kültürel

²¹⁶ *Babri* Caminin yıkılması olayı, Hindistan'da çözüme kavuşmuş bir olay değildir (Congress.org, 2002; 1). KP tarafından liderlik edilen Birleşmiş İlerici İttifak'ın Ortak En az (Asgari) Tasarısı'na göre İttifak, *Babri* Caminin yıkılması bağlamında Hint yargısının kararını bekleyecektir ve ayrıca "çekişmenin tarafları arasındaki görüşmeleri tarafların dostane bir anlaşma bulması amacıyla destekleyecektir ve ortaya çıkan anlaşma sırasıyla yasal onay almalıdır." (*ibid*).

milliyetçiliği siyaseti izlemeyi sürdürmüştür (Ahmed, 2002; 40-41). *BJP*'nin bu milliyetçilik anlayışı, Keşmir konusunda sert ve uzlaşmaz bir siyasi tutumu ve Hindistan'ın Pakistan'la olan ilişkilerinde de hiç ödün vermeyen bir siyasi tutumu içinde barındırmaktadır (*ibid*; 41). Bu saldırgan çoğunlukçu ve kültürel milliyetçiliğinin de çok büyük katkısıyla *BJP*, 1998 senesinde, Hindistan'da iktidara gelmiştir (*ibid*). *BJP*'nin bu çoğunlukçu milliyetçilik kavramı ve onun bileşenleri olan Keşmir sorunu bağlamında ödünsüz bir dış siyaset ve Pakistan'la hiç ödünsüz ilişkiler (*ibid*), ve Kongre I'nın "Hindu kartı"nı kullanmaya karar vermesi ve bunun somut olumsuz sonuçları (loc.gov, 1995; 5 ve Radikal, 2002; 1) Hindistan'da var olan dağılma korkusunu pekiştirmektedir. Hint siyasi partilerinin Hindistan'ın dağılma korkusunu temel alan siyasetleriyle Keşmir konusundaki ödünsüz dış siyasetlerinin, bir etkileşim içerisinde olduğu savlanabilir: kısır döngü.

2.6. Hindistan'daki Çoğunlukçu Milliyetçilik Anlayışının Eleştirisi:

Hindistan'daki –özellikle Keşmir sorunu üzerinden algılanan- dağılma korkusuyla karşılıklı bağıntı içerisinde yer alan Hindu çoğunlukçu milliyetçilik anlayışı, demokratik ve beşeri değerler açısından sorunlu bir siyasi tutumdur ve buna koşut eleştiriye tabidir. Hindistan'daki dağılma korkusuyla karşılıklı bağıntı içerisinde yer alan Hindu çoğunlukçu milliyetçilik anlayışı, J. J. Rousseau'nun "genel istenç"inin eleştirisi ve Mill'in "çoğunluğun tiranlığı" kavramları üzerinden eleştirilecektir.

Başlangıç olarak milliyetçilik kavramı ister kendini yurtseverlik ister milliyetçilik ister de faşizm görüntüsü altında gösterebilir, dışlayıcıdır ve buna koşut olarak "biz" –örneğin Hindistan bağlamında Hindular- ve "onlar" –örneğin Hindistan bağlamında Keşmirli Müslümanlar- ayırımına dayanır²¹⁷. Buna koşut olarak "onlar" diye nitelendiklerimiz –örneğin Keşmirli Müslümanlar-, "ötekileştirme"²¹⁸ ve ikincilleştirmeye tabi tutulurlar²¹⁹.

"Beşerler" dediğimiz topluluğun tanımını yapmak ve niteliklerini belirtmek, zordur çünkü "beşerler"ın çoğunlukçu mu bütünlükçü mü yoksa türdeş olmayan bir

²¹⁷ "Biz kimiz? Ötekiler kim? Ayrı bir dili konuşanlar mı? Tenleri ayrı renkte olanlar mı? Çekik gözlüler mi? İnsanlar mı? Canlılar mı? Bu dünyanın yerleşikleri mi?... Acıkınca yutkunanlar mı? Ölesiye sevenler mi? Sevince ağlayanlar mı? Yüksek sesle şarkı söyleyenler mi? Evet ama aynı zamanda ötekiler. Ötekiler şarkı söylemez mi, sevmeyi, ağlamaz mı, gülmez mi? Ötekiler neden öteki? Biz neden biziz? Biz ile öteki ortaklaşamaz mı? Birbirini zenginleştiremez mi?...?" (Selek, 2005; 2).

²¹⁸ "Öteki" ve "ötekileştirme" kavramları için bakınız: (Gasset, 1999; 83-103).

²¹⁹ Milliyetçi düşünüşü sahip olanlar, "Ötekiler ve biz arasındaki mesafeyi keskinleştirir. Eşitsizliği meşrulaştırır, egemenlik ilişkilerini ve şiddeti doğallaştırır." (Selek, 2005; 2).

nitelik mi gösterdiği konusunda siyasi ideolojiler arasında bir düşünce birliği yoktur (Heywood, 1997; 67). Rousseau özgürlük kavramını, “genel istenç” kavramının içine yerleştirmektedir (Yıldız, 2003; 3). Rousseau’ya göre genel istenç, vatandaşların bencil istencinin tersine, her vatandaşın kendi gerçek istencidir. Buna koşut olarak vatandaşlar kendi “genel istenç”lerine uyarak, aslında kendi gerçek istençlerine hizmet ediyorlardır: “genel istenç”, vatandaşların gerçekten kendilerini düşünerek hareket etselerdi, ortaya çıkacak olan eylemdi. Bu bağlamda genel istencin hayata geçirilmesi, egemeni doğurur ve egemen halkın özdeşi olur (Yıldız, 2003; 2). Rousseau’nun genel istenç kavramı, hiçbir zaman hata yapmaz ve daima doğrudur (*ibid*). Ama Rousseau’nun genel istenç kavramı eleştiriye tabidir. Vatandaşların istençlerini öznel –bencil ve gerçek olmayan istenç- ve nesnel istenç diye ayırmak, genel istenç kavramının yukarıdan –toplumun çıkarları ve hakları doğrultusunda hareket ettiğini savlayan halkçı bir lider ya da bir diktatör tarafından- dayatmacı bir şekilde tanımlanması tehlikesine bizi götürür. Bu bağlamda Kongre I’nın ve *BJP*’nin Hindistan’daki dağılma korkusuyla karşılıklı bağıntı içerisinde yer alan Hindu çoğunlukçu milliyetçilik anlayışları, “genel istenç” kavramının izlerini içinde barındırır.

Tocqueville’nin siyasi düşüncelerinden ilham almış olan Mill, “görüş karşıtlıklarını” savunmanın hayati bir zorunluluk olduğunu düşünüyordu (Miller, 1995; 137). Bu bağlamda Mill’in demokrasi konusunda adını “çoğunluğun tiranlığı” –ki bu katıksız çoğunluğun egemenliği içinde düşünülmelidir- olarak koyduğu, başlıca bir çekincesi vardı (Aktan; 6, Heywood, 1997; 74 ve Miller, 1935; 138). Demokrasi, her zaman birey özgürlüğünü ve azınlık haklarını halk adına ihlal etme tehdidini içinde barındırır: demokrasi, tartışmayı ve eleştirel ve sorgulayan bir ortamı, bireyleri çoğunluğun istencini benimseme yoluna doğru teşvik ederek, boğabilir ki bu da beraberinde aynılığı ve itaatkâr bir siyasi kültürü getirir (Heywood, 1997; 74). Buna koşut olarak bireylerin, çoğunluğun istencinin her zaman doğru olmadığını akıllarında tutmalarında yarar vardır. Bu üstte ifade edilen “çoğunluğun tiranlığı” kavramının tanımlamasından hareketle (Aktan; 6), Hindistan bağlamında, Hindu çoğunluğun iradesi Hindistan’da yaşayan diğer beşerler –Hindistan’daki Müslümanlar ve özellikle de Keşmirli Müslümanlar– üzerinde baskı yapmaktadır; erkin, Hindu çoğunluk tarafından kötüye kullanılmasının önüne geçilmesi gerekmektedir. Heywood’dan hareketle (Heywood, 1997; 74), şu anki çoğunlukçu milliyetçiliğin hâkim olduğu koşullar altında

Hint demokrasisi Hindistan'daki Müslüman azınlığın özellikle de Keşmirli Müslümanların özgürlük ve haklarını hiçe sayma tehlikesini içinde barındırır.

Sonuç olarak Ataöv'den hareketle (Ataöv, 2002; 40-41) yukarda betimlenen ve değerlendirilen bu şiddet ve değişim eğilimi karşısında Keşmirli Müslümanların genel tutumu Hint toplumu içinde bir azınlık olmanın bilincine erişmek, Hindu üstünlüğü olarak nitelendirilen olguya karşı şüpheyile yaklaşma ve İslami ilke ve değerlere daha fazla sadakat duyma olmuştur.

3. HİNT SİYASİ PARTİLERİ VE ÖZELLİKLE KEŞMİR SORUNU ÜZERİNDEN ALGILANAN DAĞILMA KORKUSU:

P. S. Gupta'ya göre Hindistan'da “ ‘etnik bilinçlilik güçlü bir şekilde kök salmıştır...’ ve ‘bazılarımız Hindistan’ın bütünlüğü konusunda korkmaktadırlar’ ” (Dutt, 1998; 432 içinde Gupta, 1995; 37).

“Ağustos 1997 yılında *India Today* tarafından yürütülmüş olan bir ankete göre, Hint halkının yüzde kırk biri gelecek elli yıl içinde Hindistan’ın bir bütün olarak kalacağını, düşünüyor, yüzde otuz altısı Hindistan’ın bağımsız uluslara bölüneceğini düşünüyor ve yüzde yirmi üçü de emin değil.” (*ibid*; 432 içinde *India Today*, 1997; 35).

Etnik milliyetçilik, Hindistan’ın toprak bütünlüğüne karşı bir tehlike oluşturmaktadır: dağılma korkusu (*ibid*; 432).

3.1. 1990’lı Senelerden İtibaren Keşmir Sorunun Evreleri:

Hindistan’da özellikle Keşmir sorunu üzerinden algılanan dağılma korkusunu çözümlemeye ve değerlendirmeye Keşmir sorunun evreleriyle başlamalıyız. Zira Keşmir sorunun evrelerini çözümlemek, Hindistan’da özellikle Keşmir sorunu üzerinden algılanan dağılma korkusunu siyasi tarihsel bir bağlama oturtmaya yarayacaktır. Bundan başka Keşmir sorunun evrelerinin çözülmesi ve değerlendirilmesi, okuyucunun çalışmanın III. Bölümüyle bağ kurmasına yardımcı olacak ve bir hatırlatma işlevi görecektir.

1990’ların ilk senelerinde Keşmir sorunu, bir bağımsızlık isteği idi: Keşmir sorunun, Pakistan’a katılma ya da dinsel bir boyutu yoktu (Bali, 2006; 184-185 ve Radikal, 2002; 1). Ama Keşmir sorunu, birkaç sene içersinde, bağımsızlık mücadelesi olmaktan çıkıp, Pakistan ve Taliban yönetiminin siyasi isteklerinin yörüngesine girdi (Bali, 2006; 185 ve Radikal, 2002; 1). 1996 senesinde Taliban güçlerinin Afganistan’da iktidarı elde etmesi ve Pakistan devletinin Keşmir’e Afganistan’dan gelen teröristleri

sokması, “Keşmir’in bağımsızlığı sorunsalını farklı bir boyuta taşımıştır.” (Bali, 2006; 185). Bu bağlamda M. Masood şöyle demiştir: “ ‘Keşmir’in bağımsızlığı Hindistan’ı yok etme planımızın bir parçasıdır.’ ” (*ibid*; 185 içinde Paringaux, 2002; 12). Keşmir, İslamcı teröristlerin cihadının yeni bir odağı durumuna dönüşmüştü (*ibid*; 185).

Keşmir sorunu bağlamında dini ve Pakistan’a katılma boyutlarının hâkim olması, SSCB’nin Afganistan’daki egemenliğinin nihayete erip, İslami alperenlerin ülkelerine geri döndüğü zamana denk gelmektedir (Radikal, 2002; 1 ve Bali, 2006; 185). Soğuk Savaşın bitimiyle birlikte ortaya çıkan en önemli sorunlardan bir tanesi, Afganistan’da SSCB’ye karşı savaşmış olan alperenlerin geleceğiydi (Radikal, 2002; 1). Pakistan devleti, ortaya çıkan bu boşluktan faydalanarak, bu alperenleri savaşmak üzere Hindistan yönetimi altındaki Keşmir’e gönderdi (Radikal, 2002; 1 ve Bali, 2006; 185). Buna koşut olarak Keşmir’de Hindistan devletine karşı olan var olan terörizm, başka bir biçim aldı: terörist örgütler, daha fazla şiddet uygulamaya ve intihar saldırıları düzenlemeye başladılar; Keşmir’deki “özgürleşim” savaşımındaki zemin değişikliği, yaşanan şiddetin dozunu yükseltmiştir (Radikal, 2002; 1 ve Bali, 2006; 186). Ayrıca Afganistan’da yaşanan siyasi olaylar ve gelişmelerle, Keşmir’deki siyasi olay ve gelişmeler arasında benzerlikler ve aynılıklar meydana çıkmaya başladı (Radikal, 2002; 1 ve Bali, 2006; 184-185). Taliban giderek Afganistan’ı ele geçirmeye başladığında, Keşmir’de de giderek daha fazla Afganlarında bulunduğu yabancı (Pakistanlı, Afgan ve Arap) teröristlere rastlanır olundu (Radikal, 2002; 1). Bu Pakistanlı, Afgan ve Arap teröristler, Keşmirli teröristlerle birlikte savaşım vermeye başladılar (Radikal, 2002; 1 ve Bali, 2006; 185). Son senelerde de bu yabancı teröristlerin niceliğinde de, önemli artış kaydedildi (Radikal, 2002; 1).

3.2. “Yumuşak Devlet” Olarak Nitelendirilen Hindistan:

Hindistan’da özellikle Keşmir sorunu üzerinden algılanan dağılma korkusunu çözümlmeye ve değerlendirmeye “yumuşak devlet” –“*Soft State*”²²⁰- kavramıyla devam etmeliyiz. Çünkü Hindistan’da özellikle Keşmir sorunu üzerinden algılanan dağılma korkusu, kuramdan yalıtılmamış bir şekilde, yani Hindistan’ın “yumuşak devlet” olma durumuyla birlikte, algılanmaktadır. Hindistan devleti kuruluşundan beri İslami terörizmle –Keşmirli ayrılıkçı hareketlerin mücadelesiyle-, vekillik savaşlarıyla –Pakistan’ın Keşmir üzerinden Hindistan’a karşı yürüttüğü savaşlarla- ve savaşlarla –Pakistan ve Hindistan arasında yaşanmış olan savaşlarla- yüzleşmek zorunda kalmıştır

²²⁰ “Yumuşak devlet” kavramı için bakınız: (Kapila, 2004; 1-2 ve Jayed R, 2000).

(Talbot, 2005 ve Kapila, 2004; 1). Hindistan'ın bu kadar büyük bir ölçekte şiddet ve terörizmle yüzleşmek zorunda kalmasının nedeni, Hindistan'ın bu iç ve dış tehditlere karşı savunmada kalan ve edilgen siyasalar izlemesinden ötürüdür (Kapila, 2004; 1). Buna koşut olarak Hindistan'ın hem içteki –Keşmirli terörist örgütler- hem de dıştaki düşmanları –Pakistan-, Hindistan'ı ulusal çıkarları ayaklar altında ezilirken bile silahlı kuvvetlerine başvurmeyen bir “yumuşak devlet” olarak algıladılar (*ibid*). Bir “yumuşak devlet” olan Hindistan, ulusal güvenlik konularını siyasileştirmiştir²²¹ (*ibid*; 6). Hindistan devletini yönetenler “Hindistan'ın güvenliğini korumak için, ulusal gücün kullanımından korkmuşlardır ya da yumuşak çıkış yolları aramışlardır.” (*ibid*).

Uttar Pradesh Kongre Komitesi'nin başkanı olan S. Khursheed'e göre de Hindistan bir “yumuşak devlet”tir (Jayed R, 2000; 1 ve Kapila, 2004; 1). Hindistan devleti, terörizme karşı savaşımında, yumuşak siyasalar izlemektedir (Jayed R, 2000; 1). Bu bağlamda Hindistan devleti, teröristlerin isteklerine karşı çabucak teslim olmaktadır²²² (*ibid*). Gazeteci H. Karlekar'a göre de Hindistan, kendisine karşı yöneltilmiş olan terörist eylemlere karşı yumuşak siyasalar izlemektedir (*ibid*; 4). Hindistan bağımsızlığını kazanmasından beri genel olarak kendi güvenliğine yönelik iç ve dış tehditleri karşılamaya ve püskürtmeye yönelik bir stratejik kültüre sahip değildir (Kapila, 2004; 5). Buna koşut olarak Hindistan'ın stratejik kültürünün bileşenleri edilgenlik, savunmacılık ve yumuşaklık olmuştur (Kapila, 2004; 5 ve Jayed R, 2000; 1, 4).

3.3. Hint Siyasetinin Keşmir Sorunu Üzerinden Algıladığı Dağılma Korkusu:

Bu noktada Hint siyasetinin Keşmir sorunu üzerinden algıladığı dağılma korkusu üzerinde durmak yararlı olacaktır. Hinduluk,

“Sınıfsal durumu ve kastlara bağlı ayrımları ortadan kaldıran bir birlik, homojenlik algısı ortaya koymaktadır ve elbette bu sosyal-kültürel birliğin siyasi karşılığı iç ya da dış düşmana karşı Hindistan birliğini korumak olarak yansımaktadır.”²²³ (Bali, 2006; 165).

²²¹ Her türlü iç ve dış siyaset konusu, ulusal güvenlik de dahil olmak üzere, siyasileştirilmelidir: aslında siyasetten ve buna koşut olarak halkın istencinden bağımsız bir konu, yoktur. Zira halka rağmen dış siyaset yapılandırılmaz: ulusal güvenlik dediğimiz kavram, şeffaf ve sorgulanabilir olmalıdır.

²²² Hindistan devleti, teröristlerin isteği üzerine, üç tane azılı teröristin Afganistan'a gitmesine razı olmuştur (Jayed R, 2000; 1).

²²³ “Bu yaklaşımın yaygınlaşmasında Kongre Partisi'nin de önemli katkısı olmuştur: Bu dili doğrudan kullanmamış olsa da bu söylemi desteklemiştir. 1992 ve 1993'te gerçekleşen olaylarda Hindu milliyetçilere sınırlı cezalar verilmiştir. Kongre Partisi seküler bir dil kullanmaktan kaçınmıştır.” (Bali, 2006; 165).

Hindistan toplumunda ve devletinde din temelli bir retorik üzerinden yapılandırılan siyasi ortam, Keşmir'deki olay ve gelişmelerle ve Pakistan devletiyle yaşanan siyasi sorunlarla eklemlenerek, Hindistan devleti ve toplumu içersinde Hindistan'daki Müslümanlardan kaynaklandığını varsayılan dağılma tehdidi korkusunu pekiştirmektedir (*ibid*). “Dolayısıyla, Keşmir sorunu, Pakistan çatışması ve bu ülkeyle yürütülen silahlanma yarışı, Hindistan'daki Müslümanları güvenmedikleri komşularının ajanları olarak algılama ve geliştirilen düşmanlık aynı potada erimektedir.” (*ibid*; 165 içinde Bose; 144–145).

Keşmir'in Hindistan'dan kopup bağımsız bir devlet konumuna gelmesi, Hindistan ve Pakistan açısından siyasi olarak onaylanabilir bir olay olsa bile, bu olay Hindistan'ı oluşturan bütün etnik bileşenlerin Hindistan'dan ayrılmasını meşrulaştıracaktır (Ebscohost.com, 1991; 7). Keşmir'deki ayrılıkçı hareketler, Hindistan'ın bir bütün şeklinde kalmasını sağlayan Hint federalizmine ve Hindistan'da geçerli olan dünyevilik anlayışına bir tehdit oluşturmaktadır (*ibid*). Daha belirgin olarak Hindistan'daki dağılma korkusuyla karşılıklı bağıntı içersinde yer alan yükselen Hindu çoğunlukçu milliyetçiliği dalgasına koşut olarak Hindu orta sınıfı Keşmir sorununu, Hindistan'ın toprak bütünlüğüne karşı bir tehdit olarak algılamaktadır (Ahmed, 2004; 219 ve Basu, 1996; 7). Hindistan'daki Müslüman aydın sınıfın dünyeviliği içselleştirdiği, köktenci ve fanatik hareketlere karşı eleştirel ve kınayan bir tutum benimsediği sırada, Hindu aydın sınıfı içine kapanık ve komünsel nitelikler göstermeye başlamıştır²²⁴ (Basu, 1996; 7).

3.4. Hindistan'daki Hindu Çoğunlukçu Milliyetçiliğiyle Karşılıklı Bağıntı İçersinde Yer Alan Dağılma Korkusu ve “Terörizmi Caydırma Öğretisi”:

Hindistan'da özellikle Keşmir sorunu üzerinden algılanan dağılma korkusunu çözümlmeye ve değerlendirme bağlamında şimdi “Terörizmi Caydırma Öğretisi”²²⁵ üzerinde durmak gerekmektedir. Çünkü o, Hindu çoğunlukçu milliyetçiliğiyle iç içe geçmiş olan Hindistan'daki dağılma korkusuna karşı verilmiş kuramsal bir yanıt olarak algılanmalıdır.

²²⁴ Bu tür komünsel, çoğunlukçu milliyetçilik nitelikleri gösteren ve bütün sorunların kaynağında Hindistan'daki azınlıkları gören kitaplar arasında şunlar sayılabilir: “... Akbar 1988 [Riot After Riot]; Basu et al. 1993; Das 1992; Engineer 1991; Gopal 1991; Hasan 1997; Kakar 1995; Khalidi 1995; Madan 1992; Padgaonkar 1993; Phadnis 1989...” (Ahmed, 2004; 219).

²²⁵ “Terörizmi Caydırma Öğretisi” için bakınız: (Kapila, 2006a; 5).

Hindistan'ın komşuları –ve özellikle Pakistan-, Hindistan'ın yüzleştiği terörizm kaynaklı sorunlara ve kaygılara karşı düşüncesiz bir dış siyaset yürütmektedirler (Kapila, 2006a; 5). Uluslararası arena, Hindistan'ın yüzleştiği terörizm kaynaklı sorunlara ve kaygılara karşı ilgisiz ve kayıtsızdır çünkü Hindistan terörizmle olan sorununu, ikna edici ve tutarlı bir şekilde uluslararası arenaya gösterememektedir ve Hindistan bir “yumuşak devlet” olarak algılanmaktadır (Kapila, 2006a; 5 ve Javed R, 2000; 1, 4). Hindistan'ın onlar tarafından “yumuşak devlet” olarak algılanmasında, Hindistan'da “Terörizmi Caydırma Öğretisi”nin olmaması önemlidir (Kapila, 2006a; 5). Onun varlığı, iç ve dış siyaset bağlamında terörist eylemlere karşı bir çözümleme ve eylem kaynağı sunar (*ibid*).

Onun bileşenleri, şunlar olmalıdır: a) Hindistan devleti terörist saldırıları izleme bağlamında “ilk-vuruş” hakkına sahip olmalıdır, b) Hindistan olası ya da fiili terörist tehdit ve saldırılara karşı, hem içte hem de dışta, önleyici vuruş hakkını kullanmalıdır ve c) Hindistan terörizmi destekleyen, barındıran ya da kolaylaştıran devletleri “terörizmi destekleyen devletler” ve “terörist devletler” olarak açıkça belirtmeli ve ona göre diplomatik ilişkilerini düşürmeli ve bu devletlere karşı diğer önlemleri almalıdır (*ibid*).

“Terörizmi Caydırma Öğretisi”nin yokluğuyla teröristlerin yakalanamaması arasında bir bağ vardır. Bu bağlamda Khursheed, Hindistan'daki *Lashkar-e-Tayyiba* isimli İslami terörist örgüte destek veren, küresel terörist olarak isimlendirilen ve Pakistan'da yaşayan D. Ibrahim isimli kişinin bunca geçen sene içersinde neden Hindistan kolluk kuvvetlerince yakalanamadığını merak etmektedir (Javed R, 2000; 2 ve Raman, 2003a; 1-2). Khursheed'e göre Hindistan'ın siyasaları, terörizme karşı savaşmak için gerekli olan ulusal kararlığı göstermez (Javed R, 2000; 2 ve Kapila, 2004; 1, 6). Hindistan, Keşmir sorununa yönelik dış siyaseti bağlamında, Pakistan'ın işgali altında olan Keşmir'in kendisinin olduğunu savlar; ama Hindistanlı yöneticiler kimi kandırıyorlar? (Javed R, 2000; 2). Hindistan, her Pakistan işgali altında olan Keşmir Hindistan toprağıdır ve bu toprağı geri istiyorum dediğinde, neden bu siyasi savını somut eylemlerle desteklemiyor! (*ibid*). Hindistanlı yetkililer hep, günün sonunda, işgalci Pakistan'la kriket maçı yapıyor ve kucaklaşıyor! (*ibid*).

4. HİNDİSTAN'DAKİ SİYASİ PARTİLERİN KEŞMİR-FEDERAL DEVLET İLİŞKİSİNE VE KEŞMİR SORUNUNA BAKIŞLARI:

Hindistan'daki siyasi partilerin Keşmir-federal devlet ilişkisine ve Keşmir sorununa yönelik bakışlarını çözümlememiz, Hindistan'daki Hindu çoğunlukçu milliyetçiliğiyle karşılıklı bağıntı içersinde yer alan dağılma korkusunu algılamamıza yardım edecektir ki bu da Hindistan'ın Keşmir sorununa yönelik dış siyasetinin ne oranda Hint iç siyasetinden etkilendiğini anlamamızı kolaylaştıracaktır.

4.1. BJP: Keşmir-Federal Devlet İlişkisi ve Keşmir Sorununa Bakışı

Hindistan'daki siyasi partilerin Keşmir-federal devlet ilişkisine ve Keşmir sorununa bakışları, uygulamadan bağımsız, yani Hindu sağ siyasetinin önemli bir bileşeni olan *BJP*'nin bu konudaki siyasi tutumuna yer vermeden, anlaşılamaz. Bu bağlamda *BJP* ve Keşmir sorunu ve *BJP* ve Keşmir-federal devlet ilişkisi üzerinde durulacaktır²²⁶.

BJP için Hindistan'ın toprak bütünlüğü ve birliği, kutsaldır ve bunu muhafaza edecek iç ve dış siyasalar izlemek *BJP*'nin Hint halkına karşı en önemli sorumluluğudur (Bjp.org, 2004; 1). Bu bağlamda Pakistan işgali altındaki Keşmir ve Hindistan yönetimi altındaki Keşmir, Hindistan'ın ayrılmaz parçalarıdır ve üçüncü bir şahsa devredilemezler (*ibid*). "...Ulusal sınırların yeniden çizilmesi dönemi bitmiştir." (*ibid*).

Keşmir'deki sınır ötesi terörizm eylemleri, son bulmalıdır (Bjp.org, 2004; 2). Bu bağlamda federal suçlara karşı savaşım vermek için, federal bir temsilcilik yapılandırılacaktır (*ibid*). Hindistan genelindeki karakolların sayısı, terörist eylemlere karşı, iki kat arttırılacaktır (*ibid*). "Polis ve toplum arasındaki ortaklık, kurumsallaştırılacaktır." (*ibid*). Kolluk kuvvetleri ve silahlı kuvvetler, ezilen sınıfların yakınmalara yol açan durumlara karşı daha duyarlı ve anlayışlı olacaklardır (*ibid*). Sonuç olarak *BJP*, Hindistan'ı başkaldırlardan ve kargaşadan arınmış bir ülke durumuna getirmek istemektedir ve bu bağlamda *BJP* Keşmir'deki de dâhil olmak üzere her türlü komünsel şiddetin önüne geçmeye çalışmaktadır (*ibid*).

BJP ve Keşmir-federal devlet ilişkisi, genelden özele doğru inilerek okuyucuya sunulacaktır. Başka bir anlatımla *BJP* ve Keşmir-federal devlet ilişkisini anlama bağlamında, önce *BJP*'nin genel olarak azınlıklara karşı yaklaşımı ardından *BJP* ve federal devlet-yerel devletler ilişkisine değinilecektir. Çünkü *BJP*, Keşmir yerel

²²⁶ *BJP* bu iki konuya ilişkin siyasi fikirlerini, "Ulusal Demokratik Müttefiklik" isimli program aracılığıyla belirtmiştir (Bjp.org, April 2004; 2-3).

devletini ve onun federal devletle olan ilişkisini diğer yerel devletlerinkinden farklılaştırmamaktadır.

Hindistan'daki azınlıklar için, Azınlıkları Geliştirme Gündemi oluşturulmuştur: o, azınlıkların eğitime, iktisadi yönden kalkındırılmalarına ve geliştirilmelerine, merkezden çevreye yetki devrine ve sınıfsal açıdan yoksul ve geri kalmış sınıflara odaklanmaktadır (*ibid*). Azınlıkların eğitimi bağlamında medrese eğitimi, çağdaş koşullar seviyesine çıkartılmalıdır (*ibid*).

BJP için federal devlet yerel devlet ilişkileri, siyasi bir tartışma konusu değildir: federal devlet yerel devlet ilişkileri, uyum ve işbirliği göstermektedir (*ibid*). *BJP*'nin iktidarda olduğu dönemlerde, hiçbir yerel devlete karşı önyargılı bir şekilde davranılmamıştır ve ayrımcılık ve kayırmacılık yapılmamıştır (*ibid*). “Hint anayasasının 356. maddesi bağlamında [bu madde acil durum koşullarıyla ilgilidir], biz [*BJP*] *Srinagar*'da 2003'te yapılan Devletler Arası Konsül'deki toplantıda yapılan oydaşmaya bağlı.”yız (Bjp.org, 2004; 2 ve Constitution.org; 1).

Hindistan Pakistan'la olan bütün sorunlarını –Keşmir sorunu da dâhil olmak üzere-, 2004 senesinde Pakistan'ın başkentinde ifade edilen Ortak Beyanatı temel alarak çözmeye çalışmalıdır (Bjp.org; 2004; 1). Bu bağlamda iki ülkenin dış işleri bakanları, Keşmir sorunu bağlamında içtenlikle tartışmaya ve buna koşut olarak iki tarafı da memnun edecek bir barış anlaşmasına varmayı umut ettiklerini açıkladılar (The Hindu, 2004; 1). İki dış işleri bakanı, görüşmelerin çizelgesinin şu şekilde olmasına karar verdiler: “i. Dış işleri bakanları, Mayıs/Haziran aylarında barış ve güven artırıcı önlemler de dahil olmak üzere güvenlik konularında konuşmak ve Cammu ve Keşmir [sorununu görüşmek] üzere buluşacaklar;” ii. Temmuz 2004'te terörist eylemler görüşülecek (*ibid*; 1).

4.2. KP ve Keşmir-Federal Devlet İlişkisi ve Keşmir Sorununa Bakışı:

Hindistan'daki siyasi partilerin Keşmir-federal devlet ilişkisine ve Keşmir sorununa bakışları, uygulamadan yalıtılmış şekilde, yani Hindu sol siyasetinin önemli bir bileşeni olan KP'nin bu konudaki siyasi tavrına²²⁷ yer vermeden, algılanamaz.

KP ve Keşmir-federal devlet ilişkisini çözümleme bağlamında, genelden özele inme yöntemine koşut olarak, önce genel olarak federal devlet-yerel devletler ilişkisi

²²⁷ KP, bu konuya ilişkin siyasi görüşlerini Ortak Asgari Tasarı –*the Common Minimum Programme of the Congress led United Progressive Alliance May 2004*”- aracılığıyla ifade etmiştir (Congress.org, 2004; 5, 7).

üzerinde durulacaktır. Ardından federal devlet-Keşmir yerel devleti ilişkilerine geçilecektir.

KP, Hindistan'daki federal devlet yerel devletler ilişkisi bağlamında, Ulusal Kalkınma Konseyi'ni –*the NDC*- işbirlikçi federalizmin²²⁸ daha etkili ve verimli bir aygıtı yapmayı arzulamaktadır (Congress.org, 2004; 5). Bu bağlamda Hindistan'da Yerel Devletler Arası Konsey, yeniden verimli ve etkili bir şekilde işler duruma getirilecektir (*ibid*). KP, yerin yasasının uygulanması bağlamında, Hindistan'da toplumsal uyumsuzluk, dini fanatiklik ve bağnazlık ve toplumlararası nefret ve kin yayanlara karşı en sert önlemleri yürekli bir şekilde alacaktır (*ibid*; 7).

KP, Geri Kalmış Yerel Devletlere Yardım Fonu isimli bir kurumu oluşturmayı amaçlamaktadır ki “bu kurum bu yerel devletlerin üretici varlıklarını meydana getirecektir.” (*ibid*; 5). Federal hükümet, Hindistan'ın güney ve güneydoğu bölgelerindeki sanayileşme çabalarına odaklanacaktır (*ibid*).

KP Keşmir'deki bütün siyasi partilerle, Keşmir yerel devletinin yöneticileriyle de görüş alış verişi yaparak ve işbirliği içinde, sürdürülebilir bir ikili ilişki ve karşılıklı konuşma bina etmeyi arzulamaktadır (*ibid*). KP, Keşmir yerel devletinin Keşmir'e yönelik izlemiş olduğu iyileştirici dokunuş siyasası²²⁹ nı olumlu ve yapıcı bulmaktadır ve buna koşut olarak bu siyasayı beşeri ve iktisadi düzeylerde desteklemektedir (*ibid*). KP, Keşmir yerel devletinin Keşmir'in altyapısını yeniden bina etmesine, turizm ve enerji konularında Keşmir'e yatırım yapmasına da destek olacaktır (*ibid*).

KP, Keşmir'e Hindistan içersinde ayrıcalıklı bir siyasi yer veren Hint anayasasının 370. maddesine bağlıdır (Congress.org, 2004; 5 ve Constitution.org; 1). Burada Hindistan anayasasının 370. maddesi üzerinde de kısaca durmak gerekmektedir.

Buna göre “... Hindistan anayasasının 238. maddesinin koşulları, Cammu ve Keşmir yerel devleti için geçerli değildir; Hindistan Meclisinin ilgili yerel devlet üzerindeki yasama gücü şunlarla sınırlıdır: (i) Birleşik Liste'deki ve Mutabık Liste'deki konular, Cammu ve Keşmir yerel devletine danışılarak, Katılım Belgesi'nde belirtilen konulara karşılık gelerek Başkan tarafından bildirilir... (ii) ifade edilen listelerdeki bu gibi diğer konular, ilgili yerel devletin hükümetiyle anlaşmalı bir şekilde Başkan tarafından açıkça belirtilebilir...” (Constitution.org; 1).

²²⁸ İşbirlikçi federalizm kavramını inceleyen bir yazı için bakınız (Watts, 2003 <http://www.irpp.org/miscpubs/archive/federation/watts.pdf>)

²²⁹ İyileştirici dokunuş siyasası için bakınız: (Joseph, 2003 <http://www.rediff.com/news/2003/mar/25jk7.htm>), (Hvk.org; 2003 <http://www.hvk.org/articles/0203/133.html>) ve (Ahmad, 2003 <http://www.cnn.com/2003/WORLD/asiapcf/south/11/07/kashmir.anniversary/index.html>).

Bununla birlikte Congress.org'dan hareketle (Congress.org, 2004; 5) savlanabilir ki KP, Keşmir'de meydana gelen terörizm ve başkaldırı eylemlerini Hindistan'ın ulusal güvenliği bağlamında çok ciddiye almaktadır. Buna koşut olarak Congress.org'dan hareketle (*ibid*) savlanabilir ki KP, Keşmir yerel devleti üzerindeki Hindistan egemenliğini muhafaza etmeye kararlıdır.

5. TEY VE HİNDİSTAN'DAKİ SİYASİ PARTİLER:

Hindistan'daki TEY'i²³⁰ çözümlememiz, Hindistan'daki Hindu çoğunlukçu milliyetçiliğiyle karşılıklı bağıntı içerisinde yer alan ve Keşmir sorunu üzerinden algılanan dağılma korkusunu kavramamıza yardım edecektir. Çünkü TEY gibi sert bir yasanın çıkması, Hint siyasetinin özellikle Keşmir sorunu üzerinden algıladığı dağılma korkusuna verdiği önemi göstermektedir.

5.1. Hindistan Anayasasının 51A. Maddesi:

TEY'i çözümlemeden önce, Hindistan vatandaşlarının temel yükümlülükleriyle ilgili olan Hindistan anayasasının 51A. Maddesini²³¹ (Constitution.org; 1) belirtmemiz gerekmektedir. “ ‘...Hindistan'ın egemenliğini, birliğini ve bütünlüğünü desteklemek ve korumak... bireysel ve ortaklaşa etkinliklerin tüm alanlarında mükemmellik yönünde çabalamak ve böylece ulusu sürekli bir şekilde çaba ve başarının daha yüksek seviyelerine çıkarmak’ ”, bütün Hindistan vatandaşlarının ödev ve sorumluluğudur (*ibid*). Bundan başka Hint anayasasının 51. maddesi, Hindistan'ı oluşturan etnik bileşenlerin kast, dil ve din farklılıklarını aşarak kardeşçe ve dostane ilişkiler kurmalarını ister (Ashanet.org; 2 ve Constitution.org; 1).

5.2. TEY:

Hindistan anayasasının 51A. Maddesini belirttikten sonra bu noktada TEY'i çözümlememiz gerekmektedir. TEY, Hindu çoğunlukçu milliyetçiliğiyle bir etkileşim içerisinde yer alan Hindistan'daki dağılma korkusunun bir ürünüdür. TEY, ABD'ye karşı girişilmiş olan 11 Eylül saldırılarından²³², BM Güvenlik Konseyi'nin terörizmi önleme doğrultusunda karar almasından ve 2001 yılında “Hindistan'daki bütün politik

²³⁰ “28 Mart 2002 tarihinde TEY, 2001 tarihli Terörizmi Engelleme Yerel Kanunun yerini almıştır.” (Satp.org, 2002; 1).

²³¹ Hindistan anayasasının bütünü, için bakınız: (Constitution.org, <http://www.constitution.org/cons/india/const.html>).

²³² Amerikan dış siyaseti, kendi “terörle savaş” söz sanatının bir rehinesi durumunda havası vermektedir (Han, 2002; 1). Bush'un dış siyaset öğretisi olan “Ya benimlesin ya da bana karşı” yaklaşımına destek vererek, sorunlar ve onlara bağlı çatışmaların kızışması olasılığını arttırmaktadır (*ibid*).

önderlikleri yok etmek için hazırlanan... komplodan”²³³ sonra, *BJP*’nin liderlik ettiği birleşme hükümeti tarafından Hint Meclisinde yasalaştırılmıştı (Han, 2001; 2 ve Hrw.org, 2004; 1).

Bu noktada bu yasanın ayrıntıları üzerinde durmak gerekir. Hindistan toprak bütünlüğünü ya da egemenliğini tehdit eden veya terörist örgütlere üye olan olan kişiler, terörizm suçu işlemiş olurlar (Satp.org, 2002; 3). Her kim terörist bir eyleme karışırsa ve bir vatandaşın ölümüne sebebiyet verirse, ya idam cezası ya da ömür boyu hapis cezası alır (*ibid*). Diğer durumlarda terörist eylemlere karışan bireyler, beş yıldan az olmamak üzere hapis cezası alır ve bu cezalar arttırılabilir²³⁴ (*ibid*; 4). Her kim, gönüllü bir şekilde bir teröriste konaklama sağlar ya da onu saklarsa, üç yıldan az olmamak üzere hapis cezası alacaktır ve bu cezalar arttırılabilir (*ibid*). Bu yasa, Hint kolluk kuvvetlerine şüphelileri bir suçla suçlamadan yüz seksen gün alıkoyma hakkını vermiştir (Hrw.org, 2004; 1). Bu yasa, soruşturucu memurların gücünü genel olarak arttırmıştır ve terörist eylemlere karşı savaşım vermek için, özel mahkemelerin kurulmasına olanak vermiştir (Satp.org, 2002; 5-12). Bu bağlamda özel mahkemeler,

“...yargılama yetkileriyle, gücünün diğer suçlarla ilgisiyle, ... kamu savcılarıyla, yöntem ve güçleriyle, tanıkların korunmasıyla, yargılamalarının emsal teşkil etmesiyle, ... düzenli mahkemelere davaları gönderme güçleriyle, ve geçici koşullar ve askıda olan davaların gönderilmesiyle” ilgilidir (*ibid*; 11-16).

TEY’den uygulamada, daha çok Müslümanları ve *Dalit*leri siyaseten kenarda bırakmak için yararlanılmıştır (Hrw.org, 2004; 1). Hindistan’daki Müslümanlar, yasayı Hint kolluk kuvvetlerinin Müslümanları hedef göstermesine ve profilini çizmesine izin veren bir aygıt olarak algılamaktadırlar (Wikipedia.org; 9). TEY’in Hindistan-Pakistan ilişkileri üzerine de olumsuz yansımaları olmuştu: Hindistan ve Pakistan arasındaki çatışma isterisini pekiştirmişti, Hindistan ve Pakistan arasında gerçekleşen otobüs ve tren seferleri iptal edilmişti ve iki tarafta gerginliği yükseltici eylemlerde bulunmuşlardı (Han, 2002; 2).

5.3. TEY ve Hint Siyaseti:

Bu noktada *BJP* ve *KP*’nin TEY’in kuramsal ve tüzesel boyutu ve uygulamaya dönük yansıması hakkındaki siyasi görüşlerini çözümlemek ve değerlendirmek yararlı olacaktır.

²³³ Advani bu ifadeyle 2001 yılında Hindistan Meclisine yapılan saldırıyı kastetmişti (*ibid*).

²³⁴ TEY’le birlikte, Hindistan’da İslam devleti kurmayı amaçlayan bir örgüt kapatılmıştır ve siyasi önderleri de tutukevine gönderilmiştir (Wikipedia.org; 9).

KP²³⁵, TEY'in önemli bir şekilde kötüye kullanıldığını düşünmektedir (Congress.org, 2004; 5). Hindistan'ın terörizmle olan kuramsal, hukuki ve fiziki savaşımında, terörizme karşı hiçbir ödün verilmeyecektir; ama KP, yasa kötüye kullanıldığı için bu yasayı kaldırmak istemektedir²³⁶ (*ibid*). KP'nin yasa karşısındaki siyasi tutumunu açık ve somut olarak anlamak için, KP'nin liderinin yasayla ilgili sözlerine bakmak yararlı olacaktır: “ ‘acımasız ve sert yasalar –*Draconian*- terörizmle savaşımında çok nadir başarılı olmuşlardır’ ve bu terörizmle [Pakistan destekli vekillik savaşıyla] ‘bireysel özgürlükleri budayarak’ dövüşülemez.” (Mishra; 2). Bununla birlikte terörizme karşı geçerli olan diğer yasalar, etkili ve verimli bir şekilde uygulanacaktır (Congress.org, 2004; 5). KP'nin TEY karşısındaki bu siyasi tutumu sorumlu bir siyaset anlayışıydı: KP, bu yasaya karşı çıkarak Hindistan'daki bireylerin temel hak ve yükümlülüklerini korumuştur²³⁷ (Mishra; 1).

Bu noktada *BJP*'nin TEY hakkındaki görüşleri üzerinde durmak gerekir. Advani'ye göre TEY, Hindistan'ın yüzleşmek zorunda olduğu Pakistan destekli terörizme karşı savaşımın bir aygıtıdır (*ibid*; 2). Buna koşut olarak *BJP*'ye göre “... TEY gibi bir yasa, terörizmin kökünü kurutmak için gerekliydi.” (Tribuneindia.com, 2003; 1). *BJP*'ye göre *BJP* liderliğindeki federal hükümetin görevi, Hindistan'ın terörist örgütler ve Pakistan tarafından tehdit edilen toprak bütünlüğünü, Hint ulusal onur ve “varlığını” korumak ve muhafaza etmektir (*ibid*). Bu koşullar altında *BJP*'ye göre, Pakistan destekli bu vekillik savaşıyla hem içte hem de dışta etkili ve verimli bir savaşım vermek için, TEY gibi bir yasaya Hindistan toplumunun gereksinimi vardı (*ibid*).

Üsttekilerin ışığında Hindistan'ın terörizme karşı savaşımı, sert siyasalardan oluşmalı ve siyasi partiler bu siyasaları aynen ve bütünüyle kabul etmelidirler (Kapila, 2006b; 5). Bu bağlamda bu yasa, Hindistan'da yaşayan Müslümanları hedef göstermemektedir (Kapila, 2006a; 5). Ayrıca yasanın Müslüman teröristlerin eylemlerini önleyemediği savı, akla yatkın bir sav değildir (*ibid*). Eğer Hindistan'da yaşayan Müslümanların büyük bir kısmı bu yasayı ihlalden suçlanmışlarsa, bunun

²³⁵ KP, bu konuya ilişkin siyasi görüşlerini Ortak Asgari Tasarı –*the Common Minimum Programme of the Congress led United Progressive Alliance May 2004*”- aracılığıyla ifade etmişti (Congress.org, 2004; 5).

²³⁶ İnsan Hakları İzleme örgütüne göre TEY'in yürürlükten kaldırılmak istenmesi, Hint medeni özgürlükleri ve demokrasisi bağlamında çok önemli ve etkili bir eylem olacaktır (Hrw.org, 2004; 1). TEY'in kaldırılması, uluslararası arenaya terörizmle olan savaşımın demokratik ilkeleri ve bireylerin temel hak ve özgürlüklerini ihlal etmeden de yürütülebileceğini gösterecektir (*ibid*).

²³⁷ Ama KP'nin de sert ve acımasız yasaları yasalaştırma bağlamında, geçmişi temiz değildir (Mishra; 3).

nedeni bu Müslümanların Hindistan devletine yönelik yıkıcı ve terörist eylemlere girişmesinden ötürüdür (*ibid*). Eğer Hindistan'daki Müslümanların bir kısmı Pakistan destekli terörist eylemlere girişiyorsa, Hindistan'da yaşayan Müslüman toplumun üzerine düşen bu terörist ve kanun kaçağı kişileri, aynı eskiden Sih toplumun yaptığı gibi, Müslüman toplumunun içinden dışlamaktır (*ibid*; 3).

6. HİNDİSTAN VE İKTİSAT:

Hindistan'da iktisat ve siyaset etkileşim ve karşılıklı bağıntı içerisinde yer alırlar. Bu bağlamda Hindistan devletinin dağılma korkusunun, Hindistan'ın Keşmir sorununa yönelik dış siyasetine etkisini çözümleyebilmemiz için, Hint iktisadından, Hint iktisadındaki dönüşüm yıllarından ve –bununla etkileşim içerisinde düşünülmesi gereken- Hindistan'da var olan iktisadi milliyetçilik anlayışından söz etmek gerekir. Daha belirgin olarak belirtmek gerekirse, Hindistan'da var olan iktisadi milliyetçilik kavramı²³⁸ ve bunun somut yansımaları, Hindistan'da var olan ve özellikle Keşmir sorunu üzerinden algılanan dağılma korkusuna iktisadi açıdan kuramsal bir çerçeve ve dayanak noktası sağlamaktadır.

6.1. Hint İktisadına Genel Bir Bakış:

“ ‘Delhi’ye resmi gezi yapan birçok kişi gördüklerinden o kadar etkilendi ki, ikinci bir Çin’den bahsetmeye başladılar’ diyen gazete, yaygın fakirlik ve nüfusun yarısının okuryazar olmaması gibi verilerin ise [Hint iktisadının] başka bir yönü anlattığını yazıyor.’ ” (Bbc.co.uk, 2004; 2 içinde Frankfurter Allgemeine Zeitung).

2004 nüfus sayımına göre Hindistan'da 1.200 milyon beşer yaşamaktadır: bu nüfusun belki de 100 milyonu Hindistan'ın orta sınıfını oluşturmaktadır (Voanews.com, 2004; 1 ve Ataöv, 2002; 84). Pakistan (beşer sayısı 160 milyon) ve Bangladeş (beşer sayısı 140 milyon), Hindistan'la kıyaslandığında küçük kalırlar (Çakır, 2006; 1 ve Bozkaya, 2006; 1). Hindistan uzaya ilk vatandaşını 1984 yılında göndermesine rağmen Hindistan'da milyonlarca kişi yoksulluk içerisinde yaşamaktadır (Ataöv, 2002; 84). Daha belirgin olarak Roy'a göre Hindistan'ın köylerinin yüzde kırkının yiyecek tüketim düzeyi, Afrika'daki yiyecek tüketim düzeyinin aşağısındadır (Goodman, 2004; 1).

Bütün bunlara rağmen Hindistan sanayi, beş yıllık planlarında önemli katkısıyla, Hindistan'daki İngiliz Yönetimi'nin ortadan kalkmasından itibaren büyük ölçüde gelişmiştir: Hindistan sanayi, beş büyüklere yaklaşmıştır (Ataöv, 2002; 84). GSMH'si istikrarlı bir şekilde artmıştır ve enflasyonu makul düzeylerde olmuştur (*ibid*). Ama

²³⁸ İktisadi milliyetçilik anlayışı için bakınız: (Limaye, 1998; 6).

türdeş ve tek taştan yapılmış bir Hindistan iktisadından söz etmek kolay değildir (*ibid*). Buna koşut olarak Hindistan'ın sanayisinin ve iktisadının Hindistan geneline dağılımı ve bileşenleri türdeş ve aynı değildir (Limaye, 1998; 5). *Gujarat* gibi yerel devletler, ticaret kültürüne ve dışsatım için iyi limanlara sahip yerel devletlerdir (*ibid*). Diğer taraftan *Kerala* gibi yerel devletler, diğer yerel devletlere kıyasla daha iyi altyapıya sahiptirler (*ibid*). Ayrıca *Kerala*, Hindistan genelinde en yüksek okuma yazma oranına, iyi sağlık hizmetlerine ve güçlü bir sendikacılık anlayışına sahiptir (*ibid*).

6.2. Hint İktisadı ve 1990'lı Yıllar:

Hint iktisadı, 1990'lı yıllarda bir değişim ve dönüşüm sürecine girdiği için (Basu, 1996; 4 ve Goodman, 2004; 1), Hint iktisadı ve 1990'lı yılların incelenmesi ve değerlendirilmesi gerekmektedir. Hint iktisadı ve 1990'lı yıllar bağlamında, Hint iktisadındaki dönüşümden ve Hint iktisadı bağlamında *BJP*'nin iktisadi milliyetçilik anlayışından²³⁹ söz edilecektir.

Bu noktada 1990 öncesi ve sonrası dönemin iktisadi siyasalarının karşılaştırılmasının yapılması yararlı olacaktır. Hindistan'daki İngiliz Yönetimi'nin yıkılmasından 1990'lı yıllara kadar Hindistan içe yönelik ve dış alım ikamesine bel bağlayan iktisadi siyasalar izledi (Tuncer, 1999; 1 ve Kulke, Rothermund, 2001; 450-452). Hindistan devleti kendi eliyle çok sanayi kurumu oluşturdu ve işletti; ama iç ve dış iktisadi rekabetten azat olan bu kurumlar, yüksek olmayan bir iktisadi verimlilik ortaya koydular (Tuncer, 1999; 1 ve Kulke, Rothermund, 2001; 451). Toplumsal amaca katkı sağlayacağı düşünülen kamu iktisadi teşebbüslerine sağlanan devlet yardımları, Hindistan'da mali açıkların oluşmasına neden oldu (Tuncer, 1999; 1).

Ama Kongre federal hükümetleri, Hindistan'da var olan kapalı iktisat anlayışını dönüştürmeye çalıştılar: Hindistan'da var olan kapalı iktisat anlayışı dış dünyaya açılmaya çalışıldı ve Hindistan'a doğrudan yabancı yatırım çekilmeye çalışıldı²⁴⁰ (Basu, 1996; 4).

Ama 1990'lı senelerde Hindistan'da hâkim olan mali düzensizlik ve siyasi çalkantılar, Hindistan'ın iktisadi açıdan güvenilir olma durumuna önemli ölçüde zarar verdi ve Hindistan'ın önemli bir ödemeler dengesi buhranı yaşamasına neden oldu (Kulke, Rothermund, 2001; 474, Corbridge, Harriss, 2000; 152 ve Tuncer, 1999; 1).

²³⁹ *BJP*'nin iktisadi milliyetçilik anlayışı için bakınız: (*ibid*).

²⁴⁰ *KP*'nin iktisat anlayışına, temel muhalefet ve buna koşut olarak alternatif iktisadi siyasa önerileri *BJP* tarafından dile getirildi (Basu, 1996; 4).

Bundan başka Hindistan'ın uluslararası kredi notu, *Moody's Standard and Poor* tarafından düşürüldü (Corbridge, Harriss, 2000; 152). Hindistan devleti iktisadi açıdan batkının kenarındayken, yurtdışında oturan ve o dönemde hâkim olan yüksek faiz siyaseti sebebiyle Hint iktisadında önemli tutarlar biriktirmiş olan Hintliler paralarını geri çektiler (Kulke, Rothermund, 2001; 474). “İflas sadece yön değiştirdi çünkü yeni hükümet 1991 Haziranında göreve geldiğinde Dünya Bankası ve IMF Hindistan'ı uçuruma itti.”²⁴¹ (*ibid*). “...Hindistan'ın mali açığı GSMH'sının yaklaşık yüzde dokuzuna karşılık geliyordu... ve enflasyon yüzde onun üzerine doğru gidiyordu.” (Corbridge, Harriss, 2000; 151).

Ama Hindistan'da yeni federal hükümetin kurulmasıyla birlikte, Hindistan dışında yaşayan Hintliler paralarını geri göndermeye başladılar (Kulke, Rothermund, 2001; 475). Hint federal hükümetinin rupinin değerini düşürme kararını alması, dışsatımı ve Hindistan'a yabancı yatırımı arttırdı (Kulke, Rothermund, 2001; 475 ve Corbridge, Harriss, 2000; 152). Ama yinede Hindistan'a yapılan doğrudan yabancı yatırım nicelik açısından önemli değildi ve “... esas piyasaya girmeden borsaya destek veren daha çok kurumsal yatırımlar vardı.” (Kulke, Rothermund, 2001; 475). Hindistan'da borsa oyunlarının sayısı yükseldi ve hava Hindistan finansal çevrelerindeki boşluklardan ve belirsizlikten yararlanıp, başkasının parasıyla servet edinmeye çalışanlar için çok uygun bir duruma geldi: Hindistan'ın gerçek ve mali iktisadi arasındaki fark (Kulke, Rothermund, 2001; 475 ve Corbridge, Harriss, 2000; 151). Bu borsa oyunları ve fırsatçı davranışlar, 1992 senesinde Hint borsasının çok ağır darbe almasına neden oldu (Kulke, Rothermund, 2001; 475). Bununla karşılıklı bağıntı içersinde yer alan “... *Ayodha*'daki *Babri* Mescidi'nin yıkılması da –Aralık 1992- aynı yıla rastlayan bir başka feci olaydı.” (*ibid*).

6.3. Hint İktisadi Bağlamında BJP'nin İktisadi Milliyetçilik Anlayışı:

“ ‘Hindistan liberalleşmelidir, sanayileşmelidir ve çağdaşlaşmalıdır –fakat o, bunu Hintli yoluyla yapmalıdır. Hindistan, kendine bir ışık olmalıdır.’ ” (Corbridge, Harriss, 2000; 173 içinde BJP: Humanistic Approach to Economic Development –A Swadeshi Alternative).

BJP'nin iktisadi milliyetçilik anlayışını çözümlememiz ve algılamamız için, partinin iktisadi açıdan oy tabanından söz etmek gerekir. *BJP*'ye oy veren temel kitlenin iktisadi bileşenleri Hindistan'daki küçük işletmeciler, Hindistan'daki çoğu büro işçisi ve

²⁴¹ Hindistan hükümetleri, 1980'li yılların çoğu boyunca, bütçedeki açıkları Hindistan'daki “esir” mali kurumlardan ve yurtdışındaki bankalardan aldığı borç paralarla kapatma yoluna gitti (Corbridge, Harriss, 2000; 151).

bazı büyük işadamlarıdır (Limaye, 1998; 2). Bu büyük işadamlarının *BJP*'ye oy vermesinin nedeni, onların uluslararası rekabet etmek istememeleridir (*ibid*). Buna koşut olarak *BJP*'nin iktisadi siyasaları, korumacı ve seçici doğrudan yatırımdır: bu bağlamda parti, ileri teknoloji alanındaki yabancı yatırımları, tüketici ürünlerindeki yabancı yatırımların tersine, olumlar (*ibid*).

BJP büyük Hint kentsoylularının desteğini, Hindistan'daki diğer siyasi partiler sosyalist ideolojinin iktisat anlayışına bağlıyken, iktisadi özgürleşmeyi savunarak aldı (Basu, 1996; 4). Ama KP elinden kaçırmaya başladığı siyasi başatlığı kentsoylu desteğini yeniden kazanarak yeni-liberal iktisadi siyasalarla pekiştirmeye uğraştı (Yıldırım, 2004; 3). 1991 senesinde M. Singh'in maliye bakanlığı sırasında bu yolda önemli adımlar atıldı, "... ödemeler dengesindeki kriz, kalkan olarak kullanılmak suretiyle tutarlı neo-liberal bir program uygulanmasına geçil..."di (*ibid*; 3-4). 1996-1998 seneleri arasında KP destekli Birleşik Cephe hükümeti zamanında bu iktisadi siyasalar sürdürüldü (*ibid*; 4). Ama Kongre hükümetlerinin Hindistan'da iktisadi ıslahatlar yapmaya başlaması, *BJP*'nin iktisadi siyasalarının karmaşıklaşmasına neden oldu (Basu, 1996; 4 ve Corbridge, Harriss, 2000; 174). *BJP* bir taraftan geleneksel iktisadi oy tabanını muhafaza edebilmek için, Hint iktisadi bağlamındaki devlet denetimlerinin kaldırılmasını ve yerel devletlere iktisadi anlamda daha fazla yetki ve haklar verilmesini olumluladı (Basu, 1996; 4). Ama *BJP* yöneticileri diğer taraftan, kapitalizme yönelik iktisadi ıslahatlara toptan destek vermenin artık daha fazla oy toplama açısından pek uygun olmadığını algıladı (*ibid*). Çünkü Kongre hükümetlerinin kapitalizme yönelik ıslahatlarını eleştirmek ve bu ıslahatlardan olumsuz yönde etkilenenleri temsil etmek, *BJP*'ye daha fazla oy sağlayabilirdi: *BJP*'nin iktisadi ıslahat adı altında sunulan liberalleştirme siyasalarına karşı olanlardan ve Hint kırsal bölgelerini temel alan kuvvetli tepkiden yararlanma siyaseti (Basu, 1996; 4 ve Yıldırım, 2004; 6). Bu bağlamda *BJP* yöneticileri, KP'yi Hint iktisadında önemli ve yüksek bir büyümeye neden olmamakla ve iktisadi özgürleşmeden sonra ortaya çıkan yoksulluk, işsizlik vb.yle suçladı (Basu, 1996; 4). Bu bağlamda

" 'Devletin kökten özelleştirmeler yapması gerektiği yönündeki istek, Güney Asya devletlerinin 1990'ların liberalleştirme döneminden daha uzun bir süredir devam etmekte olan etkili kökten özelleştirmeyi, gayri-resmileştirmeyi ve şimdi mafyalaşmayı...' " önemsememekteydi. (Corbridge, Harriss, 2000; 143 içinde Harriss-White, 1997; 19).

Üsttekilere koşut olarak *BJP*'nin iktisadi siyasaları da bir değişim yaşadı; çünkü *BJP*'nin kapitalist iktisada yönelik ıslahatları toptan bir şekilde desteklemesi, partinin

siyasal alandaki milliyetçi söz sanatına uymuyordu (Basu, 1996; 4). Bu bağlamda *BJP*, *RSS*'nin siyasi ve iktisadi düşüncelerinden de etkilenecek, Hint iktisadi bağlamında “*swadeshi*” –kendi kendine yetme- anlayışını benimsedi: Hindistan’ın “ ‘kendine bir ışık’ ” olması (Basu, 1996; 4 ve Corbridge, Harriss, 2000; 174). İktisadi açıdan kendi kendine yetme anlayışı, yabancı yatırımcıların yalnızca ileri teknoloji, altyapı vb. alanlarda Hindistan’a yatırım yapmasını ister (Basu, 1996; 4). Bu bağlamda Advani şöyle demişti: “ ‘biz yabancı şirketlerin bize bilgisayar mikroçipleri vermesini istiyoruz, patates cipsleri değil.’ ” (*ibid*).

7. SONUÇ:

Heptula’dan hareketle (Ataöv, 2002; 35 içinde Heptula), Hindistan devletinin kurucularının oluşturduğu Hindistan devleti ve onun kurumlarının kurulması, son çözümlemede, Hindistan sınırları içinde yaşayan beşerlerin varlığının istikrara kavuşturulması ve doğayı kendi istencine bağlı kılma gayretine yönelikti. Ama Heptula’dan hareketle (*ibid*), Hindistan’ın bu kurumları bazılarına –yukarı kastlara, zenginlere vb.- daha fazla faydalı olurken diğer yandan fırsat eşitliğinin olmamasından doğan açlık ve siyasi ve toplumsal yoksunluk Hindistan sınırları içersinde yaşayan beşerler arasına ayrılıklar aşılammakta –Hindu çoğunlukçu milliyetçiliği ve Keşmirli Müslümanlar- ve çatışmalara –Keşmirli örgütlerin terörist hareketleri ve Hindistan’daki dağılma korkusu- neden olmaktadır.

Çalışmanın IV. Bölümü, bir iç siyaset bileşeni olan ve özellikle Keşmir sorunu üzerinden algılanan ve değerlendirilen Hindistan’daki dağılma korkusunun, Hindistan’ın Keşmir sorununa yönelik dış siyasetini belirleyen en başat bileşen olduğunu kanıtlamaya çalışmıştır. Çalışmanın bir sonraki bölümü, çalışmanın konusunun bir örneklem üzerine oturtulması bağlamında, Pakistan’da hâkim olan militarizmin Pakistan’ın Keşmir sorununa yönelik dış siyaseti üzerindeki başatlığını ifade edecek ve inceleyecektir.

V. BÖLÜM: MİLİTARİZMİN PAKİSTAN’IN KEŞMİR SORUNUNA YÖNELİK DIŞ SİYASETİ ÜZERİNDEKİ BELİRLEYİCİLİĞİ

Beşerin “kutsal” olduğu öncelinden hareket eden ama farklı sonuçlara doğru ilerleyen iki düşünce yapısı vardır (Altınay, 2003; 1). Birincisi hiyerarşiyi ve şiddet kullanımını odağına alan, askerliğe ilişkin tüm nitelikleri ve değerleri “kutsal” olarak algılayan militarist görüş açısidir; ikinci ise hukukun üstünlüğünü ve beşer haklarını odağına alan görüştür (*ibid*).

Çalışmanın bu bölümü, Pakistan’da var olan militarizmin Pakistan’ın Keşmir sorununa yönelik dış siyaseti üzerindeki belirleyiciliğini ortaya koyacak ve çözümleyecektir. Bu bölüm, Ordu ve Militarizm başlıklarından oluşan bir kuramsal alt bölüme ve Pakistan’daki Militarizm ve Keşmir Sorununa Yönelik Dış Siyaset alt bölümüne sahiptir.

1. KURAMSAL BOYUT: ORDU VE MİLİTARİZM KAVRAMLARINA GİRİŞ:

Susan Mansfield’e göre savaş,

“ ‘derinlerde yatan psişik ihtiyaçları... karşılayan ve doğayı ilahi olanı (çevreyi) insan iradesine boyun eğmeye zorlama yönünde bir ritüel girişim olarak hizmet veren insani bir kurumdur.’ ” (Gray, 2000; 136 içinde 1982, s. 19).

Pakistan’da var olan militarizmin Pakistan’ın Keşmir sorununa yönelik dış siyaseti üzerindeki belirleyiciliğini çözümlemek için, önce ordu ve militarizm kavramlarına kavramsal bir giriş yapmak gerekir. Nedeni şu ki Pakistan’ın Keşmir sorununa yönelik dış siyaseti, ordu ve militarizm kavramlarından yalıtılmışlık içinde düşünülemez ve değerlendirilemez.

1.1. Ordu Kavramına Giriş:

Yerkürede hiçbir yönetim şekli, yalnızca siyasi meşruiyeti temel alarak uluslararası arenada hayatta kalamaz: kolluk kuvvetlerinin²⁴² ve emniyet kuvvetlerinin desteğine gereksinim duyarlar (Heywood, 1997; 359 ve Özşahin, 2006; 2). Bununla birlikte silahlı kuvvetlerden değişik siyasi amaçlar için faydalanılabilir: silahlı kuvvetler, yalnızca dış siyasetin bir aygıtı, güçlü bir çıkar grubu olabilirler ya da askeri

²⁴² Silahlı kuvvetler mefhumu, Latince “askerlik ve savaşa dair” demek olan “*militaris*” sözcüğünden gelmektedir; buna koşut olarak militarizm mefhumu, Türkçeye orduculuk ya da askercilik olarak tercüme edilebilir (Altınay, 2005; 1).

yönetim biçimlerinin yapılandırılmasıyla sivil yönetime bir seçenek teşkil edebilirler (Heywood, 1997; 359 ve Bora, 2006).

Silahlı kuvvetler, kendi kendisinin yapısını ve kuruluşuyla ilgili varoluşsal niteliklerini ve koşullarını yapılandırır ve tekrar meydana getirir (Bora, 2006; 2). Bu bağlamda silahlı kuvvetleri diğer devlet örgütlenmesi unsurlarından ayıran ve hatta bazen silahlı kuvvetlere devlet örgütlenmesinin sivil bileşenleri üzerinde üstünlük sağlayıcı nitelik veren dört tane ayırt edici unsur vardır: a) devletin savaş aygıtıdır ki bu da ona fiziksel savaşım aygıtları üzerinde neredeyse tekel olma konumu verir, b) okul, hastane gibi kurumların tersine aşırı derecede disiplinli bir kurumdur ki bu da beraberinde katı itaat anlayışını getirir ve c) genel olarak kendini siyaset “üstü” olarak algılar ve öyle algılanır (Bora, 2006; 2, Heywood, 1997; 360 ve Gedik, 2006; 1). Orduların özyapıları, ülkelerin iç ve dış siyasete ilişkin etkenlerinden önemli ölçüde etkilenebilir: orduların tarihi ve gelenekleri, siyasi düzenin genel ortamı ve siyaset kültürünün bileşenleri bu bağlamda sayılabilir.

1.2. Militarizm Kavramına Giriş:

Machiavelli’ye göre

“ ‘Çoğu kişi, bugün sivil ve askeri hayattan daha uyumsuz ve çelişen başka iki şeyin daha olmadığı fikrini taşıyor. Ama eğer hükümetin doğasını düşünersek, bu iki koşul arasında çok sıkı ve yakın bir ilişki buluruz; ve bunlar birbirleriyle bağdaşır ve tutarlı olmakla kalmazlar, zorunlu olarak bağlantılı ve bileşikler.’ ” (Gray, 2000; 144 içinde Gilbert, 1943; 3).

“ ‘Bir söylem sisteminin kurallarına ve meta-kurallarına dikkat etmek o söylem cemaati içindeki insanlar ve o cemaati besleyen bütün toplum hakkında çok şey anlatır.’ ” (*ibid*; 125 içinde Foucault, 1980; Shapiro, 1981). Bu bağlamda militarizm kavramı, hem yirminci hem de içinde bulunduğumuz asrı incelemede ve çözümlemede gereksinim duyduğumuz temel kavramlardan bir tanesidir (Altınay, 2005; 5). “Böyle olmasına karşın bu kavramın yaygın olarak kullanılmaması düşündürücüdür.” (*ibid*). Militarizm kavramı, iki şekilde dile getirilebilir. Amaçlara askeri güç kullanarak erişmeye çalışma, militarizm kavramının birinci anlamı içinde değerlendirilmelidir²⁴³ (Heywood, 1997; 362 ve Altınay, 2005; 2). İkinci olarak militarizm kavramı, “... askeri varlığın, değerlerin ve yöntemlerin toplumsal yaşamın başka alanlarında (hukuk,

²⁴³ Bu bağlamda M. Mann’a göre militarizm, “ ‘savaş ve savaş hazırlığını normal ve arzu edilir bir sosyal etkinlik olarak algılayan tüm yaklaşımlar ve kurumsal oluşumlardır.’ ” (*ibid*; 2). Silahlar, ayinler, töreler hep savaş söz sanatının birer bileşenidirler (Gray, 2000; 124). M. Mann bu tanımlı aracılığıyla militarizmi, savaşımlara indirgemmiştir (Altınay, 2005; 2).

siyaset, ekonomi, kültür, hatta estetik vs.) ve barışta da egemen kılınması ve içselleştirilmesidir²⁴⁴ (Parla, 2005; 3). Bazı durumlarda militarizm kavramı askerlerin, siyasetçilere ayrılmış alanları zorla almasını da içerir²⁴⁵ (Heywood, 1997; 362 ve Bora, 2006; 4). Buna koşut olarak “yeni profesyonellik” kavramına göre ordular, yalnızca ülkelerin hudutlarını muhafaza etmez aynı zamanda ya muhtıralar ve darbeler aracılığıyla seçilmiş siyasilere seçenek oluştururlar veya esaslı politik kararları meclislere ulusal güvenlik kurumları aracılığıyla dayatırlar (Parla, 2005; 3).

Ordunun bir kavramı ya da/ve olguyu betimlemesi ve siyasal ve toplumsal alana karışması, silahın eşyası gereği bir dayatma durumuna dönüşür (Özşahin, 2006; 2). Bu bağlamda militarizm kavramı, sosyal yaşamın askeri gereksinimlere göre ve askeri bir zapturapt anlayışı bağlamında örgütlenmesidir²⁴⁶ (Gedik, 2006; 1). Buna koşut olarak ordu, toplumsal işleyişin denetiminde olan diğer kurumları ikincilleştirerek ve onların önünü keserek kendi düzenek tarzını diğer kurumlara zorla benimsetir (*ibid*). Militarizm, “apoletsiz sivil generaller”inde büyük yardımıyla, ordu dışındaki kurumlar aracılığıyla da topluma aşılır: “iç ve dış düşman söylemi”, bayrağın kutsallığı, şehit söylemi ve milli marşların okutulması (Gedik, 2006; 3, Altınay, 2003; 2, Özşahin, 2006; 1 ve Gray, 2000; 143). Toplumun militarize edilmesi, ordunun demokratik değer ve kuralları hiçe saydığı anlaşılrsa dahi, ordunun soyut bir bağlamda her zaman meşru olarak algılanmasını beraberinde getirir²⁴⁷: ordunun iç ve dış siyasetin rotasını tayin etme imtiyazının içselleştirilmesi²⁴⁸ (Gedik, 2006; 3).

²⁴⁴ M. Howard’a göre militarizm, “ ‘askeri altkültüre ait değerlerin toplumun egemen değerleri olarak algılanması.’ ”dır (*ibid*). Bu bağlamda militarizm kavramının nitelikleri, silahlı kuvvetlerin yüceltilmesi, aşırı milliyetçilik anlayışı, kendi kendini feda etme anlayışı ve savaşın meşru bir dış siyaset aracı olarak algılanmasıdır (Heywood, 1997; 362).

²⁴⁵ Daha somut olarak ifade etmek gerekirse askerlerin darbe yapması, muhtıra vermesi, bağımsız askeri yargı, iktisat bağlamında askeri şirketlerin ve askerci sembollerin varlığı hep militarizmin örnekleridir (Parla, 2005; 3).

²⁴⁶ Ordunun eğitim ve oluşumu incelendiğinde ve çözümlendiğinde, kendi kültürünü meydana getiren bir “zümre” durumuna dönüştüğü görülür: ordular “kendi ‘counter public sphere’ oluştururlar.” (Gedik, 2006; 2 içinde Frazer, 2004; 103–132). Buna koşut olarak buradaki niteliklere göre, ülke içinde meydana gelen olayları inceler ve çözümlerler: ordunun kendi iç toplumsallaşmasını, değerlerini ve niteliklerini meydana getirmesi (*ibid*; 2).

²⁴⁷ Silahlı kuvvetlerin demokratik değer ve ilkelere tabi olması, militarizm karşıtı olması zorunlu olmayan bir silahlı kuvvetler eleştirisi konusudur (Bora, 2006; 3). Silahlı kuvvetler üyelerinin meclis denetimine tabi olmasını savunmak, “zorunlu olarak” militarizm karşıtı bir görüş değildir (*ibid*). Buna koşut olarak bir kişi silahlı kuvvetlerin meclis denetimine tabi olmasını ve meclise karşı sorumlu olması gerektiği savını, “vuruş gücü yüksek”, verimli ve itibarlı bir ordu amacı için dile getirebilir (*ibid*). Örneğin bu bağlamda L. Özşahin şöyle demiştir: “askeri kurmaylar... vurucu gücün artması noktasında çaba sarf etmesi gerekirken, mesaisini siyasete harcadığı zaman zaafa uğrar ve savaşıma yeteneği irtifa kaybeder (Özşahin, 2006; 1).

²⁴⁸ “Yeni bir ‘disiplin’ anlayışının geliştirilip uygulandığı bu iki kurum [askerlik ve eğitim] aracılığıyla, aynı üniformayı giyen, aynı dili konuşan, aynı marşları söyleyen itaatkâr ve üretken bedenler (Foucault 2000), milliyetçi ve sadık vatandaşlar yaratmak hedeflenmiştir (Mosse 1993).” (Altınay, 2005; 3).

Milli hüviyetin, siyasi ayrımcılık –“ötekileştirme”- aracılığıyla, devlet tarafından yaratılmasının ve bir iktidar aygıtı olarak devam ettirmenin ideolojisi olan milliyetçilik, sadece çatışmalarla ve savaşlarla kendini ortaya koyan saldırgan bir ideoloji olarak algılanmamalıdır (Selek, 2005; 2). Milliyetçilik ideolojisi, bilincimizi yapılandıran ve yerküreyi anlamlandırmamıza olanak veren bir anlayıştır. Milliyetçilik ve militarizm, yerkürede son iki asırda yaşanmış olaylara yön vermiş, bunu yerine getirirken de birbirlerini bütünlemiş ve sarmal haline gelmiş ideolojiler olarak algılanırlar (Altınay, 2005; 3). Buna koşut olarak C. Tilly’e göre Batı Avrupa’da çağdaş ulusal devletlerin ortaya çıkmasını, savaşlar sağlamıştır: çağdaş savaşın gelişmesi, çağdaş devlet düzeniyle aynı zamana denk gelmektedir (Altınay, 2005; 3 ve Gray, 2000; 142). Bu durum, sömürsüzleştirme hareketi sonrası ortaya çıkan Üçüncü Dünya ülkeleri içinde geçerlidir (Altınay, 2005; 3).

1.2.1. Militarizm ve “Ulusal Güvenlik” Kavramı:

Bu noktada militarizmin, “ulusal güvenlik” kavramıyla olan ilişkisine değinmek yararlı olacaktır çünkü militarizm ve “ulusal güvenlik” kavramları arasında birbirini pekiştiren bir etkileşim vardır.

Militarizm çerçevesinde Soğuk Savaş yıllarında artan “ulusal güvenlik” zihniyeti, Soğuk Savaşın sona ermesiyle beraber eleştirilmeye başlanmıştır (*ibid*; 5). Bu bağlamda “ulusal güvenlik” kavramına “Kimin güvenliği?” ve “Ne tür güvensizlikler pahasına?” vb sorular yöneltilmiştir (*ibid*). Buna koşut olarak beşerleri odağına koyan ve ırkçılığı, cinsiyet ayrımcılığını ve gelir adaletsizliğini –ve buna koşut olarak bu konularda “güvensizlik”- meydana getiren süreçleri problematikleştiren “insan güvenliği” kavramı, yerkürede daha fazla duyulur olmuştur (Altınay, 2005; 5 ve Bora, 2006; 4). Bu bağlamda Batılı uluslararası kuruluşların, “ ‘denetimsiz militerleşmenin... istikrarsızlığa neden olarak... ve iktisadi gelişmeyi dumura uğratarak... insani güvenliğe bir tehdit oluşturduğu’ ”nu onayladıklarını belirtmek gerekir (Bora, 2006; 4). Ama 11 Eylül olayı ertesinde “ ‘... birçok düşünür, dünya siyasetinin yeni bir ‘imparatorluk’ çağına girdiğini, bu yeni dönemin belirleyici özelliklerinden birinin ise gerek ulusal ve yerel düzlemde yıkıcı bir militarizm olduğunu savunmaktadırlar.’ ” (Altınay, 2005; 5 içinde Hardt ve Negri 2001, Chomsky 2003, Johnson 2004). Buna koşut olarak Parla’dan hareketle (Parla, 2006; 4) “insani güvenlik” kavramı, güvenlik tartışmalarının neredeyse “aşkın” bir meşruiyet odağı olarak siyasetin alanını sınırladığı günümüz yerküresinde önemsenmesi gereken bir kavramdır.

2. PAKİSTAN'DAKİ MİLİTARİZM VE KEŞMİR SORUNUNA YÖNELİK DIŞ SİYASET:

N. Düzel'den hareketle (Düzel, 2005; 1) savlanabilir ki Pakistan siyaseti bağlamında herhangi bir konuyu ya da sorunu tartışmanın aslında adı, bazen açıkça söylenmese de, PSK'nın Pakistan siyasetinde ve Pakistan yönetimindeki yerini ve rolünü tartışmaktır: militarizm. K. Bumin'den hareketle (*ibid*; 1 içinde Bumin) PSK'nın kendisini Pakistan ulusunun, Pakistan devletinin değil, bir parçası olarak gördüğü savlanabilir. Buna koşut olarak Bumin'den hareketle (*ibid*) PSK'nın Pakistan milletinin ayrılmaz bir parçası olduğunu savunmak, Pakistan tarihindeki bütün darbelere meşruiyet kılıfı sağlamaya çalışmak demektir: PSK'nın yaptığı her askeri darbe, Pakistan milletinin yapmış olduğu eylemler durumuna gelmektedir çünkü PSK ne eylemde bulunursa bulunsun bunu Pakistan milleti yapmış oluyor; Pakistan milleti adına eylemde bulunulduğunda, tüzenin üstünlüğü kavramı ortadan kalkıyor.

2.1. Pakistan'da Militarizme Giden Yol (1947–1958):

Bu noktada Pakistan'da militarizme giden yol (1947–1958) üzerinde durmak gerekir. Pakistan'da siyaset tepeden inme bir şekilde yapılır ve Pakistan'daki siyasi ve toplumsal sorunlara feodal yöntemlerle çözümler bulunmaya çalışılır (Ali, 1983; 41). Pakistan feodalizmi bağlamında toprak ağaları, Pakistan'daki “parçalanmış egemenliğe” koşut olarak, siyasi partiler yapılandırabilirler ve bu partilerden ayrılabilirler (*ibid*).

Pakistan'da militarizme giden yol bağlamında, Cinnah'ın otoriter davranışları ve Bağımsızlık sonrasında MB'nin durumu, Pakistan'ın bir kentsoylu demokratik devlet olmaması ve Pakistan ve iktisat üzerinde durulacaktır. Nedeni şu ki bu Pakistan'da militarizme giden yol, bu etkenlerden bağımsız bir şekilde değerlendirilemez.

Pakistan devletinin kuruluşunun kendine özgü koşulları ve durumu, PSK'nın 1947 yılından itibaren azımsanmayacak bir nüfuzu olduğu anlamına gelmekteydi (Jones, 2002; 276). Buna koşut olarak Pakistan'da sivil toplum örgütlerinin zayıflığı, devlet yapılanmasının parçaları olan PSK'nın ve bürokrasinin olağandan çok daha fazla olan gücünü beraberinde getirmişti (Ali, 1983; 44 ve Jones, 2002; 224–225).

Pakistan'ın kurucusu olan Cinnah, Pakistan'ın İslami değerleri dikkate alan anayasal ve meclise dayanan bir demokrasi olmasını arzu etmişti; hatta çoğu Pakistan vatandaşı Cinnah erken bir tarihte ölmese bu rüyasını hayata geçireceğini düşünüyordu (Jones, 2002; 224). Ama Cinnah kendisinin bu demokratik rüyasına rağmen demokratik

değerleri hiçe sayan bir şekilde hareket etti (*ibid*). Pakistan'ın kurucu babası olmasının getirdiği nüfuz, güç ve iyi oturmuş siyasi kurumların olmaması sayesinde, Pakistan'da çok büyük bir kişisel yetkeye sahipti (*ibid*). Buna koşut olarak kendisi, hem genel vali hem kurucu meclisin başkanı hem de MB'nin başıydı (*ibid*).

Siyasi partiler, hem kamuoyunun ve çıkar gruplarının temsilcisi hem de seferber edici toplumsal ve siyasi eyleyicidirler (Banuazizi, Weiner, 1988; 306). Ama Pakistan'ın kurucu babası öldüğünde, ortaya çıkan siyasi boşluğu doldurabilecek hiçbir siyasi parti yoktu (Jones, 2002; 224). Bu bağlamda MB, Hindistan'daki KP'nin tersine, sınırlı bir kitle desteğine sahipti, ama o, Pakistan'ın kırsal bölgelerinde toprak ağaları ve din adamları sayesinde denetime sahipti (Ali, 1983; 41). Bununla birlikte MB, Pakistan genelinde siyasi bir birliğe sahip değildi (*ibid*; 42). Başka bir anlatımla Pakistan'ın kurucu partisi olan MB, Pakistan devleti toprakları içerisinde yer almayan İngiliz Hindistan'ında en çok nüfuza sahipti: MB'nin önderlerinin çoğu, yeni kurulan Pakistan devletine göç etti ama MB'nin çoğu yandaşı Hindistan'da kalmayı tercih etti (Banuazizi, Weiner, 1988; 306). MB'nin asıl kitle temelinden yoksun olması Cinnah'ın otoriter davranışlarıyla birleşince, MB'nin gücü azalmaya başladı (*ibid*).

MB'nin siyasi açıdan güçsüzlüğü, ondan kopmalara ve buna koşut olarak yeni partilerin doğmasına neden olmuştu (Ali, 1983; 45 ve Banuazizi, Weiner, 1988; 306). Parti en önemli kopmayı, Doğu ve Batı Pakistan çekişmesine koşut olarak, Doğu Pakistan'da yaşamıştır: Doğu Pakistanlı önder H. S. Suhrawardy ve köylü önderi M. Bhashani, AB'yi kurmuşlardı (Bookrags.com; 2, Ali, 1983; 45 ve Storyofpakistan.com; 1). MB'nin siyasi açıdan güçsüzlüğü, Pakistanlı siyasetçilere bir “siyasi parti” olarak yalnızca Pakistan bürokrasisine güvenebileceğini göstermiştir ki o Hindistan'daki yayılımcı İngiliz Yönetimi'nin Pakistan'a bir kalıtydı (Jones, 2002; 225, Ali, 1983; 42, 44 ve Banuazizi, Weiner, 1998; 306).

Pakistan devleti, evrensel oy hakkına saygı gösteren, düzenli seçimler yapan, siyasi özgürlüklere saygı duyan ve onları koruyan bir devlet değildi (Ali, 1983; 44 ve Talbot, 2005; 187). Batı Pakistanlı seçkinler, Doğu Pakistanlıların siyasi yapıya katılımı ve âdemi merkeziyetçi isteklerinden kaygı duymuşlardı (Talbot, 2005; 187). Buna koşut olarak Pakistan devleti için demokrasi kavramı, sorunlu bir kavramdı çünkü evrensel oy hakkının ülkeye getirilmesi bir taraftan çoğunluğu oluşturan Doğu Pakistanlılar ve diğer taraftan Batı Pakistan konumlu seçkinler sınıfı ve devlet aygıtı arasındaki güç mücadelesini ve çekişmeyi kızıştıracaktı (Ali, 1983; 44, Talbot, 2005; 187 ve Harshe,

2005; 51). Seçkin ve yöneten sınıflar, Doğu Pakistanlıların Pakistan içersinde öncü bir nitelik ve artan bir güç kazanmasının önüne geçmek için, Doğu Pakistanlılara karşı etnik ayrımcılık uyguladılar ve onları PSK'ya ve bürokrasiye sokmadılar (Ali, 1983; 46 ve Harshe, 2005; 51). Üsttekilerin ışığında Doğu Pakistan milliyetçiliği Batı Pakistanlı seçkinlerin farklılık içinde birliği, merkezi ve otoriter bir yapıya tercih etmelerinden ötürü doğmuştu (Talbot, 2005; 187). Bu bağlamda 1956 anayasasının siyasi açıdan en önemli işlevi, Doğu Pakistanlılara karşı yürütülmekte olan siyasi ayrımcılığı²⁴⁹ ve tecridi devlet ve onun yasaları aracılığıyla kurumsallaştırmasıdır: ayrımcılık, yasal duruma getirilmiş oldu (Ali, 1983; 49).

Pakistan devleti, düzenli bir şekilde Doğu ve Batı Pakistan arasındaki iktisadi eşitsizlikleri ve farklılıkları siyasi ve ırksal temellerde geliştirmiş ve arttırmıştı (*ibid*; 44). Pakistan devletinin Doğu Pakistan'a karşı iktisadi yaklaşımı, Hindistan'daki İngiliz Yönetimi'nin Hindistan'a karşı uyguladığı iktisadi siyasaların bir taklidiydi: Pakistan devleti, Doğu Pakistan'ın iktisadi ve doğal kaynaklarını Batı Pakistan'ın önemli şehirlerini geliştirmek ve kalkındırmak için kullandı (*ibid*; 46).

Pakistan tarihi boyunca PSK ve bürokrasi, her zaman Pakistan'daki kapitalist girişimcilere ve kırsal alanda yaşayan toprak ağalarına karşı görece özerk olmuştur; ama bu görece özerklik, toprak ağaları ve kapitalist girişimciler için geçerli değildir (*ibid*; 96). Bu bağlamda onlar için PSK, bir siyaset kaynağı ve halka karşı baskı uygulamanın bir aygıtıdır (*ibid*).

Bu noktada Pakistan ve iktisat üzerinde durmak gerekir. Pakistan bir tarım devletiydi: toptan çıktının yüzde atmışısı tarım ürünleriydi, çalışanların yüzde yetmişisi tarım sektöründe çalışmaktaydı, sanayi ürünlerinin toplam çıktı içersindeki oranı yüzde altıydı, çalışanların toplam yüzde onu sanayi sektöründe çalışıyordu ve hizmet sektörü kalanları meydana getiriyordu (*ibid*; 43). Hindistan'daki İngiliz Yönetimi'nden Pakistan'a üç yüz ön dördü Doğu Pakistan'da ve bin yüzü Batı Pakistan'da olmak üzere bin dört yüz on dört tane yapımevi, kalıt kalmıştı (*ibid*).

Pakistan derebeyleri, toplumsal ve demokratik değerlerin Pakistan'da gelişimi önünde ciddi bir iktisadi ve toplumsal engeldiler (Jones, 2002; 242). Bu bağlamda

²⁴⁹ Siyasi ayrımcılığa önemli bir örnek olarak, çoğunluğu oluşturan Doğu Pakistanlılara meclisteki sandalyelerin yalnızca yarısının ayrılması verilebilir (Storyofpakistan.com; 1). Pakistan'ı Pakistan İslam Cumhuriyeti haline getiren ve 1958 yılına kadar yürürlükte kalan 1956 anayasası (*ibid*; 1–2), hakkında daha fazla bilgi için bakınız: (Storyofpakistan.com <http://www.storyofpakistan.com/articletext.asp?artid=A060>).

Pakistan’da kırsal alandaki durum daha kötüydü: “Pakistan’ın tümünde 6,000 toprak ağası, 3.5 milyon köylünün ev hanesinden daha fazla toprağa sahipti.” (Ali, 1983; 43). Onlar aynı zamanda kendi kırsal bölgelerinin dini ve/ya da siyasi önderleriydiler (Ali, 1983; 43 ve Jones, 2002; 242–244). Pakistan’daki bu derebeyleri, “çağdaş” yerküredeki yapılanmaların tersine, yargı erkinin, polisin ve belediyenin işlevlerini de yerine getirirlerdi (Jones, 2002; 242).

Sonuç olarak üsttekilerin ışığında Pakistan meclislerinde güçlerini ve çıkarlarını korumaya kararlı derebeyleri, çoğunlukta yer aldılar (*ibid*; 244). Bundan başka bazı derebeyleri, Pakistan hükümetinin toplumsal ve iktisadi eşitlik getirecek yasama çalışmalarının önüne geçmişti (*ibid*). Özünde ve özet olarak I. Malik’e göre, Pakistanlı derebeyleri kendilerine Hindistan’daki İngiliz Yönetimi tarafından verilen toprakları ve ayrıcalıkları güç ve kurnazlık aracılığıyla korumaya çalışmışlardı (*ibid*; 242).

Sonuç olarak Pakistan Times’a göre,

“ ‘... yönetici sınıfımızın çekirdeği, sürekli bir şekilde ve adım adım kitlelerle iletişim aracılığıyla siyasi kirlenme tehlikesinden kendisini uzaklaştırmıştı... ve, sonuç olarak, içe ve dışa yönelik Devlet siyasetlerini ulusal duygudan ve beşerlerin isteklerinden koparmışlardı... bunlar halkın arzularının yazılı kanun halinde derlenmiş şekli değildi... ’ ” (Ali, 1983; 49).

Pakistanlı bir bürokratin niteliklerinden bir tanesi, bireylerin kendi toplumsal ve siyasi davranışlarını ve buna koşut olarak halkın kendi geleceğini belirleyeceğine inanmamasıdır (Ali, 1983; 49 ve Jones, 2002; 225). Daha somut olarak betimlemek gerekirse bürokrasiden gelme ve Pakistan’ın ilk cumhurbaşkanı olan İ. Mirza, Pakistan halkının “cahilliğinden” ötürü, siyasete ilişkin iş ve görevlerin atanmışlar tarafından yerine getirilmesini ve “kontrollü bir demokrasi” anlayışını savunuyordu (Kaya, 2006; 1). Buna koşut olarak ortaya çıkan durum, paternalizm²⁵⁰ ya da en kötü senaryoda her türlü toplumsal ve siyasi muhalefetin sindirilmesi ve edilgenleştirilmesi olabilir (Ali, 1983; 49).

2.2. Pakistan’daki Darbeci Generallerin Kısa Bir Özeti:

“ ‘Pakistan tarihi, Pakistan halkının haklarını hiçe sayan hırslı ve maceracı generallerin tarihidir.’ ” (Jones, 2002; 250 içinde M. A. Khan, 1983).

Pakistan tarihindeki siyasi, toplumsal ve iktisadi sorunların yol açtığı istikrarsızlıklar ve kargaşa, Pakistan’da bir askeri darbe akımının doğmasına yol

²⁵⁰ Paternalizm kavramı için bakınız: (Heywood, 1997; 410).

açmıştır. Darbeci General E. Han, 1958 yılında, Pakistan genelinde seçimlerin yapılmasını engellemek için darbe yapmıştı ve 1969 senesinde Pakistanlı kitlelerce iktidarına son verilmişti (Kaya, 2006; 1, Ali, 1983; 133 ve Arı, 2000; 57). Darbeci General Y. Han, Pakistan’da seçimlerin yapılmasına izin vermişti; ama seçimler yapıldığında halkın seçimini geçersiz kılmak için, bir iç savaşın çıkmasına neden olmuştu ki bu Bangladeş’in –Doğu Pakistan’ın- 1971 senesinde bağımsızlığına neden olmuştu (Ataöv, 2000; 1, Ali, 1983; 133 ve Arı, 2000; 57). Bangladeş’in ortaya çıkmasına neden olan siyasi ve askeri süreçte PSK, ağır bir darbe almıştı ki bu darbecilerin yeni bir darbe yapmasını beş yıl geciktirmişti (Ali, 1983; 133). Darbeci General Z. Hak, 1977 seçimlerine hile karıştırıldığı ve seçimlerde usulsüzlük yapıldığı için, 1977 yılında darbe yaptı ve 1988 yılına kadar iktidarda kaldı (Kaya, 2006; 1, Ali, 1983; 133 ve Arı, 2000; 57). O zamanlar ki görevi Keşmirli teröristlerle iletişim kurmak olan General Müşerref, ABD’nin baskıları neticesinde terörizmle mücadele kararı alan N. Şerif’i 1999 senesinde darbeyle devirmişti (Kaya, 2006; 1 ve Rüşdi, 2002b; 1). Sonuç olarak Pakistan’da, ülkeyi toplamda otuz dört yıl boyunca yöneten E. Han, Y. Han, Hak ve Müşerref zamanında, militarizmin dozu iyicene artmıştır (Haqqani, 2007; 2).

Aşağıdaki altbölümlerde Pakistan’ın Keşmir sorununa yönelik dış siyasetlerinin ne oranda iç siyasetlerinden etkilendiğini çözümlerken ve incelerken, darbeci generallerin neden darbe yaptıklarından, askeri rejimlerin demokrasiyle olan ilişkilerinden, Keşmir sorununa yönelik dış siyasetlerinden ve bu askeri rejimlerin neden devrildiğinden²⁵¹ söz edilecektir. Bu bağlamda darbeci generallerin demokrasiyle olan ilişkilerinden söz edilmesinin nedeni, iç ve dış siyasette Pakistan halkının istek ve çıkarlarından kopuk olan karar alma işleyişini göstermek ve çözümlemektir. Askeri rejimlerin Keşmir sorununa yönelik dış siyasetlerinden söz edilmesinin nedeni de, Pakistan halkından kopuk bu askeri rejimlerin Keşmir sorununa yönelik militarizmi temel alan dış siyasetlerini çözümlemektir.

2.2.1. Eyüp Han Dönemi ve Keşmir Sorununa Yönelik Dış Siyaset (1958–1969):

Pakistanlı yüksek rütbeli askerler, bürokratlar ve onların ABD’li danışmanları Pakistan’da evrensel oy hakkına dayanan seçimlerin ülkenin geleceğini çok kötü etkileyeceğine karar verdiler (Ali, 1983; 62). Buna koşut olarak Pakistan “Devlet

²⁵¹ Darbeci General Müşerref’in askeri rejimi, henüz devrilmemiştir.

başkanı I. Mirza, Genelkurmay başkanı olan General Eyüp'e siyasi gücü resmen almasını söyledi.” ve E. Han'ın dönemi başladı (Storyofpakistan.com; 1, Ali, 1983; 62 ve Arı, 2000; 57). E. Han'a göre, “Dünün ‘hainleri’, bugünün Baş Bakanları’ ” olmuştı: E. Han ve onun bürokrasideki ve silahlı kuvvetlerdeki işbirlikçileri, 1958 darbesinin Pakistan'ı Pakistanlı siyasetçilerden kurtarmak ve ülkeyi düzlüğe çıkarmak için yapıldığını ifade ettiler (Ali, 1983; 67 ve Talbot, 2005; 152 içinde Khan; 55). E. Han'ın gerçekleştirdiği 1958 darbesi, Pakistan devletinin devlet inşa etme bağlamındaki güçsüzlüğünü ve MB'nin “kitle temeli”nin ne kadar güçsüz olduğunu gösterdi (Ali, 1983; 62).

Bu noktada “ ‘Bizim nihai amacımız demokrasiyi restore etmektir.’ ” (Jones, 2002; 270 içinde Ayup Khan) diyen E. Han rejiminin demokrasiyle olan ilişkisi üzerinde durmakta yarar vardır. E. Han'ın demokrasiyle olan ilişkisini değerlendirebilmemiz için önce, onun demokrasi kavramına olan yaklaşımını ortaya koymamız gerekir. E. Han'a göre “ ‘Demokrasi sıcak iklimde işleyemez. Demokrasiye sahip olmak için, bizim BK'daki gibi soğuk bir iklime sahip olmamız gerekir.’ ”²⁵² (Ali, 1983; 63). Buna koşut olarak Pakistan Batı tarzı bir demokrasi için gereken siyasi ve toplumsal altyapıya sahip değildir bu nedenle Pakistan'da denetimli demokrasi kavramı geçerli olmalıdır (Jones, 2002; 270-271). Bu tür bir kuramsal arka plana koşut olarak E. Han rejimi altındaki Pakistan devleti, demokratik siyasalar oluşturmaya ve yapılandırmaya yönelik her türlü girişimin önünü tıkadı (Ali, 1983; 63). Pakistanlı siyasetçiler²⁵³, bu rejim altında baskı görmüştü: aleyhlerinde davalar açılmış ve buna koşut olarak Pakistan siyasetinden uzaklaştırılmışlardı (Ali, 1983; 67 ve Banuazizi, Weiner, 1988; 305). Pakistanlı sendikalar ve köylü örgütlenmeleri de, siyasetin içine sokulmamıştı ve öğrencilerin her türlü siyasi etkinliğe katılımı devlet eliyle yasaklanmıştı (Ali, 1983; 67). Buna koşut olarak bu rejim altında, akraba kayırmacılığı, temel siyasi hak ve yükümlülüklerin hiçe sayılması, gücün E. Han'ın tekelinde olması ve kitle haberleşme araçları üzerinde sıkı bir denetim mevcuttu (*ibid*; 8).

E. Han rejimi altında askerler, sivillere ayrılmış olan devlet örgütlenmelerine de nüfuz etmişlerdi (Arı, 2000; 52). Bu bağlamda E. Han “ ‘... önemli sivil görevlere subayları getirerek bürokraside geniş çaplı bir tasfiyeye girişti ve önde gelen siyaset adamlarını saf dışı bırakarak askeri yönetime demokratik bir görünüm vermek içi

²⁵² E. Han'ın coğrafya ve demokrasi arasında bağ kuran siyasi düşünceleri, anakroniktir.

²⁵³ E. Han, “Pakistanlı siyasetçilerin ‘kuyruklarından birbirine bağlı beş kedi gibi davrandığını’ ” savunmuştu (Time.com, 1971; 1).

1960'da yerel özerk organlardan oluşan 'temel demokrasiler' sistemini ortaya koydu.' ” (ibid; 52 içinde Wolpert, 1982; 127). “Temel demokrasiler” düzeninin işleyişi şöyleydi: bölge seviyesindeki yaklaşık bin seçmen, en aşağı seviye, bir Temel Demokrati seçiyordu; bu Temel Demokratlarda kendi içlerinden bazılarını seçiyorlardı ve bu süreç beşinci seviyeye kadar sürüyordu; ama “...yüksek seviyelerde... bu seçilmiş temsilcilerin yanına atanmış memurlar ekleniyordu.” (Jones, 2002; 271). Buna koşut olarak 1965 seçimlerinde –“General’in seçimi”nde- E. Han, “temel demokratlar” uygulaması, baskı ve seçimlere hile karıştırma sayesinde, diktatörlük karşıtı güçleri kendinde birleştirmiş ve çok güçlü bir siyasi rakip olan F. Cinnah’ı yendi (Arı, 2000; 52–53, Telepk.com; 1 ve Ali, 1983; 73).

Üstte ifade edilenlere koşut olarak 1958 darbesi sonrasında Pakistan’ın ulusal güvenlik ve dış siyasetinin yapılandırılması, –siyasetçilerin elinden çıkıp- asker ve bürokratların tekeline geçmişti (Arı, 2000; 52).

Bu noktada E. Han rejimi ve Keşmir sorununa yönelik dış siyaseti üzerinde durmalıyız. Ama E. Han rejiminin Keşmir sorununa yönelik dış siyasetini çözümlmeden önce, Pakistan’daki rejimin Hindistan’a yönelik dış siyasetinden genel olarak söz etmeliyiz. E. Han’a göre,

“ ‘[alt kıtanın şu anki durumu] Nehru ve onun arkadaşlarının çarpıtılmış ve aldatıcı düşüncelerinin doğrudan sonucudur... Bu aşağıdaki etkenlere dayanır: (a) Sosyalizme ödün vermek için, geriye doğru bükülmek (b) Sosyalizme ödün vermek için, tarafsızlığın beyaz bayrağını kaldırmak... (c) Pakistan’ı siyasi olarak tecrit etmek ve iktisadi açıdan güçsüzleştirmek için, Pakistan’a gözdağı vermek ve korkutmak ve (d) Batıyı ve özellikle ABD’yi her zaman kendi çıkarı için kullanmak.’ ” (Ali, 1983; 72–73 içinde Ali, 1970).

Hindistan ve Pakistan devleti arasındaki 1965 savaşı sonucunda Keşmir’deki ateşkes hattında hiçbir değişiklik olmaması, beşerlerin aklına bu iki ülkenin neden birbiriyle savaştığı sorusunu aklına getirir (Jones, 2002; 74). E. Han rejimi Keşmir sorununu içte yaşanan iktisadi, siyasi ve toplumsal sorunlardan Pakistan halkının dikkat ve ilgisini dağıtmanın ve uzaklaştırmanın çok önemli bir yöntemi olarak algıladı (Ali, 1983; 72 ve Harshe, 2005; 51). 1965 seçimleri sonucu, Pakistan halkında öfke ve hayal kırıklığına neden olmuştu ve E. Han yönetimi içte siyasi olarak tecrit edilmişti (Ali, 1983; 74). Buna koşut olarak rejim, halkın dikkat ve ilgisini Keşmir sorunun üzerine çekmeye karar verdi (Ali, 1983; 74 ve Harshe, 2005; 51). Bu bağlamda o dönemin dış işleri bakanı olan Z. A. Butto şöyle demişti: “Keşmir ‘bir başkaldırı halindedir. [Keşmir] açık ve net bir şekilde başkaldırı halindedir’ ” (Jones, 2002; 75). Rejim,

Keşmir sorununa askeri bir çözümün Pakistan’a Hindistan karşısında utku getireceğini ve buna koşut olarak da Keşmir üzerindeki “Hindistan boyunduruğu”nu atacağını düşündü (Ali, 1983; 74 ve Jones, 2002; 75). Bu bağlamda PSK, Hindistan’la olan savaşın Keşmir’le sınırlı kalacağını düşündü (Ali, 1983; 74).

E. Han bundan sonra Keşmir’i Hindistan’dan koparmak için, “*Gibraltar*” ve “*Grand Şlem*” askeri harekâtını tasarlamaya girişti (Kulke, Rothermund, 2001; 489 ve Jones, 2002; 75). Ama Hindistan başbakanı L. B. Şastri, PSK’nın Hindistan’la olan savaşın Keşmir’le sınırlı kalacağı düşüncesinin tersine, HSK’ya *Lahor*’a doğru gitme emrini verdi (Jones, 2002; 75-78, Kulke, Rothermund, 2001; 489 ve Ali, 1983; 74). Sonuç olarak HSK, PSK’ya karşı bir utku kazandı (Kulke, Rothermund, 2001; 489 ve Dawson, 1997; 247).

1965 savaşı sonrasında yapılan Taşkent konferansı bağlamında Şastri, Pakistan devletinin bir daha hiç Hindistan’a karşı askeri güç kullanmamasını istedi (Kulke, Rothermund, 2001; 490). E. Han, en sonunda, Hindistan’a karşı güç kullanmayacağını da ifade eden Taşkent bildirgesini imzaladı ve buna koşut olarak HSK Pakistan topraklarından çekildi (Kulke, Rothermund, 2001; 490 ve Dawson, 1994; 250-251). Taşkent konferansına katılanlar, konferans esnasında, Keşmirliğin kendi geleceğini belirleme hakkı dışındaki bütün siyasi konuları tartıştılar (Ali, 1983; 74). Taşkent anlaşmasıyla Keşmir’deki var olan durum aynı kalmıştı (Bali, 2006; 63, Jones, 2002; 79 ve Arı, 2000; 87). Buna koşut olarak Keşmirliğin, Keşmir’in bağımsızlığını kazanmasının PSK aracılığıyla değil kendi siyasi çabalarıyla olacağına inandılar (Ali, 1983; 74).

E. Han rejimi HSK askerlerini geri çeker çekmez, Taşkent bildirgesini hatırlamamayı tercih etti²⁵⁴: “Eyüp için bu, deklarasyonla ilgili herhangi bir gönderme ayıbının yüzüne vurulması anlamını taşıyordu.” (Kulke, Rothermund, 2001; 490). E. Han bir asker olarak 1965 savaşı sırasında önüne çıkan askeri vesileyi çarçur etmişti ve daha da önemlisi Taşkent bildirgesiyle bir daha Hindistan’a karşı bir askeri harekâta girmeyeceğini ifade etmişti: bir başka deyişle o artık, Pakistan halkının dikkatini iktisadi, siyasi ve toplumsal sorunlardan uzaklaştırmak için, Keşmir’de askeri tirmandırmalara başvurmuyacaktı (*ibid*).

²⁵⁴ Pakistan ve Hindistan arasında yapılan silah bırakışmasından sonra bile, resmi medya Pakistan’ın Hindistan karşısında çok büyük bir utku kazandığını dile getiriyordu (Jones, 2002; 79).

Keşmir sorunun 1965 savaşıyla Pakistan ve Hindistan devletlerinin gündemine gelmesi iki ülkenin birbirlerine karşı olan kaygısını arttırmıştı: Pakistan ve Hindistan devletlerinde diğer ülkenin kendi mevcudiyeti ve kalıcılığı için tehlike ve tehdit meydana getirdiği fikri yaygınlık kazanmaya başlamıştı (Bali, 2006; 63).

Bu noktada E. Han'ın iktidardan devrilmesi üzerinde durmak gerekir. Pakistan'daki öğrenci hareketleri ve işçi grevleri, Eyüp rejimini önemli ölçüde güçten düşürmüştü (Ali, 1983; 80, Time.com, 1971; 1 ve Talbot, 2005; 181-183). E. Han rejimine karşı olan bu kitle karşıtlığı, Batı ve Doğu Pakistan'ı bir amaç etrafında birleştiren Pakistan'daki tek kitle hareketiydi (Ali, 1983; 80). E. Han, 1969 senesinde General Y. Han'ın darbesiyle iktidardan devrildi: anayasa geçici olarak yürürlükten kaldırıldı, Pakistan'daki ulusal meclis ve eyaletlerdeki meclisler dağıtıldı (Talbot, 2005; 183, Arı, 2000; 53 ve Storyofpakistan.com; 1).

2.2.2. Yahya Han Dönemi ve Keşmir Sorununa Yönelik Dış Siyaset (1969-1971):

E. Han rejiminden sonra gelen Y. Han rejimi, Pakistan'daki kitle gösterilerinin üzerine oturduğu için güçlü değildi: Y. Han rejiminin geleceği, hiç parlak değildi çünkü Pakistan toplumunun Eyüp rejimi sonrasında bir askeri rejime karşı hoşgörüsü yoktu (Ali, 1983; 83).

“ ‘32 yıl boyunca... ben [Y. Han] hükümet yönetimini öğrenme adına hiç bir belirli girişim yapmadım. Ben eskiden ordudaydım... ve bu nedenle ülke yönetmeyle orduyu yönetmenin aynı olduğunu düşündüm.’ ”²⁵⁵ (Talbot, 2005; 193 içinde Zaheer; 113). “Beni iktidara beşerler değil ben kendim getirdim” (Time.com, 1971; 1) diyen Y. Han'ın demokrasi kavramından en iyi olasılıkla “militer demokrasi”²⁵⁶yi anladığı savlanabilir. “Militer demokrasi”nin “tüzesel” boyutunun hayata geçirilmesi bağlamında Y. Han rejimi, 1962 anayasasıyla gelen temel hakları geçici olarak yürürlükten kaldırdı ve askeri mahkemelerin kararlarına sivil mahkemelerin itiraz edemeyeceğini hükme bağladı (Talbot, 2005; 191). “Militer demokrasi”nin yürütme boyutunun hayata geçirilmesi bağlamında Y. Han, en önemli mevkileri askerlere ayırdı ve yüksek rütbeli bir general fiili olarak başbakanlık yaptı: bu generalin altındaki daha düşük rütbeli subaylar, sıkıyönetim kanunun hayata geçirilmesini sağladılar ve sivillerin

²⁵⁵ Yahya Han'ın bu ifadeleri, Pakistan'da militarizmin içselleştirilmesi ve buna koşut olarak iç ve dış siyasette militarizmi temel alan siyasaların yürütülmesi bağlamında düşünülmelidir.

²⁵⁶ “Militer demokrasi” kavramı için bakınız: (Curta, <http://www.luc.edu/publications/medieval/vol15/15ch3.html>).

yapması gereken işlerle uğraştılar²⁵⁷ (Talbot, 2005; 191 ve Loc.gov. 1994; 1). Ayrıca Y. Han rejimi, atanmışlar heyetini ve eyaletlere ilişkin sıkı yönetim yöneticilerini devreye soktu (Loc.gov, 1994; 1). Y. Han'a, demokratik değerlere aykırı bir şekilde, Pakistan Meclisine yetki verme hakkı verildi²⁵⁸ (Talbot, 2005; 194). Üsttekilerin ışığında Y. Han Pakistan'da sivil bakanlar kurulunu hayata geçirdiğinde, asıl siyasi güç askerlerin elinde kaldı (*ibid*; 191).

Y. Han rejiminin demokrasiyle olan ilişkisini anlayabilmek için, 1970 seçimlerini de incelememiz ve çözümlememiz gerekir. 1970 seçimleri bağlamında PHP'nin önderi Z. A. Butto, Batı Pakistanlılara sosyalizm ideolojisiyle ulaştı: her Pakistan yurttaşına “Yemek, Giysi ve Barınma”, köktenci toprak ıslahatları ve devletleştirme sözlerini verdi; “ ‘İslam inancımız, Demokrasi siyasamız, Sosyalizm iktisadımız.’ ” (Ali, 1983; 84 ve Loc.gov, 1994; 2). Doğu Pakistan'da *Avami Birliği*'nin (AB'nin) önderi Rahman, Altı Nokta'yla²⁵⁹ Doğu Pakistan'daki kitlelere ulaştı (Ali, 1983; 84, Loc.gov., 1994; 2 ve Bali, 2006; 75). AB'nin önderi, 1970 seçimlerinde ulusal soruna çok vurgu yaptı: AB'nin ileri gelenleri, Doğu Pakistan'ın Pakistan devleti tarafından nasıl iktisadi ve siyasi yönden sömürüldüğünü Doğu Pakistanlılara anlattılar (Ali, 1983; 84). Ayrıca AB'nin ileri gelenleri, Doğu Pakistanlılara kendilerinin çoğunluğu oluşturmalarına rağmen ikinci sınıf yurttaş konumuna indirgendiklerini belirttiler (*ibid*).

Bir kişi bir oy temelinde yapılan 1970 seçimleri sonucunda AB, Doğu Pakistan'daki bütün diğer siyasi partileri geride bıraktı: AB, Pakistan meclisinde kendisine ayrılan yüz atmış iki milletvekilliğinin yüz altmışını kazandı, ki bu da Pakistan meclisinde AB hakimiyeti demekti (Talbot, 2005; 199, Loc.gov, 1994; 2 ve Arı, 2000; 89). Ama AB, Batı Pakistan'dan hiç milletvekili çıkaramadı (Loc.gov, 1994; 2). PHP, 1970 seçimlerinden, Pakistan Meclisindeki ikinci büyük siyasi parti olarak çıktı: Batı Pakistan'daki din temelli siyasi partileri yenilgiye uğrattı ve buna koşut olarak seksen bir sandalye aldı (Talbot, 2005; 200 ve Arı, 2000; 89-90). 1970

²⁵⁷ Yahya Han'ın yakın çalışma arkadaşları içinde yalnızca iki tane sivil vardı ki bunlardan biri rejimin iktisadi danışmanı diğeri de Sivil İstihbarat Bürosu'nun yöneticisiydi (Talbot, 2005; 191).

²⁵⁸ Yahya Han demokratik değerlere aykırı olan bu hakkı, yalnızca “usule ait resmiyet” olarak geçiştirdi (*ibid*; 194).

²⁵⁹ Bu unsurlar federe devletlere kapsamlı yetkiler veren federal bir anayasa, nüfus esas alınarak gerçekleştirilecek mecliste temsili ve yalnızca dış siyaset, savunma ve genel bütçe bağlamında federal devlete yetki verilmesini tasarlıyordu (Bali, 2006; 75). “ ‘Awami Birliği liderinin Doğu Pakistan'a geniş özerklik talep eden ‘Altı Nokta İlkeleri’ Doğu ve Batı arasında bölünmeye yol açmıştır.’ ” (*ibid*; 75 içinde Siddiqui, 1972; 122).

seçimlerinin sonuçları, Pakistan siyasetinin Doğu ve Batı olarak bölünmesine tanık oldu: Doğu ve Batı Pakistan arasındaki siyasi, iktisadi ve kültürel sorunlar bu seçimle bütünüyle su üstüne ıktı (Talbot, 2005; 200 ve Bali, 2006; 76). 1970 seçimleri, sanki iki ayrı ülkede yapılmıymış gibi oldu: Doğu ve Batı Pakistan partilerinin parti manifestolara ve öncelikleri, birbirinden çok farklıydı (Talbot, 2005; 200-201 ve Bali, 2006; 75-76).

1970 seçimlerinin sonucunda çıkan temsil sorunun zm, Rahman’a, Z. A. Butto’ya ve de en önemlisi Y. Han rejiminin başkanı olan Y. Han’a bakıyordu (Loc.gov., 1994; 2). Ama 1970 seçimlerinin sonucu –AB’nin ezici etkisi-, Pakistan’ı yöneten askeri-bürokratik sınıf için kabul edilemezdi çünkü askeri sınıf, Pakistan içersinde özerk bir Doğu Pakistan düşüncesine karşıydı (Ali, 1983; 87). Ayrıca askeri sınıfa göre olası bir AB iktidarı, askeriye’nin siyasi ve iktisadi ayrıcalıklarına son verebilirdi (*ibid*; 88). Buna koşut olarak Y. Han’ın Pakistan Meclisine değin AB haricinde bir zme meyletmesi karşısında –ki Y. Han’ın “... Meclisin toplanmasını tek taraflı ve süresiz olarak ertelemeye karar vermesi...” (Ali, 1983; 89 ve Loc.gov, 1994; 2) bu bağlamda düşünülmelidir-, Rahman şöyle demiştir “ ‘oğunluk partisi liderine yönelik bu kayıtsızlık, gerçekte, yetmiş milyonluk Bangladeş halkına gösterilen bir saygısızlık’ ”tır (Bali, 2006; 76 içinde Siddiqui; 151). Doğu Pakistanlıların bu haklı siyasi, toplumsal ve iktisadi isteklerine, Y. Han rejimi silahlı kuvvetlerini kullanarak yanıt verdi²⁶⁰ (Storyofpakistan.com; 1). Ama bu fiziksel zora dayanan yanıt, Hindistan ve Pakistan arasında 1971 savaşının başlamasına neden olmuştu ki bu da Bangladeş isimli yeni bir devletin uluslararası arenaya katılmasını saęlamıřtı²⁶¹ (Arı, 2000; 90, Kulke, Rothermund, 2001; 493, Storyofpakistan.com; 1 ve Bali, 2006; 76).

Bu noktada Y. Han rejiminin Keşmir sorununa yönelik dış siyaseti üzerinde durmamız gerekir. Y. Han’a göre Keşmir’in Müslüman öğelerinin dilleri ve kültürleri değişik bile olsa, İşlam dininin birleştiriciliğiyle Keşmirliler Pakistan ulusunun bir parçasıdırlar (Bali, 2006; 77). 1971 senesinde karşılıklı hudut iğnemeleriyle ve tecavzleriyle bir savaşa dönüşen Hindistan ve Pakistan arasındaki silahlı vuruşma, Doğu Pakistan ve Doğu Pakistanlılar kökenli olsa bile, Keşmir’de yoğunlaşmıştı ve

²⁶⁰ Batı ve Doğu Pakistan arasındaki iç savaş, Pakistan’ı iki ayrı devlete bölmekle birlikte, “iki ulus” kuramının geçerliğinin de önemli ölçüde sorgulanmasına neden olmuştu (*ibid*; 77).

²⁶¹ üstte ifade edilenlere koşut olarak Bangladeş isimli devletin doğuşu, Doğu Pakistanlıların zrleştirilmesi olarak algılanmalıdır.

Ateşkes Hattı'nın hiçe sayılmasıyla yeni bir Keşmir savaşına dönüşmüştü (Bali, 2006; 78 ve Arı, 2000; 90).

Y. Han rejiminin Keşmir sorununa yönelik dış siyasetini tam olarak anlayabilmemiz için, 1971 savaşının Pakistan'ın Keşmir sorununa yönelik dış siyasetine etkisini de çözümlememiz gerekir. Birinci olarak 1971 savaşı, Pakistan devletinin Keşmir sorununa yönelik *irredentist*²⁶² kuramsal savını önemli oranda aşındırmıştır: Pakistan'ın kuramsal savı, Keşmir'deki Müslüman çoğunluğa bel bağlamaktaydı (Bali, 2006; 88, Arı, 2000; 91 ve Ganguly, 1997; 60). Bangladeş'in özgürleşmesiyle birlikte – ki bu “iki ulus” kuramı temelli toprak bütünlüğü savının altını oymuştu-, Pakistan'ın Keşmir'de din temelli bir *irredentizm* savına başvurması zorlaşmıştı (Ganguly, 1997; 60 ve Bali, 2006; 88). İkinci olarak Bangladeş'in özgürleştirilmesiyle, siyasi ve askeri güç dengeleri iyicene Hindistan'a doğru kaymıştı ve bu koşullar altında Pakistan devletinin ne siyasi ne de askeri açıdan Keşmir'de bir kışkırtmaya girmeye niyeti kalmamıştı (Ganguly, 1997; 60-61). Son olarak 1971 savaşının sonucu olan 1972 seneli *Simla* anlaşması, Hindistan'ın askeri ve siyasi üstünlüğünü doğrulamış oldu (Ganguly, 1997; 61, Bali, 2006; 87 ve Arı, 2000; 91).

Bu noktada Y. Han'ın iktidardan devrilmesi üzerinde durmak yararlı olacaktır. Pakistan'daki halk kitleleri, Y. Han ve onun çalışma arkadaşlarının Pakistan'a ihanetten yargılanmasını arzuluyorlardı: zamanında “Pakistan'ı bölünmüş görürsem, lanetlenirim” diyen Y. Han, Pakistan'daki kitlelere son dakikaya kadar 1971 savaşı bağlamında utku sözü vermişti (Talbot, 2005; 212 ve Time.com, 1971; 1). Bu bağlamda *Lahor*'daki bir gazetenin başlığında şunlar yazıyordu: “ ‘Tek ses, tek bildirge: Yahya Han ulusun katilidir.’ ” (Talbot, 2005; 212–213 içinde Daily Javadan (Lahore), 1971). Bu siyasi, toplumsal ve askeri koşullar altında Y. Han rejiminin sürmesi olanaksızdı: PSK komutanlığının emriyle Z. A. Butto, Pakistan'ın başkanı oldu (*ibid*; 213).

2.2.3. Ziya ül Hak Dönemi ve Keşmir Sorununa Yönelik Dış Siyaset (1977–1988):

Bu noktada Hak'ın darbe yapmasının nedenleri üstünde durmak yararlı olacaktır. 1977 darbesinin uluslararası bir boyutu olduğu savlanabilir. Bu bağlamda ABD destekli Operasyon *Wheeljam*, Pakistan'daki sivil hükümete karşı ülkede

²⁶² *Irredentizm* kavramı için bakınız: (Yagcioglu, 1996 <http://www.geocities.com/Athens/8945/irre.html>).

istikrarsızlıklar çıkarmak için yapılmıştı²⁶³ (Ali, 1983; 134). Buna koşut olarak Z. A. Butto, General Hak'ın ve PSK'nın "yasal hükümeti devirmek için ülkede var olan sivil çatışmayı kötüleştirdiğini ve bu bağlamdaki olayları yüreklendirdiğini, yardım ettiğini ve kendi çıkarları için kullandığını..." ifade etmişti (*ibid*; 134 içinde Supreme Court, 1977).

Hak'a göre ise, 1977 seneli darbenin gerçekleşmesinin nedenlerinden bir tanesi, özellikle ve ağırlıkla *Jamaat-i Islami*'den etkilenmiş olan düşük rütbeli askerlerin darbe yapma olasılığıydı (*ibid*; 133, 224). 1977 darbesinin bir başka nedeni de, Pakistan'ın iki büyük partisi olan PHP ve PUB'nin –Pakistan Ulusal Birliği'nin- birbirleriyle siyasi olarak uzlaşamamasıydı:

" '... siyasi liderler ülkeyi buhrandan çıkartamazsa, Silahlı Kuvvetlerin sessiz spekülâtörler gibi oturması bağışlanamaz bir günahıdır. Esasen bu nedenle, Silahlı Kuvvetler müdahale ederek ülkeyi kurtarmak zorundadırlar... Ben PHP ve PUB arasında hiçbir uzlaşma şansı görmedim... PHP ve PUB'nin aralarında anlaşamamalarının ülkeyi kaos içine sürükleyeceği korkusu vardı. Bu tehlike, halkın daha önemli çıkarları adına gerçekleşmemeliydi...' " (*ibid*; 134 içinde Zia-ul Haq, 1977).

Üstte ifade edilenlere koşut olarak " '... 1977 Temmuzunda Genelkurmay Başkanı Ziya ül-Hak'ın askeri darbesiyle Z. A. Butto'nun yönetimine ve partisine son verildi.' " (Arı, 2000; 55 içinde Calvocoressi; 418-419).

Bu noktada Hak rejiminin İslam ve demokrasiye bakışı üzerinde durmak gerekir. Pakistan, Hak yönetimi altında hem otoriter bir siyasi yapılanmaya hem de ideolojik bir devlete sahipti (Talbot, 2005; 245). Bu bağlamda Hak'a göre,

" 'Pakistan, İsrail gibi ideolojik bir devlettir. İsrail'den Yahudilik çıkartıldığı zaman, karttan bir ev gibi, yıkılacaktır. Pakistan'dan da İslam çıkartıldığı ve dünyevi bir devlete dönüştüğü zaman, Pakistan yıkılacaktır. Son dört senedir biz, İslami değerleri ülkeye getirmeye çalışıyoruz²⁶⁴.' " (Ali, 1983; 133 içinde Economist, 1981). " 'İslam adına yaratılmış olan Pakistan, ancak İslam'a tutunduğu sürece hayatta kalacaktır. Bu nedenle... İslami bir düzenin getirilmesini ülke için temel bir önkoşul ...' "dur (Talbot, 2005; 251 içinde Richter, 1979; 555).

²⁶³ Z. A. Butto'nun yandaşlarına göre, Z. A. Butto'nun sonu Şili'nin lideri S. Allende'ye benzemiştir; ama onun uygulamalarını eleştirenler onun sonunu Arjantin'in lideri J. Peron'a benzetmiştir (Talbot, 2005; 244).

²⁶⁴ Cinnah'ın ardılı siyasetçiler, Pakistan'ın siyasi, iktisadi ve toplumsal sorunlarının "çözüm"nü İslam'da aradılar (Ataöv, 2000; 1). Ama Cinnah'a Pakistan bağlamında İslam tüzesisinin uygulanması teklif edildiğinde, şöyle yanıt vermişti " 'Hangi grubun şeriatı?' " (*ibid*). Buna koşut olarak Cinnah şöyle demişti: " 'Dilediğiniz dine kasta sahip olabilirsiniz. Bunun devlet işleriyle hiçbir ilgisi yoktur. Tümümüz devletin eşit yurttaşlarıyız. Zamanla Hindular ve Müslümanlar, din her insanın kişisel inancını ilgilendirdiği için dinsel anlamda değil, ama devletin yurttaşları olarak siyasi alanda, Hindu ve Müslüman diye ayrılmayacaklardır.' " (*ibid*).

Bu noktada Esposito'dan hareketle (Banuazizi, Weiner, 1988; 333 içinde Esposito) Hak dönemindeki İslam'ın, demokratik devlet inşa etme ve Pakistan kitle siyaseti üzerindeki rolü incelenmeli ve değerlendirilmelidir. Hak rejimi, iktidarı zapt ettiği günden itibaren, yapılan askeri darbeyi²⁶⁵ ve sonraki yönetimi İslam düzeni, Nizam-ı Mustafa, üzerinden meşrulaştırmaya çalıştı (*ibid*; 343). Bu bağlamda Pakistan'daki askeri seçkinler İslamlaştırma siyasalarını, Pakistan'daki karar alma işleyişleri ve siyasi kurumlar üzerindeki başatlıklarını korumak için kullandılar (*ibid*; 362). Hak rejimi, Pakistan'ın bir demokratik devlete dönüşmesini engellemek adına, Batı türü seçimlere karşıtlığını İslam dininin ilkeleri üzerinden meşrulaştırmaya çalıştı (Ali, 1983; 138). Bu bağlamda Hak şöyle demişti: “ ‘... bizim şu andaki siyasi yapımız İslam'da hiçbir yeri olmayan Batı'nın dünyevi demokratik düzenine dayanmaktadır... Pakistan'da ne anarşi ne de Batıcılık tutunabilecektir ve İslam'da Batı türü seçimler için hiçbir madde yoktur²⁶⁶.’ ” (*ibid*; 138 içinde Daily Telegraph, 1979). Ama Pakistan'da seçimlerin yasaklanması, siyasi partiler arasında geniş tabanlı bir siyasi muhalefetin doğmasına neden oldu: bu siyasi muhalefet, demokratik sürece geri dönülmesi çağrısı yaptı (Banuazizi, Weiner, 1988; 344).

Üsttekilerin ışığında Hak rejimi siyasi rakiplerini cezalandırmak, sindirmek ve tecrit etmek için, Ortaçağ'dan kalma baskıcı ve bunaltıcı bir Nizam-ı Mustafa tüzmesini devreye soktu²⁶⁷ -ki bu, bütün kanunların şeriata uygun olmasına ve şeriata ters düşenlerinden de yürürlükten kaldırılmasına karşılık geliyordu (Defencejournal.com; 2 ve Ali, 1983; 138). Bu bağlamda rejiminin amacı, “ ‘bizim siyasi kültürümüzü vahşileştirmek -ve buna koşut olarak- baskıyı ve baskıcı önlemleri beşerlerin kabul etmesine zemin hazırlamaktı’ ” (Ali, 1983; 139 içinde Housepian, 1980). Pakistan'da rejim tarafından yapılandırılan kurumsallaşmış barbarlık ve gaddarlığın amacı, Pakistan toplumunu edilgen bir duruma sokmaktı (*ibid*; 139). Daha somut olarak ifade etmek gerekirse Z. A. Butto'nun ölüm cezasına çarptırılması, tutukevlerindeki işkenceler ve

²⁶⁵ Z. A. Butto'nun iktidardan devrilmesi, onun İslami olmayan davranışları üzerinden meşrulaştırılmaya çalışıldı (Banuazizi, Weiner, 1988; 343).

²⁶⁶ Burada Hak'ın darbe yapmasının nedenini, üç ay içersinde hem eyaletler hem de ulusal bazda seçimler yapmak olarak ifade ettiğini belirtmekte de yarar vardır (Defencejournal.com; 1).

²⁶⁷ Pakistan'da “ ‘... şeriata (İslami tüzeye) dayanan koşut İslami mahkemeler...’ ” devreye sokuldu (Ganguly, 1997; 77 içinde Kennedy, 1988; 307–316). İslami tüzeye dayanan bu mahkemelerin hükümlerinin, temyize tabi olmaması kararlaştırıldı (Ataöv, 2000; 1). İçki içme, çalma ve zina vb. suçlara “hudut” cezaları uygulanması kararlaştırıldı: örneğin başkasının malını çalan birinin eli, mahkeme hükmüyle kesilecek (Ataöv, 2004; 1–2). Karma eğitim, yürürlükten kaldırıldı ve kadınlar kapanmaya zorlandı (*ibid*; 2). Hak rejimi, 1988 senesinde, İslam tüzmesini en ulu yasa olarak duyurdu (*ibid*).

Hak yönetiminin siyasi muhaliflerinin sindirilmesi hep Pakistan toplumunun edilgen kılınmaya çalışılması bağlamında düşünülmelidir (*ibid*; 143).

Ama rejimin Pakistan’da uyguladığı İslamlaştırma siyasaları, eleştiriye tabidir. Pakistan’da İslam dini önemli bir yere sahiptir ama Pakistan’da Pakistanlılar arasında İslam’ın anlamı türdeş değildir: “ ‘Kimin İslamı?’ ” (Banuazizi, Weiner, 1988; 333, 361, Harrison, 1965; 320 ve Haqqani, 2006; 2-3). “ ‘Kimin İslamı?’ ” sorusu, “ ‘Neden olumsuz bir İslam?’ ” sorusuyla etkileşim içerisinde düşünülmelidir: Hak yönetiminin İslam anlayışı, beşerler üzerinde bir boyunduruktu (Banuazizi, Weiner, 1988; 361).

Bu noktada Hak rejimi dönemindeki PSK ve bürokrasi arasındaki ilişkiye de kısaca değinmek yararlı olacaktır. Çünkü PSK ve bürokrasi arasındaki ilişki, demokrasi kavramından bağımsız bir şekilde düşünülemez ve değerlendirilemez. Rashid’e göre,

“... subaylar,... bürokratların ve siyasetçilerin işlerini yapış şekillerini küçümsüyorlardı,... bürokrasideki ve siyasetteki herkesin yoz ve yeteneksiz olduğuna ilişkin ordu çevrelerindeki genel izlenim yeniden güçleniyordu... Kıdemsiz ordu üyelerinde ordunun her türlü soruna deva olduğu genel izlenimi de, yeniden güçleniyordu...” (Ali, 1983; 142 içinde Khan, 1978).

Pakistan bürokrasinin gücü ve önemi, Hak yönetimi altında azalmıştı ve bürokrasi –PSK gibi- İslamlaştırılmıştı (Ali, 1983; 143 ve Talbot, 2005; 247–248). Buna koşut olarak Pakistan bürokrasinin en kıdemli üyeleri bile, askerlere bağlı bir duruma getirilmişti: *Bonapartizm*²⁶⁸, Pakistan’da iyiden iyiye güçlenmişti (Ali, 1983; 144 ve Talbot, 2005; 248).

Bu noktada Hak rejiminin Pakistan siyasi hayatında hayatta kalmasında çok önemli bir etken olan Afganistan’ın SSCB’ce ele geçirilmesinin, Pakistan üzerindeki siyasi ve uluslararası yansımaları üzerinde durmak gerekmektedir. Batılı ülkelerin Pakistan’a yönelik siyasi tutum ve eylemlerinin, SSCB Afganistan’ı ele geçirmeden önce ve ele geçirdikten sonra farklılık gösterdiği savlanabilir: SSCB’nin Afganistan’ı işgali, Hak rejiminin Pakistan’da iktidara tutunmasını kolaylaştırmıştı (Ali, 1983; 144 ve Talbot, 2005; 249). Hak rejiminin on bir sene gibi uzun bir zaman Pakistan’da iktidarda kalması, SSCB’nin Afganistan’ı ele geçirmesiyle karşılıklı bağıntı içersindeydi (Talbot, 2005; 249). Bu bağlamda SSCB’nin Afganistan’ı işgali öncesi dönemde Pakistan-ABD ilişkileri, hiç iyi değildi: ABD yönetimi, Pakistan devletini

²⁶⁸ Bonapartizm kavramı için bakınız: (Küçükaydın, 2003 <http://www.mail-archive.com/arafiyan@araf.net/msg00909.html>) ve (Belge, 1998 <http://www.radikal.com.tr/1998/11/13/yazarlar/murbel.html>).

beşer hakları ihlalleri ve Pakistan'ın nükleer tasarısı konusunda sert bir şekilde eleştiriyordu (*ibid*). Ama Afganistan'ın SSCB'ce ele geçirilmesinden çok kısa bir süre sonra J. Carter yönetimi, ulusal güvenlik danışmanını Pakistan'a yolladı²⁶⁹: Z. Brezezinski'nin bu Pakistan ziyareti, Pakistan'a askeri ve iktisadi yardımın habercisiydi (*ibid*). Ardından Carter yönetiminin ardılı olan R. Reagan yönetimi, Pakistan'a 7.22 milyar dolarlık yardım yaptı (*ibid*; 249-250). Ama ABD'nin ve İslam ülkelerinin yaptığı bu askeri ve iktisadi yardımlar, baskıcı ve demokratik değerleri hiçe sayan Hak yönetiminin elini ülkedeki demokrasi yanlısı güçlere karşı güçlendirdi (Talbot, 2005; 250 ve Arı, 2000; 97).

Bu noktada Hak rejiminin Keşmir sorununa yönelik dış siyasetini incelememiz gerekmektedir. Hak rejiminin Keşmir sorununa yönelik dış siyasetini incelememiz için öncelikle, Keşmir'de var olan siyasi ve toplumsal durumun çözümlenmesi gerekir. Çünkü rejiminin Keşmir sorununa yönelik dış siyaseti, Keşmir'de yaşanan siyasi ve toplumsal gelişmelerden yalıtılmışlık içerisinde düşünülemez ve değerlendirilemez.

Birinci olarak Keşmirli Müslümanlar, toplumsal kuralların değişime uğramasından çok rahatsızdılar²⁷⁰ (Ganguly, 1997; 75). Toplumsal kural ve değerlerin değişime uğraması, Keşmir'e Keşmir'deki medreselerin sayısının artışı olarak yansıdı (*ibid*). “ ‘[Keşmir'de] Geleneksel değerlerin aşıldığı bu ortamda en çok tehdit altında olanlar, avuntuyu bir çeşit yeniden canlanmış İslam'da aradılar.’ ” (*ibid*; 75 içinde Bhattacharjea; 238-239).

İkinci olarak 1983 senesinde *Nellie*'de yaşayan Müslümanların büyük çoğunluğu, katliama tabi tutulmuştu (*ibid*; 76). Buna koşut olarak *Assam*'lı Müslümanların büyük bölümü, kendi bölgelerinden kaçıp Keşmir'e yerleştiler ve Keşmir'deki medreselerde din öğretmeni olarak çalışmaya başladılar (*ibid*). Ama *Assam*'lı Müslümanların Keşmir'e yerleşmesi ve burada din öğretmeni olarak çalışmasının, Hindistan devletine karşı yeni bir (olumsuz) etnik-dini duygunun gelişmesine katkıda bulunduğu savlanabilir (*ibid*).

Son olarak Ulusal Konferans Partisi'nin –UKP'nin- örgütlenme ve işleyiş yapısı, Keşmirliileri Keşmirliilerde var olan siyasi, iktisadi ve toplumsal huzursuzluğu başka

²⁶⁹ Sayed'e göre “ ‘Aralık 1979'da Sovyetler Birliğinin Afganistan'ı ele geçirmesi, Brezhnev'in Hak'a Noel armağanıydı.’ ” (Shah, 1997; 19 içinde 1980). Buna koşut olarak Hak rejimi, bu ele geçirme sayesinde ABD'den yüklü miktarda askeri, siyasi ve iktisadi destek aldı (*ibid*; 19).

²⁷⁰ Keşmirliiler, yüksekokul mezunlarının sayısının artmasıyla el ele geleneksel değerlerin aşınmasına ve video kültürüne tepki gösterdiler (Ganguly, 1997; 75).

kanallar aracılığıyla dile getirmeye itiyordu (*ibid*). Ş. M. Abdullah, partisi üzerinde sıkı bir denetime sahipti: UKP içinde muhalif fikirlere ve uygulamalara karşı çok az hoşgörölüydü (Ganguly, 1997; 76 ve Jones, 2002; 82).

Hak rejimi altındaki Pakistan büyük ve müdahaleci bir devlet olsa da, sınırlı bir askeri ve siyasi güce sahipti (Haqqani, 2006; 9). Bu bağlamda Haqqani'den hareketle (*ibid*; 9-10) Hak rejimi "İslam"ı dış siyasetindeki amaçlara ulaşmak için bir siyasi ve toplumsal aygıt ve araç olarak algıladı. Buna koşut olarak rejim dış siyasetinde, önce Afganistan'da SSCB'ye karşı²⁷¹ sonra Keşmir'de gelişen İslami kökten dinciliğe koşut olarak Hindistan'a karşı İslamlaştırma siyasaları yürüttü (Ganguly, 1997; 76-77 ve Haqqani, 2006; 1, 2, 7). Bu bağlamda Hak rejimi SSCB'ye karşı yürütülen Afganistan savaşı dinmeye başlayınca, Keşmir'deki artan huzursuzluğa dikkat kesildi (Ganguly, 1997; 77). Keşmir'de var olan bu siyasi ve toplumsal huzursuzluk kendini İslami kökten dincilik şeklinde gösterdi (Ganguly, 1997; 77 ve Jones, 2002; 82-83). Buna göre Hak rejimi, *ISI –Inter-Service Intelligence-* aracılığıyla siyasete ve Hint devletine karşı yabancılaşmış Keşmir'de savaşılan kökten dincilere, Hindistan'dan Keşmir'i koparmak amacıyla, para yardımıyla bulundu ve onları örgütledi²⁷² (Ganguly, 1997; 77 ve Haqqani, 2006; 8-10). Buna koşut olarak Keşmir'de İslami kökten dincilik iyice artışa geçti (Ganguly, 1997; 77).

Hak rejiminin Keşmir sorununa yönelik dış siyasetini anlamak ve çözümlemek için, Hindistan ve Pakistan arasında 1984 tarihinde gerçekleşen *Siachen* Buzulu savaşından da söz etmek gerekir (Dawson, 1994; 288). 1984 senesinde Hindistan ve Pakistan devletleri, Keşmir sorunu bağlamında birbirlerine karşı daha kışkırtıcı dış siyasetler izlemeye başladılar (*ibid*). Buna koşut olarak Hindistan ve Pakistan arasındaki Keşmir sorunu, 1984 yılında, *Siachen* Buzulu savaşı olarak kendini gösterdi (Jones, 2002; 81). *Siachen* Buzulu'nun hudutları, Ateşkes Hattı'yla çizilmemişti çünkü savaşmak için coğrafi açıdan zor olan bu bölgede Hindistan ve Pakistan arasında hiç savaş yaşanmamıştı (Dawson, 1994; 288 ve Jones, 2002; 81).

1970'li yılların sonuna doğru Hindistan hükümeti, bazı dağcıların *Siachen* Buzulu'na tırmanmak için, Hindistan yerine, Pakistan hükümetinden izin almasından

²⁷¹ Darbeci General Müşerref, "Ateş Hattında" –"In The Line of Fire"- isimli kitabında, "Pakistan, Suudi Arabistan ve Amerika Birleşik Devletleri'nin Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgali sırasında İslami cihada destek vererek kendi canavarını yarattığını..." ifade etmişti (Ntvmsnbc.com, 2006; 1).

²⁷² *ISI* "... ilk olarak Kabil rejimine karşı olan Afgan alperenlerinin eylemlerinde eşgüdüm sağlayacaktı ve onları destekleyecekti, ama *ISI*... Hindistan'daki Keşmirli ve Sih militanları da desteklemeye başladı." (Shah, 1997; 20 içinde Mohan, 1991).

tedirgin olmuştı; 1984 yılında bazı resmi Pakistan haritalarının *Siachen* Buzulu’nu Pakistan siyasi sınırları içinde göstermesiyle, Hindistan hükümeti iyicene gerildi (Jones, 2002; 81). Bunun üzerine 1984 senesinde HSK, bölgeye güçlü bir birlik gönderdi ve Buzulun güney tarafını ele geçirdi (Dawson, 1994; 288–289). Hem Hindistan hem Pakistan, *Siachen* Buzulu’nda süren savaşın önemini ve ciddiyetini az olarak göstermeye çalıştılar (*ibid*; 289). 1989 senesinde Hintli ve Pakistanlı askerler, *Sicahen* Buzulu savaşı bağlamında, ateşkes görüşmelerine başladılar (*ibid*).

Bu noktada Hak rejiminin sona ermesi üzerinde durmak yararlı olacaktır. Hak, 1988 senesinde, bir uçak kazasında öldü (Talbot, 2005; 284 ve Storyofpakistan.com; 1). Yeni Pakistan Genelkurmay Başkanı, anayasayı ve demokratik değerleri hiçe saymayarak ve Hak’ın uçak kazasında ölümünden –siyasi güç boşluğundan- faydalanıp, darbe yapmadı (Talbot, 2005; 285). Çünkü yeni genelkurmay başkanı, Hak rejiminin siyasetlerinin PSK’nın ününe ve meslekiliğine zarar verdiğini düşünüyordu (*ibid*).

2.2.4. Pervez Müşerref Dönemi ve Keşmir Sorununa Yönelik Dış Siyaset (1999- ?):

Bu noktada Müşerref’in 1999 senesinde darbe yapmasının nedenleri²⁷³ üzerinde durmak yararlı olacaktır. Müşerref’in 1999 senesinde darbe yapmasında, Şerif’in iktidarı döneminde gücü kişiselleştirmiş olmasının payı vardı (*ibid*; 377). Pakistan siyaseti bağlamında Şerif’in, aynı Z. A. Butto gibi, gücü kişiselleştirmesi, onun ancak PSK tarafından yerinden edilmesine olanak vermişti (*ibid*).

Müşerref’e göre PSK’nın Pakistan’da duruma el koymasının –1999 darbesinin- nedeni, Pakistan iktisadını olumsuz etkileyen, ülkedeki uyumu bozan ve devlet kurumlarına zarar veren kötü siyasi yönetimlerdi (*ibid*; 376). Buna koşut olarak Müşerref, eski darbecilerin düşünce yapısına koşut olarak, Şerif’i yeteneksiz ve güç delisi biri olarak algılamaktaydı (Jones, 2002; 37).

Müşerref’in 1999 darbesini gerçekleştirmesindeki önemli nedenlerden bir tanesi de, PSK’yla Pakistanlı siyasetçiler arasındaki yetki kavgasıydı (Jones, 2002; 36 ve Vahdet.com.tr; 4). Şerif, PSK’nın sivil yönetimin üstünde bir yetkeye sahip olduğu görüntüsünü silmek ve kendisinin PSK üzerinde de yetkeye sahip olduğunu kanıtlamak istiyordu (*ibid*). Buna koşut olarak PSK, Şerif’in orduyu “böl ve yönet” yöntemiyle

²⁷³ Müşerref darbesine farklı –militarizmi içselleştirmiş bir- gözle bakan İ. Türkmen’in yazısı, için bakınız: (Türkmen, Hürriyet Gazetesi 24 Ekim 2006).

denetim altına alacağından korkuyordu (Talbot, 2005; 378 ve Vahdet.com.tr; 4). Bu bağlamda PSK'daki bu korku, Şerif'e yakın bir general olarak algılanan Korgeneral K. Ziauddin'in *ISI*'nin başına geçirilmesiyle²⁷⁴ –ki *ISI*'nin başına geçmek, genelkurmay başkanın halefi durumuna gelmek demektir- daha yoğun bir durum almıştı (Talbot, 2005; 378, Jones, 2002; 37 ve Vahdet.com.tr; 4). Ziauddin, PSK içinde fazla sevilen bir subay da değildi çünkü PSK'da ilk kez savaşkan birimden gelmeyen biri –kendisi ordunun mühendislik bölümünden gelmeydi-, PSK'da genelkurmay başkanlığına bu kadar yaklaşmıştı (Talbot, 2005; 378 ve Jones, 2002; 36).

Bu noktada Müşerref rejimi ve “demokrasi” üzerinde durmakta yarar vardır. Müşerref'e göre,

“ ‘Pakistan’ın geçen yıllarda oldukça açıkça tecrübe ettiği yalnızca demokrasinin tabelasıydı, demokrasinin özü değil. Bizim beşerlerimiz hiçbir zaman zorbalığın boyunduruğundan kurtarılmamıştır. Ben halkımın yapmacık demokrasi dönemine geri götürülmesine izin vermeyeceğim, ben halkımı gerçek demokrasiye götüreceğim.’ ” (Talbot, 2005; 376 içinde Dawn, 1999).

Müşerref'e göre kendisinin iktidara gelmesiyle birlikte, Müslümanlar için Rönesans zamanı gelmişti (Müşerref, 2004; 3). Pakistanlı Müslümanlar önlerindeki sonu saadet ve aydınlanmaya çıkan yolu içselleştirerek ve izleyerek, toplumsal, siyasi, kültürel ve iktisadi sorunlarının üstesinden geleceklerdir (*ibid*).

Müşerref rejiminin demokrasiyle olan ilişkisini anlayabilmemiz için öncelikle, Müşerref'in iktidara gelme sürecini ortaya koymamız gerekir. Ona göre kendisi, Pakistan'da iktidarı bir askeri darbe sonucu ele geçirmemişti tersine iktidar ona verilmişti (Güven, 2004; 1). Bu bağlamda o, bir benzetme aracılığıyla, şöyle konuşmuştu:

“Bir uçaktaydık ve beni pilot koltuğuna oturtular. Kalkıp gidemezdim. Bu benim kaderimdi. Uçağı yere indirdim ama nereye indirdiğimi ben de bilmiyordum. Ama ülkeye istikrar getirmeyi başardım. Ayrıca sonra seçimler yapıldı ve halk beni devlet başkanı seçti. Dolayısıyla ben seçilmiş bir liderim. Anayasa Mahkemesi de başkanlığımı onayladı.”²⁷⁵. Dolayısıyla hem yasal hem de anayasal olarak Pakistan'ın devlet başkanıyım. Demokrasi çoğunluğun iktidarı olduğuna göre şu anki konumumda antidemokratik bir durum söz konusu değil (*ibid*).

²⁷⁴ Olağan koşullar altında *ISI*'nin başkanının atanması kararı, yürütmenin başıyla ordunun başının aldığı ortak karar sonucunda hayata geçiriliyordu; ama Şerif, *ISI*'nin başkanını, Müşerref'in atanmasından, hemen önce atadı (Jones, 2002; 37).

²⁷⁵ Pakistan'ın yargı erki, hükümlerindeki tarafsızlıklarla ünlü değildir: 1958 senesinde E. Han'ın sıkıyönetim yasasını onaylamıştı, Z. A. Butto'nun demokratik olmayan kararlarını onaylamıştı ve *Haydarabad*'da Özel Mahkeme'nin yapılandırılmasını onaylamıştı (Ali, 1983; 135). “Yüksek Mahkeme, Anayasanın her ilkesini ihlal eden rejimleri yasallaştırma bağlamında çok uzun bir tarihe sahiptir...” (*ibid*). Pakistan Anayasa Mahkemesi'nin Müşerref'in başkanlığını onaylaması da (Güven, 2004; 1), bu bağlamda değerlendirilmelidir.

Bu noktada Müşerref'in demokrasisinin temel nitelikleri konusundaki görüşlerini betimlememiz, Müşerref'in demokrasi kavramından ne anladığını anlamamıza yardımcı olacaktır.

“ ‘Batı şartlarına uygun bir sistem uygulayamayız. Batı’da şartlar farklı. Batı demokrasileri de farklı. Olaya bu noktadan bakmak zorundayız. Demokrasi nedir herkese bu soruyu soruyorum. Demokrasinin ilk kuralı ifade özgürlüğüdür... Basın tamamen özgür... Muhalefet konuşmakta serbest... Demokrasinin bir diğer ilkesi ise halkın egemenliği... İnsanlara seçme hakkı verdik... Demokrasi anayasaya bağlılık demektir. Anayasal kurumlar, ilk defa görev sürelerini tamamlamayı başarıyor.’ ” (Cem, 2006; 3–4 içinde Müşerref).

Müşerref'in demokrasinin Müşerref'e özgü niteliklerini betimledikten sonra, Müşerref'in kendine özgü demokrasi anlayışına, beşer hakları ve tüzenin üstünlüğü kavramlarını dikkate alarak, eleştirel bir gözle bakmalı ve değerlendirmeliyiz. Müşerref yönetimi her ne kadar demokratik değer ve ilkelere bağlı olduğunu savlasa da, tüzenin üstünlüğü ve demokrasi bağlamında Pakistan oldukça geridedir (Mahmood; 1). Buna koşut olarak Pakistan'ın bir demokratik devlet olduğu savı, otoriter yönetimi maskeleyerek için yapılan bir söz sanatından ibarettir (*ibid*). Bu bağlamda öncelikle Pakistan'daki yönetici seçkinlerin bileşenlerinden söz etmemiz gerekir. Pakistan'daki yönetici seçkinler, seçkin feodal ailelerden, kıdemli bürokrasinin zengin üyelerinden ve PSK'ya üye generallerden oluşmaktadır (Bhatia, 2006a; 2). Müşerref rejimi altında önemli olan, Pakistan'ı din adamları ve özellikle generallerin onayını alarak yönetmektir²⁷⁶ (Bhatia, 2006a; 2, 5 ve Bhatia, 2006b; 1, 4). Buna koşut olarak Pakistan'da beşer haklarını saygılı ve bireyin hak ve yükümlülüklerini odak noktası olarak almayı ilke edinen ve halk tarafından onaylanmış bir anayasa anlayışı, mevcut değildir (Bhatia, 2006a; 2). Bu bağlamda Pakistan'da PSK, sivillerin gözetimi ve denetimi altında değildir. Buna koşut olarak PSK, Pakistan'da kendi dışında –buna Pakistan'daki yargı erki de dâhildir- bağımsız kurumların varlığına karşı kesinlikle hoşgörüsüzdür (*ibid*).

Üstte ifade edilenlerin ışığında Müşerref ve yüksek rütbeli askerler, Pakistan dış siyasetindeki kararların alımı bağlamında tekeldirler: bu bağlamda siyasetçilerin ortaya

²⁷⁶ “İdeolojinin siyasal mücadeledeki önemi... toplumsal iktidar... kavramından kaynaklanmaktadır.” (Saybaşılı, 1985; 54). Bu bağlamda devletler hem fiziki zor –kolluk kuvvetleri ve silahlı kuvvetler- hem de çoğunluğun rıza ve onayını almaya yardım eden aygıtlar –kitle haberleşme aygıtları, eğitim kurumları, kültür vb.- aracılığıyla hayatta kalırlar ve yönetirler (*ibid*). Burada devreye yönetici seçkinlerin –fiziksel zorun kullanımına ek olarak- halkın onayını da alarak yönetme, “hegemonya” kavramı –“*hegemony*”- girer. Sonuç olarak iç ve dış siyasetteki karar alma süreçleri ve buna koşut olarak ortaya çıkan siyasalar, “hegemonya” kavramının da önemli yardımıyla oluşturulmuş yanılışlardır: bu iç ve dış siyasetler halkın amaç, çıkar ve görüşlerini yansıtmaz.

attığı ve PSK'nın çıkarlarını ve haklarını ihlal edebilecek olan hiçbir karara, izin verilmez (Bhatia, 2006b; 1, 3). Buna koşut olarak Pakistan'da dış siyasetin yapılandırılması ve uygulanması bağlamında, ağırlıkla askerlerden oluşan ve onların hak ve çıkarlarını temel alan bir yapılanmanın olduğu savlanabilir (Bhatia, 2006a; 1 ve Bhatia, 2006b; 1, 4).

Müşerref rejiminin kendine özgü demokrasi anlayışına eleştirel bir gözle bakabilmek için, Pakistan'daki toplumsal ve siyasi muhalefetin, kadınların, azınlıkların ve kırsal kesimin durumunu ve Pakistan tüzmesini de incelememiz gerekir (Talbot, 2005; 380-387 ve Hrw.org, 2001; 1- 4).

Bumin'den hareketle (Düzel, 2005; 3 içinde Bumin) Müşerref'in Pakistan'daki toplumsal ve siyasi “muhalifler”i, birer “rejim düşmanı”/ “iç düşman” olarak algıladığı ve onlara karşı öyle uygulamalarda bulunduğu savlanabilir. Bu bağlamda öncelikle Müşerref'in muhalefet partilerini birer “rejim düşmanı” olarak algılayan siyasi tutum ve eylemleri üzerinde durmak gerekir. Bu çerçevede 2000 senesinde çıkarılan Siyasi Partiler Yasası'ndaki düzeltmeyle, Pakistan'daki muhalif siyasi partilerin ve onların önderlerinin siyasetle uğraşması çok zorlaştırıldı²⁷⁷ (Talbot, 2005; 380-381 ve Hrw.org, 2001; 2). Bu düzenlemeye göre eskiden hüküm giymiş olan bir siyasi parti önderi, herhangi bir partide görev alamayacaktı (Talbot, 2005; 381 ve Hrw.org, 2001; 2). Bu bağlamda sürgünde olan –ve İslam dünyasının ilk kadın başbakanı olan- B. Butto²⁷⁸, Şerif'in iktidarı döneminde hüküm giydiği için, herhangi bir siyasi partide görev alamayacaktı²⁷⁹ (Jordan, Lenz, 1999; 34, Talbot, 2005; 381 ve Benazirbhutto.net; 2). Ayrıca rejim, “Muhallif siyasi parti üyelerini hiçbir suçla itham etmeksizin uzun süre alıkoymuştu; bazıları, nezarete işkence görmüştü.” (Hrw.org, 2001; 1). Hükümete karşı kışkırtıcı yazı yazmayı yasaklayan yasalar ve Kamu Düzenini Koruma kanunu, Ulusal Sorumluluk Bürosu'nun düşünce yapısının ve eylemlerinin de önemli katkısıyla, Pakistanlı yurttaşların temel hak ve yükümlükleri içinde yer alan siyasi özgürlüklere önemli darbe vurmuştu (Talbot, 2005; 380, 387, Hrw.org. 2001; 1-2 ve Hri.ca, 2000; 2).

²⁷⁷ 1999 senesinden beri Şerif hükümetinin iki eski bakanı haklarında hiçbir resmi suçlama olmaksızın tutuklu tutulmaktadır (Hrw.org, 2001; 1).

²⁷⁸ Pakistan'da seçimle iş başına gelen B. Butto, siyasi iktidarı sırasında, İslami tüzeye dayanan mahkemeleri ve “hudut” yasalarını yürürlükten kaldıramadı (Ataöv, 2000; 2).

²⁷⁹ Sürgünde olan B. Butto, kendisiyle yapılan bir mülakatta şöyle demiştir: “... ülkeme geri dönmek istemiyorum çünkü eğer ülkeme geri dönersem ellerim kollarım bağlanacaktır ve ülkemde fazla bir şey yapamayacağım... benim ülkemde adalet [kavramı] öldürülmüştür. Benim kocam son yedi buçuk yıldır tutuklu tutulmaktadır. Mahkeme tarafından ne zaman salıverilse, yanlış suçlamalar yüzünden yeniden tutuklanmaktadır...” (Soomro; 1).

Rejim, etnik ve emek temelli siyasi partilere karşı da baskı uygulamaktaydı: bu tür siyasi partilere karşı en önemli yasaklama, Demokrasinin Onarımı için İttifak isimli şemsiye örgütün ulusal seçimlerin yapılmasını istediğini dile getirdikten sonra olmuştur²⁸⁰ (Talbot, 2005; 387). Bu bağlamda Pakistanlı vatandaşların cemiyet özgürlüğü, kitle mitingi ve grev haklarının ellerinden alınmasıyla büyük darbe yemişti (Talbot, 2005; 387 ve Hrw.org, 2001; 2).

Müşerref rejiminin kendine özgü demokrasi anlayışına eleştirel bir gözle değerlendirebilmek için, Pakistan tüzeti üzerinde de kısaca durmak gerekir. Nedeni şu ki Pakistan demokrasisi, Pakistan tüzetiyle yalıtılmışlık içerisinde değerlendirilemez. Rejim, Şerif döneminden kalma anayasayı ve yasama kurullarını askıya almıştı ve yargı erkini kendisine karşı kararlar almaktan men etmişti (Hrw.org, 2001; 1). Ayrıca rejim tarafından yeniden yapılandırılan Pakistan Yüksek Mahkemesi, 1999 darbesinin yasallığını sorgulayan dilekçeleri işleme koymayı reddetmişti (*ibid*).

Müşerref rejiminin kendine özgü demokrasi anlayışına eleştirel bir gözle bakabilmek için, Pakistan'daki kadınların ve azınlıkların durumu üzerinde de kısaca durmak gerekir. Müşerref rejimi Pakistan'daki feodal toprak ağalarının ve İslami din adamlarının çıkar ve gücünü azaltmaya istekli olmadığı için, Pakistan'daki kadınların²⁸¹, azınlıkların ve köylülerin koşulları gelişmemişti (Talbot, 2005; 386 ve Hrw.org, 2001; 1). Ulusal ve uluslararası beşer hakları gruplarına göre, kadınların, azınlıkların ve köylülerin koşulları Müşerref'in iktidarı darbeyle ele geçirmesinden sonra daha da kötüleşmişti (Talbot, 2005; 386). Özünde ve özet olarak B. Butto'ya göre, "bizim halkımız ölmektedir, yoksulluk ve işsizlik yükseliştir..." (Soomro; 1).

Müşerref iktidarı darbeyle ele geçirdiği 1999 tarihinden itibaren kendisiyle Pakistan'ın ilk darbeci generali olan E. Han arasındaki farklılıkları ve E. Han yönetimiyle 1990'lı yılların sonu arasındaki farklılıkları vurgulamıştır (Haqqani, 2004; 3). Bir gözlemci için iki dönemin karşılaştırmasını yapmama çok zordur (*ibid*). Buna koşut olarak Müşerref rejimi, oligarşinin çok kaba bir biçimi bağlamında, gittikçe E. Han rejimine benzemektedir: başarısız çağdaşlaşma siyasaları ve siyasi olarak yeniden yapılanma (Talbot, 2005; 375). Bu bağlamda 2002 yılında yapılan ulusal seçimler,

²⁸⁰ Bu bağlamda B. Butto, kendisiyle yapılan bir görüşmede: "Biz demokrasinin onarımını ve sıkıyönetim yasaının son bulmasını istiyoruz..." demişti (*ibid*). "Benim için [B. Butto için] demokratikleştirme Pakistan halkını yoksulluktan, geri kalmışlıktan ve cahillikten özgürleştirmenin bir aygıtıdır." (Benazirbutto.net, 2003; 1).

²⁸¹ Çok sayıda Pakistanlı kadın, namus cinayetlerine kurban gitmektedir ve Pakistan tüzeti bu konuda yetersizdir (Hrw.org, 2001; 3).

Pakistan halkının kendi kendini yönetmesini değil, E. Han rejiminin güdümlü demokrasi anlayışını andırmaktadır²⁸² (*ibid*).

Toparlamak gerekirse Fakir’e göre, Müşerref rejimi altındaki Pakistan’da sosyalizmle demokratik değerlerin İslami bir harmanlanması mevcut değildir, generaller din adamlarıyla işbirliği içinde yaratılmış ve hayali –kurgu- bir hasım olan Hindistan’a karşı vekillik savaşı yürütmektedir ve PSK siyasetçilerin denetimi altında değildir (Bhatia, 2006b; 4). Ayrıca Müşerref’in 1999 darbesiyle iktidarı ele geçirmesinden sonra, Pakistan vatandaşlarının sivil ve siyasi hakları aşınmıştır (Hrw.org, 2001; 1).

Bu noktada Müşerref rejimi ve Keşmir sorununa yönelik dış siyaset üzerinde durmak gerekir. Müşerref yönetiminin Keşmir sorununa yönelik dış siyaseti, Pakistan devletinin kuruluşundan beri Keşmir sorununa yönelik izlediği genel dış siyasete ilişkin siyasaların bazılarını içinde barındırmaktadır. Bu çerçevede ister askeri ister sivil olsun bütün Pakistan hükümetlerinin –Müşerref rejimi de dâhil olmak üzere- Keşmir sorunu bağlamında Hindistan’dan yerine getirmesini istedikleri siyasalar vardır: a) Keşmir’deki Hindistan askerlerinin sayısının azaltılması, b) Keşmir’de yaşayan beşerlerin hak ve yükümlüklerinin çiğnenmemesi c) Keşmir’de yaşayan beşerlerin kendi özgür istençlerini BM kararı doğrultusunda yapılacak bir referandum aracılığıyla ifade etmesi (Raman, 2004a; 4).

Müşerref rejiminin Keşmir sorununa yönelik dış siyaseti, 11 Eylül’de yaşanan kırılma noktasına koşut olarak, iki zaman dilimi içerisinde incelenecektir: a) Müşerref rejiminin 11 Eylül öncesindeki Keşmir sorununa yönelik dış siyaseti (1999-2001) ve b) Müşerref rejiminin 11 Eylül sonrasındaki Keşmir sorununa yönelik dış siyaseti (2001-?).

Müşerref rejiminin 11 Eylül öncesindeki Keşmir sorununa yönelik dış siyasetinin (1999-2001) kuramsal temellinin en önemli bileşenleri –ki bu Müşerref rejiminin 11 Eylül sonrasındaki Keşmir sorununa yönelik dış siyaseti içinde geçerlidir-, a)Keşmir’de var olan siyasi durumun ne fiili ne de resmi olarak Pakistan için kabul edilir olduğunu ortaya koymak ve bunu Hindistan devletine de kabul ettirmek ve b) buna koşut olarak Keşmir’de hem Hindistan hem de Pakistan’ın kabul edebileceği –var

²⁸² “Önceki yıl 2004 sonunda askeri üniformasını çıkarmaya...” söz veren Müşerref “... vakit geldiğinde ülkesi için yaşamsal bulduğu ‘komuta birliği’ gereksinimi için bu kararından vazgeçtiğini açıkladı.” (Kışlalı, 2005; 1). O sonradan bu bağlamda “Üniformanın demokrasiyle hiçbir ilgisi yoktur demişti...” (Haqqani, 2007; 1). Ama eğer Müşerref üniformasını çıkartmayı reddetmeyi sürdürürse, ifade özgürlüğü ve siyasi rekabetin olduğu gerçek demokrasi anlayışı hiçbir zaman Pakistan’a gelmeyecektir (*ibid*; 2).

olan geçerli durum dışında- bir çözümü Pakistan dış siyasetinin odağına oturtmak (*ibid*; 5).

Pakistan'ın Keşmir sorununa yönelik dış siyaseti (1999-2001) terörist örgütleri, Keşmir'de var olan geçerli durumu değiştirmek için bir aygıt olarak kullanmaktaydı: Pakistan dış siyaseti, bu tür siyasalar aracılığıyla en azından Keşmir bölgesinin Müslüman çoğunluğunu kendi sınırları içine katmayı amaçlamaktaydı (Raman, 2004a; 3 ve Jones, 2002; 83).

Müşerref rejiminin 11 Eylül öncesindeki Keşmir sorununa yönelik dış siyasetini tam olarak çözümleyebilmemiz için, bu dış siyasetin somut yansımaları üzerinde de durmamız gerekir. Pakistan'ın Keşmir'de vekillik savaşı yürüten dış siyaseti bağlamında Pakistan destekli kökten dinci teröristler, hem Hindistan'ın diğer bölgelerinde hem de Keşmir'de büyük çaplı ve sivil asker ayrımı gözetmeyen saldırılarda bulunmuşlardı (Bhatia, 2006b; 4 ve Raman, 2004b; 3). Ekim 2001'de *Srinagar*'daki Devlet Meclisine ve Aralık 2001'de²⁸³ Hindistan Meclisine yapılan saldırılar, Pakistan'ın Keşmir'deki siyasi amacına ulaşmak için, Hindistan'a karşı yürüttüğü “vekillik savaşı” bağlamında düşünülmeli ve çözümlenmelidir (Sud, 2004; 2, Meaindia.nic, 2002; 10-12, M. L. Kak; 1, ve Bbc.co.uk; 1).

11 Eylül öncesinde yerküredeki sinirli Müslümanlar, El-Kaide ve Filistin halkının başkaldırısı tarafından birbirine kenetlenmekteydi (Müşerref, 2004; 2). Tam bu noktada 11 Eylül terörist eylemi yaşandı ve ABD Taliban ve El-Kaide'ye karşı savaş açtı (*ibid*). Müşerref rejiminin Keşmir sorununa yönelik dış siyasetini tam olarak çözümleyebilmemiz için, rejimin 11 Eylül sonrasında Keşmir sorununa yönelik dış siyasetinden (2001-?) de söz etmek gerekir. Ama buna değinmeden önce çok kısaca 11 Eylül olayının Pakistan dış siyasetini genel olarak nasıl etkilediği üzerinde durmak gerekir. “ ‘Uluslararası alanda tecrit edilmiş Pakistan yönetimi için 11 Eylül, yönetimin içerde güçlenmesi ve uluslararası meşruiyetini kurması için olağanüstü bir fırsat yaratmıştır.’ ” (Bali, 2006; 189 içinde Malik, 2002; 207–208). Bununla birlikte Pakistan siyasetinin, toplumunun ve tüzesisinin uzun sürelerdir İslamlaştırma tasarısına tabi tutulduğu Pakistan'da, Taliban yönetimi altındaki Afganistan'a karşı savaşıma dâhil olmak ve İslamcı kökten dincilere karşı bir savaşım içersine girmek bir hayli güç ve

²⁸³ Her ne kadar iki saldırının da gerçekleşme tarihi, 11 Eylül olayından sonra olsa da, her iki saldırı 11 Eylül olayından hemen sonra gerçekleştiği için, Müşerref rejiminin 11 Eylül öncesi Keşmir sorununa yönelik dış siyaseti bağlamında değerlendirilmiştir. Her iki saldırıda bir süreklilik göstermektedir.

çelişkili olmuştu (Bali, 2006; 189 ve Haqqani, 2006; 10). Ama Müşerref rejiminin Bush yönetiminin siyasalarına arka çıkmak dışında, somut ve yaşayabilir bir tercihi yoktu²⁸⁴. “ ‘ya bizimlesiniz ya da bize karşı’ ” (Bali, 2006; 189 ve Ntvmsnbc.com, 2006; 1). Müşerref yönetiminin militan gruplara karşı savaşımı, ancak bataklıkta sinekleri öldürebilmektedir (Haqqani, 2006; 10). Ayrıca yönetim, SSCB’ye karşı yapılan Afganistan savaşı sırasında kurulan kökten dinci medreseleri de etkili ve verimli bir şekilde denetleyememektedir (*ibid*).

Pakistan devleti bina edilirken siyasi iktidarı elde edemeyen kökten dinciler iki hedefe erişebilmek için, bir paralel devlet meydana getirdiler: a) “kör önyargı”ya sahip kökten dincilerin denetiminde olan medreseler²⁸⁵ aracılığıyla, genç Pakistanlılara İslam dinin bağnaz ve hoşgörüsüz bir yorumunu sunmak ve b) buna koşut olarak hem bazen kendi hükümetlerine karşı²⁸⁶ hem de Hindistan, SSCB ve ABD’ye karşı cihat gerçekleştirmek (Akbar, 2003; 158 ve Ataöv, 2000; 2). Bu bağlamda gerçek şudur: suçluların ve mağdurların büyük bölümü Müslümanlardır ki bu Müslüman olmayanların İslam’a karşı olumsuz yaklaşımına neden olmuştur (Müşerref, 2004; 1). İslamı kökten dincilikle, terörizmle ve aşırılıkla ilintili gören bu düşünce yerkürede güçlenmektedir (*ibid*). Buna koşut olarak Müşerref’e göre,

“ ‘Toplumu ekstremizmden kurtarmamız gerekir... Protestolara kalkışan bazı aşırı uçlar dini tekelleştirmeye çalışan ve kendi din anlayışlarını yaymaya kalkışanlardır. Başkaları Müslüman değilmiş gibi düşünüyorlar. Bunlar, Taliban’ı İslam’ın bir simgesi sayan, Taliban’ın İslam rönesansı getirdiğini ya da İslam’ın en saf biçimini uyguladığını sananlardır... Bu aşırı uçlara sormak istiyorum, yanlış yola sürüklenen binlerce Pakistanlının Afganistan’da katledilmesinden kim sorumluydu?²⁸⁷... [Bazı] camiler nefret yaymak ve kışkırtmak için kullanılıyor... Çok sayıda terörist şebekenin tutuklandığını size belirtmek istiyorum... Hükümetin kararına meydan okunuyor. Pakistan, hukukun üstünlüğünün sorgulandığı yumuşak bir devlet haline getirilmiştir...’ ” (Akbar, 2003; 157-158).

Ama Müşerref’in üstte ifade ettiği sözleri eleştiriye tabidir. Zamanında El-Kaide tarafından askeri olarak eğitime tabi tutulan Keşmirli teröristlerle Pakistan devleti adına irtibata geçmekten ve eğitmekten sorumlu general, Müşerref’i (Rüşdi, 2002a; 1).

²⁸⁴ Müşerref “Ateş Hattında” isimli kitabında, Pakistan devletinin ABD’nin başını çektiği “terörizmle savaşım”a arka çıkmaya zorlandığını belirtmektedir (Ntvmsnbc.com, 2006; 1). Müşerref 11 Eylül ertesindeki ihtimallerle ilgili fikirlerini, bir benzetme aracılığıyla, şöyle ifade etmişti: “ ‘Amerika Birleşik Devletleri’nin yaralı bir ayı gibi saldıracağı belliydi.’ ” (*ibid*).

²⁸⁵ Pakistanlı gençlerin “eğitiminde” medreselerin, çok önemli bir payı vardır ve onlar birer “cihat” noktasıdır (Ataöv, 2000; 2).

²⁸⁶ “... özel ordular niteliğini kazanmış olan silahlı gruplar, bizde Hizbullah örneğinde görüldenden çok daha ciddi ve açık biçimde muhalifleri ve rakipleriyle gözler önünde hesaplaşmaktadır.” (*ibid*).

²⁸⁷ Afganistan orijinli alperenler, uyuşturucudan kazanılan paranın da önemli yardımıyla, “... Pakistan toplumunu sözüm ona din adına daha da çökertme yolundadırlar.” (*ibid*).

Bu üstte ifade edilenlere koşut olarak Müşerref, İslami kökten dinciliği temel alan terörist eylemleri Keşmir’le sınırlı tutma kararı almıştır (Raman, 2004b; 3-4). Buna koşut olarak yönetim, *Hizbul-Mücahiddin*, *Al-Badr*, *Tehrik-e Jihad* vb. Keşmirli terörist örgütlerin Keşmir’deki eylemlerine göz yummuştur (Jones, 2002; 83-84). Müşerref’e göre İslami kökten dinciliği temel alan terörist eylemleri, sivilleri hedef almadıkça ve Keşmir bölgesiyle sınırlı kaldıkça uluslararası arena ve özellikle ABD, Keşmir’de yaşananları Keşmirliilerin Hindistan devletine karşı gerçekleştirilen özgürleşme hareketleri olarak algılayacaklar ve buna koşut olarak Pakistan’a bu eylemleri durdurması için aşırı bir baskı yapılmayacaktı (Raman, 2004a; 4 ve Raman, 2004b; 2).

Rejim ABD’nin terörizme karşı yürüttüğü savaşıma genel olarak ve özel olarak da ABD’nin Afganistan’daki Taliban ve El-Kaide militanlarına karşı yürüttüğü savaşıma destek verdiği için, Bush yönetimi Pakistan’ın Keşmir’de yürüttüğü “vekillik savaşı”na karşı önemli itirazlarda bulunmamaktadır (Raman, 2004b; 2). Bu bağlamda Washington ziyaretiyle aynı zamana denk gelen bir saldırıda Pakistan destekli bir terörist örgüt, Keşmir’de dokuz Hint askerinin ölümüne neden olmuştu (*ibid*).

Müşerref rejiminin 11 Eylül sonrasındaki Keşmir sorununa yönelik dış siyaseti bağlamında, Hindistan başbakanı Vajpayee ve darbeci General Müşerref’in yaptıkları toplantıya²⁸⁸ (Samii, 2006; 73, Raman, 2004b; 1 ve Talbot, 2005; 411) değinmek yararlı olacaktır. Hindistan Başbakanı Vajpayee, Güney Asya tarihine geçmek için, 2001 yılından beri kesilmiş olan Hindistan-Pakistan ilişkilerini olağanlaştırmaya karar verdi (Talbot, 2005; 410). Bu bağlamda Vajpayee şöyle demişti: “ ‘karşılıklı şüpheler ve önemsiz çekişmeler bizim aklımızdan çıkmamıştır. Bunun sonucu olarak bölünmemiş barış, bizim bölgemize uğramamıştır. Tarih bize hatırlatabilir, yol gösterebilir ve öğretebilir; [ama] tarih bizi kelepçelememelidir. Şimdi ortaklaşa bir yaklaşımla ileri doğru bakmalıyız.’ ” (*ibid*; 410 içinde Dawn, 2004). Hindistan Başbakanı Vajpayee, Güney Asya Bölgesel İşbirliği –SAARC- toplantısına katılmak için, 2004 yılında, Pakistan’a gitmiştir: burada Müşerref ve Vajpayee arasında yapılan görüşme, Hindistan-Pakistan ilişkilerinde belirli bir oranda yumuşama getirmişti ve Keşmir sorunun çözümü bağlamında ikili görüşmelere olanak vermişti (Samii, 2006; 73-74, Raman, 2004a; 1 ve Talbot, 2005; 411). Bu ikili görüşme esnasında Vajpayee Müşerref’in terörizmle ilgili

²⁸⁸ Bu noktada Şerif’in Vajpayee’yle görüşmek istediği zaman, Müşerref’in Vajpayee’ye gösterdiği tepkiyi belirtmek yararlı olacaktır. Müşerref, Şerif’in Vajpayee’yle olan görüşmesini baltalamak için, sınırı Vajpayee’yi karşılamaya gitmemişti (Jones, 2002; 283–284). Buna koşut olarak Müşerref, bir Pakistan genelkurmay başkanının düşman bir ülkenin başbakanını karşılamasının hoş olmayacağını belirtmişti (*ibid*; 284).

sözlerini, Hint kamuoyuna artık Pakistan topraklarından Hindistan topraklarına hiçbir terörizm eylemine –Keşmir sorunuyla ilgili olanlarda dâhil- izin verilmeyecektir olarak yansıtmıştı (Raman, 2004a; 1). Hindistan başbakanı, bunu Hint kamuoyuna diplomatik bir utku olarak göstermek istemişti (Raman, 2004a; 1). Ama 2004 Güney Asya Bölgesel İşbirliği ortak bildirisi ve Pakistanlı yetkililerin sonraki açıklamaları dikkatle incelendiğinde ortaya çıkan netice, Pakistan’ın ortak bildirideki terörizmle ilgili ifadelerinin belirgin ve açık olarak Hindistan’la ilgili olmadığıdır (Raman, 2004a; 1 ve Saarc-sec.org; 4). Pakistan’ın ortak bildirideki terörizmle ilgili ifadeleri, yerkürede yaşanan terörizm olaylarıyla ilgili genel bir üstlenmedir: burada Hindistan’ın yüzleştiği terörizm eylemlerine karşı açık ve belirgin bir ifade yoktur²⁸⁹ (*ibid*). Ama Güney Asya Bölgesel İşbirliği toplantısı bağlamında yapılan Vajpayee-Müşerref görüşmesine koşut olarak, Keşmir’de yaşanan terörist eylemlerde bir azalma görülmüştü (Raman, 2004b; 2). Hindistan yetkililerine göre Keşmir’de yaşanan terörizm eylemlerinde azalma görülmesinin nedeni, Hindistan tarafından Denetim Hattı’nda inşa edilmiş olan duvar ve Hindistan’ın terörizm karşıtı siyasalarıydı (Raman, 2004a; 2). Ama diğer taraftan Müşerref yönetimine göre Keşmir’de yaşanan bu eylemlerde azalma görülmesinin nedeni, Müşerref’in Vajpayee’ye ve Bush’a verdiği sözleri tutmasıydı (*ibid*). Bununla birlikte Keşmir’de yaşanan terörizm eylemlerinde azalma görülmesinin nedeni, Hindistan ve Pakistan savlarının bir sentezinde aranmalıdır (*ibid*).

3. SONUÇ:

Pakistan devleti yönetim şekli açısından militarizmi temel alan bir zihniyete ve eylem tasarısına sahip olduğu sürece, Pakistan devletinin Keşmir sorununa yönelik dış siyasetleri hep Pakistan halkının siyasi seçiminden ve onayından bağımsız olarak kalacaktır. Bir başka deyişle Pakistan’ın Keşmir sorununa yönelik dış siyaseti, kendi “kör önyargısı”na da koşut olarak, hep kurgu olan ve yaratılmış bir hasım olan (Bhatia, 2006b; 4), “Hindistan” ve “Hintliler” üzerinden yapılacaktır. Ayrıca Pakistan devleti yönetim şekli açısından militarizmi temel alan bir zihniyete ve eylem tasarısına sahip olduğu sürece, Pakistan’ın iktisadi ve siyasi buhran anlarında, Keşmir sorunu Pakistan halkının içteki toplumsal, siyasi, kültürel ve iktisadi sorunlara yönelmiş olan dikkatini

²⁸⁹ Müşerref rejiminin 11 Eylül olayı ertesindeki Keşmir sorununa yönelik dış siyasetinde ikili oynadığı savlanabilir (Rüşdi, 2002b; 1). Müşerref yönetimi’ *Harakat-ul-Mujahadeen*’in kamplarının ve elemanlarının artık Pakistan’da bulunmadığını belirtse de, *Harakat-ul-Mujahadeen*’in merkez üssü *Azad Keşmir*’dedir (Talbot, 2005; 391). Bazı raporlara göre Müşerref rejimi, ABD Silahlı Kuvvetlerinin El-Kaide’ye karşı giriştiği terörizmle savaşa yardım sözünü, *Harakat-ul-Mujahadeen*’in ABD Ordusu tarafından vurulmayacağı sözünü aldıktan sonra vermişti (*ibid*).

ve odağını dağıtma aygıtı olarak kullanılacaktır: sonu olmayan ve tehlikeli maceralar. Buna koşut olarak Pakistan, kendi siyasi kültüründe var olan militarizme koşut olarak (Talbot, 2005, Bhatia, 2006a; 4 ve Bhatia, 2006b; 4), Keşmir sorununa yönelik dış siyasetini askeri araçlarla gerçekleştirmeye çalışacaktır. Buna koşut olarak askeri tarihçi M. Howard’a göre,

“ ‘Genelde savaşın yolunu açan devletler arası çatışmalar normal olarak akıldışı ve duygusal itkilerden değil, hemen her zaman analitik akılcılığın aşırı bolluğundan doğar. Geçtiğimiz iki yüz yıl boyunca ne saldırgan olduklarından ne de aç hayvanlar olduklarından savaştılar, savaşmalarının nedeni akıllarını kullanan hayvanlar oluşlarıdır. Savaşlar, her iki tarafında yaptığı, savaşa girerek barış içinde yaşamaktan daha çok kazanabiliriz hesabına dayanan bilinçli ve mantıklı kararlarla başlar.’²⁹⁰ ” (Gray, 2000; 136 içinde 1984, s. 14–15, 22).

Özünde ve özet olarak Pakistan’ın militarizmi temel alan siyasi kültürünün bileşenleri olan a) askerler üzerindeki sivillerin denetimsizliği, b) Pakistan seçkinlerinin hak ve çıkarlarının her şeyin üstünde tutulması ve buna koşut olarak c) hukukun üstünlüğünün hiçe sayılması (Talbot, 2005, Bhatia, 2006a; 2, 4, 5 Bhatia, 2006b; 1, 4 ve Ali, 1983), Pakistan’ın Keşmir sorununa yönelik dış siyasetinin hep “yüksek siyaset” bağlamında incelenmesini ve çözümlenmesini beraberinde getirecektir. Fakat her konu, Pakistan ulusal güvenliği bağlamında algılanan Pakistan’ın Keşmir sorununa yönelik dış siyaseti de, şeffaflaştırılmalı ve tartışılmalıdır. Bumin’den hareketle (Düzel, 2005; 2 içinde Bumin) bu şeffaflaşmanın ve tartışma ortamının oluşması, Pakistan’daki askeri dil ve adlandırmanın siyasi dil ve adlandırmaya çevrilmesinden ve Pakistan demokrasisi içinde PSK’nın yerini tam ve açık olarak belirtmekten geçer.

Tarihin, teleolojik tarih anlayışının²⁹¹ tersine, ne mutlak bir şekilde iyiye ve gelişmeye ne de kötüye ve buhranlara doğru gittiği savlanabilir. Ama Pakistan’daki hukukun üstünlüğünü ve demokratik değerleri hiçe sayan darbeci generallerin siyasi iktidarlarının ve uzun-erimdeki siyasi saygınlıklarının, kısa ömürlü olduğu savlanabilir. Nedeni şu ki halkın istenç, hak ve çıkarlarını yansıtmayan yönetim şekilleri, her ne kadar diğer ülkelerden iktisadi, siyasi ve askeri yardım alsalar da, temelsiz bina gibidirler²⁹².

²⁹⁰ Eğer bu açıklama doğruysa, akılcılık ve onu temel alan oligusalcı yaklaşımlarda –örneğin bir uluslararası ilişkiler kuramı olan realizmde- önemli hatalar mevcuttur (Gray, 2000; 136).

²⁹¹ Teleolojik tarih anlayışı için bakınız: (İlter, 2006 [http://globalmedia-tr.emu.edu.tr/bahar2006/Davetli_Yazilar/Modernizm-Ilter%20\(2\).pdf](http://globalmedia-tr.emu.edu.tr/bahar2006/Davetli_Yazilar/Modernizm-Ilter%20(2).pdf)).

²⁹² Bu bağlamda örneğin Müşerref’in rejimini ve hayatını koruyanlar, rejimin halk gözündeki meşruluğu ve saygınlığı değil, PSK ve istihbarat örgütleridir (Kışlalı, 2005; 1).

Çalışmanın bir sonraki bölümü, Hindistan ve Pakistan'ın Keşmir sorununa yönelik dış siyasetlerinde –uluslararası düzenin belirleyici olduğu savı ve realistlerin ilgili savlarının tersine-, iç siyasetin –sırasıyla Hindistan'da Keşmir sorunu üzerinden algılanan dağılma korkusunun ve Pakistan'da var olan militarizmin- belirleyici olduğunu savını Yapısalcı yaklaşım yardımıyla kuramsal olarak bir kez daha ortaya koymaktadır.

VI. BÖLÜM: REALİZM VE YAPIMCILIK BAĞLAMINDA İÇ-DIŞ SİYASET İLİŞKİSİ

Uluslararası düzen, yalnızca devletlerden oluşmaz. “Uluslararası siyasi düzen, devletler arasındaki ilişkilerin kalıbıdır.” (Nye, 1997; 37). Uluslararası ilişkiler bağlamında bir düzen, onu oluşturan parçalardan daha büyüktür. Buna koşut olarak uluslararası ilişkilerde düzenler, düzenleri oluşturan ve yapılandıran unsurların öngörmediği ve niyet etmediği sonuçların ortaya çıkmasına neden olabilirler. Bu bağlamda realistler dış siyasetin yapılandırılması sürecinin ve buna koşut olarak ortaya çıkan dış siyasete ilişkin karar ve siyasaların, iç siyasetten etkilenmediğini savlarlar (Eralp, 1997; 87, Morgenthau, 1962; 6 ve Bostanoğlu, 1999; 73). Bu tür bir yaklaşımın dış siyasete ilişkin karar ve siyasaları, “yüksek siyaset” içine oturttuğu savlanabilir. Ama Hindistan ve Pakistan’ın Keşmir sorununa yönelik dış siyasetlerinde –düzenin belirleyici olduğu savı ve realistlerin ilgili savlarının tersine-, iç siyaset –sırasıyla Hindistan’da özellikle Keşmir sorunu üzerinden algılanan dağılma korkusu ve Pakistan’da var olan militarizm- belirleyicidir.

Bu bölümü, beş alt bölüme sahiptir: 1- Uluslararası İlişkiler ve Realizm, 2- Uluslararası İlişkiler ve Yapımcılık ve 3- Wendt’in Uluslararası İlişkilere Yönelik Yapımcı Yaklaşımının, realizmin sorgulanmasında kullanılması.

1. ULUSLARARASI İLİŞKİLER VE REALİZM:

J. Donnelly’e göre “realizm”, birden fazla bilim dalı tarafından ve farklı anlamlara karşılık gelerek kullanılan bir terimdir (Burchill et al, 2005; 29). Donnelly’e göre uluslararası ilişkiler kuramları bağlamında en eski ve sık kullanılan kuram olan siyasi realizm, “...ulusal çıkarın güç siyasetlerini yürütebilmek için...”, devletlerin uyması gereken emirleri betimler (*ibid*).

Bu alt bölümde uluslararası ilişkiler ve realizmin ele alınmasının nedeni, iç ve dış siyaset arasında net bir ayrım olduğunu ileri süren (Bostanoğlu, 1999; 73 ve Eralp, 1997; 87) realizmin bu savının kuramsal arka planını göstermek, çözümlememek ve eleştirmektir. Bu alt bölümde Realizme Giriş, Realizm ve Uluslararası İlişkiler Kuramı ve Morgenthau ve Uluslararası İlişkilere Olgusalcı Yaklaşım üzerinde durulacaktır.

1.1. Realizme Giriş:

Erkek geyik/ yabani tavşan örneksemesi, “... bazen, uluslararası ilişkilerdeki ‘güvenlik ikilemi’ni ve uluslararası ilişkilerdeki işbirliği sorunlarını göstermek için kullanılmıştır” (Steans, 2004; 64). Bu bağlamda bir adada tecrit edilmiş ilkel avcılar eğer bir erkek geyik öldürürlerse, hepsinin karınlarının doyacağını farz etmişlerdir; fakat bunu gerçekleştirebilmeleri için eşgüdüm ve işbirliği içinde çalışmaları gerekmektedir (*ibid*). İlkel avcılardan biri, erkek geyik avı sırasında, yabani bir tavşan fark eder –ki yabani tavşanın kendi karnını doyuracağını farkındadır- ve erkek geyiği avlamaya yardım etmekten vazgeçer, buna koşut olarak avcı grubu erkek geyiği elinden kaçıır²⁹³ (*ibid*). “Erkek geyik/ yabani tavşan örneksemesine koşut olarak

“ ‘Realist görüş, Thomas Hobbes’un ‘homo homini lupus’ (insan insanın kurdudur) analojisine benzer bir biçimde dünyayı, kendi çıkarlarını merkeze alarak birbiriyle rekabet eden ulus-devletlerin ‘balta girmemiş ormanı’ olarak görmekte ve ulus-devletler arasında cereyan eden güç mücadeleleri üzerinde yoğunlaşarak, ‘güç dengesi’ ve ‘hegemonya’ kavramlarıyla ifade edilebilen normatif bir uluslararası düzen ve istikrar teorisi ortaya atmaktadır.’ ” (Duman, 2002; 7 içinde Hoogvelt, 1997: 7; Keohane and Nye, 1989: 23–24).

Üsttekilerin ışığında Donnelly’e göre devlet adamlığı kavramı, siyasi çatışmayı yatıştırmayı ve yönetmeyi içinde barındırır ve bu yolla daha güvenli bir yer kürenin, “sürekli barış”ın değil, peşinde koşar (Burchill et al, 2005; 31). “Ashley’e göre, realizm, modern devlet adamlığı geleneğinin etnometodolojisi sayılabilecek biçimde, yaşanan deneyim sırasında (hermeneutic) öğrenilebilmekte; çünkü bilgiye pratikten kaynaklanan bir ilgi göstermektedir” (Bostanoğlu, 1999; 73 içinde Ashley, 1984; 265). Buna koşut olarak Vasquez’e göre realizm, üç esas ilke üzerine bina edilmiştir (*ibid*; 73). Birinci olarak uluslararası ilişkilerde temel eyleyiciler, devletlerdir (Duman, 2002; 7, Burchill et al, 2005; 30, Heywood, 1997; 142 ve Eriksson, Giacomello, 2006; 228). Bu bağlamda “... uluslararası siyasetin başlangıç ve bitiş noktası da diğer devletlerle etkileşim içerisinde olan bireysel devletlerdir.” (Nye, 1997; 10). İkinci olarak iç siyasetle uluslararası siyaset arasında net ve açık bir ayrım mevcuttur: dış siyasetin özerkliği (Morgenthau, 1962; 6, Bostanoğlu, 1999; 73 ve Eralp, 1997; 87). Üçüncü olarak bilim dalının merkezi, erk ve barış görüngülerinin araştırılması ve çözümlenmesindedir (Bostanoğlu, 1999; 73 ve Burchill et al, 2005; 31-33).

²⁹³ Doğa durumundaki devletlerin –anarşinin varlığına da koşut olarak-, kesinlikle “güvenlik ikilemi”yle – “erkek geyik avı”yla- karşı karşıya kalacağını varsaymak uluslararası ilişkilerde olan durumu abartmak olacaktır (Wendt, 1992; 401-402). Uluslararası ilişkilere ilişkin bu düşünce yapısı, “eyleyicilerin ‘bencil’ kimlik ve çıkarlar elde ettiği bir etkileşim tarihi olduğunu önceden varsayar; etkileşimden önce... onlar, kendi ve diğere ilişkin bu tür tanımlamaları temellendirecek bir deneyime sahip değillerdi.” (*ibid*; 402). Aksini düşünmek, doğa durumundaki beşerlere ancak toplum halinde elde edebilecekleri nitelikleri yüklemektir (*ibid*). Kendi kendine yardım etme kavramını, anarşinin kurucu ve yapıcı bir ögesi olarak düşünmemeliyiz (*ibid*).

Erk ve barış görüngülerinin araştırılması ve çözümlenmesi bağlamında (Bostanoğlu, 1999; 73), birbirleriyle etkileşim durumunda olan anarşi, “güç siyaseti” ve “güç dengesi” kavramlarını çözümlemeliyiz. Uluslararası ilişkiler kuramı bağlamında “anarşi” kavramı, devletlerin üzerinde bir süper “*Leviathan*”ın yokluğuna karşılık gelir. Buna koşut olarak uluslararası arenada düzen –örneğin devletler arasında bir siyasi ve askeri güç dengesi- olsa bile, anarşi hâkimdir (Weber, 2005; 14). Bu tür “düzen” çeşitleri, anarşik olarak nitelendirilir çünkü uluslararası arenada buyurucu ve üstün bir “*Leviathan*”a karşılık gelen bir yerküre hükümeti mevcut değildir (*ibid*). Bu bağlamda “güç siyaseti”, güç peşinde koşmanın temel ve başlıca beşer amacı olduğunu savlar (Heywood, 1997; 142). Donnelly’e göre “güç siyaseti”, uluslararası ilişkilerin bir durumudur ki burada egemenler kendi çıkarlarını diğerlerini askeri, siyasi ya da iktisadi saldırganlıkla tehdit ederek korurlar (Burchill et al, 2005; 34). Realistler, uluslararası düzende gücün nasıl dağıtıldığı konusu üzerinde durmuşlardır ve buradan “güç dengesi” kavramına ulaşmışlardır (Steans, 2004; 58). “Güç dengesi”, uluslararası düzende herhangi bir devletin diğer devletler üzerindeki hâkimiyetinin önüne geçecek bir işleyiş olarak tanımlanabilir. “Güç dengesi”nin işleyişi bağlamında ulusal güvenliğini korumaya çalışan devletler, birbirleriyle ittifaklar içine girerler. Eğer bu ittifaklar birbirleriyle dengeli olursa, barış ve buna koşut olarak uluslararası ilişkilerde istikrar uzun ömürlü olabilir. Ama “güç dengesi”ni temel alan bir uluslararası düzen, devinimlidir ve buna koşut olarak “güç dengesi” bozulduğu zaman, savaş çıkma olasılığı az değildir. Realistlere göre “güç düzeni”ni temel alan bir uluslararası ilişkiler düzeninin temel amacı, -devletler arasındaki barışı korumak değildir- devletlerin güvenliğini korumaktır (Steans, 2004; 58 ve Burchill et al, 2005; 31). Realistlerin “güç dengesi”ni temel alan bir uluslararası ilişkiler düzeni aracılığıyla, barışı bir olumsuzlama aracılığıyla tanımladıkları savlanabilir: barış, savaşın yokluğudur²⁹⁴ (Steans, 2004; 58).

1.2. Realizm ve Uluslararası İlişkiler Kuramı:

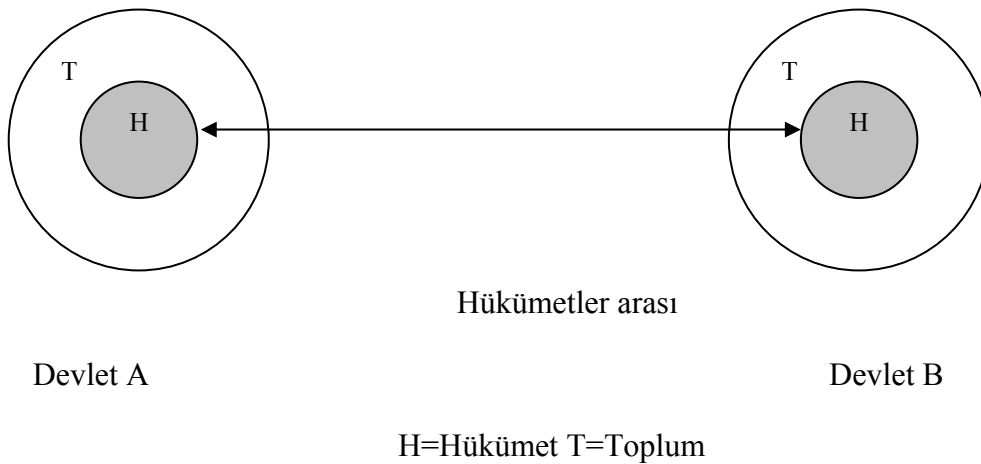
Uluslararası ilişkiler bağlamında olgusalcı söz sanatı, kendi kendini doğrulayan bir kehanet anlayışına sahiptir (Bostanoğlu, 1999; 74, Wendt, 1992; 410 ve Goodrich, 2004; 2). Bu olgusalcı anlayışın özünde, çağdaş ulusal-devlet, erk, egemenlik, milli çıkar kavramlarıyla; “ sistemik anarşi ve insan doğasının ‘evrenselliği’, rasyonel siyasal davranış, değişmeyen yapısal kuvvetler gibi ana kavramlar arasındaki bağlantılar

²⁹⁴ Barışı savaşın yokluğu olarak betimlemek, kinizmdir (Parla, 2006; 1).

yatmaktadır.” (Bostanoğlu, 1999; 74, Wendt, 1992; 404, 410 ve Wendt, 2003; 507). Olgusalcılığın kuram/ uygulama, iç siyaset/ dış siyaset vb. varlıkbilimsel ikileşimleri de, doğru, hakiki ve sürekli olanı gelişigüzel, yüzeysel ve sürekli olmayandan farklılaştıran bilgi kuramsal aygıtlardır (Bostanoğlu, 1999; 74).

Mühim dönüşüm süreçlerinde değişimin öğeleri ilkin içyapıda belirginleşmeye ve ardından uluslararası düzende oluşmaya başlamaktadır (Eralp, 1997; 87). Ama realizm, uluslararası arenayı oluşturan bütün devletleri tek parça taştan yapılmış olarak gören kuramsal bakış açısıyla, yalnızca devletler arasındaki güç dengesine vurgu yapmakta ve devletlerin iç siyasete ilişkin karar ve siyasalarının dış siyasetlerine ilişkin karar ve siyasalarını nasıl ve ne derecede etkilediğini önemsememektedir; yerkürenin devlet merkezli görünümünü gösteren şekil aşağıdadır (*ibid*). Başka bir anlatımla “ ‘bu teori... çok fazla dogmatiktir ve... devletlerin davranışlarında iç faktörleri... bütünüyle ihmal etmektedir’ ” (Duman, 2002; 8 içinde Shore, 2003: 350). Ama çağdaş yerkürede çok sayıda mühim uluslararası meselenin temelinde, devletlerin iç siyasete dönük karar ve siyasalarından türeyen etnik ve kimlik meselelerin olduğu ortaya konduğunda, realist yaklaşımı temel alan inceleme ve çözümlemelerle bu tür olay ve sorunların algılanmasının ne kadar güç olduğunu kavrayabiliriz (Eralp, 1997; 87 ve Duman, 2002; 8). Bununla birlikte Morgenthau ve onun ardılı olan realistler, aynı müspet bilimlerde – matematik, fizik vb.- olduğu gibi uluslararası ilişkiler bilim dalının da olgusalci usullerle çözümlenebileceğini ve kontrol altına alınabileceğini savlamışlardır (Eralp, 1997; 77 ve Morgenthau, 1962; 4).

Şekil 7.1: Yerkürenin devlet merkezli görünümü

Kaynak: (Steans, 2004; 72 içinde Hocking, Smith, 1995; 75).

1.3. Hans Morgenthau ve Uluslararası İlişkilere Olgusalçı Yaklaşım:

Uluslararası İlişkiler ve Realizm başlıklı altbölümün değerlendirilmesi bağlamında, bu noktada Morgenthau ve Uluslararası İlişkilere Olgusalçı Yaklaşım üzerinde durmalıyız. Çünkü realizm, kurucu babalarından biri olan ve “güçlü” realistler içersinde yer alan Morgenthau’dan (Adeslink, 2005; 1 ve Burchill et al, 2005; 32) ve onun uluslararası ilişkilere yönelik olgusalçı yaklaşımından yalıtılmışlık içersinde değerlendirilemez. Morgenthau ve Uluslararası İlişkilere Olgusalçı Yaklaşım bağlamında Siyasi Realizm ve Dış Siyaset ve Morgentahu’nun Uluslararası İlişkilere Olgusalçı Yaklaşımının Değerlendirilmesi üzerinde durulacaktır.

Morgenthau’nun kuramın görevini, içinde yaşadığımız ortam ve çevreyi beşerlere betimlemek olarak algıladığını savlayabiliriz: kuram, gerçekliğin bir kalıbıdır. Buna koşut olarak kuramın üstüne düşen görev, beşerlere gerçek hayatta var olan uygulamanın kolaylaştırılmış ve basitleştirilmiş bir kalıbını sunmaktır: kuram emredici olmamalıdır. Başka bir anlatımla Morgenthau’nun kuramı, bir haritaya benzettiği savlanabilir. Harita, var olan gerçekliğin küçük bir evrenidir (*microcosm*): var olan gerçekliğin seçeneksel bir kalıbı değildir.

1.3.1. Siyasi Realizm ve Dış siyaset:

Morgenthau’nun toplumsal bilimlerin bir konusu olan siyasete, olgusalçı bir yaklaşımla yaklaştığı savlanabilir. Buna koşut olarak Morgenthau’nun düşünce yapısı içersinde siyaset ve ona ilişkin karar ve siyasalar, müspet ilimlerin konuları gibi değerlendirilmeye ve çözümlenmeye çalışılmıştır: müspet bilimde yeri olmayan üfürükçülüğün, siyaset bağlamındaki fikirle özdeşleştirilmesi. Buna koşut olarak Morgenthau siyasete ilişkin karar ve siyasalara, nesnel ve yer ve zamandan bağımsız bir bakış açısıyla yaklaşmayı savunmuştur.

Siyasi realizme göre uluslararası siyaset bağlamında “güç cinsinden tanımlanmış çıkar”, uluslararası siyaseti algılamaya çalışan usla algılanmaya çalışılan gerçekler arasında bir köprü işlevi görür (Morgenthau, 1962; 5). “Güç cinsinden tanımlanmış çıkar”, “... siyasetin iktisat (ki o, refah cinsinden tanımlanmış çıkar olarak anlaşılır), etik, estetik ya da dinden özerk bir eylem ve anlama alanı...” olarak algılanmasını sağlar (*ibid*). Bu bağlamda devlet adamlarının düşüncü şekillerini ve eylemlerini

belirleyen niteliğin “güç cinsinden tanımlanmış çıkar”²⁹⁵, olduğu savlanabilir ki tarih bu savı doğrulamaktadır (*ibid*).

Uluslararası siyasetin realist kuramı, beşerleri güdülerin ve ideolojilerin dış siyasetteki karar alma süreçlerinde ve buna koşut olarak dış siyasete ilişkin karar ve siyasalarda belirleyici olduğu savlarına karşı koruyacaktır (*ibid*; 6). Bir devlet adamının dış politikayı yapılandırmasını ve oluşturmasını sadece onun güdülerine dayandırmak, sonuçsuz ve aldatıcıdır (*ibid*). Çünkü güdüler, ruhsalimsel verinin en aldatıcı şeklidir, çarpıtılmışlardır ve eyleyici ve gözleyen tarafından ayırt edilemezler (*ibid*). İyi güdüler, devlet adamlarını kasıtlı kötü siyasi karar ve siyasalara karşı korur; fakat iyi güdüler devlet adamının siyasi karar ve siyasalarında, ahlaki açıdan iyiliği ve siyasi başarıyı sağlama almaz (*ibid*; 7). Siyasi realizm, aynı zamanda “bir devlet adamının dış siyasetini felsefî ya da siyasi sempatileriyle özdeşleştirmesinden ve ilkinin ikincinin içersinden çıkarmasının” önüne geçer (*ibid*; 6). Başka bir anlatımla ve daha somut olarak ifade etmek gerekirse örneğin Soğuk Savaş sırasında kendi ideolojik söz sanatı içersinde kendini “hür dünya”nın önderi ve koruyucusu olarak nitelendiren ve yansıtan ABD, demokratik değerleri ve beşer haklarını ihlal eden yerküredeki yönetim biçimlerine siyasi, askeri ve iktisadi açıdan destek vermiştir: ABD’nin dış siyasetine ilişkin karar ve siyasalarına, ABD’nin ideolojisi kaynak oluşturmamıştır; “güç cinsinden tanımlanmış çıkar”ın belirleyiciliği.

Devlet adamları, A. Lincoln’dan hareketle, “resmi görev”iyle –ki o siyasi düşünüş ve eylemde ulusal çıkarın hâkim olması demektir- “kişisel istek”leri –ki o yerkürede olup bitenleri kendi ahlaki yargıları, siyasi inançları ve ilkeleri ışığında bakmak demektir- arasında ayırım yapmaktadırlar (*ibid*; 7). Buna koşut olarak siyasi realizm, devlet adamlarının arzulanır olanla olası olan arasına bir ayırım koyması gerektiğini savunur (*ibid*).

Siyasi düşünce ve eylem alanının özerkliğinin siyasi realist savunması –ki bu savunma, siyasi alanı din, etik ve ahlak vb. alanlar tarafından yıkımından da korur-, her alanın kendine özgü çalışma alanı ve işlevleri olması gerektiğini ifade eder (*ibid*; 14). Daha belirgin olarak örneğin eğer biz “dini adamı”nı algılamak niyetindeyssek, beşer doğasının din yönünü diğerlerinden –iktisat, siyaset, etik vb.’nden- soyutlamalı ve beşer doğasının din yönünü sanki yalnızca beşerin din yönü varmışçasına incelemeli ve

²⁹⁵ Siyasetin temelinde çıkar düşüncesi vardır: çıkar düşüncesi, zaman ve mekândan bağımsızdır (Morgenthau, 1962; 8).

çözümlemeliyiz (*ibid*). Başka bir anlatımla Morgenthau'nun genel olarak bilim dalları arası olmayan bir düşünce yapısına ve kuramsal arka plana sahip olduğu savlanabilir. Buna koşut olarak Morgenthau'nun uluslararası siyaseti, diğer bilim dallarından tecrit ederek incelemeye, çözümlemeye ve algılamaya çalıştığı savlanabilir. Bu tür bir düşünce yapısının ve kuramsal arka planın içinde uluslararası ilişkileri anlamamızı kolaylaştıracak disiplinler arası etkileşimlere ve senteze yoktur: tecrit edilmişlik içinde inceleme ve çözümleme.

1.3.2. Hans Morgenthau'nun Olgusalcı Yaklaşımının Değerlendirilmesi:

Bu noktada Morgenthau'nun uluslararası ilişkilere yönelik olgusalcı yaklaşımının bir değerlendirmesini yapmak gerekir. Çünkü Morgenthau'nun uluslararası ilişkilere yönelik düşünce yapısına ve düşüncelerine eleştirel bir gözle bakmak gerekmektedir.

Toplumsal bilimlerde nesnel ve yer ve mekândan bağımsız kural ve uygulamaların olup olmayacağı tartışması vardır. Donnelly'e göre kuram, incelediği olguyu soyutlar, basitleştirir ve buna koşut olduğundan büyük ya da çok göstererek betimler (Burchill et al, 2005; 52). Ama ona göre bu süreç içersinde tehlike, bu basite indirgenmiş “ideal tip”ler kesin deneysel savlar olarak takdim edildiği zaman ortaya çıkar: inak (*ibid*; 52-53). Buna koşut olarak müspet ilimlerin yer ve zamandan bağımsız ilke, kanun ve uygulamalarının, toplumsal bilimler için geçerli olmadığı savlanabilir: toplumsal bilimler, olgusalcı savlara göre düzenlenemez. Daha belirgin olarak bu bağlamda beşer davranışları önceden kestirilemeyeceği için uluslararası siyaset, olgusalcı yaklaşımın savlarının tersine, matematik ya da fizik gibi olmayacaktır: uluslararası siyaset bağlamında belirlenimcilik savları, kuramsal açıdan zayıftır²⁹⁶ (Nye, 1997; 12 ve Duman, 2002; 2).

Üstteki betimlemelere koşut olarak Morgenthau, “Uluslar Arasında Siyaset” isimli kitabında yazdıklarının tersine, “Özellikle ilk önemli eserinde politikanın bir bilim olarak görülmesine karşı çıkmakta ve ancak sanat olabileceğini savunmakta”ydı (Eralp, 1997; 76). Morgenthau'ya göre bilimin gücünün, günümüzün çağdaş dünyasında, bütün siyasi sorunların üstesinden geleceğine inanmak yanlıştır (Morgenthau, 1974; vi). Buna koşut olarak doğa bilimlerinin kurallarının sosyal

²⁹⁶ Bundan başka uluslararası siyaset bağlamında yalnızca realizm ve liberal yaklaşım yoktur: Marksizm sınıf çatışması ve savaşı temel alan savlarıyla, uluslararası siyaset bağlamında, yirminci yüzyılda azımsanmayacak kadar sayıda beşer için önemli ve güvenilir bir seçenektir (Nye, 1997; 12).

bilimlerde uygulanabileceği yanılması düşmemek gerekir (*ibid*; 2-4). Bilimin politikanın yerini alacağı yanılması hem Liberalizm’de hem de Marksizm’de vardır: esas iş doğru usulü ortaya koymaktır, yani esas iş bilimsel bir iştir (*ibid*; 4-5). Politik süreç, herkes için iyi olanı bulma yanılması dayanır (*ibid*). Ama hakikatte bireyler olaylara ve beşerlere karşı önceden öngörülmecek tepkiler verebilirler çünkü beşerler istence sahiptirler ve bu nedenle mantıksız ve genel kabul görmeyen şeyleri tercih edebilirler –A. Hitler’in iktidara yükselişi (*ibid*; 4-8).

Uluslararası siyaseti “iktidar-devlet-ulusal çıkar ekseninde” algılayan ve inceleyen egemen uluslararası ilişkiler akımının temelinde çevreyi, kadını ve değişik kültürleri kontrol altına almayı arzu eden ve bu suretle “... Batılı, beyaz ve erkek kimliğini tarihin merkezine oturtan bir hareket tarzı...”nın olduğu savlanabilir (Keyman, 2004; 1). Bilimi temel aldığı, nesnel ve realist olduğunu savunan realizm düzen ve erkle tesis edilecek yerküre barışından söz ederken, doğrusu özgül bir kimliğin yerküredeki hâkimiyetini ve hegemonyasını tesis edecek bir “güç ve çıkar merkezci” yaklaşımı ortaya koyar (*ibid*). Bir realist olan Morgenthau’nun var olan siyasi gerçekliği bütünüyle kabul ettiği için (Morgenthau, 1962), siyasi olayların gelişimine ve akışına yön vermekte güçsüz kaldığı savlanabilir: değişim ve dönüşüme karşı inançsızlık. Var olan siyasi gerçeği değişime ve dönüşüme tabi tutmak için, siyasi bir amacımızın olması gerekir.

2. ULUSLARARASI İLİŞKİLER VE YAPIMCILIK:

Bu bölümde Uluslararası İlişkiler ve Yapımcılık başlıklı bir alt bölümün olmasının nedeni, iç ve dış siyaset arasında net ve açık bir ayrım olduğunu ileri süren (Morgenthau, 1962; 6, Bostanoğlu, 1999; 73 ve Eralp, 1997; 87) realizmin bu savını yapımcı yaklaşımın kuramsal düşünce yapısı, uluslararası ilişkiler konuları hakkındaki bakış açısı (Hopf, 1998; 172), ve “güvenlikleştirme” kuramı (Buzan, 2006; 1102, Eriksson, Giacomello, 2006; 234 ve Williams, 2003; 512-513) aracılığıyla çözümlemek ve eleştirmektir. Realizmin bu savını yapımcı yaklaşım aracılığıyla eleştirilmesinin nedeni, yapımcılığın değişim ve dönüşüme ilişkin sağlıklı ve verimli çözümlemeler sunabilmesinden ötürüdür. Buna koşut olarak bu alt bölüm, realizmin Pakistan ve Hindistan’daki dış siyasetin özerkliği (kuramsal) savının sorgulanmasına yardım edecektir. Üsttekilerin ışığında bu alt bölüm, şu alt başlıklardan oluşacaktır: a) Yapımcılığa Giriş, b) Geleneksel Yapımcılık ve Uluslararası İlişkilere İlişkin Konular,

c) Geleneksel Yapımcılığın Uluslararası Arenadaki Sorunlara Yaklaşımı ve d) “Güvenlikleştirme” kuramı.

2.1. Yapımcılığa Giriş:

“ ‘Yapımcılık geç 1990’ların ve erken 2000’lerin en etkili uluslararası ilişkiler geleneklerinden biridir.’ ” (Weber, 2005; 60 içinde Walt, 1998). Beşerler bireysel deneyimlerinden hareketle dünkü benin bugünkü benle ve bugünkü beninde yarınki benle tam olarak özdeş olmadığını bilirler: bizim kimliklerimiz ve çıkarlarımız bir değişim içersindedirler (*ibid*; 60).

1980’li yılların sonundan beri uluslararası ilişkiler bağlamında yapımcılık, geleneksel uluslararası ilişkiler kuramlarının değişim ve dönüşüme²⁹⁷ ilişkin çözümlemelerindeki yetersizliğe de koşut olarak, meta-kuramsal tartışmalarda, kuram inşa etmede ve uluslararası ilişkiler bağlamındaki görgül araştırmalarda önemli bir yer edinmiştir²⁹⁸ (Eriksson, Giacomello, 2006; 232, Burchill et al, 2005; 195, Erb, 2001; 1 ve Eralp, 1997; 85). Uluslararası ilişkiler bağlamında yapımcılığın yeniliği, realizm ve liberal yaklaşımın içersinde yaygın olarak yer alan meta-kuramsal akılsalcılığı eleştirmesidir (Eriksson, Giacomello, 2006; 232–233 ve Burchill et al, 2005; 199). Daha somut olarak betimlemek gerekirse C. R. Smit’e göre yapımcı yaklaşım, akılsalcıların tersine, eyleyicileri ağırlıkla toplumsal öznel olarak algılar (Burchill et al, 2005; 199).

Yapımcılığa göre uluslararası ilişkiler bağlamındaki diğer akımlar, belirli bir beşer doğası tarafından rehberlik edilen beşer davranışına olması gerekenden çok fazla önem verirler ve vurgularlar (Erb, 2001; 1). Yapımcılığa göre, bir beşer doğası mevcuttur; ama bu beşer doğası, beşerlerin temel işlevleriyle sınırlıdır: hayatta kalmak, karnını doyurmak, toplumsallaşmak vb (*ibid*). Bu temel işlevlerin ötesinde beşerler kültürleri, çevreleri ve yerküreleri tarafından yapılandırılıp ve oluştururlar (Wendt, 1998; 113, Wendt, 1992; 405, Erb, 2001; 1 ve Burchill et al, 2005; 197). Ama sonra beşerler, oluşturdukları ve yapılandırdıkları kültür, çevre ve yerküreler tarafından tasarlanmaya ve yalnızca bu kalıplar çerçevesinde düşünmeye başlarlar (Erb, 2001; 1 ve Burchill et al, 2005; 197). Buna koşut olarak beşerler, oluşturdukları ve yapılandırdıkları olguları doğal şeyler olarak algılamaya ve incelemeye başlarlar (Erb,

²⁹⁷ Smit’e göre Berlin duvarının yıkılışı ve SSCB’nin dağılması, uluslararası ilişkiler kuramı bağlamında, açıklayıcı yeni kuramların gelişimine ön ayak oldu ve eleştirel düşünürlerin yolunu açtı (Burchill et al, 2005; 195).

²⁹⁸ Yapımcılıkla ilgilenen ve ona deneme ve araştırmalarında yer veren genç akademisyenlerin sayısı, bugünlerde önemli oranda artmıştır (Stephan, 2004; 1).

2001; 1). Ama yapımcılığa göre toplumsal kurallar ve düzgüler, beşerler tarafından süreçler içerisinde yeninden ve yeniden üretilseler ve ortaya konsalar bile, toplumsal gerçeklik ve düzgüler dönüştürülebilirler²⁹⁹ (Erb, 2001; 1 ve Burchill et al, 2005; 197, 198).

2.2. Geleneksel Yapımcılık ve Uluslararası İlişkilere İlişkin Konular:

Bu noktada Geleneksel Yapımcılık ve Uluslararası İlişkilere İlişkin Konular üzerinde durmalıyız çünkü yapımcılık, Geleneksel Yapımcılık ve Uluslararası İlişkilere İlişkin Konulardan (Hopf, 1998; 172) yalıtılmışlık içerisinde düşünülemez ve değerlendirilemez. Geleneksel Yapımcılık ve Uluslararası İlişkilere İlişkin Konular bağlamında “Eyleyiciler ve yapıların karşılıklı olarak oluşturulmuş” olması, “Hayal edilmiş toplum olarak anarşi”, “Yerküre siyasetinde kimlikler ve çıkarlar” üzerinde durulacaktır (Hopf, 1998; 172, 174 ve Wendt, 1992; 395).

Yapımcı yaklaşıma göre, realizmin tersine, “eyleyiciler ve yapılar karşılıklı olarak oluşturulmuştur.” (Wendt, 1992; 395 ve Hopf, 1998; 172). Yapımcılık, “eyleyiciler ve yapılar arasındaki karşılıklı etkileşim sürecinin” altını çizer: bu bağlamda ne eyleyici ne de yapı, diğerine indirgenmemiştir ve hiçbirisi “varlıkbilimsel açıdan geri” olarak nitelendirilemez (Jupille et al., 2003; 14 ve Duman, 2002; 8, 14). Yapımcılık, “ ‘tartışmanın ve/ya da düşünüp taşınmanın ve yerinde davranışın toplumsallaşmanın (karışık) öğrenme ve devinimleri tarafından yürütüldüğünü sık sık vurgular.’ ” (Jupille et al., 2003; 14 içinde Risse, 2000).

Yapımcılığa göre uluslararası ilişkiler bağlamında anarşi kavramı, “hayal edilmiş toplum” olarak incelenmeli ve çözümlenmelidir (Wendt, 1998; 114, Hopf, 1998; 174 ve Wendt, 1992; 395). Anarşi kavramı, karşılıklı bir şekilde, eyleyiciler ve toplumsal uygulamalar tarafından yapılandırılmış ve oluşturulmuştur (*ibid*). Anarşinin bu karşılıklı yapılandırılması ve oluşturulması, anarşinin belirsiz ve meçhul bir kavram olduğuna işaret eder (Hopf, 1998; 174). Bu anarşi anlayışı, “farklı eyleyiciler için birden çok anlamı olan ve onların kendi toplumunun özneler arası anlayışlarını ve uygulamalarını temel alan...” bir anarşi anlayışı biçimine beşerleri götürebilir (*ibid*).

Kimlikler, uluslararası siyaset bağlamında, tahmin edilebilirliği ve düzeni sağlamak için gereklidir³⁰⁰ (*ibid*). Uluslararası siyasette devletler arasında “sağlam ve

²⁹⁹ M. Zehfuss’un yapımcılığı eleştiren kuramsal tutumu için bakınız: (*ibid*).

³⁰⁰ Kimlikler, diğer bireylere ve kendimize kim olduğumuzu söyler ve ortaya koyar (Hopf, 1998; 175). Ayrıca kimlikler, bireylere diğerlerinin kim olduğunu ifade eder ve ortaya koyar (*ibid*).

dayanıklı beklentiler, özneler arası kimliklere ki onlar tahmin edilebilir davranış kalıplarını sağlamak için yeterince istikrarlıdır, gereksinim duyarlar³⁰¹.”: bir devletin kimliği, bize onun siyasi tercihleri ve olası eylemleri hakkında bilgiler verir (*ibid*; 174–175). “ ‘Önemli olan şey kimliklerin ve çıkarların nasıl oluşturulduklarına bakmaktır – belirli uluslararası etkileşimler aracılığıyla nasıl yapıldıklarına ya da üretildiklerine bakmaktır.’ ” (Weber, 2005; 60 içinde Onuf, 1989 ve Wendt, 1994). Buna koşut olarak bir devlet, diğer devletleri onlara attığı ve yüklediği kimliklerle algılar ve anlar ve devletler eşzamanlı olarak kendi kimliklerini günlük toplumsal, kültürel ve siyasi uygulamalarla yeniden üretirler (Hopf, 1998; 175, Weber, 2005; 60 ve Wendt, 1992; 404, 405). Bununla birlikte kendi kimliğinin yapılandırıcısı ve oluşturucusu olan devlet, kendi kimliğinin diğerleri için ne anlama geldiği üzerinde mutlak bir denetime ve tekele sahip değildir (Wendt, 1992; 404, 410 ve Hopf, 1998; 175). Devletin kimliğinin anlamı üzerindeki son söz sahibi olan yargıç, özneler arası yapıdır (*ibid*).

Yapımcılar, devletlerin kimliklerinin bir değişken olduğunu savlarlar: devletlerin kimlikleri, içinde yaşadıkları tarihsel, kültürel, toplumsal ve siyasi bağlam ve koşullardan bağımsız düşünülemez (Hopf, 1998; 176 ve Wendt, 1992; 404). Yapımcılık, realizmin tersine, devletlere daha fazla eyleycilik verir; ama devletlerin eyleyciliklerinin, de sınırsız olduğunu savunmaz (Hopf, 1998; 176 ve Wendt, 1992; 410). Daha somut olarak ifade etmek gerekirse yapımcılara göre örneğin Çin’in, uluslararası arena bağlamında gelecek zamanda “ ‘SSCB’ye benzer başka bir tehdit mi olacağı’ ” ya da “ ‘ortaya çıkan başka bir piyasa’ ” iktisadı mı olacağı, olasılıklara bağlıdır (Goodrich, 2004; 2). Bu olasılıklar “... da, diğer devletlerin gelecekteki davranışıyla ilgili tahminlerini etkiler.” (*ibid*).

2.3. Geleneksel Yapımcılığın Uluslararası Arenadaki Sorunlara Yaklaşımı:

Bu noktada yapımcılık ve uluslararası ilişkilerdeki sorunlar üzerinde durmak gerekir. Çünkü yapımcılık, uluslararası ilişkilerdeki sorunlardan –uygulamadan-yalıtılmışlık içinde incelenemez ve değerlendirilemez. Yapımcılık ve uluslararası ilişkilerdeki sorunlar bağlamında “tehdit dengesi”, güç dengesi ve “güvenlik ikilemleri” kavramlarına yapımcı bir bakış açısıyla yaklaşılacaktır; yapımcılık ve realizmin uluslararası ilişkilere bakışını karşılaştıran tablo aşağıdadır (Hopf, 1998; 186 ve Burchill et al, 2005; 42, 196).

³⁰¹ Devletlerin kimliklerinin olmadığı bir yerkürede, kaos hakim olurdu (*ibid*; 174-175).

Donnelly'e göre devletlerin amaçlarının yalnızca uluslararası arenada hayatta kalmak olduğunu varsaysak bile, hangi devletin ne yeteneğe ve niyetlere sahip olduğunu ve diğer devletlerin bizi nasıl algıladığını bilmeden, dengelenecek bir tehdidin varlığı hakkında kesin yorum yapamayız (Burchill et al, 2005; 42). "Devletler, güce karşı değil belirli güç çeşitlerine karşı denge oluşturlar." (Hopf, 1998; 186). Belirli güç çeşitlerine karşı denge oluşturma, " '... saldırgan askeri yeteneklerle ve algılanan düşmanca niyetlere sahip görece yetkin ve coğrafi açıdan yakın devletlerle...' " ilgilidir (*ibid*; 186 içinde Waltz, 1987; 5). Başka bir anlatımla S. Walt'a göre " '... devletler, (bütün) dışsal yeteneklere karşı değil, tehditlere karşı denge oluşturlar, ki bu tehditler hem niyetler hem de yetenekler tarafından tanımlanırlar (Burchill et al, 2005; 42). Daha somut olarak ifade etmek gerekirse Hopf'tan hareketle (Hopf, 1998; 186) örneğin Ermenistan'ın "güce karşı değil belirli bir güç çeşidine karşı denge oluşturmaya" çalıştığı savunulabilir. Bu bağlamda Ermenistan, iktisadi ve askeri açıdan güçlü Rusya'ya karşı denge oluşturmamıştır. Waltz'tan hareketle (*ibid*; 186 içinde Waltz, 1987; 5) Ermenistan, askeri açıdan saldırgan olarak düşündüğü, düşmanca siyasetler algıladığı ve coğrafi açıdan kendine yakın olan Azerbaycan'a karşı denge oluşturmaya çalışmıştır.

Smit'e göre Kanada ve Küba devletleri, ABD'nin komşularıdır; ama güç dengesi kavramı bize neden Kanada'nın ABD'nin bir müttefiki ama Küba'nın da ABD'ye düşman bir devlet olduğunu açıklamaz (Burchill et al, 2005; 196). Ona göre kimliklerle ilgili düşünceler, ideolojilerin bileşenleri ve müttefiklik ve düşmanlık kavramlarının nitelikleri, ABD ve Küba ve ABD ve Kanada arasındaki maddi güç dengesinin birbirinden çok farklı anlam yerküreleri betimlemesine neden olur (*ibid*).

Vestfalya anlaşması sonrasında ortaya çıkan devletler düzeninin en önemli sorunsalı, uluslararası arenadaki "güvenlik ikilemi"nin –"...bir belirsizlik bağlamında devletlerin eğer diğer devletlerin güvenlik hazırlıklarını tehdit edici olarak algılaması durumunda işbirliğini temel alan düzenlemelerden ayrılması eğilimi..."- nasıl üstesinden gelineceği ola gelmiştir (Cerny, 2000; 1). Buna koşut olarak " 'bir kısır döngü ve güç birikimi' " olan güvenlik ikilemi, uluslararası arenada kendi kendine yardım ilkesinin geçerli olduğu bir düzende bir devletin kendi güvenliğini artırarak diğer devletlerin güvenliğinin artmasına neden olunamaz anlamını içinde barındırmaktadır (Slantchev, 2005; 6). Üsttekilerin ışığında güvenlik ikilemleri, uluslararası siyasette fazlasıyla yer alır çünkü devletler muhtemelen diğer devletlerin

niyet ve arzularını tam anlamıyla ve kendinden emin bir şekilde bilemezler³⁰² (Hopf, 1998; 188 ve Slantchev, 2005; 5, 7). Buna koşt olarak “ ‘Güvenlik ikilemleri, varsayılan belirsizliğin ürünleridir.’ ” (Hopf, 1998; 188 içinde Jervis, 1978; 167–214). Bu bağlamda belirsizlik, bir değişken, olarak algılanmalı ve çözümlenmelidir; süreklilik arz eden bir nitelik olarak değil (*ibid*; 188). Devletler, diğer devletlerin siyasi, askeri ve iktisadi siyasalarını farklı şekillerde algılarlar ve incelerler (Hopf, 1998; 188 ve Slantchev, 2005; 5, 7). Daha somut olarak ifade etmek gerekirse örneğin Soğuk Savaş zamanında Hindistan devleti için Pakistan’ın sahip olduğu nükleer silahla SSCB’nin sahip olduğu nükleer silah aynı anlama gelmiyordu.

Bu üsttekilerin ışığında “Ashley’in gösterdiği gibi... siyasetin kendisi, ‘karşılıklı anlayış ve alışılmış uygulamaların arka planının yokluğunda, ki bu arka plan uygulamaların karşılıklı kavranmasını ve toplumsal eylemin önemini yönlendirir ve sınırlar, olanaksızdır.’ ” (Hopf, 1998; 188 içinde Ashley; 478).

Tablo 7.1: Uluslararası anarşinin üç hikayesi

	Realizm	Yapımcılık
Eyleyiciler	Devletler	Devletler
Amaçlar	Hayatta kalma	Hayatta kalma
Eyleyicilerin anarşi içindeki davranışları	Hayatta kalmak için gücü arttırma	Toplumsal etkileşim öncesinde tahmin edilemez
Devlet davranışını ne yatıştırır?	Kendi kendine yardım etme çünkü dünya hükümeti yoktur (anarşi); devletler arasındaki işbirliği güvenilmezdir	Kimliklerin ve çıkarların öznel arası oluşturulmuş yapısı; eğer devletin kimlikleri ve çıkarları yarışmacıysa → rekabet; eğer devletin kimlikleri ve çıkarları işbirliğine dayanıyorsa → işbirliği
Anarşinin mantığı	Çatışmaya dayanan	Anarşi devletlerin oluşturduğu bir şeydir

Kaynak: (Weber, 2005; 67); (özgün çizelge içersinde yer alan idealizm kolonu burada atılmıştır.)

2.4. “Güvenlikleştirme” Kuramı:

Üsttekilerin ışığında bu noktada yapımcılık içersinde yer alan “güvenlikleştirme” kuramını çözümlemeli ve değerlendirmeliyiz çünkü

³⁰² Günümüz yerküresinde uluslararası arenada yer alan güvenlik ikilemlerini müdahale yoluyla ortadan kaldırmaya çalışmak, güçlü tepkilere neden olabilir (Cerny, 2000; 1). Bu müdahalelere karşı oluşan güçlü tepkiler, küreselleşmenin de yardımıyla ve beslemesiyle, yeni siyasi belirsizlik kaynaklarının doğmasına yol açabilir (*ibid*).

“güvenlikleştirme” kuramının çözümlenmesi ve değerlendirilmesi, yapımcı yaklaşımın uluslararası ilişkilere yönelik anlam yerküresini anlamamızı kolaylaştıracaktır.

L. Austin’e göre “ ‘kendisi yazı yazana kadar felsefe, yalnızca doğru ya da yanlış ve mutlaka tanımlayıcı olan ‘ifadeler’le... ilgileniyordu, ama bu doğru/yanlış ikiliğinin dışında kalan ‘ifadeler’, yani bir eylemi yerine getirmek için kullanılanlar, önemsenmiyordu’ ” (Taureck, 2006; 3 içinde Austin, 1962, 1ff). Austin bu eylemi yerine getirmek için kullanılanları, edimsel *söylem eylemleri* olarak isimlendiriyordu (*ibid*; 3). Bu edimsel söylem eylemleri doğru ya da yanlışla karşılık gelmeyebilir; ama bu edimsel söylem eylemleri, uygun koşullar ve düzenlemeler altında –“*felicity conditions*”-, gerçekleşirler (*ibid*; 4). Uygunluk önemlidir çünkü sözün söylenmesi sırasında “ ‘şeyler olabilir ya da olmayabilir’ ” ki bu *söylem eylemini* yapılandırır (*ibid*).

Üstte betimlenenlerin ışığında “güvenlikleştirme” kuramı güvenlik durumlarının, belirli siyaset çeşitlerini zorunlu kılan nesnel ve genel geçer niteliklerinin olmadığını savlar (Buzan, 2006; 1102 ve Andrew, 2005; 1). “Güvenlikleştirme” kuramına göre “... güvenlik, bir süreçtir: bu süreç içersinde konular, ‘söylem eylemi’ – “*speech act*”- aracılığıyla güvenlik konusu durumuna getirilirler.” (*ibid*). Buna koşut olarak “güvenlikleştirme” kuramı güvenliği, bir *söylev* olarak algılar ve inceler (Williams, 2003; 512–513, Andrew, 2005; 1 ve Taureck, 2006; 2).

Yapımcılar “güvenlik tehdidi” bağlamında “ ‘... ‘-e bilmek’ ya da ‘-e bilmemek’den (‘*can*’ ya da ‘*can’t*’) ziyade ‘olmak’a (‘*become*’) odaklanırlar.’ ” (Eriksson, Giacomello, 2006; 234 içinde Adler, 2002; 95). Buna koşut olarak “güvenlikleştirme” kuramı, “ ‘siyasi eyleyicilerin bir şeyi (her şeyi) güvenlik konusu olarak nasıl, ne zaman ve hangi sonuçlarla güvenlik konusu olarak çerçeveledikleriyle ilgilidir.’ ” (*ibid*; 234 içinde Buzan et al., 1998; Waeber, 1995; Williams, 2003). Bu bağlamda siyasi eyleyicilerin altını çizdiği şey, “söylem eylemi” ya da “siyasi dil” – sırasıyla “*speech act*” ya da “*political language*”-³⁰³ ve söylem eyleminin ülkelerdeki siyasi ve toplumsal gündemin belirlenmesindeki ve siyasi-toplumsal ilişkiler üzerindeki örtük anlamları ve etkileridir (Eriksson, Giacomello, 2006; 234, Taureck, 2006; 2 ve Williams, 2003; 512–513). “Güvenlikleştirme” kavramı, beraberinde “varoluşa ait bir tehdit”in tanımını da gerektirir; Waeber’e göre siyasi, iktisadi ya da toplumsal bir konuyu “varoluşa ait bir tehdit” olarak betimlemek, “ ‘Eğer biz bu sorunu çözmezsek,

³⁰³ “Güvenlikleştirme” kuramı bağlamında erk, “siyasi dil”e koşut uygun kelime ve terimlerin kullanılmasından doğar (Balzacq, 2005).

başka her şey konu dışı hale gelecektir (çünkü biz burada olmayacağız ya da biz o sorunla kendi yöntemimizle baş etme özgürlüğüne sahip olmayacağız)’ ” anlamına gelmektedir (Eriksson, Giacomello, 2006; 234 ve Taureck, 2006; 8 içinde Waever in Buzan et al 1998, 24). Buna koşut olarak bu “varoluşa ait tehdit”, siyasi gündemin en tepesine oturtulur ki bu da bu bağlamda olağanüstü önlemlerin –kitle haberleşme araçlarına sansür, fiziksel zora başvurulması, yıldırma ve sindirme eylemleri: acil siyaset alanı içinde yer alan demokratik olmayan önlemlerin- önünü açar³⁰⁴ (Williams, 2003; 513, Eriksson, Giacomello, 2006; 234 ve Taureck, 2006; 2). Bu noktada güvenlik, güvenlikleştirici eyleyicinin betimledikleri ve tarif ettikleri nitelikler ve olgular durumunu alır (Taureck, 2006; 2). Buna koşut olarak “...güvenlik... toplumsal bir yapıdır...”: güvenliğin anlamı, eyleyicilerin onunla ne yaptığı ve onu nasıl betimlediğine bağlıdır (*ibid*).

Sonuç olarak “güvenlikleştirme” kuramı bağlamında etkili ve verimli bir güvenlikleştirme, dinleyiciler odaklıdır (Williams, 2003; 514, 523 ve Balzacq, 2005). Çünkü “ ‘... bir konu ancak dinleyiciler onu öyle kabul ettiği zaman, güvenlikleştirilebilir; başarılı bir güvenlikleştirmeye, güvenlikleştiren tarafından değil, *fakat* güvenlik söylem eyleminin *dinleyicileri tarafından* karar verilir.’ ” (Bourbeau, 2006; 10 içinde Buzan et al., 1998: 25-31). Bundan başka güvenlikleştirme içinde bulunduğu toplumsal, siyasi ve kültürel bağlamdan bağımsız değildir ve etkili ve başarılı bir güvenlikleştirme erk yüklüdür (Balzacq, 2005 ve Buzan, Waever, 1997; 246).

Üsttekilerin ışığında “güvenlikleştirme” kuramının realizmin Pakistan ve Hindistan’daki dış siyasetin özerkliği savının sorgulanması ve eleştirilmesi bağlamında kullanılması yararlı ve açıklayıcı olacaktır.

J. Eriksson ve G. Giacomello’dan hareketle (Eriksson, Giacomello, 2006; 234) Hindistan ve Pakistanlı siyasetçilerin Keşmir sorunu bağlamında birbirlerinden algıladıkları güvenlik tehditlerinin, birer kurgu olduğu savlanabilir. Eriksson ve Giacomello’nun izinden giderek ve “güvenlikleştirme” kuramına koşut olarak (Eriksson, Giacomello, 2006; 234 ve Williams, 2003; 512–513) Hindistan ve Pakistanlı siyasetçilerin, Keşmir sorununu güvenlik tehdidi odağı durumuna getirdikleri

³⁰⁴ Siyasetçiler güvenlikleştirme söyleminden, iç siyasetteki ya da dış siyasetteki bir hasım şeklinde bir varoluşsal tehdit olarak betimleyerek, bir toplumu bütünleştirme aygıtı olarak yararlanmaktadırlar (Kaya, Kentel, 2005; 88).

savlanabilir. Eriksson, Giacomello ve M. C. Williams'dan hareketle (*ibid*), Keşmir sorunun güvenlik tehdidi odağı durumuna getirilmesi, Hindistan ve Pakistan'daki "siyasi dil" ve onun Hindistan ve Pakistan'daki siyasi gündemi belirleme ve siyasi ilişkiler üzerindeki örtük anlamları ve etkileriyle ilgilidir. R. Taureck, Eriksson ve Giacomello'nun izinden giderek (Eriksson, Giacomello, 2006; 234 ve Taureck, 2006; 2) Keşmir sorunun her iki ülkede de "güvenlikleştirilmesi", her iki ülkenin de birbirlerinden "varoluşlarına ait tehdit" güvenlik tehdidi algıladıkları anlamına gelir. Eriksson ve Giacomello'dan hareketle (Eriksson, Giacomello, 2006; 234) savlanabilir ki her iki ülkede Keşmir sorununu "siyasi dil" aracılığıyla "güvenlikleştirerek", siyasi gündemin tepesine oturtur ve bu olağanüstü önlemleri –Hindistan ve Pakistan'ın Keşmir'e ilişkin amaçlarına fiziksel zor kullanarak ulaşmaya çalışmalarını³⁰⁵ ve Hindistan ve Pakistan'da toplumsal muhalefete baskı yapılmasını³⁰⁶ vb- meşrulaştırır.

3. ALEXANDER WENDT'İN YAPIMCI YAKLAŞIMIYLA REALİZMİN SORGULANMASI:

Bu bölümde Wendt'in Uluslararası İlişkilere Yönelik Yapımcı Yaklaşımının Realizmin Sorgulanmasında Kullanılması başlıklı bir alt bölümün olmasının nedeni, iç ve dış siyaset arasında net bir ayrım olduğunu ileri süren (Morgenthau, 1962; 6, Bostanoğlu, 1999; 73 ve Eralp, 1997; 87) realizmin bu savını Wendt'in uluslararası ilişkilerin işleyişine ilişkin kuramsal bakışı ve anarşi kavramına bakış açısı aracılığıyla çözümlmek ve eleştirmektir. Realizmin bu savının Wendt aracılığıyla eleştirilmesinin nedeni, onun uluslararası ilişkilerin işleyişine ilişkin kuramsal ve anarşi kavramına bakış açısını daha açıklayıcı ve aydınlatıcı bulunmasıdır. Buna koşut olarak bu alt bölüm, realizmin Pakistan ve Hindistan'daki dış siyasetin özerkliği kuramsal savının sorgulanmasına yardım edecektir.

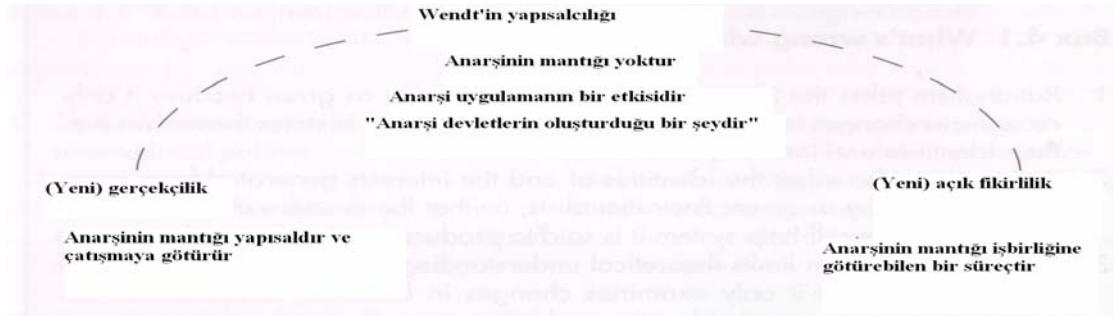
Bu noktada öncelikle Wendt'in uluslararası ilişkilerin işleyişine ilişkin kuramsal bakışını inceleyerek ve değerlendirerek başlanmalıdır. Bu kuramsal giriş, realizmin Hindistan ve Pakistan'daki dış siyasetin özerkliği savının sorgulanmasına ve eleştirilmesine bir altyapı teşkil edecektir.

³⁰⁵ Bu bağlamda 1965 savaşı, 1971 savaşı, 1984 tarihli *Siachen* Buzulu Savaşı ve 1999 *Kargil* Savaşı sayılabilir (Kulke, Rothermund, 2001; 489–490, Ali, 1983; 74, Bali, 2006; 76, Dawson, 1994; 288 ve 1999 Arı, 2000; 144 içinde US NEWS).

³⁰⁶ Bu bağlamda Hindistan'da toplumsal muhalefetin sindirilmesine ilişkin önemli bir yasa olan TEY'den söz edilebilir (Hrw.org, 2004; 1). Bu bağlamda Pakistan'da 2000 senesinde çıkarılan ve Pakistan'daki muhalif siyasi partilerin siyasetle uğraşmasını zorlaştıran Siyasi Partiler Yasası'ndan söz edilebilir (Talbot, 2005; 380–381).

Uluslararası ilişkiler bağlamında realistlerle liberaller arasında, devletin eyleminin anarşi ve güç dağılımından –yapıdan- mı yoksa devletler arasında karşılıklı etkileşim ve öğrenmeden –süreçten- mi kaynaklandığı konusunda kuramsal bir tartışma vardır (Wendt, 1992; 391 ve Wendt, 2003; 499–500). Uluslararası ilişkiler bağlamında yapının –anarşi ve güç dağılımının- süreçten bağımsız varlığı ya da nedensel gücü mevcut değildir (Wendt, 1992; 395). Uluslararası siyaset bağlamında güç siyasetleri ve kendi kendine yardım etme ilkesi –“*self-help*”-, anarşinin temel ve esaslı nitelikleri değildir: güç siyasetleri ve kendi kendine yardım etme ilkesi, kurumlardır; uluslararası düzen, buradaki eyleyciler tarafından toplumsal olarak yapılandırılmış ve oluşturulmuştur (Wendt, 1992; 395 ve Skoczylas, 2000; 1). “*Anarşi devletlerin oluşturduğu bir şeydir.*”; “Wendt’in Yeni Realistler ve Yeni Liberaller Arasında Kurduğu Yapımcı Köprü”yü gösteren şekil aşağıdadır (Wendt, 1992; 395, Wendt, 2003; 491 ve Weber, 2005; 64).

Şekil 7.2: “Wendt’in (Yeni) Realistlerle Yeni Liberaller Arasındaki Yapımcı Köprüsü”

Kaynak: (Weber, 2005; 64).

(Anarşinin kurucu niteliği olmayan) kendi kendine yardım etme ilkesi, anarşinin her şeye açık bir rol yerine getirdiği süreçlerin içersinden rastlantısal olarak doğar: “... eyleme yön veren anlamların örgütlenmesi, karşılıklı etkileşimden doğar.” (Wendt, 1992; 403). “Kimlik biçimlendirilmesi ilkesi, kendinin... eyleycinin toplumsallaşmasının bir yansıması olduğunu savlar.” (*ibid*; 404). Birbirleriyle ilk kez karşılaşan benlik ve *alter* eyleycilerini varsayalım³⁰⁷ (*ibid*). Belirli bir maddi yeteneğe sahip olan benlik ve *alter*, hayatta kalmak arzusundadırlar; bununla birlikte ne benlik ne de *alter*in içsel kaynaklı güç, şan, ve fetih güduları yoktur (*ibid*). Ayrıca benlik ve *alter*in, birbirlerine karşı ne bir güven ne de güvensizlik geçmişi vardır (*ibid*). Peki, o

³⁰⁷ Benlik ve *alter*in karşılaşması uluslararası arenadaki devletler için hiç de yabancı bir şey değildir: devletler, yüzyıllar boyunca birbirlerini siyasi, toplumsal ve kültürel olarak “keşfetmişlerdir”. (Wendt, 1992; 404).

zaman benlik ve *alter*, ilk karşılaşma anında ne yapsalar iyi olur? (*ibid*). Bu bağlamda “...çoğu kararlar... olasılıkları temel alarak verilmiştir, ve bunlar etkileşim tarafından üretilmiştir, eyleyicilerin yaptıkları tarafından.” (*ibid*). Ama realistler devletlerin kimliklerinin ve çıkarlarının ortaklaşa kaynaklılığını ve yazarlılığını –karşılıklı etkileşimi- kabul etmeyerek, rekabetçi güç siyasetinin yaratılmasına önemli katkıda bulunduğu “düzen sorunu”nu pekiştirdiğini anlamamış olurlar: “...realizm, kendi kendini gerçekleyen bir kehanettir³⁰⁸.” (Wendt, 1992; 410, Bostanoğlu, 1999; 74 ve Goodrich, 2004; 2).

Wendt’in kaygı duyduğu şey, akılsalcılığa körü körüne bağlılığın uluslararası değişimi öngörmenin önünde engel oluşturmasıdır (Weber, 2005; 61). Bu bağlamda Wendt’e göre “ ‘akılsalcılık hem sürecin hem de kurumların temelden davranışsal bir kavramlaştırmasını sunar: onlar davranışı değiştirirler ama kimlikler ve çıkarları değiştirmezler.’ ” (*ibid*; 62 içinde Wendt, 1995: 129-30).

Üstte betimlenen ve değerlendirilen kuramsal girişin ışığında şimdi Wendt’in uluslararası ilişkilere yönelik yapımcı yaklaşımını Hindistan ve Pakistan’daki dış siyasetin özerkliği kuramsal savının sorgulanması ve eleştirilmesinde kullanabiliriz. Bu bağlamda ilk “toplumsal eylem” –“*social act*”- ve karşılıklı etkileşimin oynadığı rol, Hindistan, Pakistan ve egemenlik kavramı, Hindistan devletinin hayatta kalması ve onun siyasi sınırları ve Hindistan ve Pakistan ilişkilerinin olağanlaşmasının önündeki engeller üzerinde durulacaktır.

Bu noktada ilk “toplumsal eylem” ve karşılıklı etkileşimin oynadığı role değinmek yaralı olacaktır. Çünkü benlik ve ego bağlamında ilk “toplumsal eylem”den ve buna koşut olarak karşılıklı etkileşimin oynadığı rolden söz etmek ve bunu çözümlemek, devletlerin kimliklerini ve kimlikler ve çıkar ilişkilerini çözümlememize ve algılamamıza yardım edecektir.

“Toplumsal eylem”, işaret verme, yorumlama ve yanıt verme süreçlerinin toplamından oluşur (Wendt, 1992; 405). “Toplumsal eylem”in oluşması, öznel arası anlamların yapılandırılması ve oluşturulması süreçlerini tetikler ve başlatır (*ibid*). İlk

³⁰⁸ Yapımcılığın sarmal kalıbında uluslararası arenadaki devletler, askeri ve siyasi açıdan “en kötüsünü varsayarlar” buna koşut olarak diğer devletlerin silahlara olan harcamalarını gerçekte olduğundan daha tehdit edici ve ciddi bir şekilde ele alırlar (Goodrich, 2004; 2). Bundan başka uluslararası arenada yer alan devletler, kendilerinin silahlara yapmış oldukları harcamaların diğer devletler tarafından saldırgan ve tehdit edici olarak görüldüğünün farkına varmazlar (*ibid*). Ama devletler arasındaki bu yanlış anlaşılmalara, devletleri güvenlik ikilemlerinin içine düşürür ve buna koşut olarak “çatışma kendi kendini gerçekleyen bir kehanet” durumunu alır (*ibid*).

toplumsal eylem, her iki tarafta da –hem benlikte hem de *alterde*- karşı tarafın gelecekteki olası davranış ve tutumları hakkında beklenti ve öngörülerin oluşmasını sağlar (*ibid*). Buna koşut olarak benlik, bu geçici bilgiye dayanarak, yeni bir davranışta bulunur ve *alter* buna yanıt olarak bir davranışta bulunur (*ibid*). Bu karşılıklı davranışlar, zaman içerisinde, benlik ve *alterin*, diğerinin davranışı hakkındaki bilgi birikimini yapılandırır ve oluşturur (*ibid*). Bu, benlik ve *alter* arasındaki karşılıklı davranışlar bağlamındaki işleyişi pekiştirmedir (*ibid*). Benlik ve *alter* arasındaki bu karşılıklı etkileşim, oluşmuş olan bilgi birikimine de koşut olarak, ikisini birbirleri hakkında bazı kimlikleri düşünme bağlamında yüreklendirir ve bazılarını düşünme bağlamında da cesaretini kırar (*ibid*). Eğer bu karşılıklı etkileşim yeteri kadar uzun süre sürdürülürse, bu “karşılıklı simgeleştirmeler” kendi ve diğerle ilgili, genel olarak, istikrarlı kavramları yapılandıracak ve oluşturacaktır (*ibid*).

Wendt’ten hareketle (Wendt, 1992; 397 ve Wendt, 1998; 112) Hindistanlı ve Pakistanlı eyleyiciler, görece istikrarlı olan kimliklerini ortaklaşa anlamların içine girerek kazanırlar. Wendt’in izinden giderek (Wendt, 1992; 397) savlanabilir ki Hindistanlı ve Pakistanlı eyleyicilerin, “kimlikleri kalıtsal olarak ilişkiseldir.” Berger’den hareketle (*ibid*; 397–398 içinde Berger; 111) Hindistanlı ve Pakistanlı eyleyicilerin kimlikleri, “ ‘her zaman belirli ve toplumsal olarak inşa edilmiş bir yerkürede kimliktir.’ ” Wendt’ten hareketle (*ibid*; 398) Hindistanlı ve Pakistanlı eyleyicilerin kimlikleri, iç ve dış çıkarlarının –Keşmir sorunu bağlamındakiler de dâhil- temelidir. Buna koşut olarak Wendt’in izinden giderek (*ibid*) savlanabilir ki Hindistanlı ve Pakistanlı eyleyiciler, sırasıyla Hindistan’daki ve Pakistan’daki toplumsal bağlamlardan bağımsız “portföy” halinde iç ve dış siyasete ilişkin çıkarlara sahip değildirler: Hindistan’daki ve Pakistan’daki eyleyiciler, tanımlanan durumların sürecinde sırasıyla Hindistan ve Pakistan’ın dış çıkar ve siyasalarını tanımlar ve ortaya koyarlar.

Üsttekilerin ışığında bu noktada Hindistan, Pakistan ve egemenlik kavramı üzerinde durmak gerekir. Nedeni şu ki bu, realizmin Hindistan ve Pakistan’ın dış siyasetinin özerkliği savının sorgulanmasına yardım edecektir.

Bir başka devlet olmadan, egemenlik kavramı ve egemenlik kavramının uygulanması anlamsızdır (Wendt, 2003; 507, 510, Wendt, 1992; 412 ve Heywood, 1997; 143). Buna koşut olarak “egemen” devlet ve çağdaş uluslararası ilişkiler düzeni olarak kendini ifade eden belirli bir toplum biçimi, oluşur; çünkü kimlikler, ilişki

belirlenimlidir (Wendt, 1998; 114, Wendt, 1992; 412 ve Wendt, 2003; 507, 510, 515). Wendt'ten hareketle (Wendt, 1992; 412-413 ve Wendt, 2003; 507, 510, 515) savlanabilir ki Hindistan ve Pakistan arasında Keşmir bölgesi bağlamında karşılıklı tanıma ve buna koşut olarak “bölgesel mülk hakkı”nın tanınması, mevcut değildir. Ama devletlerin bu tanınması, “toplumsal kapanma” –“*social closure*”- olarak işlev görür ve uluslararası arenada devlet dışı eyleyicileri -uluslararası örgütler, çokuluslu şirketler, terörist örgütler vb.-, güçsüzleştirir ve devletler arasındaki etkileşimi istikrarlı duruma getirir (Wendt, 1998; 114, Wendt, 1992; 413 ve Wendt, 2003; 499). Wendt'ten hareketle “toplumsal kapanma” bağlamında (*ibid*) Pakistan, Keşmir üzerindeki Hindistan egemenliğini tanımadığı için, Keşmir’de Pakistan devleti destekli terörist örgütler vardır –ki bunlar bölgede etkin ve güçlülerdir (Meaindia.nic, 2002; 12 ve Radikal, 2002; 1)- ama iki ülke arasında istikrarlı ilişkiler yoktur. Egemen devlet kavramı ve onun uygulaması, sürekli bir uygulamanın bir başarısı ve sonucudur (Wendt, 1992; 413). Egemen devlet, kendi kuramsal arka planıyla ve ilkeleriyle beraber gerçek yaşamdan hür bir varlık değildir (Wendt, 1992; 413 ve Wendt, 2003; 515). Bu bağlamda Wendt'ten hareketle (*ibid*) Hindistan’ın Keşmir üzerindeki egemenliği, Pakistan ve terörist örgütlerce sorgulandığı için, Hindistan’ın egemenliğinin tam ve başarılı olduğunu söyleyemeyiz.

Üstte betimlenenler bizi, Wendt’in düşünce şeklini ve düşüncelerini de dikkate alarak, Hindistan devletinin hayatta kalması ve onun siyasi sınırları konusuna götürür. Çünkü egemenlik, siyasi sınırlar ve uluslararası arenada hayatta kalma birbirleriyle etkileşim içersindedirler ve birbirinden yalıtılmışlık içersinde düşünülemez ve değerlendirilemezler.

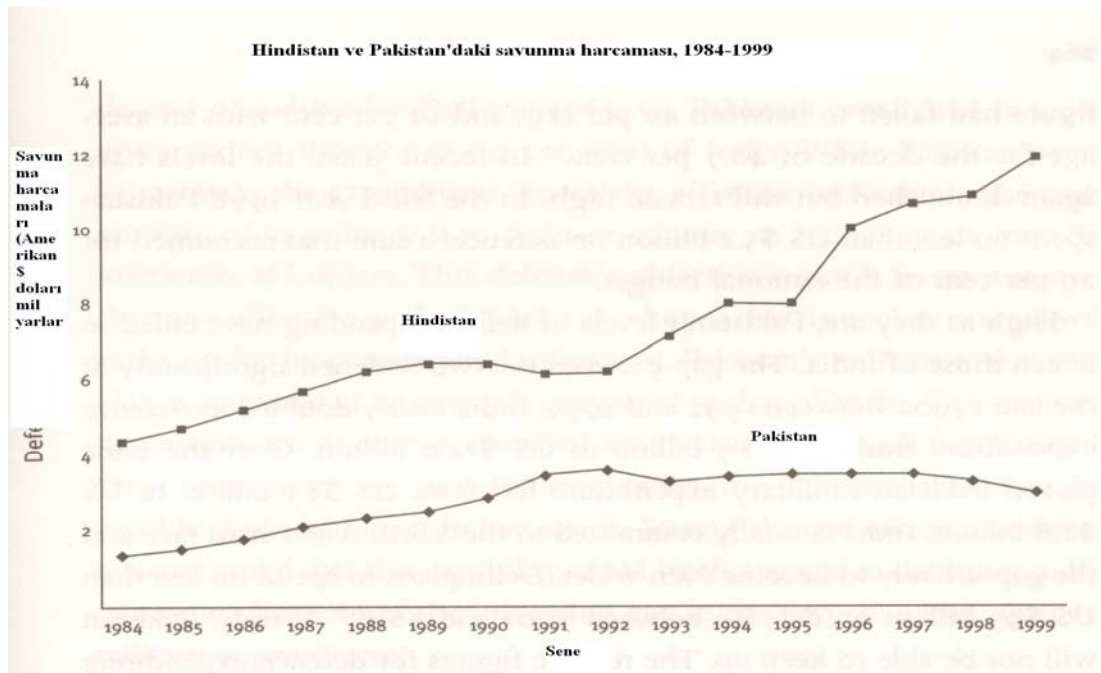
Günümüz uluslararası arenasında bir devletin yaşayabilir durumda olması için, devletlerin ulus ve devlet inşa etme³⁰⁹ ayaklarının güçsüz olmaması gerekir. Hindistan’ın büyük bir toplumsal ve kültürel mozaik olmasına koşut olarak, ulus-inşa etme ayağını tam olarak gerçekleştirilemediği savlanabilir. Daha belirgin olarak ve konumuzla ilgili olarak Hindistan’ın Keşmir bölgesi bağlamında, ulus-inşa etme sürecinde başarısız olduğu savlanabilir. Ama Hindistan ulus-inşa etmedeki başarısızlığından kaynaklanan toplumsal, siyasi ve kültürel sorunlarını, devlet-inşa etme bağlamındaki başarılarıyla telafi edebilir. Bir başka deyişle Hindistan’da Hint yargı erkinin gücü, demokratik değerlerin içselleştirilmesi ve militarizm karşıtlığı (Arı, 2000;

³⁰⁹ Ulus ve devlet inşa etme kavramları, için bakınız: (Stephenson, 2005; 1-2).

39-47 ve Kulke, Rothermund, 2001), Hindistan'ın ulus-inşa etme kaynaklı toplumsal, kültürel ve siyasi sorunlarının bir panzehiridir.

Hindistan'da devlet-inşa etmenin başarısına koşut olarak Keşmir'in Hindistan'dan ayrılıp Pakistan'a bağlanması, Hindistan devletinin dağılmasını beraberinde getirmeyeceği savlanabilir. Başka bir anlatımla Wendt'ten hareketle (Wendt, 1992; 414) Hindistan'ın var olan siyasi sınırlarını muhafaza etmesi, Hindistan devletinin ya da Hindistan vatandaşlarının hayatta kalmasıyla özdeş değildir. Wendt'ten hareketle (*ibid*) Hindistan –Yugoslavya'nın Slovenya ve Hırvatistan'ı bırakmamasından ve buna koşut olarak başına gelenlerden ders alarak (Ülger, 2003)- eğer Keşmir'in Hindistan'dan ayrılmasına ve Pakistan'a bağlanmasına izin verirse, çok daha istikrarlı ve güvenli bir ülke durumuna gelebilir. Wendt'ten hareketle (Wendt, 1992; 415) Pakistan'ın ve Hindistan'ın egemenliklerinin, birbirlerinin egemenliklerini karşılıklı olarak tanımasına bağlı olduğunu anlaması –ki bu Keşmir'in Pakistan'la birleşmesini gerektirir- ilişkilerindeki askeri boyutun azalmasına ve uluslararası kurumlara olan güvenlerinin artmasına neden olacaktır; Hindistan ve Pakistan'ın, 1984-1999 Yılları Arasındaki Savunma Harcamalarıyla İlgili Grafik aşağıdadır (Jones, 2002; 263). Buna koşut olarak her iki ülke kaynaklarını, iktisadi, siyasi ve toplumsal gelişmeye çok daha fazla ayırabilecektir.

Grafik 7.1: Hindistan ve Pakistan'daki Savunma Harcaması 1984–1999

Kaynak: (Jones, 2002; 263 içinde 1984-1986 arasındaki rakamlar World Military Expenditures and Arms Transfer 1995'ten ve US Arms Control and Disarmament Agency, Washington 1996'dan; 1987-1997 arasındaki rakamlar World Military Expenditures and Arms Transfer 1997'den ve US Arms Control and Disarmament Agency, Washington 1998'den; 1998 ve 1999'un rakamları US State Department, Annual Report on Military Expenditures, 1998 and 1999'dan).

Ama Hindistan ve Pakistan'ın ilişkilerinin olağanlaşmasının önünde içinde siyasi, toplumsal ve felsefi boyutlar barındıran sorunlar mevcuttur. Bu bağlamda Hindistan ve Pakistan ilişkilerinin olağanlaşması bağlamında Wendt'ten hareketle (Wendt, 1992; 418) Hint ve Pakistan kimlik ve çıkarlarının “işbirliğinin evrimi” yoluyla dönüşümü, iki önemli sorunla karşılaşır. Wendt'ten hareketle birinci sorun (*ibid*) Hindistanlı ve Pakistanlı eyleyiciler, sırasıyla Hindistan ve Pakistan bağamlarının siyasi ve toplumsal parametrelerini değiştirmeye yönelik belirli siyasalar izlemezler (Tablot, 2005; 380, 381, 386, 387, Bhatia, 2006a; 2, 5, Bhatia, 2006b; 4, Congress.org, 2004; 5 ve Tribuneindia.com, 2003; 1). Wendt'ten hareketle ikinci sorun (Wendt, 1992; 418) ikili ilişkilerin olağanlaşması bağlamında Pakistanlı ve Hindistanlı işbirliğinin evrimi eyleyicilerinin, birbirlerini olumsuz bir şekilde tanımlamaması önkoşuluna uymamalarıdır.

SONUÇ BÖLÜMÜ

“Uluslararası ilişkiler kuramında yer alan *söylence işlevi*..., belirli bir şekilde kültürel ve ideolojik olanı (bir uluslararası ilişkiler geleneği tarafından anlatılan tarih gibi) evrensel, doğal ve saf bir şekilde deneysel edasında olana dönüştürmedir.” (Weber, 2005; 6-7). Başka bir anlatımla uluslararası ilişkiler kuramında yer alan *söylence işlevi*, olgusalcı bir zihniyetle, bir yorumu bir “gerçek” gibi göstermekte ve sunmaktadır (*ibid*; 7).

Bir toplumsal olguyu etkileyen tüm etkenlerle beraber ele alarak çözümlemek çok zordur. (Sönmezoğlu, 1995; 67). Nedenlerinden biri şu ki toplumsal bilimlerin içeriğinin, hareketleri önceden kestirilmesi zor bir varlık olan beşer olmasıdır. (*ibid*). Beşer davranış ve hareketlerini, olgusalcı akımın yaptığığın tersine, doğadaki olaylarla ve onların işleyişleriyle eşitlememeliyiz. Beşerler, içinde bulundukları toplumsal çevreyle etkileşimlerinde önceden kestirilemeyecek davranışlarda bulunabilirler. Bir toplumsal olgunun çözümlemesini çok güçleştiren bu karmaşıklığın içinden çıkma, belirli bir soyutlama seviyesine karşılık gelen kalıplar vasıtasıyla hayata geçirilmeye çalışılır. (*ibid*). Burada devreye “ideal tip” tanımlaması girer. “ ‘İdeal tip –bazen ‘saf çeşit’ olarak geçer- zihni bir yapıdır ki burada mantıksal bir ekstremin sunumu yapılarak sonsuz derecede karışık olan gerçeklikten bir anlam çıkartılmaya çalışılır...’ ” (Heywood, 1997; 18, 406). “İdeal tip”ler bizim toplumsal olguları anlamamıza yarayan aygıtlardır; onlar gerçeğin ta kendisi değildirler. (Heywood, 1997; 18 ve Sönmezoğlu, 1995; 67). “İdeal tip”ler ne “... ‘gerçekliği tüketirler’ ne de bize bir etik ideal sunarlar” (Heywood, 1997; 18). Daha somut olarak ifade etmek gerekirse Singer, bir çözümlemede araştırma ve inceleme muhtevası olarak yer alan bir olgunun bir kalıp çerçevesinde çözümlenmesini üç boyutlu dünyanın iki boyutlu bir harita üzerine taşınmasıyla örneklemektedir. (Singer, 1961; 79 ve Sönmezoğlu, 1995; 67). Hiçbir haritalama tekniği, dünyanın haritaya aktarılmasını tam ve kesin bir doğrulukla vermez; “ama her biri, kesin belirli amaçlar için kullanılma bağlamında gerçek için yeterlidir” (*ibid*). Buna koşut olarak “uluslararası ilişkiler çalışması bağlamındaki her çözümlemesel kalıbı değerlendirirken aynı çeşit hoşgörüyü gereksinim vardır; eğer biz bütün temsili doğruluğu feda etmeliyse, sorun çarpıtmanın en az nerede işlevsiz olduğuna karar vermeye ve nerede bu çeşit doğruluğun mutlak bir şekilde gerekli olduğuna karar vermeye bakar.” (Singer, 1961; 79).

Üsttekilerin ışığında dış siyasete ilişkin karar ve siyasaların oluşturulması ve yapılandırılması bağlamında, tek taştan yapılmış olarak algılanan ve askeri güvenlik ve devletin bekası boyutlarına odaklanmış bir ulusal çıkar yaklaşımını savunan realist yaklaşımın da uluslararası ilişkilerde var olan “ideal tip”lerden bir tanesi olduğu ileri sürülebilir. Realist yaklaşım, dış siyasete ilişkin karar ve siyasaların yapılandırılması bağlamında bize gerçeğin ta kendisini sunmaz. Bu noktada Realist yaklaşımın gücünün nereden geldiği üzerinde de kısaca durmak gerekir. Realist yaklaşımın uluslararası ilişkilerin değerlendirilmesi ve çözümlenmesi bağlamındaki gücü, İkinci Dünya Savaşı ertesindeki uluslararası ve askeri ortamın uygunluğundan ve ABD’nin uluslararası çevredeki siyasi, askeri ve iktisadi gücünden çıkmaktadır (Uğrasız, 2003; 144).

“Realizm, A.B.D.’nin İkinci Dünya Savaşı sonrasında güç mücadelesine girerek liderlik üstlenebilmesi için bir yandan silahlanmaya yönelmesini meşrulaştırırken, diğer yandan iki kutuplu uluslararası sistemde gerginliğin azaltılması, yumuşatılması için akılcı politikalar öneriyordu.” (*ibid*; 144 içinde Eralp, 1996; 71-89).

Bu bağlamda bu çalışmada realist yaklaşımın dar dış siyaset anlayışı, Hindistan ve Pakistan’ın Keşmir sorununa yönelik dış siyasetlerinin ne oranda iç siyasetlerinden etkilendiği örnekleme aracılığıyla incelenmiş ve çözümlenmiştir. Buna koşut olarak bu çalışma, Hindistan’ın Keşmir sorununa yönelik dış siyasetlerinde Keşmir üzerinden algıladığı dağılma korkusunun belirleyici olduğunu ortaya koymaya çalışmıştır. Buna koşut olarak bu savı destekleme ve kanıtlama bağlamında Hindistan İçin Ulus İnşa Etme Kavramının Öneminden, Hindistan’daki Siyasi Partiler ve Çoğunlukçu Milliyetçilikten, Hindistan’daki Siyasi Partiler ve Hindistan’daki Dağılma Korkusundan, Hindistan’daki Siyasi Partilerin Keşmir-Federal Devlet İlişkisine ve Keşmir Sorununa Bakışlarından ve TEY ve Hindistan’daki Siyasi Partilerden ve son olarak da Hindistan ve İktisattan söz edilmiştir. Pakistan’ın Keşmir sorununa yönelik dış siyasetlerinde militarizmin belirleyici savı olduğu ortaya konmuştur. Buna koşut olarak bu savı, destekleme ve kanıtlama bağlamında kuramsal olarak Ordu ve Militarizm Kavramları ve Pakistan’daki Militarizm ve Keşmir Sorununa Yönelik Dış Siyaset üzerinde durulmuştur. Sonuç olarak realizmin iç ve dış siyaset arasında net bir ayırım olduğunu ve buna koşut olarak dış siyasetin iç siyasetten özerk olduğunu ileri süren savını (Morgenthau, 1962; 6, Bostanoğlu, 1999; 73 ve Eralp, 1997; 87) çürütme bağlamında Hindistan ve Pakistan kuramsal ve uygulamaya dönük önemli bilgi ve toplumsal, siyasi ve kültürel bakış açıları sağlamaktadır.

KAYNAKÇA:

KİTAPLAR VE MAKALELER:

Ahmed, S. Akbar. (2004), *Jinnah, Pakistan and Islamic Identity*, London and New York, Routledge Taylor and Francis Group.

Akbar, M. J. (2003), *Kılıçların Gölgesi [Cihat ve İslamiyet Hristiyanlık Çatışması]*, Çeviren: Ahmet Fethi, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Ali, Tariq. (1983), *Can Pakistan Survive? The Death of a State*, Penguin Books.

Arı, Tayyar. (2000), *Global Politika ve Güney Asya Keşmir Sorunu ve Nükleer Yarış*, İstanbul, Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti. 2. Baskı.

Ataöv, Türkkaya. (2002). *Hindistan Siyaset Yazıları*, Ankara, Güzeliş Ofset Ltd. Şti., Birinci Basım.

Bali, Elif. (2006), *Hindistan ve Pakistan'ın Dış Politika Tercihlerinin Soğuk Savaş ve Soğuk Savaş Sonrasına Yansımaları*, Ankara, Yüksek Lisans Tezi. Ankara Univ.

Banuazizi, Ali, Weiner, Myron. (1988), *The State, Religion, and Ethnic Politics Afghanistan, Iran, and Pakistan*, USA, Syracuse University Press.

Bayur, Y. Hikmet. (1987), *Hindistan Tarihi III. Cilt*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2. Baskı.

Bostanoğlu, Burcu. (1999), *Türkiye-ABD ilişkilerinin Politikası*, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları, Birinci Baskı.

Bottomore, Tom. (2002), *Marksist Düşünce Sözlüğü*, Çeviren: Mete Tuncay, İstanbul, İletişim Yayınları, Üçüncü Baskı.

Bulut, Faik. (1994), *İslamcı Örgütler*, İstanbul, Tümm zamanlaryayıncılık, İkinci Basım.

Burchill, Scott, Linklater, Andrew, Devetak, Richard, Donnelly, Jack, Paterson, Matthew, Smit, Christian-Reus, True, Jacqui. (2005), *Theories of International Relations*, New York, Palgrave Macmillan, Third Edition.

Chatterjee, Partha. (1993), *The Nation and Its Fragments*, New Jersey, Princeton University Press.

Corbridge, Stuart, Harriss, John. (2000), *Reinventing India*, Cambridge, Polity Press.

Dawson, Pauline. (1994), *The Peacekeepers of Kashmir the UN Military Observer Group in India and Pakistan*, London, Hurst and Company.

Eralp, Atilla. (1997), “Uluslararası İlişkiler Disiplinin Oluşumu: İdealizm-Realizm Tartışması”, *Devlet, Sistem ve Kimlik*, İletişim Yayınları, sayfa: 57-89.

Gandhi, Mohandas K. (1983), *Gandhi's Autobiography The Story of My Experiments with Truth*, Translator: Mahadev Deasi. Mineola, Dover Publications.

Gandhi, Mohandas K. (2001), *Gandhi bir özyaşam öyküsü*, Çeviren: Vedat Günyol, İstanbul, Cem Yayıncılık, 3. Basım.

Ganguly, Sumit. (1997), *The Crisis in Kashmir*, Cambridge, Cambridge University Press.

Gasset, Ortega Y. (1999), *İnsan ve “Herkes”*, Çeviren: Neyire Gül Işık, İstanbul, Metis Yayınları, İkinci Basım.

Gray, Chris Hables. (2000), *Postmodern Savaş Yeni Çatışma Politikası*, Çeviren: Derya Kömürcü, İstanbul, Bursa, Şanlıurfa, Alfa Basım Dağıtım Ltd. Şti., 1. Baskı.

Harvey, David. (2004), *Yeni Emperyalizm*, Çeviren: Hür Güldü, İstanbul, Everest Yayınları.

Heywood, Andrew. (1997), *Politics*. London, Macmillan Press Ltd.

Heywood, Andrew. (1999), *Political Theory An Introduction*, London, Macmillan Press Ltd.

Hobsbawm, E. J. (1995), *1780'den Günümüze Milletler ve Milliyetçilik “Program, Mit, Gerçeklik”*, Çeviren: Osman Akınhay, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, İkinci Basım.

Jones, Owen Bennett. (2002), *Pakistan Eye of the Storm*, New Haven and London, Yale University Press.

Jordan, Bernd, Lenz, Alexander. (1999), *Yüzyılın 100 Politikacısı*, Çeviren: Aysu Erinç, İstanbul, Afa Yayıncılık.

Kishlansky, Mark, Geary, Patrick, O'brien, Patricia, Wong, R. Bin. (1995), *Socities and Cultures in World History*, New York, HarperCollins College Publishers.

Kulke, Hermann, Dietmar, Rothermund. (2001), *Hindistan Tarihi*, Çeviren: Müfit Günay, Ankara, İmge Kitabevi.

Lipsey, Richard G., Steiner, Peter O. (1967), *Economics*, New York, Evaston and London, A Harper International Edition.

Marx, K, Engels F. (1974), *Sömürgecilik Üzerine*, Çeviren: Selâhattin Hilâv, İstanbul, Gerçek Yayınevi.

Miller, David, Coleman, Janet, Connolly, William, Ryan, Alan. (1994), *Blackwell'in Siyasal Düşünce Ansiklopedisi Cilt I (A-J)*, Çeviren: Bülent Peker ve Nevzat Kırar, Ankara, Ümit Yayıncılık Ltd. Şti., Birinci Baskı.

Miller, David, Coleman, Janet, Connolly, William, Ryan, Alan. (1995), *Blackwell'in Siyasal Düşünce Ansiklopedisi Cilt II (K-Z)*, Çeviren: Bülent Peker ve Nevzat Kırar, Ankara, Ümit Yayıncılık Ltd. Şti., Birinci Baskı.

Morgenthau, Hans. (1962), *Politics Among Nations The Struggle for Power and Peace*, New York, Third Edition.

Morgenthau, Hans. (1974), *Scientific Man vs. Power Politics*, USA, The University of Chicago Press.

Narayanan, K. R. (1999), *Nehru ve Vizyonu*, Çeviren: Mehmet Demirkaya, Kerala, DC Books, İlk Baskı.

Nye, Joseph S (Jr). (1997), *Understanding International Conflicts*, New York, Addison Wesley Longman Inc.

Oran, Baskın (Ed). (2003a), *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt I: 1919- 1980*, İstanbul, İletişim Yayınları, Sekizinci baskı.

Oran, Baskın (Ed). (2003b), *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt II: 1980- 2001*, İstanbul, İletişim Yayınları, Altıncı baskı.

Said, Edward W. (2004), *Şarkiyatçılık*, Çeviren: Berna Ülner, İstanbul, Metis Yayınları, Dördüncü basım.

Saybaşı, Kemalî. (1985). *Siyaset Biliminde Temel Yaklaşımlar*, Ankara, Birey ve Toplum Yayınları, Birinci Baskı.

Shah, Mehtab Ali. (1997), *The Foreign Policy of Pakistan Ethnic Impacts on Diplomacy, 1971–1994*, London, I. B. Tauris.

Singer, J. David. (1961), “The Level of Analysis Problem in International Relations”, *World Politics*, 14: 1, pp. 77–92.

Sönmezoğlu, Faruk. (1995), *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*, Filiz Yayınları.

Steans, Jill. (2004), *Introduction to International Relations: Perspectives and Themes*, Longman, Second Edition.

Talbot, Ian. (2005), *Pakistan A Modern History*, London, C. Hurst & Co. (Publishers) Ltd.

Ülger, Kaya. (2003), *Yugoslavya Neden Parçalandı? Balkan Dramının Perde Arkası*, Ankara, Seçkin Yayıncılık San. Ve Tic. A.Ş., Birinci Baskı.

Vincent, Andrew. (2003), *Modern Political Ideologies*, Malden, Blackwell Publishing, İkinci Baskı.

Weber, Cynthia. (2005), *International Relations Theory A Critical Introduction*, New York, Routledge, Second Edition.

Yurdalan, Özcan. (2002), *Sarı Otobüs 2 Pakistan Yolculuğu*, İstanbul, Om Yayınevi, 1. Baskı.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR:

Adesnik, David. (2005). “Defending Realism (But not Kissinger)”, Oxblog.blogspot.com, <http://oxblog.blogspot.com/2005/06/defending-realism-but-not-kissinger-dr.html>

Ahmed, Ishtiaq. (2002). “The Kashmir Dispute –A Cause or A Symptom-”, Swedish Political Science Association, Sasnet.lu, pp. 37-48, <http://www.sasnet.lu.se/ishtiaqkashmir.html>

Ahmad, Mukhtar. (2003). “Healing Touch Still Absent in Kashmir”, World, Cnn.com, <http://www.cnn.com/2003/WORLD/asiapcf/south/11/07/kashmir.anniversary/index.html>

Ahsen, Abdullah. (1995). “Milliyetçilik ve Ümmet Kimliği”, Çeviren: İbrahim Kalın, Köprü Dergisi, Koprudergisi.com, <http://www.koprudergisi.com/index.asp?Bolum=EskiSayilar&Goster=Yazi&YaziNo=242>

Aktan, C. Coşkun. “Demokrasi Üzerine Özlü Sözler”, Yeni Global Gerçekler, <http://www.canaktan.org/politika/demokrasi/makaleler/ozlusoz-demok.htm>

Aktan, Gündüz. (2002). “Bunu Kim Yapıyor?”, Radikal.com.tr, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=26977>

Ali, Choudhary Rahmat. “Pakistan Declaration 1933”, Zyworld.com, <http://www.zyworld.com/slam33/non.htm>

Altınay, Ayşe Gül. (2003). “1-Militarizm, İnsan Hakları ve M.Güvenlik Dersi”, Savaskarsitlari.org, <http://www.savaskarsitlari.org/arsiv.asp?ArsivTipID=1&ArsivAnaID=17184>

Altınay, Ayşe Gül. (2005). “Militarizm-A. G. Altınay”, Savaskarsitlari.org, <http://www.savaskarsitlari.org/arsiv.asp?ArsivTipID=6&ArsivAnaID=29713>

Altıntaş, Ramazan. (2003). “Yeni Bir Kelâm: ‘Vahîdüddîn Hân Örneği’ ”, Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cumhuriyet.edu. Sayfa 101-128, <http://www.cumhuriyet.edu.tr/edergi/makale/387.pdf>

Ali, Tahseen. “The Untold and Alternate Story of the Indian Subcontinent’s War of Independence”, African and Asian Studies, Vol. 2, Number 1, pp. 37-61, Ebsco. <http://docserver.ingentaconnect.com.ezproxy.sussex.ac.uk/deliver/connect/brill/15692094/v2n1/s2.pdf?expires=1153226168&id=30562327&titleid=5428&accname=Institute+of+Development+Studies&checksum=BD91444EECDE6941316F57C0C220414F>

Andrew, Neal. (2005). “Society Must be Defended, or The Archaeology of the Exception”, Libertysecurity.org. <http://www.libertysecurity.org/article288.html>

Anjum, Zafar. (2002). “Whose Iqbal-Ours or Theirs?”, http://www.chowk.com/show_article.cgi?aid=00001272&channel=leafyglade%20inn

Antoniou, Bogdan. (2003). “A ‘New Cold War History’ ”, University of Bucharest, http://www.unibuc.ro/eBooks/istorie/ideologie/21.htm#_edn1

Arslantaş, Süleyman. (2004). “Soğuk Savaş Dönemi ve Hegemonik Güçler ve İslam Dünyası”, İlkadımdergisi, <http://www.ilkadimdergisi.com/196/kapak-suleymanaslantas.htm>

Aslam, Ihsan. (2004). “The History Man: Cambridge Remembers Rahmat Ali”, Daily Times, http://www.dailytimes.com.pk/default.asp?page=story_11-2-2004_pg3_6

Ataöv, Türkkaya. (2000). “Pakistan’da İslam”, İslamiyetgercekleri.org. <http://www.islamiyetgercekleri.org/pakistan.html>

Aydınbaş, Mehmet Emin. (2006). “Eğitim ve Ulus Devlet”, Ufukturu.net, <http://www.ufukturu.net/YazarOku.asp?Haberid=27932&Yazarid=98>

Azer, Arzu. “ ‘Balkanlaştırma’ Sürecindeki Türkiye”, Jeopolitik, <http://strateji.cukurova.edu.tr/BALKANLAR/azer.pdf>

Balzacq, Thierry. (2005). “The Three Faces of Securitization: Political Agency, Audience and Context”, European Journal of International Relations, Vol.11, Number 2, Sagepub.com. <http://ejt.sagepub.com/cgi/content/abstract/11/2/171>

Barlas, Mehmet. (2001). “Bin Laden ‘Vahabi’ Taliban ise ‘Deobandi’ ”, Yeniasafak.com. <http://www.yenisafak.com/arsiv/2001/ekim/01/mbarlas.html>

Bartlein, Thomas. (2005). “Dünya Dengeleri Yine Değişecek... İki Dev, Çin ve Hindistan Yakınlaşıyor”, PASİAD, <http://www.pasiad.org/haber.php?id=866>

- Basu, Amrita. (1996). "Feature Symposium: Identity and Politics in South Asia", Ebscohost.com.
<http://plinks.ebscohost.com.ezproxy.sussex.ac.uk/ehost/detail?vid=45&hid=101&sid=8114bfb0-78b8-477b-99d6-ba32399fff55%40sessionmgr4>
- Belge, Murat. (1998). "Bonapartizm/Bismarkizm (I)", Radikal.com.tr.
<http://www.radikal.com.tr/1998/11/13/yazarlar/murbel.html>
- Bhagat, Rasheeda. (1999). "A Different View of Kargil", Frontline, Vol. 16, Issue 19, Hinduonnet.com, <http://www.hinduonnet.com/fline/fl1619/16191300.htm>
- Bhatia, Kishan. (2006a). "Real Military Democracy of Pakistan: Part- I", Saag.org. <http://www.saag.org/papers18/paper1774.html>
- Bhatia, Kishan. (2006b). "Real Military Democracy of Pakistan: Part- II", Saag.org. <http://www.saag.org/papers18/paper1775.html>
- Björkert, Suruchi Thapar, Ryan, Louise. "Mother India/Mother Ireland: Comparative Gendered Dialogues of Colonialism and Nationalism in the Early 20th Century", Women's Studies International Forum, Vol. 25, Number 3, pp. 301-313, <http://ejournals.ebsco.com.ezproxy.sussex.ac.uk/direct.asp?ArticleID=BVKWR0K521U5VL6H7GH5>
- Bora, Tanıl. (2006). "Antimilitarizm, Ordu/Askeriye Eleştirisi ve Orduların 'Demokratik Gözetimi'", Savaskarsitlari.org, <http://www.savaskarsitlari.org/arsiv.asp?ArsivTipID=1&ArsivAnaID=36229>
- Bourbeau, Philippe. (2006). "Migration and Security: Securitization Theory and Its Refinement", University of British Columbia, iir.ubc. www.iir.ubc.ca
- Bozkaya, Zafer. (2006). "Pakistan Haritası Nüfus ve İnsanlar", Hindistangezi.com, <http://www.hindistangezi.com/pakistan/pakkultur.htm>
- Bozkaya, Zafer. "Gandi ve Pasif Direniş", Hindistangezi.com, http://www.hindistangezi.com/hindistan/tarih/tarih_gandi.htm
- Bulut, Faik. (2006). "İslamfobia, Orientalizm ve İslamcılık", Navkurd.eu, http://www.navkurd.eu/nivisar/faik_bulut/islamofobia.html
- Buzan, Barry. (2006). "Will the 'Global War On Terrorism' be The New Cold War", Int. Affairs, Vol. 82, Number 6, <http://ejournals.ebsco.com.ezproxy.sussex.ac.uk/direct.asp?ArticleID=491FA7B14E742BE7BE28>
- Buzan, Barry, Little, Richard. (1999). "Beyond Westphalia? Capitalism After the 'Fall'", Review of Int. Studies, Vol. 25, Number 5,

<http://ejournals.ebsco.com.ezproxy.sussex.ac.uk/direct.asp?ArticleID=KTTE2EF9NP1TMHNTHN2F>

Buzan, Barry, Waever, Ole. (1997). “Slippery? Contradictory? Sociologically Untenable? The Copenhagen School Replies”, Review of Int. Studies, Vol. 23, Number 2,

<http://ejournals.ebsco.com.ezproxy.sussex.ac.uk/direct.asp?ArticleID=PXA28G2TXD65RPT81NAG>

Cem, İpek. (2006). “Pervez Müşerref”, İpek Cem’le Dünyayı Yönetenler, Global-leaders.tv, http://www.global-leaders.tv/arsiv/pervez_muserref.asp

Cerny, Philip G. (2000). “The New Security Dilemma: Divisibility, Defection and Disorder in the Global Era”, Review of International Studies, Cambridge University Press, Cambridge.org, <http://journals.cambridge.org/action/displayAbstract?jsessionid=933538FF77E6C826C857AD96D45AF32A.tomcat1?fromPage=online&aid=62981>

Chatuverdi, Vinayak. (2003). “Vinayak and Me: Hindutva and the Politics of Naming”, Social History, Vol. 28, Number 2, pp. 155-173, <http://ejournals.ebsco.com.ezproxy.sussex.ac.uk/direct.asp?ArticleID=6KY1F4PA9BRQ6PD7CWGX>

Curta, Florin. “Feasting With ‘Kings’ in an Ancient Democracy: On the Slavic Society of the Early Middle Ages (Sixth to Seventh Century A.D.)”, Essays in Medieval Studies, Vol. 15, Luc.edu, pp. 19-28, <http://www.luc.edu/publications/medieval/vol15/15ch3.html>

Çakır, Murat S. (2006). “Bangladeş Halkı Barış İçin Savaşıyor”, Sendika.org, http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=8054

Çomak, Hasret. (2006). “Avrupa’da Güvenlik Yapılanmasının Yeni Parametreleri ve Türkiye’nin Durumu”, Avrupa Araştırmaları Dergisi, Cilt 14, Marmara.edu.tr, Sayfa 97-120, [http://avrupa.marmara.edu.tr/web/eci/mjes_pdf/14\(1\)/05%20hasret%20comak.pdf](http://avrupa.marmara.edu.tr/web/eci/mjes_pdf/14(1)/05%20hasret%20comak.pdf)

Dağı, İhsan. (2007). “Küreselleşme ve Ulus Devlet Kıskaçında Türkiye”, Zaman.com, <http://www.zaman.com.tr/webapp-tr/haber.do?haberno=484124>

Daniel, Aharon. (2005). “The Begining of The Caste System”, Information on India- Caste System, <http://adaniel.tripod.com/origin.htm>

Devraj, Ranjit. (2001). "India Demands U.S. Action On Kashmiri 'Jehadist' Groups". Inter Press Service, Commondreams.org, <http://www.commondreams.org/headlines01/1003-01.htm>

Dossani, Rafiq, Vijaykumar, Srinidhi. (1990). "Indian Federalism And Conduct of Foreign Policy In Border States", Stanford Journal of IR, Stanford.edu, http://www.stanford.edu/group/sjir/7.1.07_dossani.html

Duman, Mehmet. (2002). "Hegemonya ve Güçler Dengesi Bağlamında Uluslararası Siyaset ve İktisat İlişkileri", Kocaeli Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sbe.kou.edu.tr, Sayfa 1-16, <http://sbe.kou.edu.tr/kosbed/dergi%2004/duman.pdf>

Dura, Cihan. (2006). "Küreselleşme ve Ulus-Devlet", Turksolu.org, <http://www.turksolu.org/110/dura110.htm>

Dutt, K. G. (2000). "SJP To Launch Stir From Oct 2", Tribune News Service, Tribuneindia.com, <http://www.tribuneindia.com/2000/20000630/haryana.htm#2>

Dutt, Sagarika. (1998). "Identities and The Indian State: An Overview", Third World Quarterly, Vol. 19, Number 3, University of Sussex, pp. 411-433 <http://www.sussex.ac.uk/library/electronic/>

Eide, Marian. "Introduction", Cambridge University Press, pp. 1-10, http://assets.cambridge.org/052181/4987/excerpt/0521814987_excerpt.pdf

Elst, Koenraad. (1994). " 'Caste' ", Siddha Community, Siddha.com, <http://www.siddha.com.my/ubb/Forum3/HTML/000038-2.html>

Erdoğan, Koray. "Değişen Nato Mu Stratejileri Mi", Geocities.com, <http://www.geocities.com/begunay/Z7.htm>

Eriksson, Johan, Giacomello, Giampiero. (2006). "The Information Revolution, Security, and International Relations: (Ir)relevant Theory?", Sage Publications International Political Science Review, Vol.27, Number 3, pp. 221-244 <http://ejournals.ebsco.com.ezproxy.sussex.ac.uk/direct.asp?ArticleID=4148B8A71BDEC49F21D6>

Erb, Scott. "Social Constructions-Constructivism", Google.com, <http://groups.google.com/group/alt.society.liberalism/msg/63615741f1b9d6a8?hl=en>

Ertem, Ece. (2006). "ABD Politikasında 11 Eylül Değişimi", Özel Dosyalar, Cnntrk.com, http://www.cnntrk.com/OZEL_DOSYALAR/haber_detay.asp?PID=524&HID=1&haberID=84058

Fathers, Michael. (1999). "The Father of Pakistan", Timeasia, Vol. 154, Number 7/8 <http://www.time.com/time/asia/asia/magazine/1999/990823/jinnah.html>

Friedman, George. (2001). "Hindistan ve Büyük Avrasya Oyunu", Çeviren: Musa Ceylan, Stratfor, Derinanadolu.tripod.com, <http://derinanadolu.tripod.com/01-06-29-mceylan3.htm>

Gedik, Esra. (2006). "Türkiye’de Ordu ve Eğitim", Savaskarsitlari.org, <http://www.savaskarsitlari.org/arsiv.asp?ArsivTipID=1&ArsivAnaID=34144>

Giarelli, James M. (1993). "Education and Philosophical Hermeneutics", Philosophy of Education Society, Ed.uiuc.edu, http://www.ed.uiuc.edu/EPS/PES-Yearbook/93_docs/GIARELLI.HTM

Goodrich, Ben. (2004). "Constructivism and International Relations Theory", International Relations Field Seminar, People.fas, pp. 1-2, http://www.people.fas.harvard.edu/~goodrich/IRnotes/Week03/Ben_response.pdf

Gottschalk, Peter. (2005). "A Mahatma For Mourners and Militants: The Social Memories of Mohandas Gandhi In Arampur", Vol. 25, Number 1, Comparative Studies of South Asia, Africa and the Middle East, pp. 46-62, http://muse.jhu.edu.ezproxy.sussex.ac.uk/journals/comparative_studies_of_south_asia_africa_and_the_middle_east/v025/25.1gottschalk.html

Graham, Katherine. (1998). "The Caste System And Its Evolution Through Time", <http://www.ccds.charlotte.nc.us/History/India/02/graham/graham.htm>

Gurumurthy, S. (1993). "Semitic Monotheism: The Root of Intolerance in India", Bjp.org, <http://www.bjp.org/philo.htm>

Gülşen, Ahmet. (2005). "Tuz Yürüyüşü", Cansaati.org, http://www.cansaati.org/topluluk/forum_posts.asp?TID=17&PN=1

Güneş, İhsan. (1998). "Dünyanın ve Türkiye’nin Yakın Tarihi", Açıköğretim Fakültesi Yayınları, No. 562, Aof.edu.tr, Sayfa 1-189, <http://www.aof.edu.tr/kitap/IOLTP/1269/unite01.pdf>

Güven, Erdal. (2004). "‘İktidar Kaderimdi’ ", Radikal.com.tr, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=103487>

Han, Ahmet K. (2002). "Nükleer Savaş?", Radikal.com.tr, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=38648>

Han, Lal (2001). "Hindistan ve Pakistan: Bir Kez Daha Savaşın Gölgesinde", Marksist.com, <http://www.marksist.com/GUN/Hindistan%20ve%20Pakistan.htm>

Haqqani, Husain. (2006). “ ‘Wedding Out The Heretics’: Sectarianism In Pakistan”, Current Trends in Islamist Ideology, Vol. 4
http://www.futureofmuslimworld.com/research/pubID.58/pub_detail.asp

Haqqani, Husain. (2007). “Military Rule Stifles Democracy”, Columns, Gulfnews.com, <http://archive.gulfnews.com/articles/07/01/10/10095680.html>

Harrison, Selig S. (1965). “Troubled India And Her Neighbors”, Foreign Affairs, Vol. 43, Issue 2, pp. 412-430,
<http://plinks.ebscohost.com.ezproxy.sussex.ac.uk/ehost/pdf?vid=40&hid=102&sid=8114bfb0-78b8-477b-99d6-ba32399fff55%40sessionmgr4>

Haslam, Jonathan. (2003). “The Cold War As History”, Annual Review of Political Science, Vol. 6, Number 1,
<http://arjournals.annualreviews.org.ezproxy.sussex.ac.uk/doi/pdf/10.1146/annurev.polisci.6.121901.085556?cookieSet=1>

Harshe, Rajen. (2005). “India-Pakistan Conflict Over Kashmir: Peace Through Development Cooperation”, South Asian Survey, Vol. 12, Number 1, pp. 47-60, Sage Publications,
<http://sas.sagepub.com.ezproxy.sussex.ac.uk/cgi/reprint/12/1/47?maxtoshow>

Hopf, Ted. (1998). “The Promise of Constructivism”, International Security, Vol. 23, Number 1, Jstor.org, pp. 171-200, <http://links.jstor.org/sici?sici=0162-2889%28199822%2923%3A1%3C171%3ATPOCII%3E2.0.CO%3B2-%23>

Ishii, Kazuya. (2001). “The Socioeconomic Thoughts of Mahatma Gandhi: As An Origin Of Alternative Development”, Review of Social Economy, Vol. Lix, Number 3, Routledge, <http://www.tandf.co.uk/journals/>

İlter, Tuğrul. (2006). “Modernizm, Postmodernizm, Postkolonyalizm: Ben Öteki İlişkileri ve Etnosantrizm”, Küresel İletişim Dergisi, Sayı 1, Globalmedia, Sayfa 1-14,
[http://globalmedia-tr.emu.edu.tr/bahar2006/Davetli_Yazilarr/Modernizm-Ilter%20\(2\).pdf](http://globalmedia-tr.emu.edu.tr/bahar2006/Davetli_Yazilarr/Modernizm-Ilter%20(2).pdf)

James, Karen. (1984). “From Mohandas to Mahatma: The Spiritual Metamorphosis of Gandhi”, Vol. 28, Essays in History, The University of Virginia, pp. 5-20, <http://www.lib.virginia.edu/area-studies/SouthAsia/gandhi.html>

Jacobsen, Kurt, Khan, Sayeed Hasan. (2005). “India And Pakistan: Hair-Triggers And The Question of Reconciliation”, Logosjournal.com, http://www.logosjournal.com/issue_4.1/indo_pak_intro.htm

Javed R, Mohammad. (2000). "Is India A Soft State?", Rediff.com, <http://www.rediff.com/news/2000/feb/23cal.htm>

Johnsson, Anders B., Winkler, Theodor H. (2003). "PAB Ve DCAF – Güvenlik Sektörünün Parleментар Gözetimi, 2003", Dcaf.ch, pp. 3-4, http://www.dcaf.ch/oversight/proj_turkish_giris.pdf

Joseph, Josy. (2003). "Mufti's 'Healing Touch' Under Cloud", Rediff.com, <http://www.rediff.com/news/2003/mar/25jk7.htm>

Joseph, Sarah. "Of Minorities And Majorities", India-seminar.com, <http://www.india-seminar.com/1999/484/484%20joseph.htm>

Jupille, Joseph, Caporaso, James A., Checkel, Jeffrey T. (2003). "Integrating Institutions: Rationalism, Constructivism, And The Study of The European Union", Comparative Political Studies, Vol. 36 No: 1-2, pp. 7-40, Sage Publications, <http://ejournals.ebsco.com.ezproxy.sussex.ac.uk/direct.asp?ArticleID=A9X1KYDMWQ41P4EH5D0U>

Kalpagam, U. (2001). "Colonial Governmentality And The Public Sphere In India", Journal of Historical Sociology, Vol. 14, Number 4, University of Sussex, pp. 418-440, <http://www.sussex.ac.uk/library/electronic/>

Kak, M. L. "Fidayeen Attack Baffles Experts", Tribune News Service, <http://www.tribuneindia.com/2001/20011003/j&k.htm#1>

Kak, Subhash. "Kashmiri Hindus And The Caste System", Koausa.org, <http://www.koausa.org/Caste.html>

Kapila, Subhash. (2004). "India's National Security And Defence-Prescriptions", Paper number 1118, Saag.org, <http://www.saag.org/papers12/paper1118.html>

Kapila, Subhash. (2006a). "India's Flawed Counter-Terrorism Responses A Macro Analysis", Paper number 1889, Saag.org, <http://www.saag.org/papers19/paper1889.html>

Kapila, Subhash. (2006b). "India's Foreign Policy (2006) Stands Communised And Communualised: An Analysis", Paper number 1892, Saag.org, <http://www.saag.org/papers19/paper1892.html>

Karaömerlioğlu, M. Asım. (1997). "Yaşanılanı Yazmak: Hobsbawm'ın Yüzyılı", Birikim, No. 98, Sayfa 84-92, <http://hamlin.cc.boun.edu.tr/~mkaraome/hobsbawm%20yasanilani%20yazmak.doc>

Kaya, Ayhan, Kentel, Ferhat. (2005). “Euro-Türkler: Türkiye İle Avrupa Birliği Arasında Köprü mü Engel mi?”, İst. Bilgi Üniv. Açık Toplum Enstitüsü, Bilgi.edu.tr, Sayfa 1-132, goc.bilgi.edu.tr/documents/EuroTurk.doc

Kaya, Serdar. (2006). “Pakistan (2): İskender Mirza ve Demokrasi”, Derinsular.com, <http://www.derinsular.com/>

Keyman, E. Fuat. (2004). “ ‘Araf ve Tarihsellik’ ”. Radikal 2, Metiskitap.com, <http://www.metiskitap.com/Scripts/Catalog/Text.asp?ID=11348&BID=1842>

Khilnani, Sunil. “Looking For Indira Gandhi”, India-seminar.com, <http://www.india-seminar.com/2004/540/540%20sunil%20khilnani.htm>

Kışlalı, M. Ali. (2005). “Türkiye’de Olmaz”, Radikal.com.tr, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=140991&tarikh=21/01/2005>

Köksal, Sönmez. (2005). “Küresel Terrörizm: Etkileri ve Çareler”, Boğaziçi Üniv. Dış Politika Forumu, Dispolitikaforumu.com, Sayfa 1-36, www.dispolitikaforumu.com/KOKSAL.ppt

Kumar, Nisha. (1991). “The Crisis of Separatism And Democracy In Kashmir”, Harward International Review, Vol. 13, Issue 2, <http://plinks.ebscohost.com.ezproxy.sussex.ac.uk/ehost/detail?vid=13&hid=1&sid=08a624debf61-45e3-baeb-c2951c718a76%40sessionmgr4>

Kuwajima, Sho. (2002). “A Partition of India Book Shelf”, <http://www.h-net.org/>

Küçükaydın, Demir. (2003). “Bonapartizm”, Mail-archive.com, <http://www.mail-archive.com/arafiyan@araf.net/msg00909.html>

Külebi, Ali. (2006). “Hindutva-Hint Emperyalizmi ve Pakistan”, TUSAM, Tusam.net, <http://www.tusam.net/makaleler.asp?id=613&sayfa=9>

Küpelı, Yusuf. (2005). “Emperyalist Baskı Altında Müslüman Halklar, İslam İnancının Kültürel Kökleri ve Ana Kolları Üzerine Kısa Notlar”, Sinbad.nu, <http://www.sinbad.nu/islam%206.htm>

Laçiner, Sedat. (2004). “Dış Politikanın Değişen Doğası ve STK’ların Rolü”, I. Ulusal Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi, Usakgundem.com, Sayfa 1-17, http://www.usakgundem.com/image/Image/pdfs/STK-Sedat_Laciner.pdf

Laçiner, Sedat. “Uluslararası İlişkiler ve Terrörizm”, Sayfa 1-7, <http://216.239.59.104/search?q=cache:PjJ-jo0I1s4J:www.pa.edu.tr/tr/baskanlik/menu/enstituseminernot/sedatlaciner.doc+so%C4>

[%9Fuk+sava%C5%9F+d%C3%B6nemi+ve+uluslararası%C4%B1+ili%C5%9Fkiler&hl=tr&gl=tr&ct=clnk&cd=49&client=firefox-a](#)

Lal, Vinay. "Mohammed Afzal, Terrorism, And The Spectral Order of Sacrifice", History Politics, Sscnet.ucla.edu, http://www.sscnet.ucla.edu/southasia/History/Current_Affairs/Afzal.htm

Landow, George P. "The 1857 Indian Mutiny (Also Known As The Sepoy Rebellion, The Great Mutiny, And The Revolt of 1857)", Victorianweb.org, <http://www.victorianweb.org/history/empire/1857.html>

Lavabre, Marie-Clarie. "For A Sociology of Collective Memory", <http://www.cnrs.fr/cw/en/pres/compress/memoire/lavabre.htm>

Lavakare, Arvind. (2003). "Invention of History", Rediff.com, <http://www.rediff.com/news/2003/dec/19arvind.htm>

Limaye, Mohan R. (1998). "Doing Business In India: Aspects of The Political Dimension", Business Horizons, Vol. 41, Issue 6, Business Source Premier, <http://plinks.ebscohost.com.ezproxy.sussex.ac.uk/ehost/detail?vid=25&hid=103&sid=8114bf0-78b8-477b-99d6-ba32399fff55%40sessionmgr4>

Mahmood, Sohail. "7 Years of Musharraf", English.safe-democracy.org, <http://english.safe-democracy.org/2006/09/21/7-years-of-musharraf>

Marsh, Kate. (2006). "Gandhi And Le Gandhisme: Writing Indian Decolonisation And The Appropriation of Gandhi 1919-48", Modern and Contemporary France, Vol. 14, Number 1, pp. 33-47 <http://ejournals.ebsco.com.ezproxy.sussex.ac.uk/direct.asp?ArticleID=4DDDA21C3533B4283F56>

Marshall, Peter. "British India Before And After The Great Rebellion of 1857", Bbc.co.uk, <http://www.bbc.co.uk/>

Matlock, Gene D. (2003). "Hz. İbrahim (Abraham) Kimdi?", Çeviren: Kemal Menemencioğlu, Wordpress.com, <http://nazenin.wordpress.com/tag/secme-yazilar/>

Mc. Cleigh. (2006). "Hindistan'daki Acımasız Sosyal Düzen", Blogcu.com, <http://pervinn.blogcu.com/1154315/>

Mehta, Pratap Bhanu. (2004). "World Religions And Democracy Hinduism And Self-Rule", Journal of Democracy, Vol. 15, Number 3, pp.108-121 <http://www.sussex.ac.uk/library/electronic/>

Mills, Tony Allen, Colvin, Tom Walkermarie. (2002). "Güney Asya'da Nükleer Risk", Radikal.com.tr, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=40083>

Mishra, Raj. "Discussing The Prevention of Terrorism Act (PoTA) of India", <http://www.geocities.com/aipsg/charcha/May2002/pota.htm>

Misra, Maria. (2003). "Lessons of Empire: Britain And India", SAIS Review, Vol. 23, Number 2, pp. 133-153, http://muse.jhu.edu.ezproxy.sussex.ac.uk/journals/sais_review/v023/23.2misra.html

Mondal, Anshuman. (2001). "Reconsiderations Gandhi Utopianism And The Construction of Colonial Difference", Interventions International Journal of Post Colonial Studies, Vol. 3, Number 3, pp. 419-438, <http://www.sussex.ac.uk/library/electronic/>

Moralı, Deniz. (2002). " 'Yeni Dünya Düzeni' ya da Emperyalist Paylaşım", Marksist.com, <http://www.marksist.com/GUN/Yeni%20Dunya%20Duzeni%20ya%20da%20Yeni%20Emperyalist%20Paylasim.htm>

Mukherji, Nirmalangshu. (2004). "Who Attacked The Parliament?", Revolutionary Democracy, Vol. 10, Number 2, Sacw.net, <http://www.sacw.net/hrights/Nirmalangshu30092004.html>

Mukherjee, Ramkrishna. (2000). "Caste In Itself, Caste And Class, Or Caste In Class", Journal of World Systems Research, Vol. 2, pp. 332-339, <http://66.249.93.104/search?q=cache:0vTwGEDKpbgJ:jwsr.ucr.edu/archive/vol6/number2/pdf/jwsr-v6n2-mukherjee.pdf+caste+and+class+in+india&hl=tr&ct=clnk&cd=8>

Müşerref, Pervez. (2004). "Aydınlanmış Ilımlılık Zamanı", Zaman.com.tr, <http://www.zaman.com.tr/webapp-tr/haber.do?haberno=54680>

Nazlı, Ahmet. (2006). "Çoğunluğun Şımarıklığı", Karakalem.net, <http://www.karakalem.net/?article=2005>

Noorani, A. G. (2001). "Patron of The Poor", Vol. 18, Issue 11, Hinduonnet.com, <http://www.hinduonnet.com/fline/fl1811/18110730.htm>

Noorani, A. G. (2005). "Analysis Assessing Jinnah", Vol. 22, Issue 17, Hinduonnet.com, <http://www.hinduonnet.com/fline/fl2217/stories/20050826003003400.htm>

Olick, Jeffrey. K ve Robbins, Joyce. (1998). "Social Memory Studies: From 'Collective Memory' To The Historical Sociology of Mnemonic Practises", Annual Review of Sociology, Vol. 24, <http://www.questia.com/PM.qst?a=o&se=gglsc&d=5001376383>

- Özel, Soli. (2004-2005). “Küreselleşme ve Uluslararası İlişkilerin Gelceği” Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, http://www.obarsiv.com/guncel_vct_0405_soliozel.html
- Özkan, Reşad. (2001). “Hindistan Pakistan Yakınlaşması”, Ozgurpolitika.org, <http://www.ozgurpolitika.org/2001/06/15/hab54.html>
- Özök, Ertuğrul. (2006). “Bunun Adı ‘Azınlık Şımarıklığı’ ”. Hurriyet.com.tr. <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=4177646&tarikh=2006-03-31>
- Özşahin, Lütfü. (2006). “Ordu, Kavramları Tanımlar ve Siyasallaştırırsa Ne Olur?”, Milligazete.com, <http://www.milligazete.com.tr/index.php?action=show&type=writersnews&id=8771>
- Özyurt, Olkan. (2003). “Keşmir’de Yaşamak”, Radikal.com.tr, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=98449>
- Parla, Taha. (2005). “Vicdani Ret ve Militarizmin Kimi Boyutları”, Savaskarsitlari.org, <http://www.savaskarsitlari.org/arsiv.asp?ArsivTipID=1&ArsivAnaID=29315>
- Parla, Taha. (2006). “ ‘X’ Ülkesi İçin Bazı Gerçekçi Dış Politika Seçenekleri”, Radikal.com.tr, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=197394>
- Patel, Niles. (1998). “The Sepoy War of 1857 Mutiny or First War of Independence?”, Emory.edu, <http://www.english.emory.edu/Bahri/Mutiny.html>
- Pike, John. (2002). “Directorate For Inter-Services Intelligence [ISI]”, Fas.org, <http://www.fas.org/irp/world/pakistan/isi/>
- Raman, B. (2001). “Pakistan’s Inter-Services Intelligence (ISI)”, Paper number 287, Saag.org, <http://www.saag.org/papers3/paper287.html>
- Raman, B. (2003). “Dawood Ibrahim: The Global Terrorist”, Saag.org, <http://www.saag.org/papers9/paper818.html>
- Raman, B. (2004a). “Indo-Pak Relations: Ups And Downs”, Paper number 1169, Saag.org, <http://www.saag.org/papers12/paper1169.html>
- Raman, B. (2004b). “Jammu & Kashmir: Another Wake-Up Call”, Paper number 1177, Saag.org, <http://www.saag.org/papers12/paper1177.html>
- Rangarajan, V., “Hindu Rashtira- What It Means”, Indological Research Centre, Hvk.org, <http://www.hvk.org/articles/1202/178.html>
- Rashidi, Runoko. (2002). “Caste And Race In India”, The Global African Community”, History Notes, <http://www.cwo.com/~lucumi/caste.html>

Reagan, Roland. (1983). "Evil Empire Speech", Nationalcenter.org, <http://www.nationalcenter.org/ReaganEvilEmpire1983.html>

Reddy, Balaji. (2006). "Indian Officials Seek Further Details Regarding Pakistan's Decision To Place Hafeez Mohammed Sayeed, Founder of The Banned Militant Group Lashkar-E-Taiba, Under House Arrest", Indiadaily.com, <http://www.indiadaily.com/editorial/12658.asp>

Robinson, Charlie. "Social Justice And Hermeneutics", USF, <http://www.usfca.edu/philosophy/discourse/8/robinson3.html>

Ross, Kelley L. (2005). "The Caste System And The Stages of Life In Hinduism", <http://www.friesian.com/caste.htm>

Rotenstreich, Nathan. "Volksgeist", Dictionary of The History of Ideas, Vol. 4, page 491, <http://etext.lib.virginia.edu/cgi-local/DHI/dhi.cgi?id=dv4-66>

Roy, Arundhati, Goodman, Amy. (2004). "Hindistan Seçimleri ve Direniş Arundhati Roy'la Hindistan Seçimleri, Irak Direnişine Desteği ve Savaşın Özelleştirilmesi Üstüne", Çeviren: Canan, Zmag.org, <http://www.zmag.org/turkey/ar190504.htm>

Roy, Trithankar. (2002). "Economic History And Modern India: Redefining The Link", Journal of Economic Perspectives, Vol. 16, Number 3, pp. 109-130, <http://ejournals.ebsco.com.ezproxy.sussex.ac.uk/direct.asp?ArticleID=QQE9X70YL1RKN7PJ551D>

Rüşdi, Salman. (2002a). "Keşmir'e Özerklik Tanımak" Radikal.com.tr, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=39917>

Rüşdi, Salman. (2002b). "Dünyanın En Tehlikeli Yeri". Radikal.com.tr, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=39369>

Said, Edward. (1993). "Kültür ve Emperyalizm", York Üniv., Zmag.org, <http://www.zmag.org/turkey/kvees.htm>

Said, Edward. (2003). "Emperyal Bakış Açıları", Çeviren: Ali Özgür Adana, Al-Ahram, Zmag.org, http://www.zmag.org/turkey/es_eba.htm

Samii, Cyrus. (2006). "Seizing The Moment in Kashmir", SAIS Review, Vol. 26, Number 1, pp. 65-78, http://muse.jhu.edu.ezproxy.sussex.ac.uk/journals/sais_review/v026/26.1samii.html

Sancar, Mithat. (2006). "Geçmişle Hesaplaşma Sorunları", Boell-tr.org, Sayfa 1-230, http://www.boell-tr.org/docs/gecmisle_hesaplasma.pdf

Sapmaz, İrfan. (2006). “Keşmir 60 Yıldır Çözüm Arıyor”, Tgrthaber.com, http://www.tgrthaber.com.tr/section_view.aspx?guid=279e2da7-50ad-413e-8e90-8a543c10338c

Sarkar, Mahua. (2006). “Difference In Memory”, Vol. 48, Number 1, Cambridge.org, pp. 139-168, <http://cat.inist.fr/?aModele=afficheN&cpsidt=17433636>

Scott, Alex. (2003). “H.-G. Gadamer’s Truth And Method”, Angelfire.com, <http://www.angelfire.com/md2/timewarp/gadamer.html>

Selek, Pınar. (2005). “Milliyetçilik Savaş Doğurur (1)”, Savaskarsitlari.org, <http://www.savaskarsitlari.org/arsiv.asp?ArsivTipID=1&ArsivAnaID=25778>

Sempa, Francis P. (2006). “Jeane J. Kirkpatrick: Scholar, Diplomat, And Patriot”, Unc.edu, http://www.unc.edu/depts/diplomat/item/2006/1012/semp/sempa_kirkpatrick.html

Shah, Javed Hussain. “Kashmir: Through A Pak Militant’s Lens”, Kashmir.co, http://www.kashmir.co.uk/militant_x.htm

Siddharth, Gautam. (1996). “The Eternal Religion’s Defining Movement In Time” Bjp.org, <http://www.bjp.org/philo.htm>

Sikand, Yoginder Singh. “Caste In Indian Muslim Society”, Centre for Studies on Indian Muslims, Hamdard University, Freehosting.net, <http://stateless.freehosting.net/Caste%20in%20Indian%20Muslim%20Society.htm>

Sir Cam. (2003). “Cam Diary: Iqbal’s Cambridge Connection-II”, Daillytimes.com, http://www.daillytimes.com.pk/default.asp?page=story_14-5-2003_pg3_5

Skaria, Ajay. (2002), “Gandhi’s Politics: Liberalism And The Question of Ashram”, The South Atlantic Quarterly, Vol. 101, Number 4, pp. 955-986 http://muse.jhu.edu.ezproxy.sussex.ac.uk/journals/south_atlantic_quarterly/v101/101.4skaria.html

Skoczylas, Paul. (2000). “OJPCR: The Online Journal of Peace And Conflict Resolution”, Issue 3.2, Cambridge University, Trininstitute.org, http://www.trininstitute.org/ojpcr/p3_2revwendt.htm

Slantchev, Branislav L. (2005). “Introduction to International Relations Lecture 10: The Security Dilemma”, Ucsd.edu, <http://ucsd.edu/>

Smith, Woodruff D. “Volksgeist”, Science Encyclopedia The History of Ideas, Vol. 6, <http://science.jrank.org/pages/8147/Volksgeist.html>

Soomro, Javed. “ ‘Musharraf is Willing to Take Orders From Anyone ’”. Benazirbhutto.net, <http://www.benazirbhutto.net/html/index.htm>

Srivasta, Sanjiv. (2005). "Gandi'nin 'Tarihi Yürüyüşü' Tekrarlanıyor", Bbc Turkish, http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2005/03/050312_gandhimarch.shtml

Stephan, Hannes R. (2004). “Constructivism In International Relations: The Politics of Reality”, Cambridge University Press, In-spire.org, <http://72.14.221.104/search?q=cache:zZRmXRQTYvEJ:www.in-spire.org/reviews/hs01072004.pdf+constructivism+and+international+relations&hl=tr&gl=tr&ct=clnk&cd=12>

Stephenson, Carolyn. (2005). “Nation Building”, Beyondintractability.org, http://www.beyondintractability.org/essay/nation_building/

Sud, Hari. (2004). “Pakistan: Why is Musharraf Smiling These Days?”, Paper number 1188, Saag.org, <http://www.saag.org/papers12/paper1188.html>

Taşar, Mustafa. (2001). “Türkiye'nin Düşünce Gündemi”, http://www.mustafatasar.gen.tr/yayinlar/dusunce_g/21yuzyil_veturkiye.htm

Taureck, Rita. (2006). “Securitization Theory –The Story So Far: Theoretical Inheritance And What It Means to Be A Post-Structural Realist-”, CEEISA Convention, <http://www.ceeisaconf.ut.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=164452/TAURECK.doc>

Tuncer, Baran. (1999). “Hindistan Ekonomisi Değişiyor mu?”, Radikal.com.tr, <http://www.radikal.com.tr/1999/05/16/yazarlar/bartun.html>

Uğrasız, Bülent. (2003). “Uluslararası İlişkilerde İki Farklı Yaklaşım: İdealizm ve Realizm”, Dokuz Eylül Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 5, Sayı 2, Sbe.deu.edu.tr, Sayfa 139-145, www.sbe.deu.edu.tr/Yayinlar/dergi/2003sayi2PDF/ugrasiz.pdf

Ulusoy, Kudret. (2006). “Dünya Haritası Yeniden Çizilirken”, Dorduncukuvvetmedya.com, <http://www.dorduncukuvvetmedya.com/dkm/article.php?sid=6822>

Uncu, Baran Alp. (2007). “Modernitenin Ürettiği Sorunlar”, Radikal'in Kitap Eki, http://www.radikal.com.tr/ek_haber.php?ek=ktp&haberno=6064

Uyangoda, Jayadeva. (1995). “Understanding Ethnicity And Nationalism : A Challenge to The Churches”, Ecumenical Review, Finarticles.com, http://www.findarticles.com/p/articles/mi_m2065/is_n2_v47/ai_16885555

Veliev, Cavid. "Pakistan Yönetiminin Medreselerle Başı Dertte", Yakınoğu ve Kafkasya Araştırmaları Masası, TUSAM.net, <http://www.tusam.net/makaleler.asp?id=283&sayfa=14>

Walker, Bruce. (2001). "Three Cheers For Balkanization!", Enterstageright.com, <http://www.enterstageright.com/archive/articles/0501balkanization.htm>

Wallerstein, Immanuel. (2006). " 'Ortadoğu'daki Serseri Mayın: Pakistan' ", Çeviren: Açılya Temel, Sendika.org, http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=7646

Watts, Ronald L. (2003). "Constructive And Co-Operative Federalism? A Series of Commentaries On The Council OF The Federation", Insitute of Intergovernmental Relations, Sayfa1-9 <http://www.irpp.org/miscpubs/archive/federation/watts.pdf>

Wendt, Alexander. (1992). "Anarchy Is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics", Vol. 46, Number 2, pp. 391-425, Jstor.org, <http://links.jstor.org/sici?sici=0020-8183%281199221%2946%3A2%3C391%3AAIWSMO%3E2.0.CO%3B2-9>

Wendt, Alexander. (1998). "On Constitution And Causation in International Relations", Review of International Studies, Vol. 24, Number 5, pp. 101-118, <http://ejournals.ebsco.com.ezproxy.sussex.ac.uk/direct.asp?ArticleID=1DJXFUCG2CF4M0EDEM6C>

Wendt, Alexander. (2003). "Why A World State Is Inevitable", European Journal of International Relations, Vol. 9, Number 4, pp. 491-542, <http://ejournals.ebsco.com.ezproxy.sussex.ac.uk/direct.asp?ArticleID=632LJJ23RT6DJ2BYUTJD>

Wiener, Antje. (2006). "Constructivist Approaches in International Relations Theory: Puzzles And Promises", Review of Italian Political Science Qub.ac.uk, <http://216.239.59.104/search?q=cache:rOxM0hcKHJIJ:www.qub.ac.uk/schools/SchoolofPoliticsInternationalStudiesandPhilosophy/FileStore/ConWEBFiles/Filetoupload,52215,en.pdf+constructivism+and+international+relations&hl=tr&ct=clnk&cd=28&gl=tr&client=firefox-a#1>

Williams, Michael C. (2003). "Words, Images, Enemies: Securitization And International Politics", International Studies Quarterly, pp. 511-531, <http://ejournals.ebsco.com.ezproxy.sussex.ac.uk/direct.asp?ArticleID=378JJ937GLPK0H5961UW>

Yagcioglu, Dimostenis. (1996). “Irredentisim: An Inevitable Tendency of Ethnic Nationalism”, Geocities.com, <http://www.geocities.com/Athens/8945/irre.html>

Yechuri, Sitaram. “What Is This Hindu Rashtra?”, Countercurrents.org, <http://www.countercurrents.org/comm-yechuri120803.htm>

Yıldırım, Kerimcan. (2004). “Hindistan Genel Seçimleri Üzerine”, Sayı 182, Birikimdergisi.com, <http://www.birikimdergisi.com/birikim/dergiyaziyazdir.aspx?dyid=704>

Yıldız, Ahmet. (1995). “Ulus, Ulusçuluk ve Ulusal Bütünleşme”, Köprü Dergisi, Koprudergisi.com, Sayı 52, <http://www.koprudergisi.com/index.asp?Bolum=EskiSayilar&Goster=Yazi&YaziNo=236>

Yıldız, Mesut. (2003). “Devlet ve Hukuk Bağlamında Hobbes, Rousseau ve Kant’ta Özgürlük Sorunu”, Ozgurpencere.com, <http://www.ozgurpencere.com/modules.php?name=News&file=print&sid=201>

Yolcu, Ekrem. “Peygamberimizin Veda Hutbesi”, Enfal.de, <http://www.enfal.de/veda.htm>

YAZARSIZ VE TARİHSİZ ELEKTRONİK KAYNAKLAR:

“Amir Khusrau Website”, Alif-india.com, <http://www.alif-india.com/index.html>

“Beşinci Bölüm Emperyalizmin III. Bunalım Dönemi ve Ulusal Sorun”, Eriş Yayınları, Kurtuluscephesi.com, <http://www.kurtuluscephesi.com/eris/ulusal5b.html>

“Caste System In India”, Indian History, <http://www.indhistory.com/india-caste-system.html>

“Choudhary Rahmat Ali [1895-1951]”, Storyofpakistan.com, <http://www.storyofpakistan.com/person.asp?perid=P008>

“Cinnah: Pakistan’s Founding Father”, Cnn Interactive, Cnn.com, <http://edition.cnn.com/WORLD/9708/India97/pakistan/nation.builder/index.html>

“Deobandi Islam”, Globalsecurity.org, <http://www.globalsecurity.org/military/intro/islam-deobandi.htm>

“Embassy of India Jammu And Kashmir Article 370 of The Indian Constitution”, Embassy of India, <http://www.indianembassy.org/policy/Kashmir/article370.htm>

“Fatima Jinnah (Women of Pakistan)”, Telepk.com, <http://www.telepk.com/personalities/fatima-jinnah.asp>

“General Muhammad Zia-Ul-Haq [1924-1988]”, Storyofpakistan.com, pp. 1-3
<http://www.storyofpakistan.com/person.asp?perid=P020> ,
<http://www.storyofpakistan.com/person.asp?perid=P020&Pg=2> ,
<http://www.storyofpakistan.com/person.asp?perid=P020&Pg=3>

“Hazrat Khwaja Mu’inuddin Chishti, R.A.”, Muslim.canada.org, <http://muslim-canada.org/sufi/kwajasahib.html>

“Hindistan Büyükelçiliği”, Indembassy.org,
<http://www.indembassy.org.tr/html/sayfa10.htm>

“Hindu Nationalism”, Wikipedia,
http://en.wikipedia.org/wiki/Hindu_nationalism

“Hindutva: The Great Nationalist Ideology”, Bjp.org,
<http://www.bjp.org/philo.htm>

“India-Pakistan Backgroud”, Un.org/depts,
http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/co_mission/unipombackgr.html#five

“India And Pakistan -UNMOGIP- Background”, Un.org,
<http://www.un.org/Depts/dpko/missions/unmogip/background.html>

“Indian Court Backs Common Code”, Bbc News, Bbc.co.uk,
http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/3089539.stm

“Islam in Bangladeshi Society”, Homestayfinder.com,
http://www.homestayfinder.com/Dictionary.aspx?q=Islam_in_Bangladesh

“Kashmir Dispute: Background”, Ministry of External Affairs, Pakistan (Mofa),
<http://www.mofa.gov.pk/Pages/Brief.htm>

“Karanlığa Direnenler Ebu’l A’la El-Mevdudi”, Fecr.gen.tr, Sayfa 1-2,
<http://www.fecr.gen.tr/alimler/mevdudi/mevdudi.htm>
<http://www.fecr.gen.tr/alimler/mevdudi/mevdudi2.htm>

“Kashmir: Paradise Lost”, Hinduism.about, Part3,
<http://hinduism.about.com/library/weekly/aa010102c.htm>

“Keşmir”, Siyâsi Meseleler, Islamdevleti.org,
http://www.islamdevleti.org/kitaplar/Siyasi_Meseleler/002.htm

“Lord Irwin Promises Dominion Status”, Indian History, Indhistory.com,
<http://www.indhistory.com/lord-irwin.html>

“Mahatma Gandhi”, History And Politics Sscnet, pp. 1-2,
<http://www.sscnet.ucla.edu/southasia/History/Gandhi/gandhi.html>
<http://www.sscnet.ucla.edu/southasia/History/Gandhi/gandhi2.html>

“Mahatma Gandhi”, The Lord Byron School, Ascp.am,
<http://schools.ascp.am/gyumri20/figures/M.Gandhi.htm>

“Maulana Bhashani”, Bookrags.com,
http://www.bookrags.com/Maulana_Bhashani

“Mian Muhammad Nawaz Sharif”, Storyofpakistan.com, pp. 1-4,
<http://www.storyofpakistan.com/person.asp?perid=P027> ,
<http://www.storyofpakistan.com/person.asp?perid=P027&Pg=2> ,
<http://www.storyofpakistan.com/person.asp?perid=P027&Pg=3> ,
<http://www.storyofpakistan.com/person.asp?perid=P027&Pg=4>

“Mohtarma Benazir Bhutto”, Benazirbhutto.net,
<http://www.benazirbhutto.net/html/index.htm>

“Muhammad Ayup Khan”, Storyofpakistan.com, pp. 1-3
<http://www.storyofpakistan.com/person.asp?perid=P017&Pg=1> ,
<http://www.storyofpakistan.com/person.asp?perid=P017&Pg=2> ,
<http://www.storyofpakistan.com/person.asp?perid=P017&Pg=3>

“Politika”, Indembassy.org, <http://www.indembassy.org.tr/html/sag7.htm#1>

“Pressures of Loyalism During British Rule Part One”, South Asian History,
http://india_resource.tripod.com/loyalism.html

“Pressures of Loyalism During British Rule Part Two”, South Asian History,
http://india_resource.tripod.com/tilak.html

“Q: What Was Article 45?”, Ashanet.org, pp. 1-5,
http://www.ashanet.org/campaigns/rte/docs/relevant_articles_of_constitution.pdf

“Rashtriya Swayamsevak Sangh”, Rss.org,
http://www.rss.org/New_RSS/index.jsp

“Round Table Conferences”, Pakistan.gov, pp. 1–2,
<http://www.pakistan.gov.pk/Quaid/politician12.htm>
http://www.pakistan.gov.pk/Quaid/politician12_1.htm

“Section 9. Situation in The Indian Subcontinent”, Mofa.go,
<http://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/1972/1972-1-9.htm>

“Simla Agreement” Meaindia.nic, <http://meaindia.nic.in>

“TBMM Başkanı Arınç: ‘Erzurum Üniversitesinde Yaşanan Yürek Parçalayıcı Bir Olaydır’”, Tbmm.gov,
http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tbmm_basin_aciklamalari_sd.aciklama?p1=2844

“Terrorism in Kashmir”, Wikipedia.org,
http://en.wikipedia.org/wiki/Terrorism_in_Kashmir#_ref-parliament_0

“Terrorist Attack on The Parliament of India”, Indian Embassy,
http://www.indianembassy.org/new/parliament_dec_13_01.htm

“Terrorist Attack on Indian Parliament”, U.S. Department of State (State.gov),
<http://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2001/6837.htm>

“The British Raj- Indian Anticolonialism”, Lcsc.edu, <http://www.lcsc.edu/>

“The Constitution of India”, Constitution.org,
<http://www.constitution.org/cons/india/const.html>
<http://www.constitution.org/cons/india/p03025.html>
<http://www.constitution.org/cons/india/p4a51a.html>
<http://www.constitution.org/cons/india/p18356.html>
<http://www.constitution.org/cons/india/p21370.html>

“The Constitution of 1956”, Storyofpakistan.com,
<http://www.storyofpakistan.com/articletext.asp?artid=A060>

“The Leader”, Pakistan.gov, <http://www.pakistan.gov.pk/Quaid/leader.htm>
<http://www.pakistan.gov.pk/Quaid/leader18.htm>
<http://www.pakistan.gov.pk/Quaid/leader16.htm>
<http://www.pakistan.gov.pk/Quaid/leader5.htm>

“Vishva Hindu Parishad”, Vhp.org, <http://www.vhp.org/>

“Why Did The USA And USSR Become Rivals in The Period 1945 to 1949?”
Johndclare.net, http://www.johndclare.net/cold_war1_answer.htm

“Yahya Khan”, Storyofpakistan.com,
<http://www.storyofpakistan.com/person.asp?perid=P018>

“Zia Ul-Haq And Military Domination, 1977-88”, Defencejournal.com,
<http://www.defencejournal.com/april98/ziaulhaqdomination.htm>

“1928-79 Zulfikar Ali Bhutto Chairman And Founder”, Ppp.org,
<http://www.ppp.org.pk/zab.html>

“1992: Mob Rips Apart Mosque in Ayodha”, On This Day, Bbc.co.uk,
http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/december/6/newsid_3712000/3712777.stm

“2001 Suicide Attack on Indian Parliament”, On This Day, Bbc.co.uk,
http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/december/13/newsid_3695000/3695057.stm

YAZARSIZ ELEKTRONİK KAYNAKLAR:

(1947). "Divide And Rule in India", Worldsocialism.org, pp. 1-2,
[http://www.worldsocialism.org/spgb/centenary/india\(1947\).pdf](http://www.worldsocialism.org/spgb/centenary/india(1947).pdf)

(1971). "Good Soldier Yahya Khan", Time, Time.com, pp. 1-2,
<http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,878409-1,00.html>

(1988). "Bangladesh Two Nations Concept, 1930-47", Library of Congress Country Studies, Loc.gov, [http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field\(DOCID+bd0023\)](http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+bd0023))

(1991). "Old Friends Out of Kilter", EBSCO Host Business Source Premier, <http://plinks.ebscohost.com.ezproxy.sussex.ac.uk/ehost/detail?vid=17&hid=1&sid=08a624de-bf61-45e3-baeb-c2951c718a76%40sessionmgr4>

(1994). "Pakistan", Library of Congress Country Studies, Loc.gov, [http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field\(DOCID+pk0032\)](http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+pk0032))

(1994). "Pakistan Toward Partition", Library of Congress Country Studies, Loc.gov, [http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field\(DOCID+pk0023\)](http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+pk0023))

(1995). "India", Library of Congress Country Studies, Loc.gov, [http://memory.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field\(DOCID+in0159\)](http://memory.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+in0159))

(1996). "All Change in India", Ebscohost.com, <http://plinks.ebscohost.com.ezproxy.sussex.ac.uk/ehost/detail?vid=20&hid=103&sid=8114bfb0-78b8-477b-99d6-ba32399fff55%40sessionmgr4#toc>

(1999). "Dünden Bugüne Pakistan ve Son Askeri Darbe", Vahdet.com.tr, <http://www.vahdet.com.tr/isdunya/dosya5/1308.html>

(1999). "Kargil And Beyond", Meaindia.nic, <http://meaindia.nic.in>

(2000). "The Jack Boot In Pakistan Violations of Civil And Political Rights Since The Army Take-Over", Human Right Features, Hri.ca, <http://www.hri.ca/partners/sahrdc/hrfeatures/HRF18.htm>

(2000). "The Political Scene", Ebscohost.com, <http://plinks.ebscohost.com.ezproxy.sussex.ac.uk/ehost/detail?vid=16&hid=102&sid=8114bfb0-78b8-477b-99d6-ba32399fff55%40sessionmgr4>

(2001). "Dictatorships And Double Standards: Rationalisms And Reason in Politics", Brothersjudd.com, http://www.brothersjudd.com/index.cfm/fuseaction/reviews.detail/book_id/608/Dictatorships%20and%20Double%20Standards%20:%20Rationalism%20and%20Reason%20in%20Politics.htm

- (2001). "Indian Parliament Attack Kills 12", Bbc News, Bbc.co.uk, http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/1707865.stm
- (2001). "Pakistan", Human Rights Watch World Report 2001, Hrw.org, <http://www.hrw.org/wr2k1/asia/pakistan.html>
- (2001). "Suicide Attack on Indian Parliament Leaves 12 Dead", Online News Hour, Pbs.org, http://www.pbs.org/newshour/updates/december01/india_12-13.html
- (2002). "Asıl Mesele Pakistan'la", Radikal.com.tr, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=25302>
- (2002). "Fact Sheet on Jammu And Kashmir", Meaindia.nic, <http://meaindia.nic.in>
- (2002). "The Prevention of Terrorism Act, 2002", Satp.org, <http://www.satp.org/satporctp/countries/india/document/actandordinances/POTA.htm>
- (2003). "Text of Benazir's Interview With Daily Times", Benazirbhutto.net, <http://www.benazirbhutto.net/html/index.htm>
- (2003). "Verdict on POTA Slap on Oppn's Face: BJP", Tribune News Service, Tribuneindia.com, <http://www.tribuneindia.com/2003/20031218/nation.htm#13>
- (2003). "Healing Touch", Kashmir Sentinel, Hvk.org, <http://www.hvk.org/articles/0203/133.html>
- (2004). "Bharatiya Janata Party Vision Document- 2004", Bjp.org, http://www.bjp.org/Press/mar_3104a.htm
- (2004). "Common Minimum Programme", Congress.org, <http://www.congress.org.in/>
- (2004). " 'Hindistan'ın Nüfusu Bir Milyar 200 Milyon' ", Amerika'nın Sesi, Voanews.com, <http://www.voanews.com/turkish/archive/2004-07/a-2004-07-11-12-1.cfm>
- (2004). "India: POTA Repeal A Step Forward For Human Rights", Human Rights Watch, Hrw.org, http://hrw.org/english/docs/2004/09/22/india9370_txt.htm
- (2004). "Kashmir-The True Story", Ministry of External Affairs Jammu And Kashmir, pp. 1-8, <http://meaindia.nic.in/>
- (2004). "National Democratic Alliance", Bjp.org, <http://www.bjp.org/index.html>
- (2004). "14 Mayıs 2004 Basın Özeti", Bbc.co.uk, http://www.bbc.co.uk/turkish/pressreview/story/2004/05/040514_pressreview.shtml
- (2005). "Sovyetler Birliği'nde Sağlık Hizmetleri", Toplum ve Hekim Dergisi, Cilt 18, sayı 1, <http://www.ufukcizgisi.org/index.php?in=9&p=326>

(2005). “The Causes of The Cold War- Post Revisionist”, 123helpme.com, <http://www.123helpme.com/view.asp?id=23304>

(2005). “The 06th of December 1992 Destruction of The Babri Mosque”, Bhatkallys.com. <http://www.bhatkallys.com/article/article.asp?aid=1612>

(2006). “Macar Protestoculara Plastik Kurşun”, Bbc Turkish, http://www.bbc.co.uk/turkish/europe/story/2006/10/061023_hungary_protests.shtml

(2006). “ ‘ABD’nin Yaralı Bir Ayı Gibi Saldıracağı Belliydi’ ”. Ntvmsnbc.com, <http://www.ntvmsnbc.com/news/386074.asp>

GAZETELER:

Özyakışır, Deniz. (23 Nisan 2006 Pazar). *Ezberlemek ya da Ezberleyememek...*, Radikal Gazetesinin Radikal İki Eki.

Türkmen, İlter. (24 Ekim 2006). *Pervez Müşerref’in Anıları*, Hürriyet Gazetesi.

ANSİKLOPEDİLER:

Benk, Adnan. “Hindistan,” Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi 10. Cilt, Milliyet Gazetecilik A. Ş.

Devrim, Hakkı. “Parçalanın Hindistan,” Théma Larousse Tematik Ansiklopedi Cilt 1, Milliyet gazetecilik A.Ş., 1993-1994.

GÖRÜŞME:

Mark Lindley ile görüşme.

ÖZGEÇMİŞ:

1981 yılında İstanbul’da doğdum. 1998 yılında Kazım İşmen Lisesi’nden mezun oldum. 2004 yılında İstanbul Bilgi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümünü üçüncülükle (88/100 not ortalamasıyla) bitirdim. Bu derece doğrultusunda *Portsmouth* Üniversitesi’nden *Honours Degree of Bachelor of Arts in International Relations and Politics*’e sahibim. Şu anda Yıldız Teknik Üniversitesi’nde Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümünde tezli yüksek lisans yapıyorum.